

2013

Maken mensen de stad? Een onderzoek naar burger- en ondernemersinitiatieven in Almere Poort

Universiteit Utrecht

Gemeente Almere

Arne Kramer (3994406)

Masterscriptie Planologie, Faculteit Geowetenschappen

2-8-2013

Voorwoord

Begrippen als actief burgerschap, ‘bottom-up’ en organische gebiedsontwikkeling, zelforganisatie en burgerinitiatieven zijn op het moment ‘hot’ in de ruimtelijke ordening. Mede door de economische crisis en het gebrek aan investeringskracht bij veel traditioneel bij gebiedsontwikkeling betrokken partijen, wordt er meer dan voorheen naar de burger gekeken. Ook staat de rol van de overheid ter discussie. Ik bedacht daarom dat ik wel een onderzoek naar burgerinitiatieven wilde uitvoeren voor de masterscriptie planologie, en dan het liefst in Almere. Toen ik voor een stage aanklopte bij de gemeente Almere en dat opperde, werd Almere Poort aangewezen als interessante plek voor mijn onderzoek. De gedachte was namelijk dat de ontwikkeling van dat stadsdeel in transitie zit; van traditioneel naar meer open. Een onderzoek naar het totaalbeeld van gemeentelijke planningsaanpak, burger- en ondernemersinitiatieven en de omgang van de gemeente daarbij, was echter nog niet uitgevoerd. Verwonderd door de grote zandvlakte die in Almere Poort al meer dan tien jaar te zien is en benieuwd naar het ontwikkelingsproces, nam ik de uitdaging aan. In een notendop is hiermee de totstandkoming uitgelegd van het onderzoek dat nu voor u ligt.

Dit resultaat heb ik echter niet alleen bereikt; daar hebben vele anderen mij op diverse manieren mee geholpen. Daarom wil ik ze bij deze de waardering geven die ze verdienen. Allereerst wil ik mijn stagebegeleider Harry Zondag, mijn scriptiebegeleidster Friedel Filius, en tweede lezer Tejo Spit bedanken. De adviezen van Harry en Friedel hielden mij op de rails toen het op een gegeven moment leek alsof ik alles wilde onderzoeken. Zij hielpen me mijn focus behouden. Ik wil verder Harry nog specifiek bedanken voor de enorme moeite die hij in mij heeft gestoken, met bijvoorbeeld de vele gesprekken die wij hebben gehad. Ik waardeer het enorm, van jullie allen.

Daarnaast wil ik ook de mensen bedanken die ik heb mogen interviewen voor dit onderzoek, en de collega’s van de stage die mij vaak aan de juiste contacten wisten te helpen. Sowieso heb ik daar een mooie tijd gehad en heb ik veel geleerd over de gemeentelijke organisatie. Als ‘hometown-boy’, zoals ik bij sommigen bekend stond, vond ik het mooi om eens op een andere manier naar ‘mijn’ stad te kijken.

‘Last, but not least’ wil ik mijn familie en vriendin Marloes bedanken. Het is om allerlei redenen een roerige tijd geweest en zij hebben mij er maar mooi doorheen gesleept. Zij hebben me geholpen mijn focus op het onderzoek te houden en waren ook niet te beroerd om mijn geschreven stukken te becommentariëren; daar ben ik ze dankbaar voor.

Arne Kramer
Almere, 02-08-2013.

Inhoudsopgave

Samenvatting

p.5

I Opzet

1. Inleiding

p.6

1.1. Aanleiding

p.7

1.2. Open/uitnodigingsplanologie in Almere

p.7

1.3. Centrale vraagstelling

p.8

1.4. Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

p.11

2. Theoretisch kader

p.12

2.1. Planningstradities in Nederland

p.13

2.2. Het belang van een meer naar buiten georiënteerde ruimtelijke planning

p.13

2.3. Naar een meer interactieve en naar buiten georiënteerde ruimtelijke planning

p.20

2.4. Overzicht: Aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisaties

p.28

3. Methoden van Onderzoek

p.37

3.1. Onderzoeksstrategie

p.40

3.2. Onderzoeksopzet

p.40

3.3. Operationalisering

p.40

3.4. Data verzameling

p.41

3.5. Data analyse

p.42

3.6. Aanpak per hoofdstuk

p.45

p.46

II Analyse

p.48

4. Groepen actoren in de ontwikkeling van Almere Poort

p.49

4.1. Gemeente

p.49

4.2. Woningcorporaties

p.51

4.3. Projectontwikkelaars

p.52

4.4. Collectieveninitiatiefnemers

p.53

4.5.Individuele initiatiefnemers	p.54
4.6. Conclusies	p.55
5. De gemeentelijke planningsaanpak bij de ontwikkeling van Almere Poort	p.59
5.1. De ontwikkeling van Almere en stadsdeel Poort	p.59
5.2. De omgang van de gemeente Almere met burgers- en ondernemersinitiatieven	p.61
5.3. Toepassing in de planningsaanpak van Almere Poort	p.69
5.4. Conclusies	p.71
6. Burger- en ondernemersinitiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort	p.74
6.1. Welke burgers- en ondernemersactiviteiten spelen er in Poort	p.74
6.2. De omgang van de gemeente Almere met burgers- en ondernemersactiviteiten in Poort	p.81
6.3. Conclusies	p.91
7. In hoeverre willen de betrokken partijen meer ruimte voor initiatieven?	p.94
7.1. Is er voldoende ruimte voor burger- en ondernemersactiviteiten in Almere Poort?	p.94
7.2. Wat vinden de betrokkenen in de toekomst van belang voor initiatieven?	p.95
7.3. Conclusies	p.99
III Conclusies	p.101
8. Conclusies en aanbevelingen	p. 102
8.1. Beantwoording deelvragen	p.102
8.2. Beantwoording hoofdvraag	p.104
8.3. Discussie	p.106
IV Bijlagen	p.107
Bijlage I: Referenties	p.108
Bijlage II: Logboek	p.115
Bijlage III: Lijst geïnterviewde personen en interviewvragen	p.117
Bijlage IV: Analyse kader (thematische analyse)	p.123

Samenvatting

Dit onderzoek draait om de aanwezigheid van burger- en ondernemersinitiatieven in Almere Poort en de manier waarop de gemeente Almere daar mee omgaat. De hoofdvraag daarbij is:

In hoeverre vindt de ruimtelijke ontwikkeling van Almere Poort plaats op basis van initiatieven van burgers en ondernemers?

Deze vraag wordt beantwoord door onder meer te kijken naar de betrokken actoren en de gemeentelijke planningsaanpak bij het stadsdeel. Daarnaast is er gekeken naar de ervaringen van betrokkenen met burger- en ondernemersinitiatieven in Poort.

Uit het onderzoek blijkt dat de ruimtelijke ontwikkeling van Almere Poort voor een steeds groter deel plaatsvindt op basis van burger- en ondernemersinitiatieven. Er is veel ruimte voor particulier opdrachtgeverschap, wat een diversiteit aan initiatieven oplevert. De initiatieven van burgers om, al dan niet gezamenlijk, hun eigen huis te bouwen bepalen daardoor in grote mate hoe Almere Poort zich ontwikkelt. Daarnaast ontstaan er echter steeds meer initiatieven voor de openbare ruimte. De gemeente Almere probeert dit soort initiatieven te faciliteren en te stimuleren, maar dit blijft een zoektocht. Stukje bij beetje komt men verder. Er is de hoop en de verwachting dat in de toekomst het aantal initiatieven van burgers en ondernemers in Almere Poort nog verder toeneemt, ondanks dat de vertaling van ‘*ik bouw mijn huis*’ naar ‘*ik bouw mee aan mijn buurt*’ op dit moment nog onvoldoende plaatsheeft. Er ontstaan echter steeds meer initiatieven, mede als gevolg van de vele nog braak liggende kavels in het stadsdeel.

Mensen maken dus steeds meer de stad in Almere Poort.

I Opzet

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Al enkele decennia, en zeker de laatste jaren, wordt er in de Nederlandse ruimtelijke planning gezocht naar een opener, meer interactieve planningsaanpak. Een belangrijk onderdeel in deze zoektocht is de gewenste rol van de overheid. De overheden hebben in Nederland traditioneel een belangrijke rol in de ruimtelijke planning. Er is in de loop der jaren weliswaar meer ruimte gekomen voor maatschappelijke- en marktpartijen in interactieve beleidsarena's, maar toch is de gedachte dat er meer ruimte moet komen voor initiatieven van buitenaf; vanuit burgers en ondernemers zelf. Zo zou er beter om kunnen worden gegaan met de toegenomen maatschappelijke complexiteit, kunnen andere geldbronnen aangeboord worden en zou er efficiënter gewerkt worden. Het is echter nog niet duidelijk hoe de planningsaanpak opener zou moeten worden en er spelen allerlei sturingsdilemma's. Wat moet de overheid loslaten en wat moet men nog wel doen? Deze vragen zijn alleen nog maar interessanter en belangrijker geworden door de economische crisis, die de investeringsmogelijkheden van de traditioneel ontwikkelende partijen drastisch heeft verminderd. Omdat het geld bij de gevestigde partijen niet zomaar meer beschikbaar is, moet men op zoek naar nieuwe initiatiefnemers, nieuwe investeerders en andere manieren van gebiedsontwikkeling. Het belang van een open planningsbenadering is dan ook groter dan ooit. Er wordt op het

moment, zowel in de wetenschap als in de praktijk van de ruimtelijke planning, daarom veel gesproken over flexibiliteit, kleinschaligheid, 'bottom up' ontwikkeling en organische ontwikkeling. Hierbij gaat het dus om initiatieven die ontstaan van onderop; dus ook vanuit (collectieve) burgers en ondernemers die nog wel kansen zien en willen investeren (Boelens, 2009 en Van Rooy, 2011). Ook zou er meer vanuit het perspectief van de eindgebruiker gepland moeten worden. (Joustra en Van Wijk, 2011, p. 462). Er is namelijk een gat tussen wat planners denken, voorstellen en doen en de dagelijkse realiteit, aldus Boelens (2009). Dit komt omdat zij teveel inwaarts zijn georiënteerd, in plaats van een focus op wat er om hen heen gebeurt. Steeds meer ruimtelijke initiatieven komen tegenwoordig echter van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties, die steeds mondiger worden en beschikken over meer en meer expertise (Dammers *et al.*, 2004; p.13). Burgers wensen niet slechts inspraak, maar 'voorspraak' in een veel vroeger stadium. Het devies is daarom om daarop in te springen; stimuleer dit! Initiatieven van onderop zijn immers meer gericht op de behoeften in het gebied en overheden hebben toch weinig geld op het moment. De ruimtelijke planning, en dan vooral de rol van de overheden, zal hierbij wezenlijk moeten veranderen, want:

'De planologie van morgen draait om gedeelde ruimtelijke visies, tot stand gekomen in interactie tussen burgers, deskundigen en bestuurders' (Hajer *et al.*, 2010; p. 321).

Er wordt gezocht naar manieren waarop er hier in de planningsaanpak rekening mee gehouden kan worden. De crisis is daarom niet alleen negatief. Juist nu is er een aanleiding om tot

nieuwe concepten en werkwijzen te komen, die particulieren meer betrekken in de ruimtelijke planning. Één manier waarop wordt geprobeerd tegemoet te komen aan deze nieuwe planningsbehoeften is door het inzetten op de uitnodigingsplanologie (Van Rooy, 2011; p.2). Bij de uitnodigingsplanologie bepalen overheden slechts op hoofdlijnen waar wel of geen ruimtelijke veranderingen gewenst zijn. Verder zijn zij faciliterend en uitnodigend tegenover allerlei soorten initiatiefnemers uit de markt met goede ideeën. Het daadwerkelijk uitvoeren van deze planningsopvatting en ambities blijkt echter moeilijk. Het spanningsveld tussen sturen of niet sturen blijft namelijk bestaan (Fontein *et al.*, 2011; p.3). Wat er wel en niet aan de markt en particulieren kan worden overgelaten blijft een twistpunt. Tevens is ‘faciliterend en stimulerend optreden’ gemakkelijker gezegd dan gedaan. Er moeten bijvoorbeeld wel echt initiatiefnemers komen. Overheden vinden het dan ook lastig om de sturing uit handen te geven (Fontein *et al.*, 2011), zeker wanneer zij door de economische crisis op hun grondexploitaties moeten letten.

1.2 Open / uitnodigingsplanologie in Almere

Ook in Almere, waar dit onderzoek is uitgevoerd, uit zich steeds meer de wens voor interactieve planning van de ruimtelijke ontwikkelingen. ‘*Mensen maken de stad*’ is namelijk de gedachte. Burgers moeten daarom een grotere invloed hebben op de ontwikkeling van de stad (Gemeente Almere, 2008a; p.39). Om die reden probeert men de ruimtelijke planning te baseren op de gedachten uit de uitnodigingsplanologie benadering (Gemeente Almere, 2012a; p.21) en er werd al voor de crisis gewerkt met particulier opdrachtgeverschap initiatieven. In de ontwikkeling van

Almere Oosterwold, een in de komende decennia te ontwikkelen stadsdeel, komen deze principes nog sterker naar voren. Daar ligt de nadruk heel sterk op vrijheid, eigen initiatief en een faciliterende overheid; men streeft naar ‘organische ontwikkeling’ (Gemeente Almere, 2009; p. 248-249). Het punt is echter dat er in bijvoorbeeld Oosterwold nog nauwelijks ontwikkeld is; men begint dus praktisch gezien op nul. Een groot gedeelte van Nederland is echter al bebouwd of al in ontwikkeling, wat een geheel andere uitgangssituatie betekent voor het werken met de uitnodigingsplanologie. In veel gevallen is men al bepaalde wegen ingeslagen en zijn inhoudelijke en procesmatige aspecten (bestemmingen, betrokken partijen en afspraken) al grotendeels van tevoren bepaald. Men begint dus niet meer op ‘nul’. Er moet rekening worden gehouden met bestaande betrokken partijen, visies, afspraken en (financiële) belangen. Het is in deze gevallen dan ook extra complex om een nieuwe, opener planningsaanpak toe te passen.

Een gebied waar dit terug te zien is, is Almere Poort, een stadsdeel in het westen van Almere dat op dit moment nog vol in ontwikkeling is (zie figuur 1 en 2). De planvorming begon al in de jaren negentig en men begon dit gebied op de traditionele manier te ontwikkelen (Gemeente Almere, 2010; p.13). De ontwikkeling van Almere Poort duurt echter nog vele jaren en er lijkt hier sprake te zijn van een transitie naar een nieuwe planningsaanpak. Deze moet meer ‘bottom up’ gaan worden, wat betekent dat de gemeente zich meer faciliterend wil opstellen en het initiatief meer bij particulieren wil leggen (Gemeente Almere, 2012b; p.6). Deze wens is versterkt door de economische crisis, die de ontwikkeling van Almere Poort

Figuur 1: De ligging van Almere Poort (Bakker, 2010).

Figuur 2: Almere Poort (Architectenweb, 2010)

bemoeilijkt. Want hoewel men het stadsdeel een prominente plaats in de regio wil geven ('*De strandstad van de Randstad*') kent de ontwikkeling ook zijn problemen. Betrokken partijen krijgen de woningen maar moeilijk afgezet en kunnen minder risico's nemen. De gemeente geeft aan dat zij met een faciliterende rol in probeert te spelen op de moeilijke situatie op de markt (Gemeente Almere, 2012b; p.6). Stil zitten en afwachten wil men dan echter ook weer niet. Ook hier is dus weer het spanningsveld tussen sturen en niet sturen te herkennen. De vraag hoe er met de bestaande publieke waarden en doelen moet worden omgegaan hangt hiermee samen. Dit onderzoek betreft een casestudie naar de planningsaanpak in Almere Poort; in hoeverre is daar ruimte voor initiatieven van burgers en ondernemers? De verwachting is namelijk dat het gebied zich in een overgangssituatie bevindt, richting een meer open en interactieve ontwikkeling. Het doel is uit te vinden in hoeverre Almere Poort tot stand komt aan de hand van burger- en ondernemersinitiatieven. Er wordt onder meer bekeken welke typen actoren betrokken zijn, hoe de gemeentelijke planningsaanpak eruit ziet, wat de verschillende partijen ervaren aan initiatieven van burgers en ondernemers, hoe er mee om wordt gegaan door de gemeente en wat zij op dat gebied wensen. In dit onderzoek staat de volgende probleemstelling centraal:

In hoeverre vindt de ruimtelijke ontwikkeling van Almere Poort plaats op basis van initiatieven van burgers en ondernemers?

Het is dan ook interessant om te bekijken hoe de ontwikkelingen in Poort te zien zijn in het licht van de uitnodigingsplanologie en organische ontwikkeling, waar al dit soort vragen in terugkomen. Daarbij wordt in het tweede, theoretische, hoofdstuk ingegaan op het begrip zelforganisatie. De focus ligt in dit onderzoek namelijk op initiatieven die buiten de overheid ontstaan; bij (netwerken van) burgers en ondernemers.

1.3 Centrale vraagstelling

Om deze probleemstelling goed te beantwoorden, is deze onderverdeeld in meerdere deelvragen. Dit verhoogt de gestructureerdheid van het onderzoek en daarmee de onderzoekbaarheid. De deelvragen zijn als volgt:

1. *Welke actoren zijn betrokken bij de ontwikkeling van Almere Poort?*
2. *Wat zijn de kenmerken van de gemeentelijke planningsaanpak in Almere Poort?*
3. *Wat ervaren de betrokken actoren aan burger- en ondernemersinitiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort?*
4. *Hoeveel ruimte willen de bij de ontwikkeling van Almere Poort betrokken actoren voor initiatieven uit zelforganisatie in de toekomstige ontwikkeling van het gebied?*

Deze vragen worden beantwoord in de hoofdstukken vier tot en met zeven, maar eerst worden in hoofdstuk twee de relevante wetenschappelijke literatuur en aandachtspunten uiteengezet. In hoofdstuk drie worden vervolgens de gebruikte methoden van onderzoek toegelicht.

1.4 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek richt zich op initiatieven uit zelforganisatie en de organische ontwikkeling, omdat het zeer actuele onderwerpen zijn in de ruimtelijke ordening. De maatschappelijke relevantie is terug te zien in de grote aandacht die het onder de professionals en organisaties heeft, zeker doordat de afzet van woningen en de gebiedsontwikkeling door de economische tegenspoed een stuk moeizamer gaat dan voorheen. Grootschalige ontwikkelingen door gemeenten en projectontwikkelaars, die een decennium geleden gebruikelijk waren, ondervinden nu forse moeilijkheden. Het belang van de betrokkenheid van burgers en ondernemers in meer kleinschalige ontwikkelingen ('bottom up' en 'organisch', 'vanuit zelforganisatie') wordt daarmee steeds groter; zij kunnen immers voor de broodnodige initiatieven en investeringen zorgen. Hier is er dus sprake van een maatschappelijk belang; er is immers nog steeds behoefte aan woningen en dergelijke ontwikkelingen in de Randstad (Ministerie van I&M, 2012; p.7). Het is dus van belang dat de ontwikkeling van gebieden zoals Almere Poort, zij het op een andere manier dan voorheen met meer aandacht voor de eindgebruiker, doorgang vindt (niet in de laatste plaats vanwege de financiële belangen van de gemeente). Het faciliteren en stimuleren van initiatieven door derden kan daarom zeker meerwaarde opleveren

voor de ontwikkeling van een gebied. De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek sluit hier op aan. Auteurs als Boelens (2009 en 2010) en Boonstra (2010) vinden namelijk dat er daarom gezocht moet worden naar een meer 'outside-in' planning, met meer nadruk op kleinschalige, bottom up initiatieven die niet of minder vanuit de overheid komen, maar concrete gevolgen voor het planning- of ontwikkelingsproces zijn vaak nog onduidelijk. Dit abstractieprobleem geldt in zekere mate ook voor het begrip uitnodigingsplanologie; de term geeft op dit moment slechts een vrij algemene manier van werken aan en moet nog verder geconcretiseerd worden. Het rapport '*Vormgeven aan de spontane stad*' van Buitelaar *et al.* (2012) en vooral ook het werkboek '*Help, een burgerinitiatief!*' van Blom *et al.* (2010) leveren al wat meer concrete inzichten op in organische ontwikkeling en (de omgang met) burgerinitiatieven, door in te gaan op allerlei cases van 'organische' stedelijke herontwikkeling in Nederland en hoe om te gaan met initiatieven van burgers. Dit onderzoek wil door middel van een casestudie opzet een verdere bijdrage op deze gebieden leveren, door te kijken naar de praktijksituatie in een gebied, waar men een opener planningsaanpak wil. Wat werkt er wel en wat werkt er niet? Tevens levert dit onderzoek een bijdrage aan de vergaring van verdere inzichten in de praktijken van gebiedsontwikkeling in tijden van economische crisis.

2. Theoretisch kader

2.1 Planningstradities in Nederland

De opkomst van de overheidsinvloed op de Nederlandse planning

De opkomst van de overheidsinvloed op de ruimtelijke planning is in Nederland terug te leiden naar de Woningwet. Deze stamt uit 1901, in een periode waarin een relatief grote nadruk lag op lokale ontwikkeling en individueel initiatief (Van der Cammen en De Klerk, 2003; p.68). Gemeenten kregen met de Woningwet meer bevoegdheden zoals het opstellen en uitgeven van verordeningen, bouwvergunningen, uitbreidings- en bestemmingsplannen. Op deze manier werd hun invloed op de ruimtelijke planning groter, al bleef het aandeel particuliere woningbouw enkele decennia groot. Het particulier opdrachtgeverschap waar tegenwoordig mee gewerkt wordt, was toen dus gebruikelijk. Dit werd echter geleidelijk aan steeds minder, omdat ruimtelijke planning in de loop van de twintigste eeuw steeds meer een overheidstaak werd (Boelens, 2009; p.19). De modernistische gedachte dat 'overheid en wetenschap samen een betere wereld tot stand kunnen brengen' kwam op en heeft lang geheerst in de Nederlandse planning (Van de Klundert, 2008; p. 14). Tot aan de jaren negentig was de overheid dan ook heer en meester in de ruimtelijke ordening (Kennisbank Platform31, 2012). Dit begon met de enorme wederopbouw- en kwantitatieve woningbouwopgave die er in Nederland lag na de Tweede Wereldoorlog. In de jaren zestig verschenen vervolgens samenhangende plannen voor grotere gebiedsdelen en het gehele

land (de Nota's ruimte) en werd de ruimtelijke ordening uitgebouwd tot een institutie. Een stelsel van inhoudelijke planconcepten en het planningstelsel - een samenhangend geheel van onderlinge verhoudingen en werkwijzen in de planning - werden gecreëerd. Dit werd onder meer vastgelegd in de Wet op de Ruimtelijke Ordening. Belangrijke aspecten hierin zijn procedures, rechtsbescherming en overleg (Van der Cammen en De Klerk, 2003; p.173-178).

De taken en verantwoordelijkheden van overheden en marktpartijen waren in deze tijd tamelijk gescheiden. De centrale overheid had de leiding en de uitvoering lag bij de lagere overheden. Ook was er sprake van eenvoudige vormen van publiek- private samenwerking (Kreukels, 1987; p.11) bij de grootschalige projecten, voornamelijk op het gebied van woningbouw en infrastructuur. De planners bedachten en marktpartijen voerden uit. Overheden investeerden zelf ook grote sommen geld in openbare werken. Dit resulteerde samen in een uniforme, vlotte aanpak (Van de Klundert, 2008; p.4). De planningsbenadering hierbij was economisch- technisch van aard, met een belangrijke rol voor de rationeel handelende planner (Spit en Zoete, 2006; p.181). Dit was de periode van de blauwdruk- of eindtoestandplanning. Maakbaarheidsgedachten zouden zeker tot de jaren zestig heersen (Van der Cammen en De Klerk, 2003; p.164). Vanaf dat moment verdween het geloof in een maakbare samenleving echter als gevolg van de toenemende maatschappelijke dynamiek en complexiteit. Planning verbreedde zich naar een alomvattende planning, waarin meerdere maatschappelijke aspecten mee werden genomen in de ruimtelijke afwegingen en betrokkenheid van de burger belangrijker werd (Van der Cammen en De Klerk, 2003; p.164). In de jaren zestig begon er namelijk, net als in andere westerse landen, meer democratisering van de planning

te worden geëist. Participatie werd niet alleen als een middel voor betere (en meer gerichte) oplossingen gezien, maar dus ook als een doel op zich (Sandercock, 2006; p.437). Planning werd een politieke zaak, wat betekende dat er een politieke keuze werd gemaakt tussen alternatieven met daarin belangentegenstellingen. Hiermee ontstond ook de procesplanning, wat de WRO illustreert (Van de Klundert, 2008; p.24 en Spit en Zoete, 2006; p.183). Er ontstond ruimte voor inspraak, in alle fasen van het besluitvormingsproces. Zo werd bijvoorbeeld het groeiende verzet tegen de stadsvernieuwing gekanaliseerd (Schuiling, 2007; p. 160). Belangengroeperingen hebben daarmee in de loop der tijd een grotere invloed op ruimtelijke ontwikkelingen gekregen. Zij kregen het bijvoorbeeld voor elkaar om ook sociale doelstellingen centraal te krijgen in het overheidsbeleid. Toch wordt algemeen ervaren dat deze participatie in de planning te wensen overliet. Volgens Boelens (2009) was de participatieplanning uit de jaren zeventig namelijk teveel op het proces georiënteerd, wat leidde tot lange planprocessen zonder al te veel resultaat. Ook is de participatie tot nu toe vaak beperkt gebleven tot het reageren, in formele inspraakprocedures, op plannen die door professionals al zijn opgesteld. Zo kunnen burgers echter maar moeilijk een echte bijdrage leveren aan ontwikkelingen, aldus Boelens. En was dat nou niet net de bedoeling? Planners vinden het namelijk moeilijk om de mening van burgers mee te nemen in de plannen (Sandercock, 2006; p.438) en er zijn nogal wat verschillen in denk- en zienswijzen. Het leidt er in ieder geval toe dat er, in de ogen van velen, te weinig gedaan wordt met de inbreng van burgers. Gewone burgers hadden, ondanks de wettelijk geregelde inspraakmomenten, weinig te zeggen over welke ontwikkelingen er plaatsvonden; de controle lag nog steeds bij de overheid. Ook in de internationale planningliteratuur (o.a. Glass,

1979) wordt deze gedachte gedeeld, zij het in mindere mate dan in Nederland. Sandercock (1998) laat bijvoorbeeld zien dat ondanks verschillende participatie initiatieven alternatieven, het resultaat ook in Amerika teleurstellend was. Zeker achtergestelde groepen gingen er qua positie niet op vooruit en konden hun wensen onvoldoende vertegenwoordigen. Bestaande machtsverschillen bleven of werden zelfs nog groter, net zoals de rol van professionals in de planning.

Tot en met de jaren zeventig, het hoogtepunt van de verzorgingsstaat, was er ondanks de geringe burgerparticipatie sprake van groot optimisme. Het ging immers economisch goed met Nederland. Hier kwam echter verandering in, toen Nederland vanaf ruwweg de jaren tachtig te maken kreeg met een grote economische stagnatie. Het ambitieniveau wat betreft overheidssturing werd drastisch verlaagd en er werd nagedacht over hoe dat verlaagde ambitieniveau gerealiseerd moest worden (Spit en Zoete, 2006; p.183). Er moest meer maatwerk komen, zo vond men. Verder moesten de overheden op zoek naar andere investeerders, omdat zij zelf het geld niet meer hadden. Er werd daarom gericht op decentralisatie, maar vooral ook op meer marktwerking. Met de Vinex (*Vierde Nota extra*) kwamen overheden in een nieuwe, veel minder dominante positie. De regisseursrol wordt in dit proces, dat volgens Spit en Zoete (2006) nog steeds bezig is, langzaam verwisseld voor de rol van 'organisator'. Niet meer zozeer moest de overheid alle touwtjes in handen hebben, maar alles wat andere partijen beter kunnen, aan hen overlaten. Er begon meer gewerkt te worden met (nieuwe vormen van) publiek- private samenwerking tussen overheden en marktpartijen. Wel bleef de overheid een sturende partij in de samenwerking met marktpartijen en bleef de toelatingsplanologie tot ver in de jaren negentig de gebruikte

planningsbenadering (zie box 1). De benadering wordt gekenmerkt door een grote nadruk op de ordenende en toetsende rol van de overheden (Kennisbank Platform31, 2012).

Box 1: Toelatingsplanologie

Toelatingsplanologie wordt gedefinieerd als een overheidsinstantie die een ruimtelijk plan maakt dat de ‘meest gewenste ontwikkeling van het in het plan begrepen gebied’ weergeeft’ (Needham, 2003 in: Leinfelder, 2007; p.380). Maatschappelijke waarden, zoals veiligheid, gezondheid en natuur, worden beschermd door de planner. Regels, normen en plannen (zoals masterplannen en bestemmingsplannen) spelen een belangrijke rol. Ze zijn gedetailleerd en worden vrij strikt gehandhaafd (Van der Cammen en De Klerk, 2003; p.184). De toelatingsplanologie benadering heeft zowel sterke als zwakke punten. Een sterkte is dat de overheid ‘ongewenste’ ontwikkelingen goed kan belemmeren. Ook wordt er gewerkt met duidelijke procedures en heeft de overheid een transparante rol (Leinfelder, 2007; p.380). De mate van detaillering van plannen en de strikte omgang met regels zijn echter een zwakte van de toelatingsplanologie. Het gaat eerder om uniformiteit dan flexibiliteit en maatwerk. Overheden staan daarbij onvoldoende open voor initiatieven die niet misschien helemaal passen in de eigen plannen, maar wel interessant kunnen zijn voor een gebied (Van Rooy, 2011 en Leinfelder, 2007; p.380). Een dergelijke houding nodigt weinig creativiteit uit bij initiatiefnemers en stimuleert te weinig gebiedsgerichte ontwikkelingen.

Toenemende aandacht voor interactieve beleidsvorming

De behoefte aan nieuwe vormen van planning, met een grotere betrokkenheid van private en maatschappelijke partijen, werd steeds groter. Net als in veel andere beleidsvelden is er daarom de

afgelopen decennia, en dan vooral vanaf de jaren negentig, steeds meer aandacht gekomen voor vormen van interactieve besluit- of beleidsvorming, waarbij besluiten worden genomen in overleg tussen verschillende partijen (De Bruijn en Ten Heuvelhof, 1998; p.120 en Van der Arend, 2007; p.1). Torfing en Triantafillou (2011; p.3) definiëren interactieve beleidsvorming als ‘*een relatief stabiel en geïnstitutionaliseerd proces van horizontale actie, dat een veelheid aan publieke en private actoren betreft en verbindt in de formulering en/of implementatie van publiek beleid*’. Met horizontale actie wordt bedoeld dat de verschillende actoren min of meer zouden moeten handelen op basis van gelijkwaardigheid (Edelenbos, 2000; p.12). Deze manier van samenwerken staat tegenover de traditionele werkwijzen in de representatieve democratie, die worden bekritiseerd vanwege hun statische, hiërarchische en territoriaal georganiseerde karakter. Pröpper en Steenbeek (2001; p.15) benadrukken tenslotte bij hun definitie van interactieve beleidsvorming dat de overheid in zo’n geval niet alleen grote maatschappelijke- en marktpartijen vroegtijdig betreft, maar ook burgers. Burgerparticipatie is dus één van de aspecten van interactief beleid; burgers zouden actiever mogen meepraten en meedenken over de voorstellen van de overheid (Blom *et al.*, 2010; p.8). De participatie begint daarom al in een eerder stadium dan voorheen, toen er slechts mogelijkheden tot inspraak en reageren waren.

Verschillende motieven hebben een rol gespeeld bij de opkomst van interactief beleid, die onder meer beschreven zijn in Edelenbos (2000), Boelens (2006, 2009), Abma en In ’t Veld (2001), Teisman *et al.* (2009) en Van der Arend (2007). Allereerst is er de gedachte dat door meer partijen te betrekken in de ruimtelijke planning, er

meer recht kan worden gedaan aan de steeds complexer, dynamischer en pluriformer wordende samenleving; er is meer ruimte voor maatwerk. De beeldsvorming zou gedeterritorialiseerd en inhoudelijk verrijkt worden. Deze kan ontstaan door het meer informele karakter van interactieve governance, waardoor het gemakkelijker is om buiten de gevestigde rollen en regels te opereren. Dit stimuleert 'out of the box' denken (Edelenbos, 2000; p.52). Overheden kunnen zo ook gebruik maken van de kennis, creativiteit en (financiële) middelen die aanwezig zijn bij de marktpartijen. Ook is de gedachte dat beleid en de omgeving 'beter werkt' wanneer de mensen die door de veranderingen beïnvloed worden, niet meer worden gezien als passieve consumenten, maar actief worden betrokken bij de creatie en het beheer van een gebied (Sanoff, 1999; p.x). Naast vergroting van de effectiviteit van beleid speelde er dus ook een democratische belofte ook een grote rol bij de interactief beleid gedachte (Van der Arend, 2007; p.2). Participatie wordt namelijk gezien als de hoeksteen van de democratie (Day, 1997; p.421). Mensen moesten echter niet alleen inspraak krijgen, maar ook actief kunnen participeren in planprocessen (Pröpper en Steenbeek, 2001; p.121).

Boonstra en Boelens (2011) brengen op hun beurt vier argumenten naar voren voor een grotere burgerbetrokkenheid in de ruimtelijke planning. Het eerste argument is sociaal; door (actieve) burgerparticipatie in interactieve planprocessen kunnen sociale condities in bijvoorbeeld achterstandsbuurten verbeterd worden. Allereerst door een proces van zogenaamde 'empowerment': de vaardigheden van burgers vergroten zodat zij leren beter hun wensen en behoeften te articuleren. Daar hebben ze ook in eigen carrière nog wat aan. Tevens kan de sociale cohesie worden vergroot. Een

tweede argument is de gerichtheid en inbedding van de ruimtelijke interventies in de buurt. Doordat burgers zelf meer invloed kunnen uitoefenen op het planproces en de ruimtelijke ontwikkelingen, zijn deze meer afgestemd op lokale wensen en behoeften. Het beleid heeft zo een groter probleemoplossend vermogen, er kan meer commitment en draagvlak worden verkregen en planprocedures kunnen worden verkort. Het derde argument is economische robuustheid, vanwege een goed functionerende burger gemeenschap. Initiatieven worden minder afhankelijk van subsidies door overheden. Er zou een diversiteit aan initiatieven, een grotere werkgelegenheid en bereidheid tot investeren in de lokale gemeenschap ontstaan. Een grotere zelfredzaamheid van de buurt vergroot ook het adaptatievermogen van de lokale gemeenschap. Tenslotte zijn er politieke argumenten; door middel van initiatieven als 'actief burgerschap' kan het gat tussen overheid en burger worden verkleind. Dit sluit aan op de zojuist genoemde democratische belofte van interactief beleid (dat een aanvulling op de representatieve democratie kan zijn) (Van der Arend, 2007; p.2). Een belangrijke kanttekening hierbij is dat dit allemaal mogelijke motieven zijn. In een interactief beleidsproces heeft iedereen echter zijn eigen motivatie voor het participeren en daarmee ook zijn eigen verwachtingen. Bestuurders willen bijvoorbeeld het draagvlak voor beleid vergroten, terwijl burgers betere oplossingen voor de ervaren problemen wensen (Edelenbos, 2000; p.89). Deze motieven bepalen in grote mate het verdere verloop van het planningproces. Samenvattend worden er van interactief beleid spontaneiteit, onverwachte resultaten, nieuwe visies en oplossingen verwacht. Het bestuur zoekt de dynamiek en een in zekere zin onbestemde wisselwerking met andere participerende partijen op. Gedurende het proces ligt de nadruk dan ook op interacties en netwerken.

Coalitievorming is daarom een belangrijk onderdeel van interactieve beleidsvorming. Coalities zijn samenwerkingsverbanden tussen partijen op basis van afspraken die richting geven aan de samenwerking. Procesmanagement is daarbij een manier om het proces te versoepelen (De Bruijn en Ten Heuvelhof, 1998; p.121). Hiermee probeert men samenwerking optimaal te houden en daarmee de betrokkenheid bij het netwerk en het vertrouwen in actoren zoveel mogelijk in stand te houden. Verder is het volgens Pröpper en Steenbeek (2001) van belang dat openheid en bereidheid tot aanpassing aanwezig zijn bij de betrokken partijen. Tevens is er een transparant beleidsproces nodig met ruimte voor inbreng van alle partijen, ondanks de altijd aanwezige machtsongelijkheden tussen burgers en machtigere partijen. Een laatste belangrijk aspect bij interactieve beleidsvorming is de focus op de dialoog en onderhandeling tussen de verschillende partijen, met al hun verschillende belangen (Pröpper en Steenbeek, 2001; p.15). Al met al staan er bij interactieve beleidsvorming andere uitgangspunten centraal. Er wordt meer gewerkt in horizontale (beleids)netwerken, waarin publieke, private en maatschappelijke partijen vertegenwoordigd zijn.

Van Toelatingsplanologie naar Ontwikkelingsplanologie

Met de aandacht voor marktwerking en interactief beleid ontstond steeds meer de gedachte dat er een nieuwe balans moest komen tussen ordenen en ondernemen (Van Rooy *et al.*, 2004; p.1). Er moest minder nadruk komen te liggen op het toelaten of belemmeren door overheden, en meer op (gezamenlijk) ontwikkelen (Dammers *et al.*, 2004; p.8). Dit vereiste onder meer een andere verhouding tussen publieke en private partijen. De Wetenschappelijke Raad

voor het Regeringsbeleid sprak hierbij in 1998 over ontwikkelingsplanologie (Van Rooy, 2006; p.40).

Box 2: Ontwikkelingsplanologie

Bij de ontwikkelingsplanologie, een aanvulling op de toelatingsplanologie (Needham, 2003 *in*: Leinfelder, 2007; p. 380), draait het om interactieve planvorming tussen publieke, private en maatschappelijke partijen (Ministerie van VROM e.a., 2006; p.30). De partijen werken samen aan de realisatie en financiering van een plan. Ongeveer tegelijkertijd kwam het begrip gebiedsontwikkeling op, met de gedachte dat door activiteiten en projecten de waarde van een gebied zich blijft ontwikkelen (Agentschap NL, 2012; p.11). Ruimtelijke plannen kregen dus een sterker marktgerichte inslag, met een actieve houding van de overheid. Er wordt aan integrale ruimtelijke oplossingen gewerkt met een heldere verdeling van verantwoordelijkheden. Overheden scheppen voorwaarden waarbinnen maatschappelijke initiatieven kunnen worden ontwikkeld. Het resultaat komt voort uit een interactief proces, waarbij het initiatief en de regie in handen kunnen zijn van zowel publieke, private als particuliere partijen (Van Rooy *et al.*, 2004 ; p. 5). Het vergde dus een andere manier van werken. Dezelfde instrumenten worden gebruikt, maar deze zijn meer gericht op de (gebiedsgerichte) ontwikkelingsmogelijkheden (Klaassen, 2010) en minder gericht op strikte regels over wat wel en niet kan. Meerwaarde dient centraal te staan, wat een relativering van het formele planningstelsel betekent (Spit en Zoete, 2006; p. 172). Er worden wel heldere publieke voorwaarden opgesteld, maar deze regelgeving is minder strikt/beperkend dan voorheen (Van Rooy, 2005; p.30). Al met al past de ontwikkelingsplanologie bij de interactief beleid benadering. Het gaat immers om een meer horizontale, gebiedsspecifieke samenwerking tussen partijen, vaak in een PPS vorm. Er wordt uitgegaan van goed overleg tussen overheden en andere deelnemende partijen. Overheden staan daarbij meer open voor initiatieven van buiten. Deze boodschap werd echter vooral opgepakt door grote maatschappelijke partijen en door ontwikkelaars,

beleggers en corporaties, die zich opwierpen als goede verstanders van particuliere wensen (Van Rooy, 2011; p.1). De private partijen namen een belangrijk gedeelte van de financiering op zich en deelden in de financiële risico's, waardoor ze een grotere invloed in de gebiedsontwikkeling kregen. De hoge realisatiegraad wordt als een voordeel van de ontwikkelingsplanologie gezien; door het betrekken van veel partijen en investeringen wordt de kans dat een project doorgang kan vinden groter. Ook zou er meer ruimte zijn voor creativiteit, verdeling van verantwoordelijkheden en financiële risico's door verevening (Leinfelder, 2007; p. 380).

De genoemde ontwikkelingen leidden tot een markgericht aanpak in de gebiedsontwikkeling met een grote betrokkenheid van private ontwikkelaars. Op grote schaal werd er in Nederland samengewerkt door gemeenten, projectontwikkelaars, beleggers en corporaties aan de ontwikkeling van vaak grote plangebieden (Van der Cammen, 2003). Het ging om integrale ontwikkeling met honderden tot duizenden woningen per plangebied en bijbehorende infrastructuur en voorzieningen, waarvan veel Vinex-wijken een voorbeeld zijn. Particulier initiatief, bijvoorbeeld door particulier opdrachtgeverschap (het bouwen van een eigen huis) kwam relatief weinig voor. Pas sinds het begin van het nieuwe millennium is hier weer meer aandacht voor (Ministerie van VROM, 2000).

Kritiek op de aanpak bij interactieve beleidsvorming en ontwikkelingsplanologie

Interactief beleid en ontwikkelingsplanologie boden veel mogelijkheden, maar er is ook kritiek. Allereerst blijkt het niet gemakkelijk om naar een interactieve planningsbenadering over te schakelen. De verschillen tussen publieke, private en

maatschappelijke partijen blijken groot. “Er moet daarom niet te gemakkelijk worden gedacht over het belang van een goede samenwerking en goede werkwijzen. Doet men dat niet, dan dreigt al snel het gevaar van slappe compromissen zonder enige meerwaarde” (Dammers *et al.*, 2004; p.7). Edelenbos (2000) heeft dan ook kritiek geuit op de vaak te ondoordachte (werkwijzen in) interactieve beleidsprocessen. Torfing en Triantafillou (2011) benadrukken daarom dat het goed is om te (blijven) reflecteren op de eigen werkwijzen en het governance proces. Andere kritiek richtte zich het democratisch gehalte (de invloed van burgers op de ruimtelijke planning) en de kwaliteit van de besluitvorming. Het punt is namelijk dat vooral de grote, goed georganiseerde actoren (ontwikkelaars en andere grote partijen) met veel middelen meer invloed hebben gekregen in de ruimtelijke planning. Gemeenten en grote private ontwikkelende partijen hebben veel samen ontwikkeld, maar dit gebeurde volgens Boelens (2009) vooral ‘in de achterkamertjes’. Transparantie was dus zeker niet altijd aanwezig, des te meer vanwege de dubbelzinnige en wat onduidelijke rol van de overheid. Enerzijds is de overheid verantwoordelijk voor het ‘algemeen belang’, maar anderzijds was het ook een ontwikkelende partij (waarbij de opbrengsten de gemeente kas flink konden spekken) (Van Rooy, 2011; p. 2). Grenzen tussen publieke en private partijen vervaagden dus en de gevolgen voor het planproces doen Boelens (2009) en Boonstra en Boelens (2011) twijfelen aan de democratische legitimiteit in interactieve planningsbenaderingen. Want wie kunnen er ter verantwoording worden geroepen over de genomen besluiten? In de representatieve democratie is er ruimte om bestuurders ter verantwoording te roepen, aangezien zij door de burgers gekozen worden. Private partijen worden echter niet door burgers gekozen, waardoor zij niet dezelfde verplichtingen en

verantwoordelijkheden hebben ten opzichte van de burger als overheden. Zij kregen echter wel een grote invloed in het beleidsproces, waarbij de gekozen volksvertegenwoordiging slechts indirect invloed kan uitoefenen op hetgeen er daar afgesproken wordt. Daarbij kreeg gebiedsontwikkeling ook steeds meer de betekenis van een eenmalige ingreep, met als doel zo snel mogelijk en zo veel mogelijk financieel rendement te genereren voor publieke en private investeerders (Agentschap NL, 2012; p.11). Boelens (2009) noemt dit een 'hit and run' mentaliteit. Eigenbelang ging dus voor boven betrokkenheid bij het gebied (Rotmans, 2012; p.22). Hoewel interactief beleid dus wel mogelijkheden biedt voor democratisering van de ruimtelijke planning, is het proces niet zo open geworden voor iedereen als gedacht of gehoopt werd. Burgers hebben nog steeds te weinig invloed op de ontwikkeling van hun dagelijkse leefomgeving. Boelens (2009) stelt zelfs dat het gat tussen de planner en de maatschappij alleen nog maar groter is geworden.

Problemen in de gebiedsontwikkeling door onvoldoende burgerinvloed

Één van de belangrijkste argumenten tegen de gebiedsontwikkeling zoals we die vanaf de jaren negentig hebben gezien, is het onvoldoende kunnen omgaan met de steeds complexer en diverse wordende samenleving (Teisman *et al.*, 2009; p.20). Hierdoor werkt de grootschalige, integrale planning niet meer. De Nederlandse samenleving verandert al enige decennia van een van bovenaf georganiseerde, vrij overzichtelijke samenleving naar een decentrale, van onderop gestuurde netwerksamenleving (Rotmans, 2012; p.22). Deze wordt gekenmerkt door een grote diversiteit en complexiteit. Veel partijen die ook nog eens onderling sterk

afhankelijk zijn; het vergroot de complexiteit en onvoorspelbaarheid van de wereld om ons heen sterk (Teisman *et al.*, 2009). Dit vraagt om andere vormen van sturing, want het ruimtelijke ordeningsstelsel is grotendeels verstarde. Verhoudingen tussen partijen, regels en structuren liggen al geruime tijd vast en de partijen denken volgens Rotmans (2012) teveel hetzelfde over de ruimte en wat voor ontwikkelingen daarin gewenst zijn. Dit staat te ver af van de wensen van de burger, wat heeft geleid tot een mismatch tussen vraag en aanbod. In een maatschappij die steeds meer divers wordt kun je simpelweg niet iedereen dezelfde soorten huizen aanbieden en uniform te werk gaan. De wensen zijn zo divers dat de traditionele partijen die niet allemaal zelf kunnen of willen verwerken in hun plannen. Er is daarom dringend behoefte aan verfrissing en nieuwe denkbeelden, die dichter staan bij de wijze waarop de gebruikers een gebied beleven. Een grotere rol voor de eindgebruikers in de ruimtelijke planning is daarom gewenst, zo wordt erkend binnen zowel de wetenschappelijke als de praktijkwereld (Vulperhorst, 2011; p.412). Denken aan de wensen van de eindgebruikers is ook niet onlogisch; in de ruimtelijke planning gaat het immers om de dagelijkse leefomgeving van mensen, die een grote invloed heeft op hun welzijn. Burgers meer invloed geven op hun eigen omgeving is dan ook een goede gedachte. Op deze manier ga je van een overwegend aanbodgestuurde markt, wat vaak een mismatch tussen vraag en aanbod oplevert, naar een vraaggestuurde markt. Zo kan er beter recht worden gedaan aan de dynamiek en pluriformiteit in de samenleving (Teisman *et al.*, 2009; p.20).

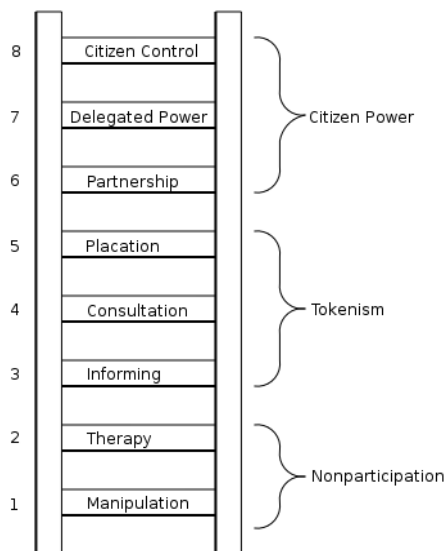
Wat betreft de invloed van burgers heeft men zich tot nu toe vooral gericht op burgerparticipatie in een proces dat door anderen, zoals

overheden, wordt geïnitieerd (Edelenbos, 2008). Arnstein (1969) vergelijkt de burgerparticipatie met het eten van spinazie; niemand is er principieel op tegen omdat het nou eenmaal goed voor je is. Het idee van participatie staat dan ook niet echt ter discussie. Het resultaat wordt echter, net als in andere landen (Sandercock, 1998), vaak als onvoldoende ervaren door bewoners en planners. Processen blijken vaak nog moeizaam te verlopen. Ook met de komst van het interactief beleid concept is de participatie van burgers in de Nederlandse ruimtelijke planning niet (veel) groter geworden, aangezien vooral grote private partijen hebben geprofiteerd van de toegenomen openheid. Er zijn nog steeds talloze voorbeelden van projecten waarbij de gemeentelijke planners claimen dat zij samenwerkten met de bewoners, maar die zijn geëindigd met alleen maar meer verzet en frustratie bij de bevolking. Er heerst nog veel onbegrip tussen overheid en burger, wiens onderlinge relatie sowieso al moeilijk is (Coops en Rijnja, 2001; p.11). Dit leidt tot politieke en lokale conflicten, impasses en 'lock-in' van de ruimtelijke planning, in plaats van gezamenlijke verantwoordelijkheid (Pløger 2001; p.233). 'Middle-of-the-road' oplossingen, in plaats van echt innovatieve resultaten, zijn aan de orde van de dag. Juist vanwege de gerichtheid van maatregelen (participatie als middel voor betere resultaten) is het voor planners dus van groot belang de participatie van burgers op orde te krijgen. Het is voor velen echter ook een doel op zich; mensen meer invloed op hun leefomgeving geven. Daarvoor zijn de theorieën van auteurs zoals Boonstra en Boelens (2011) interessant, die pleiten voor een opener planning met nadruk op initiatieven die niet zozeer vanuit de overheid komen, maar vanuit de maatschappij zelf.

2.2 Het belang van een meer naar buiten georiënteerde ruimtelijke planning

Argumenten voor een 'outside-in' planningsbenadering

De kritiek van Boonstra en Boelens (2011) op voorgaande participatie praktijken is dat veel planvoorstellen nog steeds worden gecontroleerd door de overheid. Het 'regime' van de overheid vormt nog steeds de basis, omdat zij de probleemdefinitie, te volgen participatie procedures en de administratieve gebieden waar de maatregelen gelden bepalen. Toegepast op de participatieladder van Arnstein (1969) (figuur 3) zie je dat in de meeste gevallen 'citizen power', met echte partnerschappen of zelfs burgercontrole niet worden gehaald; meestal blijft de participatie steken bij informeren of consultatie. Overheden accepteren initiatieven van burgers onvoldoende en daarom blijven ook de oplossingen binnen de kaders van de overheid. Van echte burgerparticipatie in de ruimtelijke planning is op die manier geen sprake. En was het niet juist de bedoeling dat zij die beïnvloed worden door beslissingen, ook wat te zeggen moeten hebben in het besluitvormingsproces (Sanoff, 1999)? Boelens (2006, 2009), Boonstra (2010) en Boonstra en Boelens (2011) stellen dan ook dat, ondanks de interactief beleid bewegingen, participatie simpelweg niet gaat werken zolang het initiatief bij de overheid blijft. Zij stellen daarom de rol van de overheden in de planning ter discussie en willen een grotere rol voor burgerinitiatieven.

Figuur 3: De participatieladder van Arnstein (1969).

Boonstra en Boelens zien het gebrek aan openheid van de planning als bewijs dat overheden de groeiende complexiteit van de hedendaagse samenleving onvoldoende aankunnen. De maatschappij is namelijk niet meer bestuurbaar vanuit een eendimensionaal begrip zoals het perspectief van overheden (Teisman *et al.*, 2009;p.21) – ook niet als zij samenwerkt met enkele grote partners als ontwikkelaars. De samenleving is ‘highly empowered’, ongreepbaar en onvoorspelbaar, individueel gefragmenteerd en georganiseerd langs complexe en dynamische (thematische en transgeografische) relaties (Priemus *et al.*, 2007; p.xii).

Boonstra en Boelens (2011) pleiten voor een radicaal andere blik op de ruimtelijke planning. Planners moeten starten vanuit de beweegredenen en ambities van leidende en mediërende actoren uit de maatschappij. Dat betekent dat er eerst goed moet worden gekeken naar de belangrijkste (mogelijke) actoren en netwerken in een gebied. Burgerinitiatieven worden vaak namelijk gedragen door slechts een beperkte groep ‘diehards’, die de rest met zich meeneemt. Een dergelijke werkwijze staat haaks op huidige werkwijzen waarin beleid meestal eerst intern wordt gecoördineerd, voor er op de relevante actoren wordt gefocust (Boelens, 2009; p.198). Boonstra en Boelens sluiten hiermee aan op Portugali (2000), die stelt dat planners moeten starten uit de basisgedachte dat steden zelforganiserende systemen zijn. Dan erken je als planner dat controle en lange termijn planning niet gaan werken, en je stelt je open voor de netwerken en initiatieven in de stad. De planner moet vervolgens proberen te participeren in de netwerken. De auteurs pleiten op deze manier voor een planningsaanpak die meer recht doet aan de steeds complexer wordende maatschappij en lock-ins in het denken tegengaat. Dat wil zeggen: geen ‘inside-out’ perspectief (zelfs geen ‘governance’ zoals die tot nu toe gebruikelijk is in interactieve beleidsvorming), maar een ‘outside-in’ benadering (Boelens, 2009; p.198), waarin, in de woorden van Teisman *et al.*, (2009) de dynamiek van de maatschappij naar binnen wordt gehaald. Deze ‘outside-in’ planning is gebaseerd op de actor-netwerk theorie (box 3) en actor-relationale benadering van Boelens (2009). Hierin wordt de focus verlegd van de overheden naar (netwerken van) burgers en bedrijven, die de drijvende krachten vormen. De taak van planners is vooral het activeren en informeren van de burgers en ondernemers. Dit had Giddens (1998) ook al voor ogen, waarbij hij stelt dat het dus niet ‘het einde’ voor planning en overheden

betekent, maar wel een geheel andere aanpak. Boonstra's (2010) advies daarbij is: vertrouw op het oplossend vermogen van de maatschappij! Zo kan er ook beter rekening worden gehouden met wat er daadwerkelijk speelt in een gebied.

Box 3: Het relationele karakter van de ruimtelijke planning

Auteurs als Boelens en Boonstra verwijzen naar inzichten uit de Actor-netwerk theorie. Tijd en ruimte zijn niet onafhankelijk, maar het resultaat van relaties en dus niet of nauwelijks in plannen weer te geven (Boelens, 2009; p.183 en Boonstra en Boelens, 2011; p.112-113). Alles draait daarom om interacties en bestaat uit heteroog opgebouwde, steeds ontwikkelende (actor-)netwerken. Latour (2005) stelt dat men de actoren en netwerken zelf moet volgen, in plaats van te focussen op een territoriaal gebied. Plekken zijn slechts de ruimtelijke neerslag van verschillende, overlappende, actor-netwerken en dus van interacties. Voor elk netwerk betekent een plaats daarom wat anders. De planner moet vooral inzicht proberen te krijgen in de relaties en netwerken bij een plek (Boelens, 2009; p. 183). Boonstra en Boelens (2011) geven echter aan dat planners daar moeite mee hebben, waardoor de verschillen tussen planning en samenleving steeds groter worden. De toekomst van de planning is volgens Boelens (2009) een meer verankerde, interactieve en relationele benadering waarin het draait om relaties, interacties en robuuste allianties. Deze 'associatieve democratie' kan volgens Boelens complementair zijn aan de representatieve democratie (net zoals interactieve beleidsvorming dat zou kunnen) (Boelens, 2009; p.183). De actor-relationele benadering van Boelens (2009) is gebaseerd op de actor-netwerk theorie en draait om initiatieven van buitenaf (Boelens, 2009; p.198). Initiatieven van (netwerken van) burgers moeten centraal staan.

De 'outside- in' planningsbenadering en zelforganisatie
Bij de 'outside-in' benadering gebruiken Boonstra en Boelens

(2011) het begrip (gemeenschapsgebaseerde) zelforganisatie. Zelforganisatie heeft volgens Portugali (2000) betrekking op een proces van 'stabiele instabiliteit'. Bij stedelijke ontwikkeling wordt zelforganisatie gedefinieerd als 'initiatieven voor ruimtelijke interventies die uit de maatschappij zelf komen, via autonome gemeenschapsgebaseerde burgernetwerken, buiten de controle van overheden om' (Boonstra en Boelens, 2011; p. 100). Deze initiatieven komen 'spontaan' op uit continue interacties tussen mensen, plaatsen en instituties in de complexe maatschappij. Deze spontaniteit zorgt voor instabiliteit en het begrip zelforganisatie is daarmee onlosmakelijk verbonden met open en complexe systemen (Portugali, 2000; p. 49). Het is vergelijkbaar met Lindblom's (1990) idee van een zelfsturende maatschappij, waarin planners problemen niet zelf oplossen, maar vooral het proces van zelfsturing faciliteren. Bij die zelfsturing gaat het om burgers en/of andere stakeholders die vanwege hun eigen belangen en motivaties besluiten bij te dragen aan ruimtelijke ontwikkelingen. Boelens (2010) laat zien dat zelforganisatie eeuwen geleden al voor kwam in Nederland, bij onder andere de waterschappen. Die vielen toen nog niet onder de verantwoordelijkheid van de overheid, maar waren lokaal georganiseerd met leden en vertegenwoordigers. Een meer hedendaags voorbeeld kunnen burgers zijn die openbare ruimten beheren of opknappen en particulier opdrachtgeverschap initiatieven. Natuurlijk zal niet iedereen hier voor openstaan; velen zullen het teveel moeite vinden. Er zijn echter wel steeds meer mensen bereid zelf het heft in handen te nemen en zich actief bezig te houden met hun omgeving (Rotmans, 2012; p.22). Je ziet dan ook in verschillende landen steeds meer robuuste actor-netwerk associaties opkomen en instituties zich daaraan aanpassen - denk aan co-housing, Business Improvement Districts en associaties rond

tijdelijk gebruik (Boonstra en Boelens, 2011; p.114). Essentieel hierbij is volgens Sanoff (1999) dat er bij de burgers en ondernemers een zekere mate van eigenbelang en gevoel van urgentie zijn. Volgens Edelenbos en Van Meerkerk (2011) is dat vooral ook wanneer burgers het niet eens zijn met overheidsbeleid. Als zij tot de conclusie komen dat weerstand zinloos is, kunnen zij besluiten zelf proactief te werk te gaan en initiatieven te ontwikkelen. Initiatieven kunnen dus ontstaan wanneer mensen iets zien gebeuren wat zij niet zien zitten en zich verantwoordelijk of genoodzaakt voelen om zelf iets te doen (Boonstra, 2010; p.26). Eigenbelang kan natuurlijk ook betrekking hebben op een ondernemer of burger die kansen ziet zijn of haar dromen te vervullen en daarom een initiatief neemt. Al met al kan dit leiden tot een veel grotere diversiteit aan ruimtelijke ontwikkelingen.

Zelforganisatie gaat een stuk verder dan participatie, wat in Nederland gebruikelijk is. Participatie gaat namelijk om een situatie waarin overheden doelen opstellen en burgers invloed kunnen uitoefenen door middel van door de overheid ingestelde procedures. Burgers worden dan op basis van procedures, thema's en geografie betrokken (Boonstra en Boelens, 2011; p.107). Zelforganisatie gaat juist om de motieven, netwerken, gemeenschappen en processen van de burgers zelf. Deze zijn in principe onafhankelijk van de overheid. Het verschil is dus dat het initiatief bij 'participatie' bij de overheden ligt en bij 'zelforganisatie' bij de maatschappij. Dit betekent andere relaties tussen overheid en burger en er wordt een groter beroep gedaan op de lokale zelfredzaamheid van burgers (Amdam, 1997; p.329). Dit vergt een andere houding van de planner. Er zijn immers allerlei plannen en processen op hetzelfde moment bezig, die niet door één partij kunnen worden voorzien. De

planner moet het planningproces dus niet willen controleren (om complexiteit te reduceren), maar erin participeren (Portugali, 2000; p.336). Je erkent dan volgens Teisman *et al.* (2009) niet alleen de diversiteit en relaties die zo kenmerkend zijn voor de complexe hedendaagse maatschappij; je duikt er ook echt in. Lindblom (1990) en Boonstra en Boelens (2011) wijzen erop dat de participatie van planners en overheden associaties opener, democratischer en robuuster maakt.

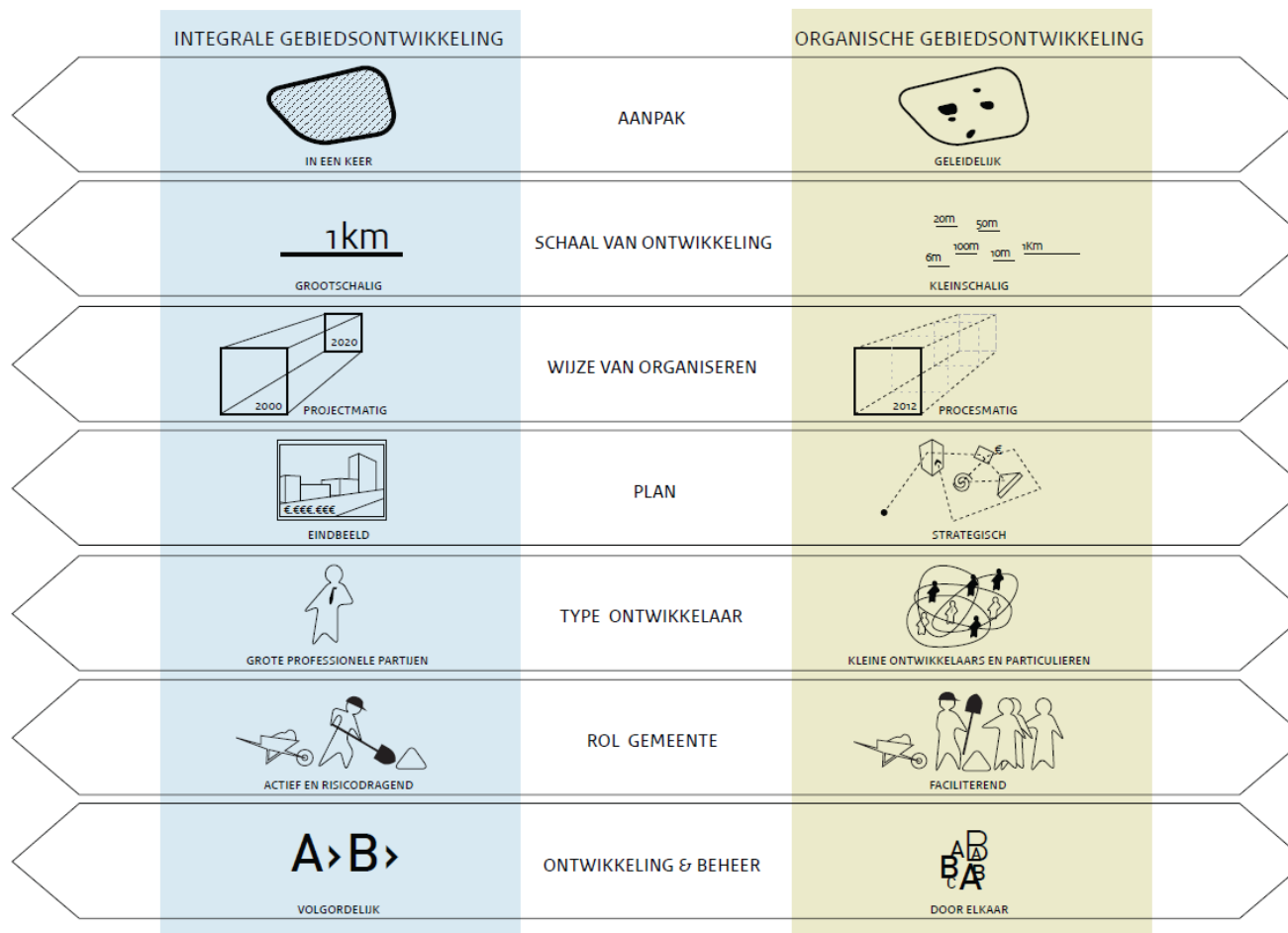
Tevens moet de planner volgens Boelens (2009) accepteren dat het emancipatie karakter dat de planning eigenlijk lang heeft gehad, vanwege het beschermen van relatief zwakke functies en groepen, minder wordt bij zelforganisatie. Zelforganisatie, een bij uitstek zeer ongelijkmatig proces, en de 'outside-in' benadering werken namelijk juist verschillen in de hand (Uitermark (2012a,b). Zelforganisatie is volgens Uitermark (2012a,b) en Schinkel (2012) vooral kansrijk wanneer de initiatiefnemers sterke netwerken hebben. Mensen met relatief sterke netwerken die ook dicht bij de overheid staan, kunnen met elkaar plannen ontwikkelen, het opbrengen om zelf een bijdrage te leveren en de overheid inschakelen voor ondersteuning. Dat kan veel opleveren, maar zo wordt de kloof met mensen voor wie zelforganisatie moeilijker is wel vergroot. De grootte van netwerken en de capaciteit tot zelforganisatie zijn namelijk ongelijk verdeeld (Thompson, 2004; p.413). Daarom moet men, hoewel zelforganisatie en burgerinitiatieven het nu helemaal zijn, wel realistisch blijven en erkennen dat niet alle initiatieven uit zelforganisatie slagen. Sterke zelforganisatie met robuuste en stabiele netwerken is niet de regel, maar uitzondering (Uitermark, 2012b; p.7). Dat is volgens Uitermark echter niet perse slecht; ook veel bedrijven halen het in het begin al niet en dat vinden we er ook

bijhoren. Zelforganisatie is gebaseerd op verschillen, in plaats van op gemiddelden (Boonstra en Boelens, 2011; p.118), en op onverwachtheden, onzekerheden en continue ontwikkeling (Teisman *et al.*, 2009). Zo erken je complexiteit en diversiteit als structureel in de huidige maatschappij. Wel kun je als overheid proberen zo goed mogelijk met ongelijkheden om te gaan en initiatieven te stimuleren bij de achtergestelde groepen, daar waar het moeilijk van de grond komt. Het is echter wel paradoxaal, omdat je dan van bovenaf zelforganisatie probeert in te geven (Schinkel, 2012;p.12). Ook zou de overheid erop toe kunnen zien dat, wanneer een stad bijvoorbeeld budgetten vrijmaakt voor burgerinitiatieven, niet alleen de middenklasse die budgetten weet te vinden.

Organische gebiedsontwikkeling

Door middel van zelforganisatie en initiatieven van buiten de overheid komt er automatisch meer nadruk te liggen op kleinschalige ontwikkelingen van onderop ('bottom-up'). Er wordt ook gesproken over organische ontwikkeling. Buitelaar *et al.* (2012; p.8) definiëren dit in hun essay '*Vormgeven aan de spontane stad*' als '*een optelsom van relatief kleinschalige (her)ontwikkelingen, met een open- einde proces zonder blauwdruk, waarbij ontwikkeling en beheer door elkaar lopen, met een dominante rol voor eindgebruikers en een faciliterende rol voor de overheid*' (zie ook figuur 4). Het gaat volgens Ernsten *et al.* (2010) om een vrij geleidelijke vorm van gebiedsontwikkeling, waarbij onderdelen zich op verschillende snelheden en langs verschillende wegen ontwikkelen. Men spreekt ook over 'We-City': de stad die 'wij' zelf maken (Boelens, 2010; p.23). Dit betekent echter niet direct dat overheden, corporaties en projectontwikkelaars in de toekomst geen rol meer hebben; wel wordt hun rol en projecten naar verwachting

kleiner. De complexer wordende maatschappij en moeilijke economische omstandigheden van de afgelopen jaren hebben de aandacht voor organische ontwikkeling doen toenemen. De één ziet het als 'noodverband', de ander wil principieel naar deze vorm van gebiedsontwikkeling (Buitelaar *et al.*, 2012; p.x). Overheden en ontwikkelaars kunnen immers pas aan de slag wanneer een bepaalde afnamecapaciteit is gegarandeerd. Wanneer dat in het gedrang komt, zijn zij meer afhankelijk van (collectief georganiseerde of individuele) initiatiefnemers uit de maatschappij, die dat probleem van een minimale afzetcapaciteit minder hebben aangezien zij vooral voor eigen behoefte ontwikkelen en/of slechts kleinschalig (Kennisbank Platform31, 2011). Die kleinere initiatiefnemers zijn echter financieel en/of organisatorisch niet in staat tot integrale en grootschalige gebiedsontwikkeling, zelfs als zij collectief georganiseerd zouden zijn. Organische ontwikkeling krijgt hiermee dan ook onvermijdelijk een grotere rol in de ruimtelijke planning. Niet langer worden gebieden grootschalig ontwikkeld, maar stap voor stap. Dit betekent een grotere onvoorspelbaarheid en onzekerheid; het is namelijk op voorhand niet duidelijk welke initiatiefnemers zullen opstaan met welke initiatieven. Dit biedt echter ook voordelen. De ontwikkelingen worden immers minder kwetsbaar voor onvoorziene omstandigheden (Buitelaar *et al.*, 2012; p.x). Zij worden niet meer op één moment gepland, waardoor een flexibele en adaptieve aanpak mogelijk is. Risico's worden beperkt en meer verspreid. Ook kunnen de effectiviteit en de efficiëntie van de ingrepen op die manier worden vergroot (Spit en Zoete, 2006; p.258).

Figuur 4: De verschillen tussen integrale en organische gebiedsontwikkeling (Buitelaar et al., 2012; p.43).

Volgens Buitelaar *et al.* (2012) wordt vaak verondersteld dat organische gebiedsontwikkeling tot verrommeling leidt. Al die verschillende initiatieven die er misschien ‘niet uit zien’ en zonder enige opgelegde samenhang; planners hebben er zo hun bedenkingen bij. Hoewel de verschillen binnen een gebied groter worden door organische ontwikkeling, hoeft dit volgens Buitelaar *et al.* echter niet perse te leiden tot verrommeling. Zij wijzen bijvoorbeeld op de grachtengordel, die ook (min of meer) organisch ontwikkeld is.

Al met al is het interessante aan organische gebiedsontwikkeling dus de gedachte van ontwikkeling langs verschillende wegen, met verschillende snelheden. Natuurlijk is er nog veel onduidelijkheid over organische ontwikkeling, maar omdat het een geleidelijke vorm van gebiedsontwikkeling betreft, biedt organische ontwikkeling zeker aanknopingspunten in moeilijke jaren. En laat die nou al enkele jaren aangebroken zijn.

De crisis als katalysator van veranderingen

Vanaf de jaren negentig ging het, min of meer tot aan het jaar 2008, goed met Nederland. Er was daarom veel optimisme over de toekomst, maar misschien wel te veel. Janssen-Jansen (2010) is van mening dat er overoptimisme heerste in de ruimtelijke ordening. Engelen (2012) heeft het over de vastgoedroes. Kijk alleen al naar de term ‘gebiedsontwikkeling’; het draaide hier om de gedachte dat door activiteiten en projecten de waarde van een gebied zich blijft ontwikkelen. En omdat het economisch goed ging, was er geen reden om te aan te nemen dat dit op korte termijn zou veranderen. Er was voldoende vraag naar woningen en bedrijventerreinen en dus ontwikkelden gemeenten en private partijen vrolijk verder (Fontein *et al.*, 2011; p.1). Ontwikkelaars, bouwers en beleggers behaalden fijne rendementen en corporaties konden hiermee verliesgevende activiteiten bekostigen. Voor de gemeenten was de

gebiedsontwikkeling ook gunstig; het leverde een constante en continue groeiende bron van gronduitgifte- inkomsten en grondexploitatiewinsten op. Dit kon vervolgens worden aangewend voor investeringen in algemene doelen zoals sociaal beleid.

Geld was er overal in overvloed, waar op zich natuurlijk niets mis mee is. Het leidde echter niet alleen tot een overspannen markt, maar er werden ook steeds grotere risico’s genomen. Mensen kregen snel een hypotheek, de prijzen en opbrengsten stegen en steeds risicovollere projecten werden gestart. De Zeeuw (2011) noemt dit ‘Sinterklaasplanologie’. Janssen-Jansen (2010) spreekt ook in aansprekende termen: over ‘planningsdromen’, ‘ontwikkelingsbubbles’ en luchtkastelen die zijn ontstaan. Duidelijk moge zijn dat dit een spel met risico is, zeker omdat vastgoed een groot aandeel in de nationale economie heeft. In goede economische tijden levert dit relatief weinig problemen op, maar het maakt de markt kwetsbaarder voor economische tegenspoed.

De huidige economische crisis legt de tekortkomingen van de gebiedsontwikkeling dan ook pijnlijk bloot. Het heeft de ontstane ‘luchtbellen’ hardhandig doorgeprikt. Wat begon in crisis op de Amerikaanse huizenmarkt, werd een wereldwijde financiële crisis en later zelfs een economische crisis die ook ons land heeft geraakt. Vooral de bouw- en vastgoedsector hebben het sinds 2008 zwaar te verduren. Deze zijn immers nauw verbonden met de economische conjunctuur en met de mogelijkheid om op de kapitaalmarkt geld voor nieuwe projecten te bemachtigen (De Zeeuw, 2011; p.407). De woningmarkt is uit balans en ligt op zijn gat; de afzet ligt op een dieptepunt. De financiering van projecten is een probleem, zelfs als er wel marktvrage is. Ontwikkelaars en gemeenten moeten bezuinigen. Plannen en projecten worden vertraagd, uitgesteld of geschrapt, omdat overheden, corporaties en ontwikkelaars de grote voorfinancieringen niet meer op kunnen of willen brengen. De kans

dat het later door de verkoop van gronden en woningen wordt terugverdiend is op het moment namelijk klein. De tijd van eeuwig durende waardestijging is volgens De Klerk (2011) dan ook voorbij. Eerdere investeringen in grond blijken daarom niet lucratief, maar een financiële strop (Fontein *et al.*, 2011; p.1). De prognoses op dit gebied zijn volgens Van Rooy (2011) ook weinig hoopgevend. Nieuwe manieren van ontwikkeling en andere investeerders moeten daarom worden gezocht.

Er is nog weinig bekend over hoe de ruimtelijke planning zich door de crisis heen zal ontwikkelen. Janssen-Jansen gaf in 2010 aan dat er vaak nog het geloof heerst dat ‘het allemaal wel goed komt’. Anno 2013 is de situatie op de markt nog steeds slecht en het gevoel heerst bij steeds meer mensen dat ‘we niet meer terug kunnen’. Gebiedsontwikkeling zoals we die voor de crisis zagen zit er voorlopig waarschijnlijk niet meer in (Van Rooy, 2011; p.1). Dan rijst echter de vraag: wat dan? Gaan we toe naar een planning met alleen maar kleinschalige initiatieven of niet? De meningen verschillen hier over. Vulperhorst (2011), De Klerk (2011) en Rotmans (2012) zien in de toekomst (vrijwel) alleen nog kleinschalige initiatieven en vinden dat de tijd van grootschalige gebiedsontwikkeling voorbij is. De Zeeuw (2011) vindt initiatieven uit burgernetwerken, waar Rotmans de toekomst in ziet, slechts als een toevoeging en ziet ook in de toekomst nog de noodzaak van grotere, projectmatige ontwikkelingen om de grotere doelen te realiseren. Al met al heerst er dus nog veel onzekerheid over de toekomst van de ruimtelijke planning. Het lijkt echter bovenal zaak dat de gebiedsontwikkeling realistischer geschiedt en dat de ruimtelijke ontwikkelingen meer op de eindgebruiker gericht worden (Joustra en Van Wijk, p.462). De eisen aan woon- en werkomgevingen blijven namelijk onverminderd hoog (Wagenaar; 2011; p.570). Ook wat betreft initiatieven en investeringen spelen

particulieren een steeds grotere rol (Vulperhorst, 2011; p.417). Traditioneel komen er in Nederland veel initiatieven bij de overheid vandaan. Omdat zij echter moeten bezuinigen en het initiatief liever aan de markt laten, zullen zij zich meer facilitair moeten opstellen in de ruimtelijke planning, ook ten opzichte van particulieren (Van Rooy, 2011). Sterker nog; de overheid moet niet alleen faciliteren, maar ook steeds meer gaan stimuleren; dat is wel nodig ook in crisistijd. De nadruk in het planningssysteem komt dus nog meer bij initiatieven van buiten de overheid te liggen; niet alleen bij grote marktpartijen zoals bij de ontwikkelingsplanologie, maar ook bij particuliere initiatiefnemers.

‘Never waste a good crisis’ (Friedman *in*: Tordoir, 2012; p.3). Hoewel de crisis het leven van velen zuur maakt, zou deze niet alleen negatief bekeken moeten worden. Het biedt ook ruimte voor kansen en bezinning. Juist in een periode waarin het economisch slecht gaat, is het belang van innovatieve oplossingen groot. En laat het moment waarop overheden en ontwikkelaars het moeten laten afweten, nou het perfecte moment zijn om de democratisering van de ruimtelijke planning vorm te geven. Er wordt in alle sectoren van de economie steeds meer gesproken over ‘actief burgerschap’, eigenverantwoording en zelfredzaamheid. De ruimtelijke ordening is zeker ook een veld waarin meer initiatief bij de burger zou kunnen liggen. De crisis heeft oude luchtballen doorgeprikt en bestaande praktijken van gebiedsontwikkeling bemoeilijkt, maar biedt kansen voor het ontwikkelen van nieuwe werkwijzen. Het optimisme dient dus te blijven; het wordt in de toekomst anders, niet per definitie slechter. Wel moeten we accepteren dat de overgang naar de nieuwe tijd gepaard gaat met bloed, zweet en tranen - en fors geldelijk verlies (De Zeeuw, 2011; p.407). Het vereist soms het maken van harde keuzes. Maar hoe moeten nieuwe planningspraktijken er dan uit zien?

2.3 Naar een meer interactieve en naar buiten georiënteerde ruimtelijke planning

Een grotere rol voor initiatieven uit zelforganisatie

De kern van het voorgaande verhaal is dat de overheid rekening moet houden met initiatieven uit zelforganisatie en moet beginnen met het uitvinden van de netwerken die er in een gebied aanwezig zijn ('het focussen op de 'geleefde' stad'). Sterker nog: het devies voor de overheid is om te participeren in deze netwerken, aangezien het initiatief vooral vanuit de maatschappij moet komen. De notie van participeren in netwerken is belangrijk, omdat men niet moeten denken dat de overheid zich zomaar moet en zal terugtrekken uit de gebiedsontwikkeling. De theorieën rondom zelforganisatie en burgerinitiatieven gaan er ook helemaal niet vanuit dat de overheid de planning op z'n beloop laat. De planner kan nog steeds op verschillende manieren invloed uitoefenen op de ruimtelijke ontwikkelingen. Wel moet er door planners zelf invulling worden gegeven aan de nieuwe inzichten; er geen standaard strategie om met burgerinitiatieven om te gaan. Eens te meer omdat we in Nederland nog nauwelijks zijn ingericht op zelforganisatie en associatieve democratie. Iedere situatie is dus anders. Maar vooropgesteld: de mogelijkheden voor een grotere invloed van burgers op de ruimtelijke planning zijn er. Informatie en ideeën zijn tegenwoordig, mede door verbeterende ICT, beter bereikbaar en de burger wordt steeds bewuster, mondiger en vaardiger (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2012).

Aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie

Wanneer een grotere rol voor initiatieven uit zelforganisatie gewenst is, zijn er op basis van de literatuur negen aandachtspunten voor het werken of niet werken van deze initiatieven. Deze factoren zijn geen

voorwaarden voor initiatieven uit zelforganisatie, maar de elementen kunnen wel helpen. Daarom kunnen het tevens aandachtspunten zijn voor een meer 'outside-in' gerichte planning.

1. Een overheid die ruimte geeft aan initiatieven uit zelforganisatie en participeert in netwerken

Belangrijk voor initiatieven uit zelforganisatie is dat burgers en ondernemers de ruimte moeten krijgen om zelf met initiatieven te komen en zo invloed uit te oefenen op hun omgeving. Planners kunnen daarbij initiatieven uitlokken, de ruimte geven en verbinden (Boonstra, 2010; p.26). Het helpt wanneer overheden zich laten leiden door de initiatiefnemers en proberen niet teveel eisen te stellen en dingen te regelen. Er is openheid en flexibiliteit nodig (Pröpper en Steenbeek, 2001; p.37). Een planner zou zich verder kunnen richten op het participeren in, en het stimuleren van duurzame, betekenisvolle ruimtelijke relaties en netwerken. Dynamische netwerken met publieke en private actoren zijn namelijk de toekomst van de planning (Van der Cammen *et al.*, 2012; p.446). Die verbinding tussen burger(netwerken) en overheid is belangrijk in, want zelforganisatie heeft volgens Uitermark (2012a,b) de meeste kans bij netwerken die dicht bij het openbaar bestuur staan. Dan kan het heel gunstig zijn wanneer een planner aansluiting probeert te zoeken met een netwerk. Murdoch (1997) ziet ruimtelijke planning ook specifiek als het bouwen van netwerken, zodat ze functies op zich kunnen nemen. Deze kunnen worden gebouwd rond specifieke thema's of problemen (Hirst, 1994; p.19). Een belangrijke mogelijkheid is om te zoeken naar mogelijke leidende actoren; de actoren die de capaciteit en, vanuit enige mate van zelfbelang, de drijfveer hebben om te investeren in hun lokale omgeving (Boelens, 2009; p.188). Die actoren kunnen voor belangrijke ruimtelijke connecties zorgen en daarmee voor verdere

ontwikkeling van netwerken. Daarvoor moeten wel de belangen van al die actoren worden samengebracht in het netwerk en moeten er gezamenlijk ‘issues’ worden opgesteld. Zo kun je volgens Boelens (2009) aan de hand van korte planprocessen, maar wel een lange termijn focus, steeds aan netwerken blijven bouwen en blijven zoeken naar nieuwe kansen en nieuwe coalities van actoren. Netwerken zijn immers instabiel, dus een adaptieve en flexibele aanpak is gewenst. Dit vergt veel interactie en onderhandeling, maar het is het wel waard; hoe meer actoren geïnteresseerd en verbonden raken in het netwerk, hoe robuuster het wordt en hoe meer middelen kunnen worden aangesproken. In deze netwerkbenaderingen staat dus het ideaal van vrijwillige samenwerking tussen burgers en professionals, om zo gemeenschappelijke doelen te realiseren, centraal. Er is minder de nadruk op hiërarchie en het opleggen van maatregelen door machtige partijen als overheden.

Ruimte bieden aan initiatieven uit zelforganisatie is dus een belangrijk aandachtspunt. Daarbij wordt in de literatuur gesproken over een faciliterende en stimulerende rol voor overheden. Ook de uitnodigingsplanologie is gericht op een faciliterende en uitnodigende planningsaanpak en werkwijze door overheden (Van Rooy, 2011; p.1). Faciliteren betekent loslaten, maar ook ondersteuning bieden op het gebied van tijd, geld, deskundigheid of materiële middelen wanneer dat nodig en mogelijk is (Pröpper en Steenbeek, 2001; p.70). Stimuleren betekent niet alleen afwachten, maar actief op zoek gaan naar initiatiefnemers en ze ‘mee’ proberen te krijgen; ‘uitnodigen’ dus.

Volgens het stappenplan van Blom *et al.* (2010) (*‘Help, een burgerinitiatief!’*) zouden gemeenten die meer ruimte willen geven aan burgerinitiatieven ten eerste eens moeten bekijken hoe de gemeentelijke organisatie op dat moment staat tegenover

burgerinitiatieven en tevens een visie moeten vormen over hoe men dat in de toekomst voor zich ziet. De auteurs identificeren vier manieren waarop overheden met initiatieven om kunnen gaan. De eerste is een overheid op afstand: zelforganisatie moet dan volledig zelf ontstaan. Er wordt (onder andere bij de uitnodigingsplanologie) echter gesproken over de overheid die minimaal initiatieven dient te faciliteren; de tweede manier van Blom *et al.* De gemeente verzorgt dan bijvoorbeeld praktische zaken die, ook al zijn ze nog zo klein, een burgerinitiatief wel degelijk kunnen helpen. Denk aan het organiseren van een startbijeenkomst met wat eten of drinken of het helpen met het samenvatten van een plan. Nog verder gaat de overheid als stimulator, waarin mogelijke initiatiefnemers worden gestimuleerd om met initiatieven te komen; bijvoorbeeld door versterking van de lokale infrastructuur, ondersteuningsorganisaties en veel aandacht voor netwerken. De vierde manier om met initiatieven om te gaan is de overheid als dirigent: dan is er niet alleen aandacht voor randvoorwaarden en faciliteiten voor burgerinitiatieven, maar is het ook centraal geformuleerd in het beleid met heldere doelen, prioriteiten, budgetten en samenhang met andere beleidsvelden. Burgerinitiatieven worden dan gebruikt om eigen doelen te bereiken. De tweede stap voor overheden is volgens het stappenplan van Blom *et al.* (2010) de vraag die je als gemeente zou moeten stellen: wat kan ik dan doen om burgerinitiatieven te stimuleren? Hoe kan je die signaleren en wil je ze implementeren in het gemeentelijk beleid? De antwoorden op deze vragen moet de gemeente helder krijgen voor zichzelf. Het is de bedoeling dat de instrumenten die gebruikt gaan worden door gemeenten hier ook op afgestemd worden. Samenvattend draaien de eerste punten van Blom *et al.* (2010) er dus om dat gemeenten een visie moeten opstellen en moeten nadenken over wat ze kunnen doen om dit voor elkaar te krijgen. Daarbij zijn de verdere aandachtspunten, opgesteld op basis van de literatuur, interessant.

2. Goede verbindingen tussen (leidende) actoren; dit kan gefaciliteerd en gestimuleerd worden door ambtenaren

Een manier waarop ruimtelijke initiatieven gefaciliteerd en gestimuleerd kunnen worden is door het verbinden van (groepen) personen in netwerken. Burgers kunnen zich formeel (stichtingen, verenigingen en dergelijke) of informeel organiseren (Doelman, 2013; p.28). Om deze goed te laten functioneren zijn competente bestuursleden en toegewijde vrijwilligers nodig. Zij moeten op de één of andere manier bij elkaar komen; goede verbindingen zijn dus van belang. Ambtenaren kunnen zich daarom zeker nuttig maken in het (zelforganiserende) proces door te proberen interessante connecties (mensen met meer ervaring of complementaire ideeën en middelen) tussen partijen en netwerken tot stand te brengen. Zeker het belang van het betrekken van (potentieel) leidende actoren, die zelf ook belangrijke verbindingen kunnen leggen, kan volgens Boonstra en Boelens (2011) gunstig werken voor een initiatief. Burgerinitiatieven steunen vaak slechts op enkele deelnemers, die de leiding nemen en andere bewoners ‘meenemen’ (Uitermark 2012b; p.7). Deze mensen hebben volgens hem sterke verbanden nodig om taken te coördineren en voor de langere termijn te plannen. Fontein *et al.* (2011) vinden een meer procesmatige aanpak in het planningsproces belangrijk: *“niet beginnen met een plan, maar met uitnodigen, verbinden, faciliteren en activeren van belanghebbenden. Daarna ga je pas naar de inhoud”* (Fontein *et al.*, 2011; p.3). Op deze manier kan een actieve houding van de gemeente, ondanks dat zij niet de aangewezen initiatiefnemer is, bijdragen aan het proces en de verdere vorming van betekenisvolle netwerken. Wat een ambtenaar ook kan doen is het verbinden van individuele belangen met gemeenschappelijke belangen. Wel moeten die zaken en criteria daarvoor minder abstract behandeld worden dan

nu vaak wordt gedaan, en moet de toegevoegde waarde ervan concreet worden gemaakt om andere actoren te overtuigen in de onderhandelingen.

Bij het verbinden is er volgens Edelenbos en Van Meerkerk (2011) een belangrijke rol in het proces weggelegd voor ‘boundary spanners’; personen die beide kanten van ‘de grens’ begrijpen. Dit kan bijvoorbeeld betrekking hebben op de grens tussen overheid en burger; ambtenaren kunnen de personen zijn die de brug vormen tussen de wereld van de initiatiefnemer en de wereld van de gemeentelijke bureaucratie. Ambtenaren zijn echter niet de enigen die een dergelijke rol op zich kunnen nemen; dit kan ook aan de kant van de (collectieve) burgers in de vorm van mensen die bijvoorbeeld een verleden hebben bij het openbaar bestuur. En omdat het in netwerken gaat om het verbinden van de juiste actoren, zou je misschien ook op zoek kunnen gaan naar dat soort personen, die een rol willen spelen bij burgerinitiatieven. Tevens is volgens Edelenbos en Van Meerkerk (2011) de inbedding (de aanwezigheid van informele relaties tussen belangrijke personen) van een netwerk van groot belang. Hoe meer en beter de relaties, hoe meer vertrouwen. Hoe meer vertrouwen, hoe robuuster de associaties over het algemeen worden en hoe vruchtbaarder de samenwerking kan worden. Naast het belang van het verbinden van (mogelijke) leidende actoren kan het ook van belang worden gevonden om een diversiteit aan actoren te betrekken. De keuze om initiatieven van groepen mensen met minder sterke netwerken en capaciteit tot zelforganisatie, (Uitermark, 2012a, b) daar waar het minder makkelijk van de grond komt, actiever te stimuleren zal echter een politieke keuze zijn. Mogelijkheden zijn financiële ondersteuning of hen connecties en informatie te bieden. Aan de andere kant is dat wat paradoxaal: van bovenaf zelforganisatie proberen in te geven (Schinkel, 2012; p.12). Wat in ieder geval nuttig kan blijken is het

proberen te leren van initiatieven waar het moeilijker (of niet) ging dan bij de populaire succesverhalen (Uitermark, 2012b, p.7).

3. (mogelijke) initiatiefnemers hebben voldoende informatie nodig; overheden kunnen hierin faciliteren en stimuleren

Voor een burger- of ondernemersinitiatief is het hebben van de juiste informatie van groot belang. Men moet weten dat men wat kan; daar zijn we volgens Boonstra (2010) immers nog nauwelijks aan gewend in Nederland. Mensen moeten vervolgens goed weten wat ze precies willen en hoe ze dat kunnen bereiken. Dat overzicht ontbreekt nogal eens (Buitelaar *et al.*, 2012; p.11) en daarom is een andere manier waarop overheden burger- of ondernemersinitiatieven kunnen faciliteren het voorzien van informatie aan (mogelijke) initiatiefnemers. Portugali (2000) ziet dit als één van de resterende taken van planners: de burger laten zien waar dingen kunnen, wat er allemaal mogelijk is enzovoort. Denk aan advertenties, folders en informatiepunten, maar tegenwoordig natuurlijk ook aan sociale media en smartphone applicaties. Zo kan het opzetten van een burger- of ondernemersinitiatief toegankelijker worden gemaakt, waarna de initiatiefnemer vervolgens zelf wel beslist over het 'hoe en wat' van het initiatief. Later in het planningproces is volgens Buitelaar *et al.* (2012) het bieden van inzicht in planprocedures van belang. Dit kan initiatiefnemers kostbare tijd en moeite besparen, die ze goed kunnen gebruiken aangezien een initiatief veel (schaarse) tijd en geld kost.

4. Initiatiefnemers moeten zo min mogelijk beperkt worden door strikte regelgeving; overheden kunnen hier faciliteren met regelgeving op hoofdlijnen

Een faciliterende rol voor overheden betekent geen totaal 'laissez-faire' beleid. Er zijn namelijk wel enkele spelregels nodig voor initiatieven, om processen en ontwikkelingen niet een complete chaos te laten worden. Een actieve overheid is ook van belang voor de investeringsbereidheid van initiatiefnemers; die willen namelijk wel enige zekerheid over wat er wel en niet kan (Buitelaar *et al.*, 2012; p.11). Wel wordt er met faciliteren bedoeld dat er meer ruimte moet komen voor initiatieven, wat staat voor het vereenvoudigen van het planningproces. Dat betekent voor gemeenten dat ze niet meer een enorme berg inhoudelijke en procesmatige regels en eisen zouden moeten afvuren op de initiatiefnemers, maar zorg dragen voor een -beperkte- passende wet- en regelgeving (Buitelaar *et al.*, 2012; p.11). Randvoorwaarden en visies mogen wel, maar dan wel slechts op hoofdlijnen, abstractere doelen nastrevend en flexibel (Buitelaar *et al.*, 2012; p.11 en Van Rooy, 2011; p.3). Ruimte bieden voor ontwikkeling is belangrijker dan ooit, dus als een initiatief echt waarde kan toevoegen aan het gebied, zou er volgens deze auteurs flexibeler om moeten (kunnen) worden gegaan door overheden met beleidsregels en publieke waarden. Openheid en 'out of the box' zijn volgens Fontein *et al.* (2011) ook bij de uitnodigingsplanologie belangrijke waarden. Dit betekent, in de woorden van Spit en Zoete (2006), een verdere relativering van het ruimtelijke planningstelsel. Dit is nodig om meer diverse en creatieve ideeën uit te lokken. Als je als overheid echt wil samenwerken met burgers en ondernemers, zijn niet al die voorwaarden nodig. Het pakt dus goed uit voor initiatieven uit zelforganisatie wanneer een overheid besluit wat flexibeler om te gaan met regels en initiatieven wat meer de ruimte te geven. Bij de randvoorwaarden die de overheid behoudt, zou het helpen wanneer zij het algemeen belang en de criteria en ook de toegevoegde waarde ervan concreet te kunnen maken in de onderhandeling met burgers en ondernemers. Er moet duidelijk zijn

wanneer en waarom een bepaalde keuze wordt gemaakt. Dit sluit dus aan op punt drie: burgers informatie bieden.

5. Voor initiatieven is geld nodig; dit kan door crowdfunding, sponsoring en financiële ondersteuning door overheden en corporaties

Tenslotte kan de faciliterende overheid ondersteuning bieden met materiële middelen (het beschikbaar stellen van een gebouw of een bepaalde voorziening) of financiële middelen (subsidies, wijkbudgetten enzovoort) (Jager en Naus, 2012; p.38-40). Financiering is namelijk een belangrijk element bij zelforganisatie. Naast de tijd en moeite die burgers en ondernemers moeten stoppen in het organiseren van een initiatief, kost het vaak ook een aardige som geld. Dit kan belemmerend werken en de financiering moet dus goed worden geregeld, des te meer omdat banken op het moment maar moeilijk geld uitlenen. Zij, en andere mogelijke geldschieters, moeten dus worden overtuigd over de meerwaarde en financiële haalbaarheid van een initiatief. Burgers of ondernemers kunnen ook zelf, door middel van bijvoorbeeld crowdfunding (het inzamelen van geld door bijdragen van een groep leden of bewoners), aan voldoende gezamenlijke budgetten komen voor een initiatief (Jager en Naus, 2012; p.38-40). Gemeenten en corporaties kunnen hier echter ook een rol vervullen door financiële bijdragen te leveren. Er lijkt nog wel eens over burgerinitiatieven te worden gesproken met de gedachte dat zoiets de overheden of corporaties minder geld gaat kosten en dus een mooie manier van bezuinigen op de uitgaven is. Overheden en corporaties zijn echter nog steeds in grote mate verantwoordelijk voor bijvoorbeeld het beheer van openbare ruimten en vastgoed (en de corporaties moeten dit wel doen om de waarde van hun bezit op pijl te houden). Actieve burgers kunnen hier een bijdrage aan leveren door het heft in eigen hand te nemen en dit

kunnen ze zeker (deels) doen door zelf financiering te regelen, maar dat zal lang niet altijd genoeg lukken. Wijkbudgetten zijn daarom één van de manieren waarmee de gemeente prima een bijdrage kan leveren aan een initiatief. Verder kan geld dat toch al werd besteed aan het uitvoeren van taken als beheer, ook aan soortgelijke bewonersinitiatieven worden besteed. Je maakt het zo voor de burger(netwerken) mogelijk om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor het uitvoeren van die taken (Jager en Naus, 2012; p.38-40). Dit heeft echter wel als valkuil dat er een afhankelijkheidsrelatie tussen burgerbeweging en overheid wordt gecreëerd. Te veel afhankelijkheid van de overheid of corporatie moet voorkomen worden. Het initiatief is immers van de bewoners of ondernemers.

6. Duidelijkheid en vertrouwen tussen initiatiefnemers (en de overheid)

Bij initiatieven uit zelforganisatie, die draaien om interacties, spelen duidelijkheid en vertrouwen een grote rol. Zonder vertrouwen gaan er namelijk maar weinig initiatieven komen. Het is namelijk cruciaal voor het creëren van solidariteit (Misztal, 1996) en daarmee de efficiency, aanpassing en het voortbestaan van sociale groepen (Rotter, 1967 *in*: Morgan en Hunt, 1994; p.20). Hiervoor is duidelijkheid nodig over ieders rol in het planningproces, en over welke regels er gelden. Wat gaan de initiatiefnemers doen en hoe? Wie neemt welke rol en taken op zich? Het belang van duidelijkheid en vertrouwen geldt ook voor de relaties tussen initiatiefnemer en overheden. Belangen, verwachtingen en posities verschillen namelijk nogal; burgers denken bijvoorbeeld vooral concreet en op de korte termijn (die willen zo snel mogelijk ‘aanpakken’), terwijl men bij overheden vaak (nog) wat meer op de langere termijn denkt (Meier-Boschaart, 2013; p.35). Verder betekent werken met een afwegingskader op hoofdlijnen minder uniforme procedures en

regelgeving. Toch willen (mogelijke) initiatiefnemers weten waar ze aan toe zijn, als ze tijd en geld willen investeren in een initiatief (Buitelaar *et al.*, 2012). Ook is het voor hen van belang te weten waar de prioriteiten van de gemeente liggen. Aan de verschillende partijen dus de taak om zoveel mogelijk uit te spreken wat men van elkaar verwacht, en het is aan de overheid om de randvoorwaarden die zij opstelt, duidelijk te maken bij burgers en ondernemers. Verder helpen heldere procedures voor initiatieven en overzichtelijke tijdspaden initiatieven, omdat de betrokken partijen dan beter weten waar ze aan toe zijn. Dat geeft vertrouwen en bereidheid tot investeren; onzekerheden in het planningproces worden geaccepteerd en ondanks die onzekerheden durft men beslissingen en stappen te maken. Vertrouwen ontstaat volgens Doelman (2013) meestal ook wanneer de interactie toeneemt en men elkaar beter leert kennen.

Duidelijkheid heeft volgens ook betrekking op de interne consistentie bij de overheid, wat betreft de houding ten opzichte van initiatieven. Er wordt natuurlijk veel gesproken over een meer faciliterende houding van de overheid, maar het is de bedoeling dat interactieve planningsbenaderingen zo in de gemeentelijke organisatie wordt geïmplementeerd dat het voor iedereen de vaste werkwijze of houding wordt (Blom *et al.*, 2010; p.4). In de praktijk blijken volgens Blom *et al.* sommige ambtenaren de boodschap echter sneller op te pakken dan anderen. Niets is echter zo frustrerend voor (een groep) burgers of ondernemers met een initiatief als afspraken die samen met de overheid gemaakt worden, maar vervolgens stranden in de gemeentelijke bureaucratie. Voor goed contact tussen initiatiefnemer en overheid is interne consistentie nodig. Een coördinator, die niet steeds afhankelijk is van sectorale beslissingen en enige vorm van mandaat heeft, zou hier voor kunnen zorgen (Buitelaar *et al.*, 2012; p.13). Te denken valt aan

een gebiedsmanager als aanspreekpunt van de gemeente, die steeds rechtstreeks in contact staat met de burgers en ondernemers in een gebied. Ook de auteurs die zich bezighielden met de uitnodigingsplanologie (Van Rooy, 2011 *en* Fontein *et al.*, 2011) besteden aandacht aan het belang van een eenduidig optreden en duidelijkheid voor de initiatiefnemers. Zij komen dan met de ‘gedachte’ dat de gemeente wordt betrokken bij een meerwaardegesprek met initiatiefnemers en eventueel een meerwaardetoets. Dit is dan slechts één toets in plaats van alle verschillende sectorale toetsen, wat de overzichtelijkheid moet vergroten (Van Rooy, 2011; p.2). In het meerwaardegesprek kan de gemeente aangeven aan de initiatiefnemers of het initiatief past binnen de door de gemeente opgestelde randvoorwaarden zo niet, hoe het initiatief aangepast kan worden.

“De gesprekken en de beoordeling staan idealiter onder regie van een klein kennisrijk team dat mandaat heeft (...) Op een manier als deze kan stagnatie als gevolg van de ontstane risicomijdende vinkjescultuur worden omgebogen naar stimulatie om verantwoordelijkheid te nemen voor een inhoudelijke dialoog over het goede in de context van de toekomst” (Van Rooy, 2011; p.2).

Dit neemt overigens niet weg dat het aanvragen van vergunningen nog steeds loopt via het normale traject met het Wabo loket (Buitelaar *et al.*, 2012; p.13). De gemeente moet namelijk wel blijven handelen volgens voorspelbare normen en procedures. Men moet niet naar een situatie van volstrekte willekeur willen, aangezien dat de duidelijkheid over toekomstige ontwikkelingen alleen nog maar minder maakt en dat investeren niet aantrekkelijker maakt. Dat past ook niet binnen de Algemene beginselen van behoorlijk bestuur (Buitelaar *et al.*, 2012; p.13).

7. Leg als overheid het initiatief bij burgers en ondernemers (outside-in) en laat het initiatief ook daar

De naam zegt het al; voor burger- en ondernemersinitiatieven is het zaak dat het initiatief bij burgers en ondernemers ligt en blijft liggen. Boelens (2009) heeft het ook over de ‘outside-in’ benadering. Een overheid kan wel bepaalde randvoorwaarden stellen, maar moet niet willen sturen; daar richt de outside-in benadering zich niet op. Dat betekent zo onbevooroordeeld mogelijk initiatieven benaderen (Schinkel, 2012; p.12) en faciliteren: mogelijkheden scheppen en anderen het initiatief geven (Van Rooy, 2011; p.1). Toch blijkt dat nog moeilijk; een echt open houding aannemen. De situatie verschilt per gemeente, maar via bijvoorbeeld het bestemmingsplan of verbeeldingen probeert men enerzijds initiatieven te faciliteren, maar anderzijds ook nog vaak te sturen richting de keuze voor het meest gewenste initiatief (Buitelaar *et al.*, 2012; p.11). Dit valt bij de oorspronkelijke initiatiefnemers echter lang niet altijd in goede aarde (Fontein *et al.*, 2011; p.3). In enkele praktijkcases bleek volgens het onderzoek van Fontein *et al.* (2011) namelijk dat de openheid, ondanks goede bedoelingen, nog te wensen overlaat. Bewoners en ondernemers werden pas later in het planproces betrokken, op het moment dat er al (enige) richting was gegeven aan de toekomstige ontwikkelingen door visies, ruimtelijke schetsen en afspraken. De inhoud staat dan al dermate vast door het opgestelde kader met gestelde randvoorwaarden, dat voor initiatieven uit zelforganisatie van burgers en ondernemers beperkte ruimte is. Oftewel: er is geen sprake van een ‘outside-in’ aanpak, maar opnieuw een ‘inside-out’ planning. Burgers zijn dan weinig gemotiveerd om de rol van investeerders op zich te nemen, omdat het toch weer lijkt alsof de gemeente de trekkersrol op zich neemt of wil nemen. De onduidelijkheid over de verdeling van rollen, taken en verantwoordelijkheden tussen gemeenten, beoogde initiatiefnemers

en andere partijen is een belemmering voor de voortgang van het proces; de uitvoering stagneert (Fontein *et al.*, 2011; p.4). Het dilemma ‘sturen of loslaten’, waarbij velen stellen dat de nadruk op het laatste moet komen te liggen, blijkt in de praktijk dus moeilijk voor gemeenten. Het gaat er daarom volgens Boonstra en Boelens (2011) om dat planners er op letten dat zij niet weer de probleemdefinitie en inhoudelijke en/of procedurele hoofdlijnen van het initiatief zelf uitzetten. Als zij dat aan anderen overlaten is er des te meer ruimte voor initiatiefnemers (Boonstra en Boelens, 2011; p.107). En omdat burgers en ondernemers beter kunnen aangeven waar (en op welke schaal) er in een gebied behoefte aan is dan de overheid, zou het goed zijn voor initiatieven wanneer de initiatiefnemers de ruimte wordt geboden en zij hun eigen gang kunnen gaan.

8. Realistisch en stap voor stap werken is belangrijk voor zowel overheid als initiatiefnemer

Een belangrijk aandachtspunt voor zowel initiatiefnemers als overheden is het realistisch en stapsgewijs te werk gaan (Meier-Boschaart, 2013; p.35). Wees als bewoners ook realistisch te zijn met wat je als groep kan en wil met de beperkte middelen en mensen die bij het initiatief horen. Dit geldt echter ook voor overheden, want er zijn nog steeds zaken die niet (zomaar) aan particulier of privaat initiatief kunnen worden overgelaten, maar wel cruciaal zijn voor het opereren van het gebied. Denk aan publieke voorzieningen en infrastructurele ingrepen; daar komt het volgens Portugali (2000) ook in de toekomst nog voor een belangrijk deel nog aan op de overheid. Dit vergt een lange termijnplanning, om te beginnen omdat er dan allerlei onderzoeken nodig zijn van tevoren (Portugali, 2000; p.49). De bedoeling is bij de outside-in benadering en organische ontwikkeling echter dat dit in ieder geval zo min mogelijk

grootschalig en op één moment gepland wordt. Er wordt in veel literatuur (zoals Buitelaar *et al.*, 2012) gesproken over minder focus leggen op eindbeelden, met een vaste manier om er te komen; stap voor stap ('organisch') ontwikkelen heeft de voorkeur. Dat betekent werken met een minder duidelijk begin en eindmoment, en zoals gezegd beseffen dat je zelf niet aan zet bent als gemeente, maar een netwerk rol hebt. Bij hetgeen je als gemeente zelf nog wel wil doen is het vervolgens van belang om realistisch te blijven met de ambities. Ook overheden moeten zich afvragen wat ze nog willen, wat ze nog kunnen en wat ze misschien nog (even) moeten laten. Er moet voorkomen worden dat er weer te ambitieuze plannen op de tekentafel komen – en er wegens een gebrek aan geld niet, of maar half, afkomen. Het is volgens Vulperhorst (2011) daarom belangrijk om steeds de vraag te blijven verkennen en dan eventueel te beginnen met pilots. Bij zo'n stapsgewijze planningsaanpak blijft voortdurende interactie en onderhandeling nodig. Focus als overheid daarom niet zozeer op ruimtelijke plannen, waarin veel afspraken en ontwikkelingen voor de komende jaren al vastliggen. Het is beter om met visies en schetsen te werken, met de verschillende mogelijkheden (Boelens, 2009; p.197). Zo kan er op het juiste moment worden ingespeeld op de nieuwste ontwikkelingen. Er ontstaat een continue proces van netwerkvorming, waarbij aan de hand van steeds korte planprocessen en kleinschalige ontwikkelingen (maar wel een lange termijn focus), steeds naar nieuwe kansen en coalities van actoren wordt gezocht om het gebied te ontwikkelen.

Een afwegingskader op hoofdlijnen en stap voor stap ontwikkelen hebben natuurlijk grote gevolgen voor de manier waarop je als gemeente het juridisch- planologisch instrumentarium gebruikt. Als de nadruk meer moet komen te liggen op perspectieven en visies die (globale) ontwikkelingen schetsen, neemt het belang van

structuurvisies toe (Buitelaar *et al.*, 2012). Een afwegingskader op hoofdlijnen zou echter ook kunnen worden toegepast op een globaler en/of flexibeler bestemmingsplan (Bomhof en Oosterkamp, 2013; p.11). Bij bestaande bestemmingsplannen kan ervan worden afgezien door herziening van het plan, een omgevingsvergunning in afwijking met het bestemmingsplan of een projectbesluit (Buitelaar *et al.*, 2012; p. 14). In de toekomst wordt dat overigens misschien weer anders met de nieuwe Omgevingswet, die regelgeving moet versoepelen en moet bundelen (Rijksoverheid, z.j.). Verder moeten nieuwe werkwijzen niet alleen in het bestaande juridische instrumentarium worden geïmplementeerd, maar ook in de grondexploitaties. Er zullen manieren moeten worden gezocht om binnen de bestaande gemeentelijke grondexploitatie (zoals het geval is in Almere Poort), ruimte te maken voor kleinschalige ontwikkelingen, die vervolgens financiering van publieke voorzieningen mogelijk maken. In deze economisch moeilijke tijd zijn gemeenten al blij met vrijwel elke initiatiefnemer, omdat zij in de knoop zitten met hun grondexploitaties. Wel blijft het elke keer een moeilijke afweging, want grondexploitaties zijn op het moment vooral verliesgevend.

9. Een overheid die standaard een open werkwijze hanteert

Er zijn in de voorgaande acht aandachtspunten een hoop aspecten behandeld die initiatieven uit zelforganisatie mogelijk maken en kunnen stimuleren. Één van de belangrijkste elementen die bij kan dragen aan succesvolle burger- en ondernemersinitiatieven uit zelforganisatie is volgens Blom *et al.* (2010) echter een gemeente die de omgang met dit soort initiatieven (o.a. de rolverdeling en regels) verankert in een standaard werkwijze. Bij de uitnodigingsplanologie benadering wordt bijvoorbeeld gesteld dat de gemeentelijke houding moet veranderen van 'nee, tenzij' naar 'ja, mits' en dat dit ook moet

worden geïmplementeerd in de planningsaanpak (Van Rooy, 2011; p.2). Dit is echter gemakkelijker gezegd dan gedaan, want vooral de informele regels en niet de formele, blijken vaak een belemmering. Werkpraktijken blijken vaak diepgeworteld en moeilijk te veranderen. Gemeenten blijven daarom te vaak hangen in de bestaande werkwijzen met het oude instrumentarium (Fontein *et al.*, 2011; p.4). Een cultuuromslag naar een faciliterende overheidsrol is echter wel essentieel (Bomhof en Oosterkamp, 2013; p.38), want bij een daadwerkelijk open houding bij overheden hebben burger- en ondernemersinitiatieven vanuit zelforganisatie meer kans op slagen (Blom *et al.*, 2010). Oftewel: *practice what you preach!* Ga (bijvoorbeeld ‘volgens de uitnodigingsplanologie’) faciliteren en stimuleren! Sta open voor de veranderingen die dat voor de eigen werkwijze meebrengt (Edelenbos en Van Meerkerk, 2011; p.173). Blom *et al.* (2010) stellen dan ook dat dit, nadat er een visie is opgesteld, ook organisatorisch moet worden uitgewerkt en geregeld. Bij deze derde stap in hun stappenplan staat de vraag centraal: hoe gaan we burgerinitiatieven door de gemeentelijke bureaucratie heen krijgen? De gemeentelijke organisatie kan op meerdere manieren worden ingesteld op burger- en ondernemersinitiatieven. Allereerst door een ‘front office’ op te zetten voor het eerste directe contact tussen burgers en gemeente. Hier komen de ideeën en initiatieven de organisatie binnen. Dit kan centraal: denk aan een loket op het stadhuis, een ideeënbus of website, of formele initiatieven die bij de gemeenteraad worden ingediend. Het eerste contact met burgers kan echter ook decentraal plaatsvinden: via ambtenaren die ter plaatse in het gebied werken en zo aanspreekbaar zijn voor burgers en ondernemers. Ook kunnen de ambtenaren daar zelf met hun ‘antennes’ initiatieven opmerken en dan bekijken of het ondersteuning nodig heeft. Het is immers van belang dat burgers al direct een eerlijk idee krijgen over de haalbaarheid van hun initiatief, of wat er beter moet (Van Rooy, 2011; p.2).

Wat er bij het front office binnenkomt, moet volgens Blom *et al.* (2010) goed worden verbonden met het zogenaamde ‘back office’; de algemene gemeentelijke organisatie. Hier gaat het om de cultuur en het draagvlak binnen de organisatie en de verankering van nieuwe werkwijzen. Hoe ga je om met de eigen (verkokerde) organisatie? Er moet over de grenzen van afdelingen gekeken worden om een eenduidige en welwillende houding aan te nemen ten opzichte van een burgerinitiatief. Naast een afwegingskader op hoofdlijnen moeten besluitvormingsprocedures kort en overzichtelijk zijn, ondanks alle spanningsvelden tussen verschillende beleidsafdelingen. Wat in dit geval helpt is wanneer er één of enkele personen zich erop richten om het initiatief door de organisatie heen te krijgen. Stap drie van het stappenplan van Blom *et al.* gaat dus om het maken van een doordacht plan van aanpak, dat in de vierde stap in de praktijk moet worden gebracht. Vanaf het moment dat initiatiefnemers naar de gemeente komen, kom je via het verder definiëren van het initiatief (wat wil men bereiken? Hoe groot is het budget?), het daadwerkelijke ontwerp en besluit en de voorbereiding uit bij de uitvoering en de nazorg. Nazorg heeft betrekking op de evaluatie (stap vijf in het stappenplan) en is zeer belangrijk. Wat ging er goed en wat kan er beter? Vier successen en zet ze in de schijnwerpers (Blom *et al.*, 2010; p.8). Vergeet echter niet dat mislukkingen en moeilijkheden minstens even interessant en belangrijk zijn om te evalueren. Naast evaluatie gaat het ook om de doorwerking in bijvoorbeeld het verdere gemeentelijk beleid (Blom *et al.*, 2010; p.8).

Boelens (2010) stelt dat Nederland tot nu toe slechts beperkt ingesteld is op zelforganisatie en Boonstra (2010) laat zien dat het omgaan met burgerinitiatieven in Nederland vaak nog slechts losse projecten zijn, waarbij het wiel steeds weer opnieuw wordt

uitgevonden. Elke keer worstelt men met dezelfde kwesties, terwijl het punt van auteurs zoals Boonstra (2010), Boelens (2009 en 2010), Portugali (2000) en Rotmans (2012) is dat we naar een planningsaanpak moeten die standaard uitgaat van zelforganisatie en initiatieven van buiten de overheid. Ook in andere sectoren in de economie, zoals in de energiesector, worden steeds meer initiatieven vanuit zelforganisatie zichtbaar (Rotmans, 2012; p.22 en Tegenlicht, 2012). De mogelijkheden zijn er namelijk en dat geldt ook voor de ruimtelijke planning. Er is steeds meer kennis en bereidheid tot actieve participatie aanwezig in de maatschappij; maak daar gebruik van! Participatie van marktpartijen is in de loop der jaren vanzelfsprekend geworden in de ruimtelijke planning (Spit en Zoete, 2006; p.258), dus waarom zou meer burgerinvloed dat niet kunnen? De bovenstaande aandachtspunten kunnen uiteindelijk geïmplementeerd worden in de werkwijzen van overheden. Het zal tijd kosten, maar een goede wil helpt hier al.

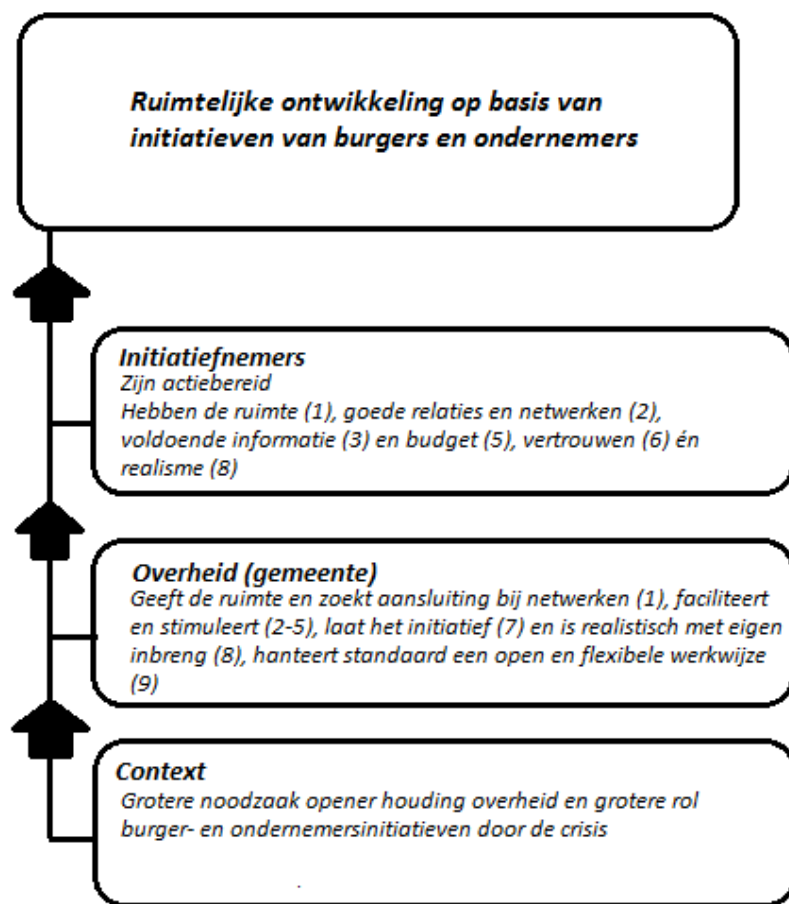
2.4 Overzicht: aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie

De bovenstaande negen aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie, die de basis vormen voor het verdere onderzoek, zijn in schema gezet in box 4 en figuur 5. Ze vormen de factoren die volgens de literatuur van belang zijn bij het onderwerp dat in dit onderzoek centraal staat: ruimtelijke ontwikkeling op basis van initiatieven van burgers en ondernemers. De verdere toepassing van de aandachtspunten wordt toegelicht in hoofdstuk drie, waarin de bij dit onderzoek gebruikte methoden worden behandeld.

Box 4: Aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie

- 1. Een overheid die de benodigde ruimte geeft aan initiatieven uit zelforganisatie en participeert in netwerken van burgers en ondernemers**
- 2. Goede verbindingen tussen (leidende) actoren; dit kan gefaciliteerd en gestimuleerd worden door ambtenaren**
- 3. (mogelijke) initiatiefnemers moeten voldoende en juiste informatie hebben; overheden kunnen hierin faciliteren en stimuleren**
- 4. Initiatiefnemers moeten de ruimte krijgen en zo min mogelijk beperkt worden door strikte regelgeving; hierin kunnen zij gefaciliteerd worden door overheden met regelgeving op hoofdlijnen**
- 5. Voor initiatieven is geld nodig; dit kan door crowdfunding, sponsoring, en financiële ondersteuning door overheden en corporaties**
- 6. Duidelijkheid en vertrouwen tussen initiatiefnemers en de overheid, daarom een rol weggelegd voor 'boundary spanners'.**
- 7. Het initiatief bij burgers en ondernemers leggen (outside-in) en laten**
- 8. Realistisch en stap voor stap werken is belangrijk voor zowel overheid als initiatiefnemer**
- 9. Een overheid die standaard een open werkwijze hanteert.**

Figuur 5: Factoren volgens de literatuur bij ruimtelijke ontwikkeling op basis van initiatieven van burgers en ondernemers

3. Methoden van onderzoek

Dit onderzoek draait om de vraag in hoeverre Almere Poort ontwikkeld wordt aan de hand van initiatieven uit zelforganisatie bij burgers en ondernemers. De methoden die worden gebruikt om deze vraag te beantwoorden worden in dit hoofdstuk behandeld.

Eerst worden de onderzoeksstrategie en onderzoeksopzet belicht, waarna de literatuur uit het vorige hoofdstuk (met onder meer de negen aandachtspunten voor initiatieven uit zelforganisatie) geoperationaliseerd worden, zodat ze een basis vormen voor de analyse. Tenslotte worden de methoden van datavergaring en data-analyse en de gebruikte aanpak per deelvraag behandeld.

3.1.Onderzoeksstrategie

De probleemstelling bij dit onderzoek wordt beantwoord aan de hand van een kwalitatieve onderzoeksstrategie (Bryman, 2008; p.366). Het onderzoek richt zich immers op de rol en houding van de gemeente ten opzichte van initiatieven uit zelforganisatie, en ook op de ervaringen van initiatiefnemers. Er wordt dan ook ingegaan op ambities en ervaringen; daarvoor is volgens Bryman (2008) een kwalitatief onderzoek nodig. De bijbehorende gekozen onderzoeksmethoden zijn kwalitatieve analyse van documenten, interviews en observaties. De gemeente Almere heeft namelijk verschillende documenten uitgegeven rond dit onderwerp, die geanalyseerd zijn. Daar is echter lang niet alle benodigde informatie uit te halen; vandaar dat er aanvullend interviews zijn gehouden en

ook twee (korte) observaties zijn uitgevoerd. Bij de verdere invulling van de kwalitatieve onderzoeksstrategie is er gekozen voor een casestudie als onderzoeksopzet.

3.2.Onderzoeksopzet

Er is gekozen voor een (single) casestudie in Almere Poort (Yin, 2003), allereerst omdat een duidelijk afgebakend gebied nodig was om het onderzoek uit te voeren. Het onderzoek draait immers om het geven van een totaalbeeld van (ruimte voor) initiatieven in de ontwikkeling van een gebied. Zonder de afbakening in één gebied zouden deze uitspraken niet gedaan kunnen worden. Bij de keuze voor de casus Almere Poort hebben enkele criteria een rol gespeeld. Allereerst was dat verwondering; hoe kan de ontwikkeling van een gebied in Almere, een stad die altijd zo sterk groeide, zo moeizaam gaan? Een groot gedeelte van het Almere Poort is immers nog steeds een zandvlakte en de ontwikkeling lijkt grotendeels stilgevallen. Wat heeft dat te maken met de economische crisis? Ten tweede is één van de slogans van Almere *mensen maken de stad*. Zeker in Almere Poort lijkt er bijvoorbeeld ruimte te zijn voor particulier opdrachtgeverschap. Dit bood de mogelijkheid om de twee zaken te combineren; in hoeverre is er sprake van *mensen maken de stad* en is dit toegenomen door de economische crisis? In hoeverre kunnen burgers en ondernemers zelf een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van Almere Poort? Dit is extra interessant, omdat Almere voorheen juist heel planmatig werd ontwikkeld door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders dan wel de gemeente zelf (Reindorp, 2012; p.75-76). Om antwoorden te vinden op deze vragen is er veel diepte informatie nodig (vandaar de casestudie), die voor een belangrijk gedeelte voort komt uit de interviews.

Het onderzoek is een (single) casestudie, waarin Almere Poort gedetailleerd geanalyseerd wordt (Bryman, 2008; p.69). Wat speelt er in Poort aan initiatieven? Hoe wordt er mee omgegaan? Hoe wordt dat ervaren? Er is al veel over deze onderwerpen geschreven en de gemeente Almere is zich ook al een tijdje aan het verdiepen in de vraag hoe met die initiatieven om te gaan. Er is nu onderzocht in hoeverre dat specifiek in een gebied als Almere Poort wordt toegepast en in hoeverre het stadsdeel daardoor ontwikkeld wordt aan de hand van dergelijke initiatieven.

3.3. Operationalisering

Dit onderzoek draait om initiatieven uit zelforganisatie. Dat wil zeggen: initiatieven die autonoom ontstaan buiten de overheid, bij individuele of netwerken van burgers en ondernemers. In hoeverre is daar sprake van in Almere Poort en hoe gaat de gemeente Almere met initiatieven om? In het onderzoek wordt geanalyseerd in hoeverre de negen aandachtspunten (geoperationaliseerd in box 5), die volgens de literatuur kunnen helpen bij initiatieven uit zelforganisatie, aanwezig zijn in Almere Poort en wat voor gevolgen dat heeft voor de initiatieven en hun rol in de ontwikkeling van het stadsdeel.

Box 5: Operationalisering van de aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie uit hoofdstuk 2

---

1. Geeft de gemeente de benodigde ruimte geeft aan initiatieven uit zelforganisatie en participeert het in netwerken van burgers en ondernemers?
2. Zijn er goede verbindingen tussen (leidende) actoren en in hoeverre wordt dit gefaciliteerd en gestimuleerd door de gemeente?
3. Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door (mogelijke) initiatiefnemers voldoende en juiste informatie te bieden?
4. Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door regelgeving op hoofdlijnen te hanteren?
5. Hoe komen de initiatiefnemers aan financiële middelen voor het initiatief en in hoeverre faciliteert en stimuleert de gemeente daarbij door financiering?
6. In hoeverre is er duidelijkheid en vertrouwen tussen initiatiefnemers (en de gemeente)? [en zijn er 'boundary spanners' betrokken?]
7. In hoeverre wordt het initiatief bij burgers en ondernemers gelegd en gelaten?
8. In hoeverre vinden de initiatiefnemers en gemeente dat zij realistisch genoeg en stap voor stap te werk gaan?
9. In hoeverre is er een standaard open werkwijze bij de gemeente?

Burger- en ondernemersinitiatieven kunnen zowel individueel als collectief zijn en op verschillende functies (wonen, werken en recreëren) betrekking hebben. Ook particulier opdrachtgeverschap initiatieven worden daarom gerekend tot initiatieven uit zelforganisatie. Tevens kunnen burger- en ondernemersinitiatieven betrekking hebben op ruimtelijke initiatieven (bijvoorbeeld het beheren van de openbare ruimte door bewoners) en sociale initiatieven met ruimtelijke implicaties (bijvoorbeeld werkgelegenheidsinitiatieven waarvoor ruimte nodig is). Er worden

daarmee drie vormen van initiatieven uit zelforganisatie onderscheiden:

1. Particulier opdrachtgeverschap en collectief particulier opdrachtgeverschap
2. Overige ruimtelijke burger- en ondernemersinitiatieven
3. Overige sociale burger- en ondernemersinitiatieven met ruimtelijke implicaties

De aanwezigheid van dit soort initiatieven kan leiden tot bottom-up, organische ontwikkeling. Enerzijds wordt er dus uitgezocht in hoeverre er sprake is van initiatieven uit burger- en ondernemersinitiatieven in Almere Poort, anderzijds hoe de gemeente er mee omgaat. Wat zijn de ervaringen van de geïnterviewden daarbij? Zijn er (veel) van dat soort initiatieven? Worden die gefaciliteerd en gestimuleerd (informerend, verbinden, regelgeving op hoofdlijnen en eventueel financiering) en gaat de gemeente open en flexibel te werk? Wordt er door de gemeente aansluiting gezocht bij netwerken? Zo wordt er aan de hand van de negen aandachtspunten een uitspraak gedaan over de vraag in hoeverre Almere Poort ontwikkeld wordt aan de hand van burger- en ondernemersinitiatieven. De literatuur leert immers dat burgerinitiatieven op zijn minst een aanvulling kunnen zijn op de huidige ruimtelijke planning en dat het belang van dergelijke initiatieven enorm is toegenomen door de crisis waar de ruimtelijke ordening op het moment onder lijdt.

3.4. Data verzameling

Bij dit onderzoek zijn drie verschillende soorten data gebruikt; documenten, interviews en observaties. De documenten vormen de basis, omdat zij een beeld door de tijd geven van hoe er tegen de

ontwikkeling van Almere Poort wordt aangekeken. Hoe had men de ontwikkeling van het stadsdeel voor ogen? Is dat in de loop der jaren veranderd? Ook bieden verschillende documenten meer inzichten in de voorbeelden van initiatieven uit zelforganisatie in Poort en hoe de gemeente er mee omgaat (of mee om wil gaan). Zeker over het particulier opdrachtgeverschap in Almere (Poort) zijn veel documenten gevonden. De documenten werden verzameld op internet, binnen de archieven van de gemeente en de zogenaamde kavelwinkel. Dit had betrekking op allerlei verschillende soorten documenten; zowel brochures en uitgaven van de 'Poortkrant' als verschillende Ontwikkelingsplannen Poort en het 'Handvest uitnodigingsplanologie'. Door officiële en wat minder officiële documenten wordt er bijvoorbeeld meer duidelijk over de partijen die betrokken worden bij de ontwikkeling van Poort en hoe er met initiatieven van burgers en ondernemers wordt omgegaan door de gemeente.

Naast het verzamelen en analyseren van documenten zijn interviews gehouden met mensen die namens de gemeente en corporaties of als initiatiefnemers betrokken zijn bij de ontwikkeling van Almere Poort. Door de interviews kan er worden ingegaan op vragen die niet in de gevonden documenten te vinden zijn. Inschattingen en meningen over de hoeveelheid initiatieven in Poort, hoe er in de praktijk echt mee om wordt gegaan en andere ervaringen van initiatiefnemers zijn bijvoorbeeld niet of nauwelijks te vinden in de gevonden documenten. Om een volledig beeld te kunnen vormen over wat er op het gebied van burger- en ondernemersinitiatieven speelt in Almere Poort moesten er daarom wel interviews gehouden worden voor meer informatie. Om van zoveel mogelijk verschillende betrokkenen bij Poort de ervaringen te weten te komen is er voor de volgende aanpak gekozen.

Allereerst zijn dertien interviews gehouden met ambtenaren van allerlei verschillende afdelingen binnen de Gemeente Almere, omdat zij ieder op hun eigen manier bezig zijn met de ontwikkeling van Almere Poort en daarom ook vaak hun eigen kijk op het onderwerp hebben. De mensen uit het Particulier Opdrachtgeverschap team op het stadhuis zijn bijvoorbeeld op een andere manier betrokken bij Almere Poort dan de mensen die in ‘de Keet’, midden in Almere Poort, betrokken zijn bij bewonersinitiatieven. Zij konden daarom ieder op hun eigen manieren inzichten bieden voor dit onderzoek. Er zijn mensen benaderd die zich meer algemeen met de uitnodigingsplanologie bezig houden bij de Dienst Stedelijke Ontwikkeling, maar ook mensen bij het Programmabureau Stad en Beheer (meer gericht op de leefomgeving in de bestaande stad) en ambtenaren die in gebiedsteams specifiek bij Almere Poort betrokken zijn vanuit de drie afdelingen. Later zijn ook buiten de gemeentelijke organisatie mensen geïnterviewd. Met een wat andere vragenlijst zijn bijvoorbeeld medewerkers van twee in het gebied betrokken corporaties geïnterviewd. Ook aan hen werd gevraagd wat zij merken aan burger- en ondernemersinitiatieven en wat zij vinden van de ruimte die er daarvoor wordt geboden. Tenslotte zijn initiatiefnemers van burger- of ondernemersinitiatieven in Almere Poort zelf benaderd; om hen draait het onderzoek immers in grote mate. Acht collectieve initiatiefnemers is gevraagd naar hun ervaringen; hoe verliep het met hun initiatief? Waar liepen ze tegenaan? Wat zijn hun ervaringen met de gemeente? Was die voldoende faciliterend of was die belemmerend? Er zijn ook vijf individuele initiatiefnemers (particulier opdrachtgevers) geïnterviewd, omdat particulier opdrachtgeverschap in de vorige paragraaf ook is gedefinieerd als een burgerinitiatief. De onderwerpenlijst is te zien in box 6 In bijlage III staan tevens de volledige interviewvragen per groep geïnterviewden.

Box 6: Lijst van onderwerpen in de interviewvragen

- **Groepen betrokken actoren en hun belangen en posities**
- **Gemeentelijke planningsaanpak: biedt die voldoende ruimte?**
- **Zijn de gemeentelijke plannen flexibel?**
- **Participeert de gemeenten in netwerken?**
- **In hoeverre is er sprake van burger- en ondernemersinitiatieven? (hoe) worden initiatieven gefaciliteerd en gestimuleerd?**
- **Hoe verloopt het contact tussen initiatiefnemer en gemeente?**
- **Hoe worden de logica van initiatiefnemers en gemeente verbonden?**
- **Is er een diversiteit aan initiatiefnemers?**
- **Moet er meer ruimte komen voor burger- en ondernemersinitiatieven?**
- **Wat zou de gemeente moeten doen om dit mogelijk te maken?**

Er zijn voor dit onderzoek relatief veel ambtenaren van de Gemeente Almere geïnterviewd. Dit heeft met de opzet van het onderzoek te maken, waarbij er een belangrijke focus is op de rol en houding van de gemeente bij initiatieven uit zelforganisatie. Het was daarom, zeker gezien de diffuse organisatie, van belang om allerlei mensen uit de gemeentelijke organisatie uit te spreken. Het onderzoek besteedt tevens aandacht aan de rol van corporaties bij burger- en ondernemersinitiatieven, maar veel minder. Vanwege de kleinere focus op de rol van woningcorporaties zijn zij beperkter geïnterviewd. Wat betreft het relatief beperkte aantal initiatiefnemers dat geïnterviewd is spelen er een paar zaken een rol. Het belangrijkste argument daarvoor is dat het heel moeilijk is om deze initiatiefnemers in kaart te brengen. Succesvolle initiatieven zijn na wat speurwerk aardig te vinden, maar omdat het initiatieven van burgers betreft, zijn ze lang niet allemaal (zo) zichtbaar. Dit is nog

veel meer het geval bij initiatieven uit zelforganisatie die het vanwege diverse redenen (onvoldoende financiering of vertrouwen, geen toestemming enzovoort) niet halen. Dat maakt het moeilijk om een representatieve groep van initiatiefnemers te spreken. Een ander nadeel voor dit onderzoek is dat er geen aparte ondernemersvereniging is in Almere Poort, zodat die ook niet benaderd konden worden als collectieve initiatiefnemer. Dit was in Almere Stad of Buiten wel mogelijk geweest. Er is daarom gekozen voor een opzet waarbij de initiatiefnemers van burger- en ondernemersinitiatieven die wel bekend zijn, te benaderen voor een interview. Daarbij bleek dat er allerlei verschillende architecten, bouwbegeleiders en kleine projectontwikkelaars zich in Almere Poort actief bezig houden met collectief particulier opdrachtgeverschap. Daarom konden zij ook als collectieve initiatiefnemers gevraagd worden naar hun ervaringen.

Op deze manier zijn er toch zo veel mogelijk initiatiefnemers geïnterviewd; zowel collectieve als individuele initiatiefnemers en zowel particulier opdrachtgeverschap initiatieven als overige burgerinitiatieven met ruimtelijke effecten. Wat betreft de individuele particulier opdrachtgeverschap initiatieven is er een beperkte groep personen geïnterviewd vanwege het grote aantal interviews dat al was afgenomen, ook met (collectieve) initiatiefnemers, en omdat er een beperkte tijdsperiode was gereserveerd voor de interviews. Voor een volledig beeld van de ervaringen van initiatiefnemers moesten echter ook de ervaringen van de 'gewone' zelfbouwers aan bod komen. Zo kan er, binnen de bestaande en gestelde beperkingen, worden onderzocht wat er speelt aan burger- en ondernemersinitiatieven in Almere Poort, waar initiatiefnemers tegen aanlopen en wat de ervaringen zijn met de (rol van de) gemeente.

Gedurende een periode van anderhalve maand zijn zo allerlei mensen geïnterviewd die op verschillende manieren betrokken zijn bij Almere Poort. Er was namelijk, ondanks dat een aantal moeilijk te bereiken was vanwege hun drukke schema, veel bereidheid tot medewerking aan dit onderzoek. Er is in Almere veel aandacht voor burgerinitiatieven en hoe de gemeente daar mee om kan gaan. Veel ambtenaren en initiatiefnemers vonden het dan ook interessant om aan deze analyse van de totaalsituatie in Almere Poort mee te werken. De interviews werden op verschillende plekken uitgevoerd. De interviews met ambtenaren van de gemeente vonden centraal (op het stadhuis) en decentraal (een wijkkantoor en 'de keet' in Almere Poort) plaats. De initiatiefnemers werden gesproken op locatie; bij het initiatief of bij hen thuis en op kantoor. Verder verschilde het per geïnterviewde hoeveel informatie er werd gegeven. Sommigen van hen hadden het druk en vrij weinig tijd, waardoor de tijd om uit te wijden beperkt was. Één van de interviews, met de gebiedsmanager van woningcorporatie Ymere, werd daarom zelfs telefonisch gehouden. Anderen hadden juist veel tijd en vertelden veel over hetgeen ze mee bezig waren en hun ervaringen daarbij. Wel waren de interviews met de individuele initiatiefnemers over het algemeen korter, omdat die vaak slechts beperkt de tijd hadden. Daar was echter vooraf al enigszins op ingespeeld door een kortere vragenlijst te maken met slechts de meest essentiële vragen.

In de bijlage is een lijst opgenomen met de geïnterviewde personen en op welke manier zij betrokken zijn bij (initiatieven in) Almere Poort. In de analyse zijn hun citaten geanonimiseerd, maar er wordt wel verwezen naar de betreffende interviews. Dit gebeurt door in de tekst en achter de interviews afkortingen te gebruiken; [G] verwijst naar een interview met een ambtenaar van de gemeente, [CO] naar een betrokkene van een woningcorporatie, [CI] naar een collectieve initiatiefnemer en [II] naar een individuele initiatiefnemer. Het cijfer

achter deze afkorting geeft vervolgens aan naar welk interview verwezen wordt. De individuele initiatiefnemers (particulier opdrachtgevers) zijn ook in de lijst van geïnterviewden geanonimiseerd, deels omdat hun namen niet perse hoorden bij een eruit springend initiatief (het maakt voor het onderzoek niet uit welk huis zij bouwden), anderzijds omdat zij aangaven dat niet te willen.

De interviews zijn semigestructureerd opgezet en per deelvraag ingedeeld. Dit komt doordat nog lang niet alles even bekend en duidelijk is over initiatieven uit zelforganisatie (in Almere Poort) en ook niet over de rol en houding daarbij van de Gemeente Almere. Met de semigestructureerde opzet van de interviews was er voldoende ruimte voor uitwijding en interessante inzichten, maar was er tegelijkertijd de zekerheid dat bepaalde essentiële vragen (min of meer) beantwoord zouden worden. Dit gebeurde echter soms al voordat de daadwerkelijke vraag gesteld was, waar door het semigestructureerde karakter van de interviews goed mee om kon worden gegaan en op kon worden ingesprongen. In de bijlagen zijn naast de geïnterviewde personen ook de interviewvragen per type geïnterviewde te vinden.

De derde en laatste methode van datavergaring is observatie, een mogelijkheid die opkwam gedurende het onderzoek. Er kon worden geobserveerd bij een bijeenkomst rond een bewonersinitiatief in het Homeruspark, met bewoners en de ambtenaren in het gebied. Tevens kon op het Almere Poortfestival (8 juni 2013) de manier waarop de gemeente Almere mensen informeert over de mogelijkheden in Almere Poort worden geobserveerd. Ook presenteerden enkele initiatiefnemers hun initiatieven op het Poort festival.

3.5. Data analyse

Nadat de data (documenten en interviews) waren verzameld, zijn ze geanalyseerd door een thematische analyse uit te voeren. Er wordt in dit onderzoek immers gekeken naar verschillende vragen en thema's, zoals de mening over de houding van de gemeente en de eigen ervaringen met initiatieven. De thematische analyse is uitgevoerd met een framework (zie tabel 1; (alleen) de volledige thematische analyse van de interviews is ter verduidelijking bijgevoegd in bijlage IV). Het gaat hierbij om een matrix waarin data worden geordend en gesynthetiseerd aan de hand van verschillende thema's (Ritchie *et al.*, 2003; p.219). Dit geeft de mogelijkheid om veel meer gestructureerd te analyseren; je deelt de enorme berg data en informatie in per thema waarin je geïnteresseerd bent.

Tabel 1: basis opzet bij de framework benadering voor een thematische analyse (Bryman, 2008; p. 555).

Centraal thema 1	Interview 1	Interview 2	Interview 3
Subthema 1			
Subthema 2		'quote' (vrg. 5)	
Subthema 3			
Subthema 4			

Enkele adviezen van Ritchie *et al.* (2003) zijn opgevolgd, om de analyse zo effectief en efficiënt mogelijk uit te voeren:

- Geef een indicatie waar in het transcript het fragment vandaan komt (bijvoorbeeld welke vraag)
- Behoud zoveel mogelijk het taalgebruik van de onderzoeksparticipant
- Probeer niet teveel quotes op te nemen
- Gebruik afkortingen waar mogelijk; dat scheelt ruimte.

Voor het vinden van de geschikte thema's is het advies van Ryan en Bernard (2003) opgevolgd en gekeken naar:

- herhalingen van onderwerpen
- metaforen en manieren van weergeven door participanten
- theorie gerelateerd materiaal (concepten) als basis voor thema's

Op basis daarvan zijn verschillende hoofd- en subthema's onderscheiden, te weten:

Hoofdthema: ontwikkeling Almere Poort

Subthema's: betrokken partijen, manier van ontwikkelen, ruimte voor andere partijen.

Hoofdthema: planningsaanpak / houding gemeente

Subthema's: openheid en flexibiliteit, faciliteren en stimuleren, netwerken.

Hoofdthema: initiatieven

Subthema's: welke initiatieven, totstandkoming, ervaringen, contact met gemeente, verbinden, diversiteit.

Hoofdthema: toekomst

Subthema's: meer ruimte gewenst?, veranderingen bij gemeente.

Met deze thema's ontstond er tijdens de analyse een zo'n volledig mogelijke structuur in de vele data; alle deelvragen die onderzocht worden, zijn zo meegenomen als thema in de thematische analyse. Vervolgens zijn per hoofdthema (min of meer de verschillende deelvragen) enkele subthema's opgesteld, op basis van concepten, vragen en herhalingen van onderwerpen door participanten. Wat betreft de observaties zijn die wat losser en minder volgens een specifieke methode geanalyseerd dan de twee hoofdmethoden van het onderzoek (documenten vergaring en interviews); het betreft hier immers slechts twee momenten waarop werd geobserveerd en het is niet de hoofdmethode van datavergaring bij dit onderzoek. Wel

leverden ze interessante inzichten op over het contact tussen de gemeente en initiatiefnemers, die gebruikt zijn in het onderzoek.

3.6. Aanpak per hoofdstuk

Tenslotte wordt belicht hoe de verschillende deelvragen bij dit onderzoek onderzocht worden en hoe zij bijdragen aan de beantwoording van de hoofdvraag: '*in hoeverre vindt de ruimtelijke ontwikkeling van Almere Poort plaats op basis van initiatieven van burgers en ondernemers?*'. De deelvragen daarbij worden in dit onderzoek als volgt beantwoord:

1) *Welke actoren zijn betrokken bij de ontwikkeling van Almere Poort?*

Bij de verschillende typen actoren (de 'traditionele' partijen zoals de gemeente, corporaties en ontwikkelaars, aangevuld met collectieve en individuele initiatiefnemers) wordt onderzocht hoe zij betrokken zijn bij de ontwikkeling van Almere Poort en waar mogelijk worden ook hun belangen behandeld. Dit vormt een inleiding in het onderzoek: welke typen actoren spelen een rol in de ontwikkeling van Almere Poort? Zitten daar ook collectieve en individuele burgers en ondernemers bij? De informatie komt uit de thematische analyse van documenten en interviews.

2) *Wat zijn de kenmerken van de gemeentelijke planningsaanpak in Almere Poort?*

De kenmerken van de gemeentelijke planningsaanpak worden geanalyseerd aan de hand van de negen aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie. Hoe open en flexibel is zijn de houding en de werkwijze van de gemeente Almere? Hoe wordt er aangekeken tegen burger- en ondernemersinitiatieven?

(Hoe) wil men die faciliteren en stimuleren? Deze informatie komt uit de thematische analyse van documenten en interviews.

3) Wat ervaren de betrokken actoren aan burger- en ondernemersinitiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort?

Bij deze deelvraag staat de vraag centraal wat er speelt aan initiatieven van burgers en ondernemers en hoe de gemeente er mee omgaat. De nadruk ligt op de ervaringen van de geïnterviewden. De analyse vindt plaats aan de hand van de negen aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie. De informatie komt uit de thematische analyse van documenten en interviews.

4) Hoeveel ruimte willen de bij de ontwikkeling van Almere Poort betrokken actoren voor initiatieven uit zelforganisatie van burgers en ondernemers in de toekomstige ontwikkeling van het gebied?

Aansluitend op de derde deelvraag wordt geanalyseerd hoeveel ruimte de actoren willen in de ontwikkeling van Almere Poort voor burger- en ondernemersinitiatieven, en hoe zij zich dat dan voor zich zien. Deze informatie komt uit de thematische analyse van interviews.

II Analyse

4. Actoren in de ontwikkeling van Almere Poort

Om uitspraken te doen over de vraag in hoeverre de ontwikkeling van Almere Poort tot stand komt aan de hand van burger- en ondernemersinitiatieven moet er eerst bekeken worden welke (typen) actoren een rol spelen bij de ontwikkeling van Poort, en hoe zij bij deze ontwikkeling betrokken zijn. Deze analyse van typen actoren staat daarom centraal bij de deelvraag in dit hoofdstuk. Daarbij is allereerst een indeling gemaakt naar type actor: gemeente, woningcorporaties, projectontwikkelaars, collectieve initiatiefnemers en individuele initiatiefnemers. Vervolgens wordt er gekeken hoe de typen actoren betrokken zijn bij de ontwikkeling van Poort. Traditioneel zijn bij de ontwikkeling van zo'n stadsdeel de gemeente, corporaties en projectontwikkelaars betrokken. Is dat in Almere Poort ook zo en zijn er daarbij ook collectieve en individuele initiatiefnemers betrokken? Zijn er bijvoorbeeld nog wel grote ontwikkelaars bezig in Poort? Dit is onderzocht door middel van de analyse van (gemeentelijke) documenten en de interviews. Tenslotte wordt per actor voor zover mogelijk kort stilgestaan bij de belangen van deze actor bij de ontwikkeling van Almere Poort. De inzichten uit dit hoofdstuk vormen de basis voor het verdere onderzoek.

4.1 Gemeente

Hoe betrokken

De gemeente Almere is vanaf het begin sterk betrokken geweest bij de ontwikkeling van Poort. Een nieuw te bouwen stadsdeel met meer dan tienduizend woningen en 500.000 m² bvo kantoren (Gemeente Almere, 2012b; p.8) laat zich immers niet zomaar plannen door een projectontwikkelaar. Almere Poort is het eerste Almeerse stadsdeel waarbij de regie volledig bij de gemeente ligt; daarvoor werden alle plannen door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP) gemaakt (Gemeente Almere, 2005; p.1). De gemeente komt hiermee tegemoet aan de vraag van het Rijk, om ook na 2005 bij te dragen aan de groei van de Randstad (Gemeente Almere, 1997; p.81). De gemeente heeft onder meer het Structuurplan Almere Poort (1999) opgesteld. Dit plan is vervolgens door de gemeente uitgewerkt in ontwikkelingsplannen voor de verschillende deelgebieden, waarin bepaald wordt wat op welke locatie moet worden gebouwd en binnen welke stedenbouwkundige kaders en randvoorwaarden moet worden gewerkt (Gemeente Almere, 2008b; p.1). Hier heeft de gemeente dus het heft in handen en fungeert zij nadrukkelijk zelf als opdrachtgever; binnen de door de gemeente gestelde kaders mogen de ontwikkelende partijen (waarbij in eerste instantie werd gedacht aan combinaties van corporaties, bouwers en ontwikkelaars) bepalen hoe zij hun deelplannen vormgeven (Gemeente Almere, 2005). Een belangrijk doel hierbij is om, zoals dat in het Stadsmanifest uit 2003 te lezen is, in Almere Poort nieuwe woon-, werk- en leefmilieus toe te voegen aan de stad en de regio. De gedachten hierbij worden verduidelijkt door een voormalig projectmanager van de gemeente:

'We gaan het anders doen dan in de andere stadsdelen. In hoofdzaak was de ambitie om een meer stedelijk gebied te creëren... [we] schurken aan tegen de dichtheden van het oude land... ontspannen stedelijk... Dus in die zin een trendbreuk, want stedelijker dan voorheen. Want we moeten niet steeds meer van hetzelfde aanbieden, vond iedereen. Niet vrijwel alleen maar eengezinswoningen... Vinex wijken... matjes die uitgerold werd. Dus Poort zou sowieso al een andere, meer stedelijke plek worden en dus moest je ook een andere aanpak [kiezen]' [G.8]

Hoewel Poort dus 'anders' zou moeten worden, was het volgens de voormalig projectmanager van Poort [G.8] wel de bedoeling dat Poort traditioneel ontwikkeld zou worden, samen met corporaties en grote ontwikkelaars en opgedeeld in kleinere onderdelen.

Met de komst van wethouder Duivesteijn in 2006 gooide de gemeente de ontwikkeling van Almere Poort (en de rest van de nieuwbouw in de stad) over een andere boeg. Deelgebieden waar op dat moment nog geen ontwikkelafspraken voor zijn en gebieden waar de afspraken niet tot resultaat leiden worden herontwikkeld en beschikbaar gesteld voor allerlei vormen van particulier opdrachtgeverschap (Gemeente Almere, 2010; p.13). Hiermee vormt Almere Poort de basis voor een heel nieuwe vorm van gebiedsontwikkeling, waarbij allerhande initiatieven veel meer dan vroeger worden gefaciliteerd (Gemeente Almere, 2010; p.13). Maar ook nu zoekt de gemeente nog de samenwerking met meer traditionele partijen: *'Om de ambities voor Almere Poort verder te verwezenlijken, zoekt de gemeente partners die zich langjarig aan de stedelijke ontwikkeling in Almere Poort willen committeren'*, aldus

het Ondernemingsplan 2012 (p.6); men is duidelijk niet op zoek naar de 'snelle' projectontwikkelaars met een 'hit and run'-tactiek.

Welke belangen

De gemeente Almere heeft naast de diversificatie van leefmilieus in Almere diverse andere belangen bij de ontwikkeling van Almere Poort. Deze verschillen vanzelfsprekend per dienst en afdeling. Bij de Dienst Stedelijke Ontwikkeling draait het vooral om de ontwikkeling van het stadsdeel, ook binnen het grotere geheel van de Schaalsprong Almere 2.0 - de geplande toekomstige uitbreiding van Almere naar 350.000 inwoners (Gemeente Almere, 2009; p.10). Het Programmabureau Stad daarentegen is, net als Beheer, een dienst die zich bezighoudt met de bestaande stad, en heeft dan ook eerder andere belangen; die onder meer verwoord worden door twee programmamedewerksters van PBS:

'Wij bij PBS vinden een belangrijk doel in Poort het in stand houden van de leefbaarheid van het gebied... sociale cohesie en ook gewoon als je er doorheen loopt... dat het prettig is. Voor een groot gedeelte is het nu gewoon een grote zandvlakte... en ik weet niet of dat gezellig is om in te wonen... ik zou er in ieder geval niet voor kiezen. En bij PBS richten we er ons ook op om buurtinitiatieven mogelijk te maken. Dat is anders dan DSO, die zich meer bezig houden met het verkopen van gronden en die willen dat het stuk stad zich goed ontwikkelt' [G.7].

Binnen de gemeente zijn er dus meerdere belangen die een rol spelen bij de ontwikkeling van Poort. Het hierboven genoemde belang van het verkopen van kavels heeft te maken met de grondexploitatie; de gemeente Almere heeft een actieve

grondpolitiek gevoerd en heeft daarom veel grond in handen. De grondexploitatie staat op het moment echter onder druk wegens de stagnerende ontwikkeling als gevolg van afgenomen vraag (Gemeente Almere, 2012b; p.31). Het is dan ook enorm belangrijk voor de gemeente om zo snel mogelijk zo veel mogelijk kavels te verkopen, zeker gezien de (extra) bezuinigingen die aanstaande zijn (Gemeente Almere, 2013a). De inkomsten uit de grondverkoop zijn hard nodig.

Concluderend

Al met al heeft de gemeente Almere nog een zeer prominente rol in de ontwikkeling van Almere Poort; zij is immers grootgrondeigenaar, ontwikkelt de kaders en randvoorwaarden en heeft daarnaast algemene en bijzondere belangen bij de ontwikkeling van het stadsdeel. De gemeente heeft haar verplichtingen ten opzichte van de inwoners van het stadsdeel (zorgen voor een goede leefomgeving) en Poort is ook belangrijk voor de ambities van de stad (een meer diverse stad worden).

4.2 Woningcorporaties

Hoe betrokken

Er zijn verschillende woningcorporaties betrokken bij de ontwikkeling van Almere Poort. In eerste instantie zijn zij door de gemeente ‘uitgenodigd’ om in combinatie met bouwers en ontwikkelaars deelgebieden te realiseren; later zijn zij zelf ook met eigen plannen gekomen, of hebben zij plannen van ontwikkelaars overgenomen (Redactie Nul20, 2008 en Schot, 2010). De corporaties Ymere, GoedeStede en De Alliantie hebben

verschillende projecten in zowel het Europakwartier, Columbuskwartier en het Homeruskwartier (GoedeStede, z.j. en Ymere, z.j.). Een voorbeeld hiervan is het Meerland project van de De Alliantie in het Homeruskwartier (figuur ...), waar zij ongeveer 150 woningen ontwikkelen (De Alliantie, z.j.). Ook De Key is net als Ymere betrokken bij Almere Poort door het IbbA (Ik Bouw Betaalbaar in Almere) project (Gemeente Almere, 2012c) en Eigen Haard heeft in 2012 een intentieovereenkomst met de gemeente getekend om woningen te gaan ontwikkelen (De Jong, 2012). Nieuwe projecten staan wel veelal op een lager pitje door de economische (en enigszins politieke) tegenwind, aldus een wijkconsulent van GoedeStede:

De nieuwbouw ligt allemaal een beetje stil de laatste jaren (...) toen ik bij Goede Stede kwam, was Almere een soort bouwmaschine (...) Toen bouwden we in ieder geval een paar honderd woningen per jaar en dat ging gestaag door. Maar daar is de afgelopen vijf jaar geen sprake van, af en toe een plukje. We kopen ook dingen aan, maar bouwen zoals we dat voorheen deden dat doen we niet meer' [CO.2].

Welke belangen

De woningcorporaties hebben er belang bij dat hun woningen verhuurbaar zijn en blijven. Dit wordt voor een belangrijk deel bepaald door de aantrekkelijkheid van een gebied of wijk (Aedes, z.j.). Zij blijven zich daarom inzetten voor een leefbare wijk en in die zin is er niet zoveel veranderd, aldus een manager gebiedsbeheer van Ymere [CO.1]. Er wordt gericht op thema's als veiligheid en beheer en men wil de bewoners daarbij mede vorm laten geven [CO.2].

Concluderend

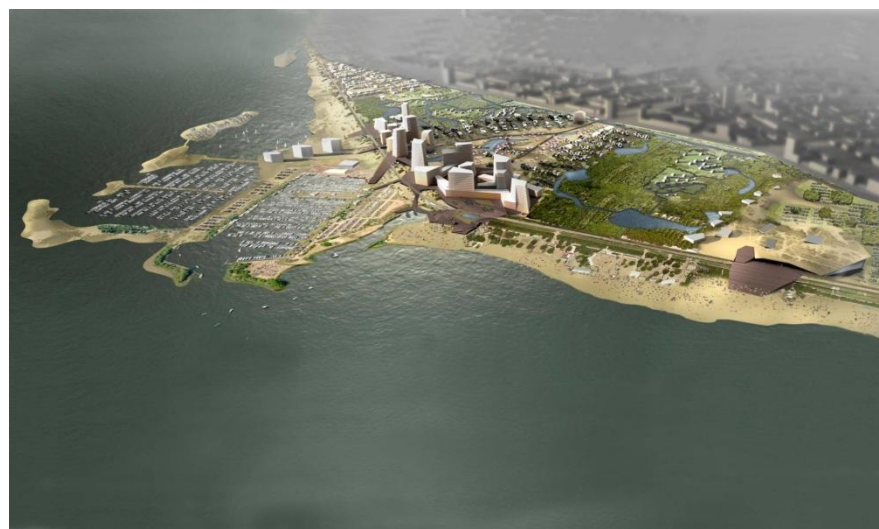
De verschillende corporaties zijn weliswaar financieel steeds beperkter in hun doen en laten en bouwen daarom ook minder dan voorheen, maar hebben dus nog wel degelijk invloed op de ontwikkeling van Almere Poort. Zij hebben een aanzienlijk aantal woningen in bezit in Poort en men blijft ook nog wel bouwen, zij het beperkt.

4.3 Projectontwikkelaars

Hoe betrokken

Almere en het Rijk hebben vrijwel alle grond voor nieuwbouwlocaties in de stad in bezit [G.4]; hierdoor heeft de stad in Poort niet te maken met verworven grondposities van projectontwikkelaars. Net als de corporaties zijn enkele grote ontwikkelaars in eerste instantie door de gemeente 'uitgenodigd' voor de ontwikkeling van de eerste deelgebieden van Almere Poort [G.1]. Later gebruikt de gemeente onder meer prijsvragen en openbare inschrijvingen in de zoektocht naar 'langjarige' partners. Daarbij is de meest in het oog springende prijsvraag in Almere Poort in de afgelopen jaren die voor het gebied 'kustzone' (Almere Poort – Duin) met belegger Amvest als winnaar (zie figuur 6) . Er is een overeenkomst gesloten met belegger en ontwikkelaar Amvest voor de bouw van ongeveer 2600 woningen, kantoren en leisure (Gemeente Almere, 2012b; p.9). Amvest geeft zelf aan dat *'terwijl grote gebiedsontwikkelingen in Nederland overal in Nederland worden uitgesteld of gecancelled en de gemiddelde projectgrootte aanzienlijk is gereduceerd, er in Almere wordt gestart met de grootschalige ontwikkeling van de Kustzone'* (Amvest, z.j.). Het

gaat hier dus om een belangrijk initiatief voor de ontwikkeling van Almere Poort; met een combinatie van wonen, werken en toerisme/recreatie (Gemeente Almere, 2013b; p.7) en *'betekenis voor niet alleen Almere, maar de gehele Metropoolregio Amsterdam'* (Amvest, z.j.). De ambities zijn dus hoog.

Figuur 6: Project Duin van Amvest (Nul20, 2009)

Naast het plan voor Duin springt nog een grootschalig initiatief in het oog; het Retail Park Almere Poort in het (grotendeels nog te ontwikkelen) Olympiakwartier. Dit wordt ontwikkeld door Dura Vermeer Vastgoed en TCN en heeft nogal wat stof doen opwaaien in Almere (Zembla, 2013). Dit heeft betrekking op de vraag of het Retail Park puur op sport en leisure gericht is, of dat er ook andere soorten winkels mogen komen. Het antwoord is hierop nog niet

duidelijk (Zembla, 2013). In ieder geval is het een groot initiatief van twee ontwikkelaars. Verder zijn er echter geen of nauwelijks initiatieven van grote projectontwikkelaars in Almere Poort te zien. Dit heeft volgens een strategisch adviseur van de gemeente deels ook met economische tegenwind te maken:

'ontwikkelaars niet meer ... ontwikkelen omdat ze het geld niet hebben of omdat ze niet verkopen' [G.1].

Het beperkte aantal initiatieven van grote ontwikkelaars heeft echter ook te maken met politiek-bestuurlijke keuzes die de gemeente Almere gemaakt heeft. Almere Poort zou namelijk eerst vooral tot stand komen in samenwerking tussen de gemeente, woningcorporaties en projectontwikkelaars, met slechts beperkte ruimte voor particulier opdrachtgeverschap. Dit werd echter, in de woorden van één van de voormalig projectmanager[G.8], radicaal omgegooid in 2006, met de komst van de nieuwe wethouder Adri Duivesteyn. Het aandeel particulier opdrachtgeverschap in Poort nam toe; waar het Homeruskwartier bijvoorbeeld eerst redelijk 'rechttoe- rechtaan' ontwikkeld zou worden, werd het omgevormd naar een grootschalige zelfbouwwijk (Gemeente Almere, 2010; p.13). Daarmee is het belang van collectieve en individuele initiatiefnemers steeds groter geworden.

Concluderend

De betrokkenheid van traditionele ontwikkelaars is de afgelopen jaren door diverse oorzaken teruggelopen. Dat neemt echter niet weg dat er wel degelijk enkele grote projecten door deze partijen worden gerealiseerd. Het was echter niet mogelijk om achter hun belangen

te komen, aangezien zij vanwege de inkadering van het onderzoek niet zijn geïnterviewd.

4.4 Collectieve initiatiefnemers

Hoe betrokken

Collectieve initiatiefnemers zijn op verschillende manieren betrokken bij de ontwikkeling van Almere Poort. Allereerst is dat door het collectief particulier opdrachtgeverschap; het gezamenlijk realiseren van een project, al dan niet onder begeleiding van een bouwbegeleider of architect (Gemeente Almere, 2003b, p.4). Zij geven dus met hun woningbouwproject zelf rechtstreeks invulling aan de ruimtelijke ontwikkeling van Poort. Daarnaast zijn er mensen die een initiatief hebben voor het (al dan niet tijdelijk) aanpakken of beheren van hun directe omgeving. Voorbeelden hiervan, die terugkomen in hoofdstuk zes, zijn de Vrienden van het CascadePark en de bewoners van het Cupidohof in het Homeruskwartier (Gemeente Almere, 2012d). Collectieve initiatiefnemers maken hierbij gebruik van de ruimte die de gemeente Almere, bijvoorbeeld door de 'Staalkaart PO' in Homeruskwartier of de 'Bouwfabriek' (zie hoofdstuk vijf), aan initiatieven biedt om hun droom te realiseren (Gemeente Almere, 2010; p.57).

Welke belangen

Uit de interviews komt naar voren dat beweegredenen en belangen van initiatiefnemers uiteenlopen; bouwbegeleiders en architecten bijvoorbeeld die aan het werk willen blijven of willen voorzien in de vraag/behoefte aan bepaalde soorten woningen of bedrijfsruimten:

‘Er wordt weinig gebouwd en wij willen inspringen op de behoefte in de markt. Zo blijven wij, net als de architecten, ook aan het werk en kunnen wij mensen bieden waar zij anders nauwelijks aan kunnen komen (...) Wij zijn begonnen met kleine appartementen. Jongeren hebben vraag naar kleine woningen (...) Voor de corporaties is dat niet rendabel, maar er is wel degelijk vraag naar. Toen kwam het particulier opdrachtgeverschap in Poort en toen hebben we een opzetje gemaakt... jongeren... betrokken bij hun eigen huis. Allerlei jongeren reageerden erop, dus wij hadden zoiets van: ‘leuk, gaan we doen’. (...) Het gevolg was de Homerusmarkt, waarbij we hetzelfde doen voor ondernemers’ [CL17].

Er zijn ook initiatiefnemers die hun directe omgeving willen verbeteren of meer eigen willen maken en mensen die willen dat parken beter benut gaan worden, zoals de voorzitter van de Vrienden van het CascadePark:

‘In eerste instantie zijn we bewoner. Wij zijn bezig met de ontwikkeling van het Cascadepark, omdat we een park willen dat ook echt goed in het gebruik is, in plaats van de parken die Almere meestal heeft. Dus een park dat we echt goed kunnen gebruiken... uitstraling geven’ [CL19].

Deze initiatiefnemer gaf ook aan dat in 2011 het initiatief is genomen door de gemeente ‘om het Cascadepark te presenteren als een park dat kan worden ontwikkeld door de bewoners van Almere Poort’ [CL19] en dat daaruit de vereniging Vrienden van het CascadePark is ontstaan. Dit is dus een voorbeeld van een ruimtelijk initiatief waardoor collectieve initiatiefnemers betrokken zijn bij de ontwikkeling van Almere Poort. Ook spelen sociale initiatieven en

redenen een rol, bijvoorbeeld wanneer de initiatiefnemers het combineren met het gezamenlijk bouwen (CPO), zoals bij het Poorthuis. Één van de initiatiefnemers daarbij gaf aan dat:

‘Wij willen al een tijd een huis bouwen om (inmiddels) met vijf gezinnen bij elkaar te wonen. Daarnaast willen wij iets betekenen voor de buurt en voor jongeren, en dat willen wij met het bij elkaar wonen combineren’ [CL23]

Concluderend

Ook de groep ‘collectieve initiatiefnemers’ is betrokken bij de ontwikkeling van Almere Poort; bijvoorbeeld door het Cascadepark of Homeruspark mee te ontwikkelen, of natuurlijk door het collectief particulier opdrachtgeverschap. De doelen overstijgen hierbij vaak het individuele belang.

4.5 Individuele initiatiefnemers

Hoe betrokken

Al vóór de crisis werd er in de plannen voor Poort ruimte gegeven aan particulier opdrachtgeverschap (Gemeente Almere, 2012b; p.8). Dit gebeurde in eerste instantie door het stimuleren van collectief particulier opdrachtgeverschap (binnen de gemeentelijke randvoorwaarden en plannen). Ook werden gebieden aangeduid waar op min of meer traditionele manier kavelwijkjes zouden kunnen ontstaan (Gemeente Almere, 2004; p.7). Dit proces werd versterkt door de komst van wethouder Duivesteijn, die een nog veel grotere rol zag voor particulier opdrachtgeverschap in Almere en initiatiefnemers binnen veel ruimere kaders veel meer

mogelijkheden bood (Gemeente Almere, 2010; p.5). De groep individuele initiatiefnemers (zelfbouwers) is in Almere Poort dan ook goed vertegenwoordigd. Vooral in het Homeruskwartier; een wijk voor grootschalige zelfbouw en een *'staalkaart van allerlei soorten vormen van PO'*, aldus een strategisch adviseur [G.6]. Door hun eigen initiatief uit te werken voor het bouwen van een eigen huis, leveren allerlei mensen een wezenlijke bijdrage aan de ontwikkeling van het stadsdeel.

Welke belangen

Uit de interviews blijkt dat hun belangen divers zijn; aan de ene kant is er natuurlijk de mogelijkheid om een huis (vrijwel) helemaal naar eigen wens te bouwen en aan de andere kant is er een groep mensen die in (het Homeruskwartier) Almere Poort gewoon de mogelijkheid ziet om een betaalbare woning te bouwen:

'Zocht een nieuwe woning... wilde in Poort... ook wel gezocht bij projectontwikkelaars en woningcorporaties... maar lukte steeds niet... liep ondertussen wel vaak binnen bij de kavelwinkel maar dacht nooit van: dit ga ik doen en ik kan het betalen... maar toen kwam er de IBBA project en toen werd het wel mogelijk... en toen vond ik ook nog eens voorbeeldplan dat ik bij wijze van spreken zelf had willen tekenen. Die puzzelstukjes vielen in elkaar' [II.3].

Tot slot behoren ook bedrijven met hun 'normale' vestigingsplaatsbeleid tot de groep 'individuele' initiatiefnemers. Zij hebben in principe weinig met de verdere ontwikkeling van Almere Poort, maar vanwege vestigingsplaatsfactoren voor het eigen bedrijf bouwen zij toch in het stadsdeel [G.4 en G.6] en leveren zij een wezenlijke bijdrage aan de ontwikkeling van Almere Poort.

Concluderend

Individuele opdrachtgevers krijgen in Almere Poort de ruimte, binnen door de gemeente bedachte kaders en uitgangspunten. Deze zijn echter van flexibeler dan voorheen (Gemeente Almere, 2010; p.13). Er is, zeker sinds 2006, steeds meer nadruk komen te liggen ruimte geven aan particulier opdrachtgeverschap en dus op individuele initiatiefnemers.

4.6 Conclusies

Alle vijf de gedefinieerde typen actoren (tabel 2) zijn betrokken bij de ontwikkeling van Almere Poort. De één is wat sterker betrokken, zoals natuurlijk de gemeente, de ander iets minder (zoals 'traditionele', grootschalige projectontwikkelaars); allen hebben zij echter invloed op de ontwikkeling van het stadsdeel. Voor de invulling van de concrete projecten is de gemeente immers afhankelijk van corporaties, private partijen, groepen en individuele initiatiefnemers. Verder is nu steeds meer te zien dat (groepen) particulieren niet alleen in de laatste stadia (het betrekken van een woning) van een gebiedsontwikkelingsproces betrokken zijn, maar dat zij door zelf te bouwen mede vorm geven aan de ontwikkeling van Almere Poort.

Wat de gemeente daarbij doet is zoeken naar partijen, groot of klein, die voor een langere tijd betrokken blijven bij Almere Poort. Een strategisch adviseur van de gemeente verwoordde het als volgt:

'Aan de ene kant zijn grote partijen (...) Amvest bijvoorbeeld en TCN... voor een lange tijd verbonden aan het stadsdeel. Dus niet de

grote projectontwikkelaars in een traditionele rol, maar partijen met lange termijn commitment. Aan de andere kant (...) wordt er ruimte geboden aan particulieren, echt op het kleinste schaalniveau... bijvoorbeeld een eigen huis bouwen. Maar ook daar zit de gedachte achter dat iemand zich voor langere tijd verbindt aan het gebied' [G.6].

Verder zijn de gevolgen van de crisis in de gebiedsontwikkeling zichtbaar in de ontwikkeling van Almere Poort. Voor alle groepen actoren geldt eigenlijk wel dat zij moeite hebben met de financiering van bouwplannen [CL.17]. Dit leidt tot minder projecten, zeker van de traditionele partijen, en een grotere focus op bijvoorbeeld bouwgroepen. Nog voor de crisis, in 2006, werd echter al gesteld dat er meer ruimte moest komen voor zelfbouw en werd met name het Homeruskwartier omgevormd tot een grootschalige zelfbouwwijk.

Kleinschalige initiatieven komen wat dat betreft dus veel voor in Almere Poort, waardoor het ontwikkelingsproces van het stadsdeel kenmerken vertoont van organische gebiedsontwikkeling. Echter, hoewel er minder grootschalige gebiedsontwikkeling plaatsvindt, betekent dat niet dat het er niet is; zie het plan Duin met 2600 woningen. Dit strookt dus niet met de uitspraken van bijvoorbeeld Rotmans (2012) en Vulperhorst (2011), die in de toekomst van de gebiedsontwikkeling slechts nog kleinschalige initiatieven zien. Ook grote ontwikkelende partijen zijn nog betrokken bij de ontwikkeling van Almere Poort, zij het minder dan voorheen.

<i>Type actor</i>	<i>Positie in Almere Poort</i>
Gemeente Almere	<ul style="list-style-type: none"> - Bezit nog veel grond in Poort (die men z.s.m. wil verkopen) - Publiekrechtelijke posities; verantwoordelijk voor beheer, leefbaarheid e.d.
Woningcorporaties	<ul style="list-style-type: none"> - Hebben woningen en ander vastgoed in bezit - Nieuwe projecten staan op een lager pitje, maar er vinden nog verschillende projecten plaats (o.a. Meerland) - Willen een rol spelen in een goede en leefbare buurt
Projectontwikkelaars	<ul style="list-style-type: none"> - Amvest ontwikkelt de Kustzone Poort - TCN gaat (naar verwachting) een (sport- en leisure) winkelcentrum ontwikkelen - Verder nauwelijks grote, traditionele ontwikkelaars, want moeite met de afzet (en veel ruimte voor PO) - Er ligt ruimte voor CPO/bouwgroepen
Collectieve initiatiefnemers	<ul style="list-style-type: none"> - De Vrienden van het CascadePark zijn (gezamenlijk met de gemeente) verantwoordelijk voor de inrichting van het park. - Er zijn ruimtelijke initiatieven (al dan niet tijdelijk): om de buurt te verfraaien of meer eigen te maken en sociale initiatieven met ruimtelijke effecten; bijvoorbeeld mensen die iets voort de buurt en voor jongeren willen betekenen. Bij concrete initiatieven wordt er serieus meegedacht door de gemeente en woningcorporaties.
Individuele initiatiefnemers	<ul style="list-style-type: none"> - Er is in Almere Poort veel ruimte voor particulier opdrachtgeverschap, ook met IbbA voor 'betaalbare' woningbouw, dat (zeker in het Homeruskwartier) langzaam maar zeker steeds verder ingevuld wordt. - Bedrijven: 'normaal' vestigingsbeleid

Tabel 2: *Het type actor en zijn positie in Almere Poort*

Alle gedefinieerde typen actoren zijn dus betrokken bij de ontwikkeling van Almere Poort. Ook collectieve en individuele initiatiefnemers hebben zo invloed op de ontwikkeling van het stadsdeel. De volgende deelvraag die wordt gebruikt om de probleemstelling te beantwoorden, richt zich op de gemeentelijke planningsaanpak bij de ontwikkeling van Poort. Daar wordt verder ingegaan op de vraag hoe de gemeente staat ten opzichte van initiatieven uit zelforganisatie van collectieve en individuele initiatiefnemers, burgers dan wel ondernemers, en of dit in de loop der jaren veranderd is.

5. De gemeentelijke planningsaanpak bij de ontwikkeling van Almere Poort

In het vorige hoofdstuk is naar voren gekomen dat de gemeente Almere langdurige samenwerking zoekt met partijen om betrokkenheid bij het gebied te verkrijgen en dat zij (mede) daarom ook ruimte geeft aan zelfbouwers. De vraag is echter: hoe gaat de gemeente daarbij zelf te werk? Hoe pakt zij de ontwikkeling van Almere Poort aan en hoe open is die aanpak? Er wordt begonnen met een korte beschrijving van de ontwikkeling van Almere en Almere Poort door de jaren heen. Vervolgens wordt aan de hand van de negen aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie (en daarbij de stappen uit Blom *et al.* (2010)) bekeken hoe de gemeente Almere met burger- en ondernemersinitiatieven omgaat en wil omgaan. Tenslotte wordt geanalyseerd in hoeverre de gewenste gemeentelijke planningsaanpak wordt toegepast bij de ontwikkeling van Almere Poort.

5.1. De ontwikkeling van Almere en het stadsdeel Poort

Almere: een geplande stad

Almere wordt door Reijndorp *et al.* (2012) omschreven als een zeer geplande stad. De stad van bijna 200.000 inwoners is in slechts ongeveer vijfendertig jaar ‘uit de grond gestampt’. Almere is daarbij, net als Lelystad, nog sterker een product van regionale en Rijkssturing dan andere groeikernen. De Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP) was verantwoordelijk voor de planning, het ontwerp en de uitvoering bij de ontwikkeling van Almere als suburbane stad. Zij stelde daarvoor een Projectbureau Almere samen, bestaande uit jonge, idealistische stedenbouwkundigen, planologen, sociaal geografen en sociologen (Reijndorp *et al.*, 2012; p.41 & 75). Ingenieurs en sociale wetenschappers speelden dus een grote rol bij de ontwikkeling van Almere; het moest een ‘sociaal bouwwerk met de overheid als bouwmeester’ worden (Reijndorp *et al.*, 2012; p.76). In opdracht van de overheden waren het de woningcorporaties, ontwikkelaars en beleggers die de nieuwe steden maakten; woningcorporatie Groene Stad Almere (nu: De Alliantie Flevoland) kwam zelfs rechtstreeks voort uit de RIJP. Bewoners kwamen er volgens Reijndorp *et al.*, op een paar uitzonderingen na, nog niet aan te pas. Later kwam er meer nadruk op lokale regie en bewonersinspraak, zeker toen de groeikernen als zelfstandige steden werden beschouwd (Reijndorp *et al.*, 2012; p.91). Bij de verdere ontwikkeling van Almere kwam de focus te liggen op de gemeente, waarbij de stadsdelen Hout en Poort de eersten zijn die zonder

actieve inmenging van de RIJP ontwikkeld worden (Gemeente Almere, 2005; p.1).

De ontwikkeling van Almere Poort

De ontwikkeling van Almere Poort is onder te verdelen in verschillende fasen (Gemeente Almere, 2008b; p.19). In de eerste fase (1998-2002) kwam onder meer het Structuurplan (1999) tot stand, dat het kader vormt voor de ontwikkeling van het stadsdeel. De verdere uitwerking gebeurt in de verschillende ontwikkelingsplannen voor de deelgebieden. In de fase daarna (2002-2006) vond een herbezinning plaats (Gemeente Almere, 2008b; p.19). In het Ondernemingsplan 2005 bleek namelijk al dat de oorspronkelijke ambities voor Poort teveel gebaseerd waren op de hoogconjunctuur uit de jaren negentig. De realisatie van Almere Poort kwam toen al niet of nauwelijks van de grond en de ambities moesten worden bijgesteld (zeker wat betreft kantoren). Er kwamen bijvoorbeeld meer stedelijke milieus (Gemeente Almere, 2005; p.3 en Gemeente Almere, 2008b; p.20) en de focus verschoof naar de Kustzone. Uit dit proces en het Ondernemingsplan uit 2005 blijkt verder dat de ontwikkeling van Almere Poort in eerste instantie grotendeels traditioneel aangepakt werd. De meest stedelijke gebieden, Europakwartier en Olympiakwartier, zouden integraal ontwikkeld worden door combinaties van ontwikkelaars (Gemeente Almere, 2005; p.111). Slechts een gedeelte van het Homeruskwartier bood toen ruimte voor particuliere initiatieven (Gemeente Almere, 2005; p.27). In 2006 kwam er echter een nieuwe wethouder met andere opvattingen over hoe in Almere gebouwd diende te worden [G.8]. Er moest veel meer aandacht komen voor verschillende vormen van particulier opdrachtgeverschap; aansluitend op Rijksbeleid circa 30 procent van de nieuw te bouwen

woningen [G.9]. Eind 2006 werd er dan ook begonnen met het programma 'IkbouwmijnhuisinAlmere', om zo particulier opdrachtgeverschap in Almere op grote schaal mogelijk te maken (Gemeente Almere, 2010; p.13). Een programmamanager Particulier Opdrachtgeverschap bij de gemeente gaf aan dat het nogal een radicale wijziging was:

'Wij wisten niet wat de markt was in 2006 toen we daarmee begonnen; natuurlijk kwam er in Almere al veel meer zelfbouw voor, maar op hele kleine schaal en een klein randje ergens. Dat moest groot worden en het pleidooi daarvoor was dat mensen gewoon zelf hun huis moesten kunnen bouwen en dat daar geen ontwikkelaars voor nodig zijn (...) of corporaties. Corporaties hebben goed werk gedaan, maar er is langzaam uit het oog verloren dat mensen ook zelf wat kunnen doen, zoals ze dat in andere landen ook doen' [G.5].

Men wilde tevens zorgen dat zelfbouw voor veel meer mensen bereikbaar zou worden; niet alleen voor de mensen met een goed inkomen. Het programma 'IkbouwmijnhuisinAlmere' kreeg onder meer gestalte door kavels in Poort aan te bieden. Poort, en dan vooral het Homeruskwartier, werd aangewezen als belangrijkste oefenlocatie voor het opbouwen van een 'staalkaart van opdrachtgeverschap' met verschillende vormen van opdrachtgeverschap (Gemeente Almere, 2010; p.57-59). Het programma bestaat ongeveer 1800 zelfbouwoningen en 1200 woningen in mede-opdrachtgeverschap (Gemeente Almere, 2010; p.88). Vanaf 2007 werd de aandacht verschoven van beleidsvorming naar beleidsuitvoering (Gemeente Almere, 2012b; p.7). Vanaf 2008 verslechterden de marktomstandigheden echter door het uitbreken

van de economische crisis. De programmamanager PO gaf echter aan dat zelfbouw veel meer ‘recessieproof’ bleek te zijn:

‘Daar waar ontwikkelaars helemaal stopten en strandden ging zelfbouw toch wel door. Natuurlijk hebben wij de recessie ook wel gemerkt, maar in mindere mate’ [G.5].

Wel was het voor de gemeente nodig om zich aan te passen:

‘We kenden de markt niet, er is nog geen markt, omdat het iets heel nieuws is (...) gewoon van ‘gaan met die banaan’, we gaan het proberen. En wat doe je dan? Je hebt er een ander soort ambtelijke organisatie voor nodig, maar je kan niet de hele wereld meteen omgooien (...) toen als de wiedeweerga aan de slag gegaan om datgene wat er anders nodig was om dit te ontwikkelen voor elkaar te krijgen (...) kavelpaspoorten, burenavonden, marketing, de kavelwinkel... En zo zijn er een hele hoop instrumenten ingezet en uitgewerkt. Dat was toen, met rennen en vliegen, net mogelijk. En we hebben natuurlijk geleerd van die eerste fase Homeruskwartier; in de tweede fase zijn dat soort leermomenten natuurlijk alweer verwerkt (...) je blijft leren’ [G.5].

Een nieuwe stedelijke ontwikkelingsstrategie voor Almere

Ondertussen werd ook gemeentebreed gekeken hoe men het beste met de crisis om kon gaan en hoe de gemeentelijke planningsaanpak opener zouden kunnen worden. De gemeente Almere heeft met de Schaalsprong immers nog vele opgaven van gebiedsontwikkeling voor zich liggen (Gemeente Almere, 2009; p.10). De gemeente heeft daarbij een ‘nieuwe stedelijke ontwikkelingsstrategie’ opgesteld en is die nog verder aan het ontwikkelen en uitwerken (Gemeente

Almere, 2012a). Het is de bedoeling om Almere verder zoveel mogelijk organisch te ontwikkelen (Gemeente Almere, 2010b; p.35). ‘*Mensen maken de stad*’ is hierbij een belangrijk principe; dit komt voort uit de zogenaamde ‘Almere Principles’(Gemeente Almere, 2008a; p.39). Deze

5.2. De omgang van de gemeente Almere met burger- en ondernemersinitiatieven

1) Geeft de gemeente de benodigde ruimte aan initiatieven uit zelforganisatie en participeert het in netwerken van burgers en ondernemers?

De gemeente Almere is duidelijk bezig met een visie op burgerinitiatieven (stap één uit het stappenplan voor de omgang met initiatieven van Blom *et al.*, 2010). Met de gewenste organische gebiedsontwikkeling, de Almere Principles in het achterhoofd en de crisis als katalysator van veranderingen (Gemeente Almere, 2012c; p.1) is de gemeente bezig met onderwerpen zoals actief burgerschap, zelforganisatie en de uitnodigingsplanologie. Sinds 2012 zijn er al diverse publicaties geweest, zoals de DSO themanummers ‘*De stedelijke strategie van Almere*’ (2012a) en ‘*Sturen en loslaten*’ (2013c), het manifest ‘*Uitnodigingsplanologie, vooral een nieuwe manier van denken!*’ (2012c) en de novelle ‘*Initiatief zoekt ambtenaar, M/V*’ (2012f). Ook is men bezig met het uitwerken van een visie op tijdelijk gebruik en is er op het moment een TNO-onderzoek bezig naar actief burgerschap in de stad. In de publicaties wordt keer op keer gesproken over aandachtspunt één uit de literatuur: ruimte geven aan initiatieven. In het manifest over uitnodigingsplanologie (2012c) staat bijvoorbeeld:

‘Mensen worden steeds mondiger, zijn goed geïnformeerd en pakken zelf zaken op. Almere wil aan deze ontwikkeling de ruimte bieden. De ontwikkeling van de stad wordt daardoor steeds meer een gezamenlijk product, waarin meer ruimte is voor initiatieven vanuit de samenleving en waarbij de overheid vooral faciliteert’ (Gemeente Almere, 2012c; p.1)

Over de ‘stedelijke ontwikkelstrategie’ die de gemeente Almere hanteert bij de verdere ontwikkeling van de stad, wordt daarom het volgende gezegd in de publicatie ‘Sturen en loslaten’ (2013c):

‘De eerste pijler van de ontwikkelstrategie betreft de organische en duurzame stedelijke ontwikkeling (...) de tweede pijler van de ontwikkelstrategie is excellent partnerschap. Hier gaat het om het begeleiden, faciliteren en mogelijk maken van initiatieven.’ (Gemeente Almere, 2013c; p.8-9)

De gemeente beschouwt de uitnodigingsplanologie als één van de belangrijkste bouwstenen van de nieuwe stedelijke strategie (Gemeente Almere, 2012c; p.1). Een belangrijke vraag die de gemeente zichzelf daarbij stelt is hoe een top down geplande stad als Almere kan worden gecombineerd met bottom up ontwikkeling en ongeplande initiatieven (Gemeente Almere, 2012a; p.19). Hoe ga je als gemeente om met initiatieven die tot je komen? Blom *et al.* (2010) identificeerden vier manieren waarop overheden met burgerinitiatieven om kunnen gaan. In de publicaties over de nieuwe stedelijke ontwikkelstrategie van Almere worden vooral het faciliteren en stimuleren genoemd; de tweede en derde manier van Blom *et al.* In het manifest over uitnodigingsplanologie (2012c) staat bijvoorbeeld:

‘We hebben het hier niet alleen over het openen van een loket en wachten op de ideeën (...) waar het om gaat is dat de gemeente actief uitnodigt en daarbij de kaders aangeeft zonder het dicht te timmeren’ (Gemeente Almere, 2012c; p.1).

Volgens Blom *et al.* (2010; p.22) wordt er door de overheid als stimulator veel aandacht gegeven aan netwerken, iets wat (in ieder geval op papier) ook gedaan wordt door de gemeente Almere. Één van de belangrijkste thema’s bij het stimuleren is voor de gemeente Almere namelijk het ‘rhizomatisch werken’, gebaseerd op de rhizomen uit de natuur (Gemeente Almere, 2012c; p.2). In het manifest over de uitnodigingsplanologie (2012c) wordt dit vergeleken met netwerken van mensen die zich verenigen op basis van overeenkomende doelen of wensen. De gemeente ziet het als haar uitdaging om die stedelijke netwerken te vinden en hier een onderdeel van te worden, ‘zonder de eigen visie te verloochenen of het initiatief naar zich toe te trekken’ (Gemeente Almere, 2012c, p.2). De gemeente Almere besteedt dus zeker aandacht aan een ander onderdeel van het eerste aandachtspunt voor (het werken van) initiatieven uit zelforganisatie: aansluiting zoeken bij netwerken. De gemeente wil signalen oppikken door echt ‘de boer op te gaan’. Netwerken door onder meer inloopavonden, de ‘politieke markt’, het spontane gesprek op straat, interactieve websites en sociale media (Gemeente Almere, 2012c, p.2). In het manifest over uitnodigingsplanologie (2012c) wordt echter al aangegeven dat dit tot nu toe te weinig gebeurt en ook een voormalig projectmanager Poort vindt dat ‘de aansluiting zoeken tot netwerken’ nog te weinig gebeurt:

‘Teveel de gedachte dat we ons huiswerk gedaan hebben en de rode loper hebben uitliggen, en nu maar afwachten. En dan verbaasd zijn dat de rode loper leeg blijft. We moeten vanuit het stadhuis veel meer naar de mensen gaan om met ze in gesprek te geraken. (...) dat doen we nu nog te weinig en we moeten dat de volgende jaren oppakken. De aansluiting vinden.’ [G.8].

Met de verschillende publicaties zoals ‘*Sturen en loslaten*’ wordt echter wel geprobeerd de nieuwe stedelijke strategie en de manieren van werken van de uitnodigingsplanologie onder de aandacht te krijgen, ook binnen de gemeentelijke organisatie [G.1]. Volgens Blom *et al.* (2010) is een visie op burgerinitiatieven alleen niet genoeg; de gemeente moet zich ten tweede ook afvragen hoe het initiatieven wil ondersteunen en stimuleren. Hoe de gemeente Almere initiatieven wil faciliteren en stimuleren wordt geanalyseerd aan de hand van de volgende vier aandachtspunten voor initiatieven uit zelforganisatie.

2) *Faciliteert en stimuleert de gemeente goede verbindingen tussen (leidende) actoren?*

Er wordt bij de stedelijke ontwikkelingsstrategie van Almere gesproken over faciliteren en stimuleren van initiatieven, maar slechts beperkt over het verbinden van (leidende) actoren; aandachtspunt twee voor initiatieven uit zelforganisatie. De gemeente verwijst naar Boonstra (2010) door te stellen dat initiatieven uit zelforganisatie vragen om een overheid die aanvult, uitnodigt, stimuleert en (initiatieven betekenisvol) verbindt (Gemeente Almere, 2012a; p.10). Het verbinden van actoren wordt dus genoemd. Het wordt echter maar beperkt duidelijk hoe de gemeente (leidende) actoren dan wil verbinden. In ‘*Sturen en loslaten*’ geeft de gemeente aan dat zij wel probeert te stimuleren dat

de buurtbewoners elkaar spreken en dat er draagvlak voor initiatieven ontstaat, maar dat zij dat aan de bewoners zelf overlaat:

‘De gemeente Almere zegt steeds vaker tegen de bewoners: ga met elkaar praten, maak onderlinge afspraken in de wijk en als jullie eruit zijn, faciliteren wij jullie oplossing’ Gemeente Almere, 2013c; p.29).

In ‘*Mensen maken Almere*’ (2011) wordt tevens aangegeven dat de gebiedsteams van de gemeente zorgen voor ontmoetingen tussen bewoners onderling en met organisaties, waaruit nieuwe ideeën en initiatieven ontstaan (Gemeente Almere, 2011, p.6). Een manier waarop dat gebeurt in de ontwikkeling van een ander gebied, Nobelhorst, is door een buurtcoöperatie op te zetten om mensen te verbinden en elkaar te laten ontmoeten (Gemeente Almere, 2013c, p. 52). Dit gebeurt echter (nog) niet in de rest van de stad en dus ook niet in Almere Poort. Één van de weinige andere momenten dat er concreet gesproken wordt over hoe de gemeente (leidende) actoren en initiatiefnemers kan verbinden, is in het manifest over uitnodigingsplanologie (2012c): daarin wordt de mogelijkheid benoemd om de gemeentelijke website te gebruiken voor formulieren zoals ‘ik heb een stuk grond of gebouw’ of ‘ik zoek een stuk grond/gebouw’ (Gemeente Almere, 2012c; p.3).

Wat betreft verbinden wordt er in de verschillende gemeentelijke publicaties vooral aandacht gegeven aan het verbinden van initiatiefnemers met de juiste personen binnen de gemeente zelf (Gemeente Almere, 2012c, p.4). De gemeente wil daarom steeds iemand binnen de eigen organisatie als verantwoordelijke aanwijzen voor het initiatief die de regierol heeft in het proces en het contact

met de initiatiefnemers (Gemeente Almere, 2012c; p.4). Initiatiefnemers worden met de juiste mensen in contact gebracht bij onder meer het ondernemersloket, en de gebiedsteams (Gemeente Almere, 2012a; p.31). In het Midoffice wil men een interdisciplinair team het initiatief laten behandelen, zodat er ook de juiste mensen betrokken zijn (Gemeente Almere, 2012c; p.4).

Er wordt tenslotte niet alleen beperkt gesproken over hoe de gemeente (leidende) actoren wil verbinden; er wordt ook weinig aandacht besteed aan het betrekken van een diversiteit aan initiatiefnemers. Bij het particulier opdrachtgeverschap is er wel de Ik Bouw Betaalbaar in Almere (IbbA) regeling, om het voor mensen die anders alleen een huurwoning zouden kunnen krijgen, ook mogelijk te maken om hun eigen huis te bouwen (Gemeente Almere, z.j.). Daar blijft het echter wel bij.

3) Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door (mogelijke) initiatiefnemers voldoende en juiste informatie te bieden?

De gemeente Almere wil initiatiefnemers uitnodigen om met ideeën en initiatieven te komen en heeft daarom aandacht voor het informeren. Informeren betekent volgens de gemeente Almere (2013c; p.17) namelijk geen passieve houding, maar actief uitdragen en uitnodigen. De gemeente stelt op hoofdlijnen de randvoorwaarden, presenteert haar visie en nodigt anderen actief uit om verdere invulling te geven aan bijvoorbeeld een gebied, aldus het manifest over uitnodigingsplanologie (2012c; p.1-3). Dit vindt de gemeente van belang, omdat veel bewoners ‘nog in de passieve stand zitten’ en nog gewend zijn te wachten op actie van de gemeente (Gemeente Almere, 2012c; p.3).

Er is op allerlei manieren informatie beschikbaar voor (potentiële) initiatiefnemers. Een initiatiefnemer kan binnenstappen bij de kavelwinkel, de duurzaamheidswinkel, het ondernemersloket en Making Almere (Gemeente Almere, 2013c; p.18). Ook kan een initiatiefnemer, bijvoorbeeld met een ruimtelijk initiatief, informatie krijgen bij de gebiedsteams per stadsdeel. Vooral op het gebied van particulier opdrachtgeverschap is veel informatie beschikbaar voor (potentiële) zelfbouwers. De informatie varieert van Architecten Bouwboeken (Gemeente Almere, 2013f), boeken of folders over de IbbA regeling tot aan kavelpaspoorten met stedenbouwkundige randvoorwaarden (Gemeente Almere, 2010; p.61). Een programmamanager Particulier Opdrachtgeverschap [G.5] gaf tevens aan dat de ambitie is om (zelfbouw in) Almere nog meer te profileren in de regio. Er is echter minder informatie beschikbaar voor initiatiefnemers van ruimtelijke initiatieven, anders dan particulier opdrachtgeverschap. Publicaties zoals ‘Sturen en loslaten’, met daarin de visie van de gemeente op de te volgen strategie en de omgang met initiatieven, liggen weliswaar in de bibliotheek ter inzage, maar het valt te betwijfelen of de gemeente op die manier veel potentiële initiatiefnemers bereikt. Wel gaf de voorzitter van het Midoffice [G.3] aan dat de gemeente bezig is met het ontwikkelen van een visie op tijdelijk gebruik van gronden. Ook vertelden twee programmamedewerksters van het Programmabureau Stad bezig te zijn met de ontwikkeling van een digitale kaart voor bewonersinitiatieven [G.7]. Als deze goed uitgedragen worden is er al meer informatie beschikbaar voor initiatiefnemers van initiatieven, anders dan particulier opdrachtgeverschap. Verder gaven twee medewerksters van het ondernemersloket en een voormalig kwartiermaakster in Poort aan dat initiatiefnemers ook bij hen

terecht kunnen voor de eerste informatie en inzichten in het proces [G.4].

Hoewel het belang van informeren dus wordt ingezien door de gemeente Almere, is de informatievoorziening nog niet voor alle soorten initiatieven even goed beschikbaar.

4) Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door regelgeving op hoofdlijnen te hanteren?

Aandachtspunt vier voor initiatieven uit zelforganisatie krijgt veel aandacht bij de gemeente Almere. De gemeente wil in de toekomst zoveel mogelijk weg van strikte grondexploitaties, plannen en beleidsregels (Gemeente Almere, 2012c, p.1). Er zijn nog wel beleidskaders nodig, maar slechts op hoofdlijnen (Gemeente Almere, 2013c; p.39). De gemeente is daarom begonnen met ruimere welstandsregels in een groot gedeelte van de stad en een ruimere detailhandelsvisie (Gemeente Almere, 2012b; p.27 en [G.5]). Daarnaast is men bezig met studies over hoe tot nieuwe (afgeslankte) beleidsregels, instrumenten, juridische kaders en werkwijzen te komen (Gemeente Almere, 2012a; p.27). De gemeente wil meer flexibiliteit in de beleidsregels en plannen en het credo daarbij is het leveren van maatwerk (Gemeente Almere, 2012a; p.27). Over de nieuwe stedelijke strategie wordt verder het volgende gezegd:

‘ Het nieuwe instrumentarium zal zowel rechtszekerheid moeten bieden (...) als uitwerking moeten geven aan het Almere Principle ‘mensen maken de stad’. Bestaand en verouderd beleid wordt opgeschoond en beperkt tot een heldere en afgestemde set van regels en kaders voor gebieden en beleidsthema’s. Om dit te bereiken zal in

de toekomst een onderscheid worden gemaakt tussen visiedocumenten waarin de kaders op hoofdlijnen worden weergegeven (...) en de beleidsregels, gebiedspaspoorten en uitvoeringsnotities. De beleidsregels zijn beperkt van omvang, scherp en to-the-point geformuleerd en eindigen met heldere en toetsbare kaders en regels, welke vertaald kunnen worden in juridisch- planologische kaders die ook handhaafbaar zijn. Deze kaderstelling biedt helderheid voor gebiedsontwikkelingen, zowel intern als extern. Tegelijkertijd willen we werken aan heldere gebiedsperspectieven, waarbij per gebiedstype een toegesneden sturingsregime van de gemeentelijke overheid wordt gedefinieerd. Het kavelpaspoort gericht op PO evolueert hierbij naar specifieke gebiedspaspoorten, toegesneden op de verschillende ontwikkelingspotenties in verschillende gebieden’ (Gemeente Almere, 2012a, p.28-29).

Omdat de gemeente ook een rol als aanjager van het proces voor zich ziet, wordt er gedacht aan regelarme zones om tijdelijk gebruik te stimuleren; dit kan werken als katalysator voor gebiedsontwikkeling (Gemeente Almere, 2012a; p.31). De nadruk ligt op ‘regelarm’ en ‘minder regels’, want nog steeds zijn bepaalde regels en afspraken nodig. De ambitie is echter wel om de regels die blijven duidelijk, helder en toetsbaar te maken. *‘En de gemeente kan [dan nog steeds] ‘nee’ zeggen. Dat is namelijk ook een duidelijk antwoord’,* aldus het manifest over uitnodigingsplanologie (2012c, p.1). Een strategisch adviseur van de gemeente gaf daarbij aan dat er ook vanaf het begin af aan al door de gemeente moet worden aangegeven onder welke regelgeving initiatieven echt niet uitkomen, zodat initiatiefnemers er rekening mee kunnen houden [G.6].

5) *Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door financiering?*

Hoewel er vele publicaties zijn over sturen en loslaten, de nieuwe stedelijke strategie van Almere en de uitnodigingsplanologie, wordt er beperkt gesproken over de financiering van initiatieven. De gemeente Almere geeft in *‘Sturen en loslaten’* aan dat in de gebieden waar partijen in de samenleving (burgers, bedrijven of andere instanties) initiatieven willen ontplooiën, de gemeente los laat en bereid is middelen over te dragen aan de initiatiefnemers (Gemeente Almere, 2013c; p. 45). Er worden ook verschillende voorbeelden gegeven van initiatieven waarbij de gemeente bereid was mee te werken, ook al kostte het hen geld. Daarvoor wordt bijvoorbeeld geld uit het wijkbudget gebruikt [G.2 en G.12] of een prijsvraag (Gemeente Almere, 2012c; p.3). Wel geeft de gemeente steeds aan dat het geld schaars is (Gemeente Almere, 2012c; p.1). Een andere mogelijkheid die wordt genoemd in *‘Sturen en loslaten’* is het bieden van ‘prijsincentives’: een gerichte verlaging van de grondprijs bij die projecten waar de grondprijs het verschil maakt tussen wel of niet ontwikkelen (Gemeente Almere, 2013c; p.47). Verder wordt er echter, los van de mogelijkheden van het wijkbudget en de grondprijs, nauwelijks ingegaan op hoe de gemeente dan specifiek initiatieven wil faciliteren en stimuleren door middel van financiering.

6) *In hoeverre wordt er gefocust op het creëren van duidelijkheid en vertrouwen creëren tussen initiatiefnemers en de gemeente?*

De gemeente Almere besteedt aandacht aan het zesde aandachtspunt voor initiatieven uit zelforganisatie. Zij vindt het van belang dat de visie die zij presenteert (en waarmee zij vraagt om verdere invulling

door initiatiefnemers) helder en voor iedereen duidelijk is (Gemeente Almere, 2012c; p.3). De gemeente wil bewoners namelijk duidelijk maken dat zij zelf met initiatieven kunnen komen. De gemeente vindt het uitdragen van een duidelijke visie belangrijk, omdat zij vindt dat initiatiefnemers gebaat zijn bij duidelijke kaders. Daar kunnen zij op voortborduren met hun plannen en businesscases (Gemeente Almere, 2013c; p.17). De gemeente wil als ‘excellente partner’ (Gemeente Almere, 2013c) vertrouwen tonen in initiatieven en zorgen dat initiatiefnemers weten waar ze aan toe zijn met hun plannen [G.6] en zij eerder geneigd zijn een initiatief door te zetten (Gemeente Almere, 2012c; p.3). Daar waar de initiatieven de gemeentelijke organisatie binnenkomen, wil de gemeente de initiatiefnemers daarom al zoveel mogelijk duidelijkheid geven over de procedures, tijdsperiodes en benodigdheden [G.4 en G.10]. Wat er daarna, ‘in de backoffice van de gemeente’, gebeurt is echter ook van belang. In het manifest over uitnodigingsplanologie (2012c) wordt namelijk aangegeven dat initiatiefnemers de gemeente al jaren weten te vinden, maar dat het proces daarna voor de initiatiefnemers vaak op een doolhof lijkt (met veel randvoorwaarden vanuit verschillende afdelingen van de gemeente) en initiatieven daardoor vaak stranden (Gemeente Almere, 2012c; p.3). De ambitie van de gemeente is daarom om dit beter te coördineren, bijvoorbeeld door het aanstellen van een coördinator die initiatieven door de organisatie begeleidt. Verder zitten er in het Midoffice gemandateerde vertegenwoordigers van de hele gemeente, die samen met elkaar knopen doorhakken over de doorgang van initiatieven. Het is daarmee de bedoeling meer eenduidig en helderder om te gaan met initiatieven die bij de gemeente binnenkomen [G.3 en G.6]. Er wordt in de gemeentelijke publicaties zoals *‘Sturen en loslaten’* (2013c) echter niet expliciet gesproken

over boundary spanners (mensen die zowel de logica van de overheid als van de initiatiefnemers begrijpen en zo de onderlinge duidelijkheid en vertrouwen kunnen vergroten). De gemeente erkent weliswaar het belang van de zogenaamde Frontlijners; ambtenaren die ‘als het ware op de middenstip van Almere werken, tussen het stadhuis en de samenleving’ (Inbo, 2012; p.1), maar er wordt geen specifieke rol voor hen benoemd in de documenten over de nieuwe stedelijke strategie van Almere.

Tenslotte wordt er in ‘*De stedelijke strategie van Almere*’ (2012a) gesproken over het samenvoegen van allerlei loketten en informatiecampagnes, die nu naast elkaar bestaan. De boodschap en ambitie worden daardoor op dit moment te versnipperd de wereld ingestuurd (Gemeente Almere, 2013c; p.18). De gemeente vindt het een toekomstige opgave om al die overheidsloketten voor de initiatiefnemer overzichtelijk te houden en de samenhang te waarborgen.

Er zijn dus verschillende manieren waarop de gemeente Almere wil zorgen voor duidelijkheid en vertrouwen bij initiatiefnemers, en daarmee initiatieven wil stimuleren. Het uitdragen van een visie, duidelijk anderen om invulling vragen en heldere kaders en voorwaarden staan daarbij centraal (Gemeente Almere, 2012c; p.3).

7) In hoeverre wordt het initiatief bij burgers en ondernemers gelegd en gelaten?

In de publicaties over de nieuwe stedelijke strategie van Almere en de uitnodigingsplanologie komt dit aandachtspunt duidelijk naar voren. De gemeente wil de kaders opstellen en de verdere invulling wordt aan anderen gevraagd (Gemeente Almere, 2012c). Op die

manier zou Almere zich verder ‘organisch’ moeten ontwikkelen (Gemeente Almere, 2012a; p.21). Daarbij wordt aangegeven dat er zo min mogelijk moet worden dichtgetimmerd en er zo veel mogelijk moet worden losgelaten:

‘Dat plannen en visies flexibiliteit ‘ademen’, vergelijkbaar met een uitnodiging voor een feestje. Locatie, dag en tijdstip van het feestje zijn bekend, de invulling is afhankelijk van wat de gasten er van maken’ (Gemeente Almere, 2012c; p.2).

De gemeente heeft haar eigen doelstellingen en kan daarom op sommige momenten sturen, maar moet ook loslaten en meebewegen wanneer dat mogelijk en gewenst is (Gemeente Almere, 2013c; p.28). Het devies is om als gemeente alleen te regelen wat gevraagd wordt de rest los te durven laten. Nu gebeurt dat met alle gedetailleerde plannen en regelgeving nog te weinig (Gemeente Almere, 2012c; p.5). In het manifest over uitnodigingsplanologie (2012c; p.3) wordt aangegeven dat de gemeente er op moet letten dat het initiatief gelaten moet worden aan anderen, in plaats van het over te nemen vanwege teveel enthousiasme. De intentie is er dus om het initiatief bij burgers ondernemers te leggen en te laten.

8) Gaat men realistisch en stap voor stap te werk?

De gemeente houdt rekening met dit aandachtspunt door zich te richten op organische ontwikkeling van de stad. ‘Er wordt pas gebouwd wanneer er sprake is van (concrete) marktvrage’, aldus de gemeente in ‘*De stedelijke strategie van Almere*’ (2012a; p.21). De focus ligt meer dan voorheen op kleinschalige initiatieven en initiatiefnemers; minder op eindbeelden en grote voorinvesteringen (Gemeente Almere, 2012a.p.21). De gemeente Almere erkent

namelijk dat zij zelf moeilijker kan investeren en dat het dus veel op andere initiatiefnemers aankomt. De gemeente wil daarbij met de visiedocumenten sturen op hoofdlijnen en alleen de zaken regelen die echt moeten (Gemeente Almere, 2012a.p.28). Wel is zij in het geval van Almere Poort gebonden aan bestaande kaders en beperkingen, bijvoorbeeld die uit de grondexploitatie [G.1]. Desondanks gaven twee programmamedewerksters Poort aan dat er weliswaar nog met eindbeelden wordt gewerkt, maar dat die steeds globaler worden en dat er steeds meer stap voor stap bekeken wordt hoe een wijk of stadsdeel zich ontwikkelt. Het eindbeeld beweegt zo mee met de tijd [G.7].

9) *In hoeverre is er een standaard open werkwijze bij de gemeente?*

De gemeente Almere is met de (verschillende publicaties over de) nieuwe stedelijke ontwikkelingsstrategie bezig om de elementen uit de uitnodigingsplanologie en de nadruk op het faciliteren en stimuleren te ontwikkelen tot een standaard werkwijze (Gemeente Almere, 2011; p.6-7 en Gemeente Almere, 2012c; p.3). Zij focust daarbij op verschillende aspecten. Zo geeft de gemeente in het manifest over uitnodigingsplanologie aan dat de faciliterende en stimulerende manier van werken organisatorisch verankerd moet zijn (Gemeente Almere, 2012c; p.4). Dit sluit aan op de derde stap in het stappenplan van Blom *et al.* (2010). Er moet dus worden nagedacht over de vraag hoe je burgerinitiatieven door de gemeentelijke organisatie heen krijgt. De gemeente Almere heeft verschillende manieren bedacht om hier mee om te gaan. Er zijn zowel centraal als decentraal front offices, waar het eerste directe contact tussen de gemeente, de burgers en ondernemers plaatsvindt en ideeën en initiatieven de gemeentelijke organisatie binnenkomen

[G.2, G.4 en G.10]. Centrale front offices zijn de reeds genoemde kavelwinkel (met het aanbod aan PO kavels) en het ondernemersloket (voor initiatieven van ondernemers, maar ook steeds meer voor initiatieven van bewoners) [G.4]. Decentraal vormen de gebiedsmanagers, wijkregisseurs en andere ambtenaren die minstens één dag in de week in ‘de keet’ (of op een stadsdeelkantoor) werken een belangrijk aanspreekpunt voor de bewoners [G.7 en G.9]. De gemeente geeft inzicht aan de initiatiefnemer in de volgende stappen in het proces, door te vertellen wat de procedures en termijnen zijn bij een initiatief en wat zij voor de verdere behandeling van het initiatief nodig hebben van de initiatiefnemer [G.4]. Ook probeert men daar uit te vinden wat een initiatiefnemer wil en kan [G.4 en G.10]: veel mensen hebben namelijk ideeën zonder voldoende concreet nagedacht te hebben over wat er bij zo’n initiatief (financieel) komt kijken [G.12]. Vervolgens wordt afgesproken dat er op korte termijn (één à twee weken) contact wordt opgenomen door de juiste medewerker om een verdere afspraak te maken. ‘*Dan kan de verdere afhandeling nog wel langer duren, maar dan weet de initiatiefnemer in ieder geval snel waar hij aan toe is*’, aldus een strategisch adviseur [G.6]. Er zijn verschillende manieren waarop een initiatief vervolgens naar de backoffice kan gaan. De meeste initiatieven gaan rechtstreeks naar het Initiatievenoverleg bij het Gebiedsteam Poort [G.9 en G.13]. Een ingewikkeld, maar voor de gemeente wel degelijk gewenst initiatief gaat daarentegen naar het Midoffice [G.3]. Daarbij is de grondhouding altijd ‘ja, tenzij’ (Gemeente Almere, 2013c; p.31). De gemeente geeft tenslotte aan dat zij organisatorisch wil focussen op een optimale relatie tussen frontoffice en (een gestroomlijnd) backoffice, zodat initiatiefnemers zo min mogelijk belast wordt met interne procedures van de gemeente (Gemeente Almere, 2012a; p.31).

Het gaat bij het ontwikkelen van een standaard werkwijze echter niet alleen om het aanpassen van de regels of de organisatie. Het draait (in de vierde stap van Blom *et al.* (2010), de uitvoering) namelijk ook om de houding van ambtenaren ten opzichte van burger- en ondernemersinitiatieven. De gemeente Almere besteedt ook hier aandacht aan en stelt in het manifest over uitnodigingsplanologie (2012c) dat er een cultuuromslag nodig is binnen de gemeente. De gemeente geeft aan dat zij bezig is met het bepalen wat er precies wordt verstaan onder uitnodigingsplanologie en een faciliterende en stimulerende overheid (Gemeente Almere, 2012c; p.4). Van daaruit wil men de cultuuromslag in de organisatie teweeg brengen; medewerkers moeten meer buiten hun eigen kaders (en afdelingen) denken, meedenken met initiatieven en samenwerken (Gemeente Almere, 2012c; p.4). Niet iedereen omarmt de nieuwe manieren van werken echter even snel [G.10]. Loslaten lukt nog niet iedereen, al gaf een strategisch adviseur aan dat sommigen van zijn collega's in zijn ogen ook juist weer teveel neigen naar loslaten; sturen blijft volgens hem ook nodig [G.1]. Door middel van allerlei publicaties (zelfs nouvelles zoals *'Initiatiefnemer zoekt ambtenaar, M/V'* (2013d)) probeert men echter de gedachten van 'sturen en loslaten' en organische ontwikkeling steeds breder gedragen te krijgen binnen de gemeentelijke organisatie [G.1 en G.6]. Verschillende ambtenaren gaven daarbij aan dat zij merken dat het gedachtegoed bij de nieuwe strategie steeds meer verspreid raakt binnen de organisatie [G.1, G.8 en G.10].

De evaluatie van initiatieven (de vijfde stap van in het stappenplan van Blom *et al.* (2010), waarmee geleerd kan worden voor de toekomst) wordt slechts beperkt behandeld in de verschillende

publicaties van de gemeente Almere. Het belang van het vieren van successen, klein en groot, wordt benoemd (Gemeente Almere, 2012c; p.3) maar de gemeente besteedt weinig aandacht aan hoe men de evaluatie wil implementeren in de werkwijze.

5.3. Toepassing in de planningsaanpak bij de ontwikkeling van Almere Poort

In deze paragraaf wordt behandeld in hoeverre de zojuist benoemde elementen uit de stedelijke strategie van Almere ook toegepast worden bij de ontwikkeling van Almere Poort. Dit stadsdeel is immers, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het nog te ontwikkelen stadsdeel Oosterwold, al een tijd in ontwikkeling en de planningsaanpak kan daarom niet zomaar omgegooid worden. De gemeente erkent echter wel dat een aangepaste aanpak noodzakelijk is om de ambities voor Almere Poort te kunnen blijven nastreven (Gemeente Almere, 2012b; p.6). Er worden dan ook initiatieven genomen om de ontwikkeling van Almere Poort op gang te houden (Gemeente Almere, 2012b; p.6). Verschillende ambtenaren [G.1, G.6 en G.8] gaven aan dat er nog eens goed wordt bekeken welke uitgangspunten behouden moeten blijven en welke niet. Ook wordt er bijvoorbeeld bekeken of het bedrijventerrein Middenkant moet worden hergeprogrammeerd, al is daar intern behoorlijk wat discussie over [G.3, G.6 en G.13]. Want, om in de woorden van één van de projectmanagers [G.13] te spreken:

'Je moet je afvragen waar niet alleen nu, maar ook nog steeds op de lange termijn, behoefte aan is... Het is nu misschien aantrekkelijk om (goedkope) woningen te bouwen, bijvoorbeeld op de plaats van

waar oorspronkelijk een bedrijventerrein zou komen, maar dan snijdt je je in de toekomst misschien weer in de vingers met de ambities die je als gemeente voor de lange termijn hebt. Dan is er immers geen ruimte meer voor bedrijven die zich dan misschien wel weer aandienen' [G.13].

Nu gebeurt er in veel gevallen niets en het is maar de vraag wanneer dat weer op gang komt; het laten liggen van (bijna) bouwrijpe grond kost tenslotte ook geld [G.6].

De gemeente Almere gaf in het Ondernemingsplan Poort uit 2012 (p.6) aan dat zij de gekozen strategie van stedelijke ontwikkeling blijft toepassen en zelfs intensiveert. Organische ontwikkeling wordt nadrukkelijk als uitgangspunt genomen. De huidige Ondernemingsplannen Poort worden ook steeds meer een stand van zaken in plaats van toekomstvisies [G.6]. Poort is een gebied waar veel ervaring wordt opgedaan met de nieuwe vormen van ontwikkeling, waarbij de gemeente meer een rol heeft als facilitator en aanjager van ontwikkelingen (Gemeente Almere, 2012b; p.6). Verder stelt de gemeente in het Ondernemingsplan uit 2012:

'De gebiedsorganisatie Poort gaat de veelheid aan initiatiefnemers-particulieren, instellingen, bedrijven, e.d. – die bouwen voor zichzelf, of bouwen voor een ander, veel meer faciliteren. Heel Poort moet de geest van de Bouwfabriek [gericht op het mogelijk maken van CPO, red.]gaan uitademen. Dit vraagt een houding waarin gastvrijheid, creativiteit, onderhandelingsvermogen en vernieuwingsgezindheid centraal staan en waarbij de opdracht is 'Maak het mogelijk'(Gemeente Almere, 2012b; p.6).

Deze veranderingen kosten echter wel tijd. Poort is een gebied met een erfenis van het klassieke ontwikkelingsmodel (Gemeente Almere, 2012a; p.46). Je hebt bijvoorbeeld nog steeds een stedenbouwkundig plan en met dezelfde grondexploitatie waaraan je, in de woorden van een strategisch adviseur [G.1], 'met handen en voeten bent gebonden'. Verder gaf de wijkregisseur Poort aan dat er wel steeds over zelfbeheer wordt gesproken, maar dat de dienst Beheer wel nog gewoon allerlei inrichtingsplannen heeft [G.12]. En om een programmamanager PO te citeren:

'Je hebt er een ander soort ambtelijke organisatie nodig, maar je kan niet de hele wereld meteen omgooien. Ook Homeruskwartier is daarom een tamelijk traditionele wijk geworden (...) tamelijk traditioneel in de zin van... organisch, nou ja organisch, we hebben nog een heleboel bedacht. We hebben een soort van halfproduct aangeboden, met verschillende soorten kavels' [G.5].

Er valt wat te zeggen voor deze uitspraak, want hoewel men een kavel in het Homeruskwartier kan kopen voor zelfbouw, is de koper gebonden aan bepaalde grenzen voor zijn kavel (Gemeente Almere, 2010; p.61). Qua grootte is men flexibel; men kan één, maar ook anderhalf kavel kopen [G.13]. De kavels zijn echter van tevoren al (grotendeels) bepaald; er wordt inderdaad een soort halfproduct aangeboden. 'Er is dus ruimte voor zelfbouw, maar nog niet voor zelfstedenbouw' aldus de programmanager PO [G.5]. Desondanks is ruimte voor zelfbouw in ieder geval een begin, zeker gezien de zeer geplande geschiedenis van de stad (Reijndorp *et al.*, 2012). Er is in Poort ruimte voor (collectief) particulier- en mede-opdrachtgeverschap (Gemeente Almere, 2012a; p.23) en er wordt gestreefd naar maximale vrijheid. De Bouwfabriek is gericht op het

mogelijk maken van collectief particulier opdrachtgeverschap op veel plaatsen in Almere Poort en daarbij het maken van dwarsverbanden met corporaties, ontwikkelaars, aannemers en architecten (Gemeente Almere, 2012b; p.23). Er wordt dus al serieus gewerkt aan het mogelijk maken van (collectieve) zelfbouw.

5.4. Conclusies

In dit hoofdstuk is de (gemeentelijke planningsaanpak bij) de ontwikkeling van Almere Poort geanalyseerd, met daarbij een analyse van de manier waarop de gemeente met burger- en ondernemersinitiatieven omgaat en wil omgaan. Deze analyse vond plaats aan de hand van de negen aandachtspunten uit de literatuur (en daarbij de stappen uit Blom *et al.* (2010)) – zie voor de conclusies daarbij tabel 3 . Daaruit blijkt dat de planningsaanpak bij Poort past binnen de nieuwe stedelijke strategie van Almere, waarmee de gemeente Almere organisch wil ontwikkelen en de burger wil betrekken bij de ontwikkeling van de stad. Weliswaar is er bij de ontwikkeling van Poort sprake van een erfenis van het klassieke ontwikkelingsmodel, maar de omslag richting een nieuwe planningsaanpak wordt wel gemaakt. Almere Poort is wat betreft de gemeentelijke planningsaanpak en de manier van ontwikkeling een gebied in transitie. Zelfstedenbouw is op het moment nog niet mogelijk, maar de ontwikkeling van Poort wordt wel aangegrepen om nieuwe werkwijzen in de praktijk te beginnen en daarvan te leren, zodat zelfstedenbouw in de toekomst (bijvoorbeeld in Nobelhorst en Oosterwold) wel mogelijk wordt. De gemeente leert op die manier ook steeds beter de markt kennen.

Tabel 3 : in hoeverre zijn de aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie terug te zien in de planningsaanpak van de gemeente Almere bij de ontwikkeling van Almere Poort?

Aandachtspunt	Uitkomst
1. Geeft de gemeente de benodigde ruimte aan initiatieven uit zelforganisatie en participeert het in netwerken van burgers en ondernemers?	Ja, dat staat centraal in de stedelijke strategie. Men wil participeren in netwerken, maar dat blijkt moeilijk.
2. Faciliteert en stimuleert de gemeente goede verbindingen tussen (leid ende) actoren?	Er wordt slechts beperkt aandacht aan gegeven.
3. Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door (mogelijke) initiatiefnemers voldoende en juiste informatie te bieden?	Er is vooral voor PO veel informatie beschikbaar; voor andere initiatieven is er echter minder informatie.
4. Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door regelgeving op hoofdlijnen te hanteren?	Ja, dit is één van de belangrijkste focuspunten in de nieuwe stedelijke strategie.
5. Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door financiering?	Er worden enkele opties gegeven, maar er wordt relatief weinig over financiering gesproken.
6. In hoeverre wordt er gefocust op duidelijkheid en vertrouwen creëren tussen initiatiefnemers en de gemeente?	Er wordt op verschillende manieren aandacht aan besteed.
7. In hoeverre wordt het initiatief bij burgers en ondernemers gelegd en gelaten?	Loslaten blijkt lastig, maar het is wel de ambitie.

8.	Gaat men realistisch en stap voor stap te werk?	De gemeente houdt hier rekening mee door de focus op organische ontwikkeling.
9.	In hoeverre is er een standaard open werkwijze bij de gemeente?	De gemeente is bezig om de werkwijzen opener te maken en deze meer en meer te richten op het faciliteren en stimuleren van initiatieven van buitenaf.

---

6. Burger- en ondernemers initiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort

In de vorige deelvraag is de gemeentelijke planningsaanpak behandeld, met daarin onder andere een analyse van de (gewenste) omgang van de gemeente Almere met burger- en ondernemersinitiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort. In dit hoofdstuk wordt meer naar de praktijk gekeken. De vraag staat centraal wat de verschillende betrokken actoren ervaren aan, en bij burger- en ondernemersinitiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort. Er staan twee vragen centraal. Enerzijds wordt geanalyseerd wat er speelt aan initiatieven, anderzijds hoe de gemeente er in de praktijk mee omgaat. Hoe wordt dat ervaren door de betrokken actoren? Deze analyse gaat opnieuw aan de hand van de negen aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie.

6.1 Welke burger- en ondernemersinitiatieven spelen er in Poort?

Er blijken allerlei initiatieven te spelen in Almere Poort. Dit geldt voor alle drie de op voorhand gedefinieerde soorten initiatieven (particulier opdrachtgeverschap initiatieven, ruimtelijke initiatieven en sociale initiatieven met ruimtelijke effecten – zie het overzicht van initiatieven in box 7). Sommige initiatieven zijn bekender dan anderen, maar al met al is er wel een diversiteit aan initiatieven [CI.16]. Zeker wat betreft particulier opdrachtgeverschap zijn de geïnterviewde personen het met elkaar eens dat er in Poort veel initiatieven zijn [G.5, G.8, CI.20 en II. 1-5]. Het Homeruskwartier is voorlopig dé zelfbouwwijk van Almere. Het stadsdeel wordt misschien wel niet direct helemaal volgebouwd, want het is door de crisis moeilijk om aan financiering te komen, maar de ontwikkeling vindt gestaag plaats [G.5]. Wel plaatsten twee bouwbegeleiders vraagtekens bij een deel van het particulier opdrachtgeverschap: veel mensen (zeker die gebruik maken van een IbbA regeling) bouwen in hun ogen niet zozeer zelf omdat ze dat altijd al hadden willen doen, maar meer omdat ze snel en goedkoop een woning willen. Het bouwen van een (IbbA) huis kan dan goedkoper en sneller zijn dan wanneer ze wachten op een reguliere woning [CI.17 en CI.22].

Box 7: Burger- en ondernemersinitiatieven in Almere Poort

Particulier opdrachtgeverschap initiatieven

- Particulier opdrachtgeverschap
- Collectief particulier opdrachtgeverschap - bouwgroepen: o.a. Corsini Due [CI.22], de appartementen die door De Realisatie gebouwd worden [CI.18], en de Homerusmarkt door de Bouwgroep van Ondernemers/Archidev [CI.17].
- Mede-opdrachtgeverschap initiatieven

Ruimtelijke initiatieven:

- De Vrienden van het CascadePark

Hebben het doel om, in samenspraak met de gemeente, het toekomstige Cascadepark in Poort te ontwikkelen, zodat het voor en door de bewoners wordt (Vrienden van het CascadePark, z.j.). Er is een vereniging opgericht die plannen maakt, sponsors trekt en met behulp van vrijwilligers projecten uitvoert. Er zijn verschillende themagroepen en kleinere initiatieven binnen de plannen voor het hele park, zoals een hondenspeelweide [CI.16]. Meerdere geïnterviewde initiatiefnemers zijn op de één of andere manier (ook) betrokken bij de Vrienden [CI.16, CI.19-21. en II.2-4]. De gemeente geeft aan dat zij steeds meer een ondersteunende rol pakt en ook het beheer doen de bewoners en de gemeente straks samen (Gemeente Almere, 2012d; p.4)

- De (tijdelijke) inrichting van het Cupidohof

Bewoners van een stel IbbA woningen in het Homerskwartier zijn naar de gemeente gegaan met de vraag of zij het hofje waaraan zij wonen, dat toen braak lag, mochten inrichten. Zo geschiedde; zij hebben het hofje zelf betegeld en van gras, bloemen en bomen voorzien (Gemeente Almere, 2012b; p.10). In de winter is er van het voetbalveldje een ijsbaan gemaakt [G.2]. Het hofje is eigenlijk een kavel dat bedoeld is voor een maatschappelijke functie, maar de verwachting is niet dat die snel wordt ingevuld [G.11]. Het is dus wel een tijdelijk initiatief, maar hoe lang is de vraag, zo gaven verschillende geïnterviewden aan [G.10-11 en CI.16]. Het is samen met de Vrienden één van de bekendste voorbeelden van bewonersinitiatieven in Almere.

- De inrichting van enkele stukjes van het Homeruspark

Bewoners mogen hier enkele stukjes aan de rand van het Homeruspark inrichten. Uit de observaties bleek dat het project nog in de opstartfase zit, waarbij wordt besproken hoe het initiatief er dan uit moet gaan zien. Wie gaan er meehelpen? Worden er collectief fondsen aangeschreven? Crowdfunding? De gemeente gaf aan een heel klein potje te hebben. Enkele initiatieven die worden geopperd zijn speelplekken en een vlindertuin.

- De tijdelijke invulling van nog lege kavels, bijvoorbeeld moestuintjes

Verschillende initiatiefnemers en bij Poort betrokken ambtenaren, zoals de gebiedssecretaris vanuit PBS [G.2], gaven aan dat er steeds meer mensen komen met ideeën voor tijdelijke invulling van lege kavels. Als reden werd gegeven dat mensen klaar zijn met hun huis en zich dan storen aan een leeg kavel naast hen. Het komt daarom geregeld voor dat zij daar ‘iets mee willen’ en proberen uit te zoeken wat er mogelijk is; moestuintjes bijvoorbeeld [G.2 en G.12]. Ook worden er op allerlei plekken

---

bloemen geplant met kinderen, o.a. ‘om de bijen te helpen’ [CI.20].

- Tijdelijke invulling strook met moestuin en ponyweide

Vanwege een gebrek aan speelruimte bij het kinderdagverblijf ging de initiatiefnemer naar mensen van de gemeente in ‘de keet’ toe, om te vragen of er misschien wat mogelijk was op een leeg kavel [CI.21]. De gemeente gaf grond in bruikleen toen de initiatiefnemer kwam met een idee voor moestuintjes en een ponyweide [G.11]. Er is volgens verschillende geïnterviewde betrokkenen sprake van een wisselwerking, want ‘het fleurt de buurt op’ [G.11, CI.16 en CI.21]. Kinderen (ook van buiten de BSO) kunnen er nu tuinieren en enkele meisjes en een oudere bewoner verzorgen grotendeels de paarden .

- Een BSO in combinatie met een kinderboerderij in het Cascadepark

Dit is volgens de initiatiefnemer (overigens van dezelfde BSO als hierboven) een soort van PPS [CI.21]. De initiatiefnemers kopen dieren en zorgen dat ze verzorgd worden (en zoeken de samenwerking met scholen in de buurt); dit kan de gemeente geld besparen [CI.21]. Het gezag en beheer vinden zij een taak van de gemeente. De gemeente is hier dus serieus op ingegaan en er is een samenwerkingsovereenkomst getekend [G.11]. Er wordt eerst op de BSO gefocust en daarna wordt de kinderboerderij ontwikkeld.

- KindercASLa / het Klokhuis

Het kinderprogramma Klokhuis kwam met een initiatief om kinderen zelf een huis te laten ontwerpen, dat werd toegepast door een architect. Het ‘Klokhuis-huis’ kwam in het toekomstige Cascadepark terecht en is het educatieve centrum van architectuurcentrum cASLa (KindercASLa, z.j.)

Sociale initiatieven met ruimtelijke effecten:

- Het Poorthuis Almere, WoonMere en Calipso

Het Poorthuis en WoonMere zijn sociale initiatieven in Almere Poort die ruimtelijke effecten hebben. Één van de initiatiefgevers [CI.23] gaf aan dat het Poorthuis na een lange weg een woongemeenschap is geworden van vijf gezinnen die gaan samenwonen in het Meerland project van woningcorporatie de Alliantie. Omdat de initiatiefnemers ook wat voor de buurt willen betekenen, komen er onder meer enkele zorgplekken voor jongeren die dat nodig hebben (Poorthuis Almere, z.j.). Verder is er ook het ouderinitiatief WoonMere, waar verstandelijk of meervoudig gehandicapte kinderen zelfstandig kunnen wonen in appartementen van de Alliantie (Amerpoort, z.j. en WoonMere, 2009; p. 3). Tevens vertelde één van de initiatiefnemers van het Poorthuis [CI.23] dat er nog een soortgelijk initiatief in hetzelfde Meerland project komt te zitten; Calipso.

- De buurtbibliotheek Almere Poort

In samenwerking met stichting De Schoor heeft een bewoner uit de wijk een buurtbibliotheek opgezet [CI.16]. Deze is gevestigd in het buurtcentrum Amerika en werkt op een simpele manier: je mag boeken lenen als je er een eigen boek neerzet. Er was een klein budget beschikbaar van de gemeente voor twee boekenkasten en verder zijn op allerlei manieren boeken verzameld. Het doel daarbij van de initiatiefnemer is om de buurt bij elkaar te brengen (Almere Vandaag, 2013). Het is op het moment een sociaal initiatief met slechts beperkte ruimtelijke effecten op de ontwikkeling van Almere Poort, aangezien het buurtcentrum er al stond. Het kan op termijn echter wel grotere ruimtelijke effecten krijgen, bijvoorbeeld wanneer het initiatief zo sterk zou groeien dat het niet meer past in het buurtcentrum of wanneer de Openbare bibliotheek Almere het initiatief overneemt en een dependance begint in Poort.

- **Hindoestaans Cultureel Centrum Shiv Mandir**

Dit culturele centrum komt in een soort tempel, midden in Homeruskwartier centrum. Er wordt aan crowdfunding gedaan binnen de Hindoestaanse gemeenschap om dit sociale initiatief te financieren (Stichting Kaylaash, z.j.). Op deze manier heeft het initiatief ruimtelijke effecten; er komt immers een tempel te staan in Poort.

Figuur 7: Initiatieven kaart Almere Poort: rode sterren zijn initiatieven, blauw afgekaderd de zelfbouwwijk Homeruskwartier.

Figuur 8: Voorbeelden van initiatieven in Almere Poort (eigen foto's). Met de klok mee: bewonersbijeenkomst voor invulling veldjes Homeruspark; PO; bankjes in het Cascadepark; de ponyweide bij de BSO; het Klokhuis in het Cascadepark; het Cupidohof.

Door andere initiatiefnemers wordt ervaren dat er, hoewel er veel ruimte is voor collectief particulier opdrachtgeverschap en bouwgroepen, op dat gebied niet zoveel initiatieven zijn [G.22 en G.23]. Een programmamanager PO [G.5] gaf, aansluitend op de opmerkingen van een voormalig projectmanager [G.8] en enkele bouwbegeleiders en initiatiefnemers [G.22 en G.23], het volgende aan:

‘De echte, officiële bouwgroep, waar burgerinitiatief de aanleiding is tot een ontwikkeling, zien we bijna niet. We zien ofwel kleine ontwikkelende architecten die aan een groep gaan sleuren en mensen gaan zoeken, ofwel een klein ontwikkelaartje die ook met een architect samenwerkt. De ideaaltypische bouwgroep zien wij hier in onze gemeenschap minder’ [G.5].

Het bouwen in groepen blijkt namelijk moeilijk (groepen moeten niet te groot worden) of qua proces trager dan het ontwikkelen van één enkele kavel, aldus de bouwbegeleiders [G.17, G.18 en G.22]. Er moet namelijk steeds afstemming worden gevonden.

De geïnterviewde personen (bijvoorbeeld de programmamedewerksters Poort [G.7] en de wijkregisseur [G.12]) verschillen van mening over de vraag of er op dit moment relatief veel of weinig ruimtelijke burger- en ondernemersinitiatieven, anders dan particulier opdrachtgeverschap, zijn in Almere Poort. Wel gaf de gebiedssecretaris [G.2] aan dat er in het Homeruskwartier (waar veruit de meeste zelfbouw is) meer initiatieven zijn dan in het Europakwartier. Ze kende daar slechts één initiatief waar mensen bezig zijn om een klein stukje groen te ontwikkelen, terwijl ze er in bij Homeruskwartier wel meer kende, zoals de Vrienden van het Cascadepark, het bewonersinitiatief voor het Cupidohof en het

tijdelijk gebruik van lege kavels. Daar zit een interessant aspect. Meerdere ambtenaren en initiatiefnemers [G.2, G.11, CL.16 en CL.20] spraken namelijk de hoop en de verwachting uit dat de zelfbouw, die in Poort en vooral in het Homeruskwartier veel aanwezig is, zich gaat doorvertalen naar het actief invloed uitoefenen op de eigen directe omgeving. Zij zien de potentie; volgens de initiatiefneemster van het Cupidohof [CL.16] dragen de jonge bevolkingsopbouw en de binding van jongeren aan Almere daar aan bij en hangt er een vernieuwende ‘spirit’. De potentie wordt op dit moment echter onvoldoende benut: *‘Mensen beseffen nog niet genoeg dat zij zelf aan zet zijn... dat ze het zelf moeten doen’*, aldus twee initiatiefnemers [CL.16 en CL.20]. Ook enkele ambtenaren vonden het aantal burger- en ondernemersinitiatieven daarom nog wel tegenvallen [G.3, G.6, G.8 en G.12]. De ondernemer van een kinderdagverblijf, die achter twee initiatieven in het Almere Poort zit, snapt het in zijn ogen geringe aantal initiatieven ook niet. Hij zag zoveel mogelijkheden... [CL.21].

Wat daarbij wel een rol lijkt te spelen is dat de vertaling van ideeën naar concrete plannen moeilijk blijkt [G.10 en G.12]. Deze ondernemer bleek goed in het opstellen van businesscases met wat zijn plannen allemaal kosten, wat hij wilde doen enzovoort [CL.21]. Dit blijkt echter voor veel bewoners met een idee een stuk moeilijker. Zoals onder meer de wijkregisseur [G.12], een voormalig kwartiermaakster [G.10] en de medewerksters van het ondernemersloket [G.4] stelden: het blijft vaak bij die ideeën. Wat mensen met ideeën voor een initiatief concreet doen valt vaak tegen. Daarom zeggen de ambtenaren wanneer mensen met hun ideeën bij het ondernemersloket of bij andere aanspreekpunten van de gemeente komen: *‘oké, maak maar een plan. Wat wil je, wie wil je erbij betrekken, wat ga je (zelf) doen’*, enzovoort [G.10 en G.12]. *‘Zo heeft de kwartiermaakster*

uitgedragen dat er kansen worden geboden en heeft ze mensen uitgedaagd' aldus twee programmamedewerksters bij het Programmabureau Stad [G.7]. Toch, zo vertelde de wijkregisseur [G.12], wordt er nog steeds heel snel naar de gemeente gekeken, van: 'gemeente, kunnen jullie dit even inzaaien'? En dat terwijl de gemeente daar maar weinig mogelijkheden voor heeft. Een bouwbegeleider [CI.22] vertelde dat hij zich bij een bijeenkomst over een bewonersinitiatief elders in de stad eens had verbaasd dat iedereen het had over hoe dat initiatief gefaciliteerd kon worden, maar dat tegelijkertijd niemand tegen de groep bewoners daar zei dat ze zelf ook de handen uit de mouwen moesten steken. En dat terwijl hij dacht: *'oké, dan doe je het toch lekker zelf!* Dat besef is er tot nu toe te weinig en *'veel initiatieven slaan [dan ook] dood op wat er allemaal bij komt kijken'*, aldus de voormalig projectmanager Poort [G.8].

Desondanks gloort er wel hoop, want er komen steeds meer mensen met ideeën naar de gemeente [G.7]. Als het economisch wat beter was gegaan, zouden er waarschijnlijk al veel meer kavels zijn verkocht en zou bijvoorbeeld het Cascadepark ook al verder ingericht zijn [CI.20]. De gemeente heeft daar op het moment echter te weinig geld voor, en het blijft liggen. *'Dat biedt mogelijkheden voor bewoners om invloed uit te oefenen en daar dus ook daadwerkelijk met concrete resultaten te komen'*, aldus één van de bestuursleden van de Vrienden van het CascadePark [CI.20]. Hij vertelde tevens:

'Ik sprak met bewoners die hun huis net af hadden (...) trots van 'het is af' en dan ligt er zo 'n braakliggende kavel naast (...) dan gaan ze toch ook kijken of ze daar samen met de burens niet iets (tijdelijks) leuks van kunnen maken'. [CI.20]

In die zin biedt de vertraagde ontwikkeling van Almere Poort wel een voedingsbodem voor bewonersinitiatieven, of in ieder geval bewonersideeën [G.12]). Wel zijn er volgens de initiatiefnemers trekkers nodig, die weten wat ze willen, zelf de handen uit de mouwen willen steken die ook een lange adem hebben [CI.16, CI.19 en CI.20]. Dan krijgen zij als het goed is vanzelf mensen mee, al blijft dat altijd maar afwachten. Zo gaf de initiatiefneemster van het Cupidohof [CI.16] aan dat toen zij betrokken werd bij het initiatief van de hondenspeelweide bij het Cascadepark, er slechts zeven van de tientallen mensen die beloofd hadden om te komen helpen, ook daadwerkelijk kwamen. Dat was voor haar heel frustrerend. *'Daarom heb je mensen nodig, trekkers, die een lange adem hebben'*, aldus de initiatiefnemers.

De groep sociale initiatieven met ruimtelijke implicaties blijkt vooral tot stand te komen door de mogelijkheden die het (collectief) particulier opdrachtgeverschap biedt [G.23]. Er zijn bijvoorbeeld verschillende initiatieven gevonden waarbij mensen gezamenlijk voor hun kinderen iets bouwden of lieten bouwen (Woonmere, 2009). Overigens zijn er wat betreft ondernemersinitiatieven ook veel initiatieven die te maken hebben met normaal vestigingsplaatsbeleid van ondernemers. Vaak speelt namelijk niet zozeer de wens om aan de omgeving bij te dragen een rol; het zijn eerder vestigingsplaatsfactoren die een bedrijf doen besluiten in Almere Poort te bouwen [G.3, G.4 en G.6]. De ondernemers die een bedrijf of vestiging beginnen in Almere Poort dragen dus wel bij aan de ontwikkeling van het stadsdeel, maar hun rol in die ontwikkeling is niet (veel) anders dan bijvoorbeeld tien jaar geleden. Er is slechts één initiatief gevonden waarbij de ondernemer ook ruimtelijk gezien daadwerkelijk een bijdrage wil leveren aan het gebied; de

initiatiefnemer van het kinderdagverblijf met de ponyweide (en in de toekomst de combinatie met een kinderboerderij) [G.11 en CI.21]. Overigens kunnen ‘normale’ ondernemersinitiatieven, ondanks dat ze misschien geen ‘nieuwe’ verschijning zijn, wel grote effecten hebben voor de ontwikkeling van Almere Poort. Zo is er bijvoorbeeld de mogelijkheid dat er in Poort het Icedôme komt; een enorme ijshal die twee bouwbedrijven en allerlei investerende marktpartijen willen ontwikkelen zodat Almere het epicentrum wordt van het Nederlandse wedstrijdschaatsen (Gemeente Almere, 2013e en Coevert, 2013). Het is nog lang niet zeker of het Icedôme er komt, maar duidelijk moge zijn dat de ruimtelijke consequenties van dit initiatief, zeker gezien de geplande locatie naast de Topsporthal, enorm kunnen zijn voor de ontwikkeling van het stadsdeel.

Kortom: er spelen diverse burger- en ondernemersinitiatieven in Almere Poort, variërend van verschillende vormen van particulier opdrachtgeverschap tot ruimtelijke initiatieven en sociale initiatieven met ruimtelijke implicaties. Het is voor de probleemstelling bij het onderzoek echter minstens even belangrijk om inzicht te krijgen in de manier waarop de gemeente in de praktijk omgaat met burger- en ondernemersinitiatieven. Het is goed dat de gemeente Almere initiatieven vanuit de samenleving wil faciliteren en stimuleren, maar in hoeverre lukt het ook? Er wordt dus bekeken hoe de omgang van de gemeente met initiatieven wordt ervaren door de betrokken ambtenaren en initiatiefnemers. Deze analyse gaat aan de hand van de negen aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie uit hoofdstuk twee.

6.2 De omgang van de gemeente Almere met burger- en ondernemersinitiatieven in Poort

1) Geeft de gemeente de benodigde ruimte geeft aan initiatieven uit zelforganisatie en participeert het in netwerken van burgers en ondernemers?

Op zich zijn de meeste geïnterviewden, zowel ambtenaren als initiatiefnemers, tevreden over de ruimte die wordt geboden aan initiatieven in Almere Poort [G.11-13, CO.14, CI .17-18 en CI.20]. De initiatiefnemer van de ponyweide [CI.21] vond het goed aan dat Homeruskwartier welstandsvrij is. Zo was er voor zijn initiatief genoeg ruimte. Deze initiatiefnemer vindt dat er in Poort zoveel mogelijk is, dat als hij meer geld had gehad, hij nog meer initiatieven had genomen. Er zijn nog altijd behoorlijk wat regels, maar de gemeente laat volgens de initiatiefnemers zien dat ze bereid is om mee te denken en met de beperkte middelen te ondersteunen [CI.16 en CI.20]. Dat wordt gewaardeerd. Ze dagen initiatiefnemers uit: ‘kom maar met een plan! Zet het maar eens op’. Wat dat betreft wordt er zeker de ruimte geboden aan initiatieven [G.10]. Wat betreft het participeren kwam er niet echt een eenduidig antwoord naar voren, maar het lijkt erop dat de meeste ambtenaren nog niet (bewust) participeren in netwerken. Het werken met gedachten over ‘rhizomen’ en ondergrondse netwerken is voorlopig nog niet aan de orde bij de meesten. Desondanks kenden de ambtenaren veel verschillende manieren waarop initiatieven de organisatie binnenkomen; via ‘de keet’ waar bewoners binnen kunnen stappen [G.2, G.7 en G.11], via het ondernemersloket [G.3, G.4 en G.6], maar ook gewoon via lijntjes die initiatiefnemers of begeleiders hebben met het stadhuis [G.13], bijvoorbeeld via het Bouwfabriek programma. Tevens werd erop gewezen dat het acquisitie team van de afdeling

economische zaken participeert in sectorale netwerken, om zo bedrijven te verleiden om naar Almere te komen [G.6]. Verder vormen de bouwbegeleiders de spil bij het collectief particulier opdrachtgeverschap; zij verzamelen kopers, staan namens hen in contact met de gemeente en regelen allerlei zaken voor de kopers [CI.17, CI.18 en CI.22]. Dit lijkt cruciaal in het netwerk; de bouwbegeleiders en ontwikkelaars hebben meer ervaring met zelfbouw en kunnen op de momenten dat de gemeente ‘open’ is, in contact staan met de gemeente [CI.22]. Dat is voor veel kopers niet mogelijk, aangezien zij meestal zelf op hun werk zijn op die momenten. Aan de andere kant is de aanwezigheid van bouwbegeleiders ook handig voor de gemeente; ze weten dan dat ze met een serieus en concreet initiatief te maken hebben [CI.18].

Uit de hoek van de Vrienden van het CascadePark kwam wel wat kritiek wat betreft het aansluiting zoeken tot netwerken door de gemeente:

‘De gemeente werkt teveel met haar eigen netwerken (...) wij hebben allerlei netwerken... ondernemers en sponsoren... dat biedt heel veel mogelijkheden... waar de gemeente nu gewoon geen gebruik van maakt. (...) Dat is jammer, want het kost hun veel geld en het helpt onze initiatieven voor het Cascadepark ook niet’ [CI.19].

De gemeente zou teveel op haar eigen netwerken gericht zijn, in plaats van naar buiten te kijken en te profiteren van de mogelijkheden die dat biedt [CI.19]. Hoewel deze kritiek flink is, is er wel enige nuance nodig. Ook binnen de Vrienden van het CascadePark heerst bij sommigen wat scepsis over al deze netwerken en mogelijkheden; ze zouden te theoretisch en abstract

zijn om echt er daadwerkelijk wat mee te kunnen [CI.20]. Je hebt op het moment suprême misschien een paar bewoners nodig, dat is genoeg [CI.20].

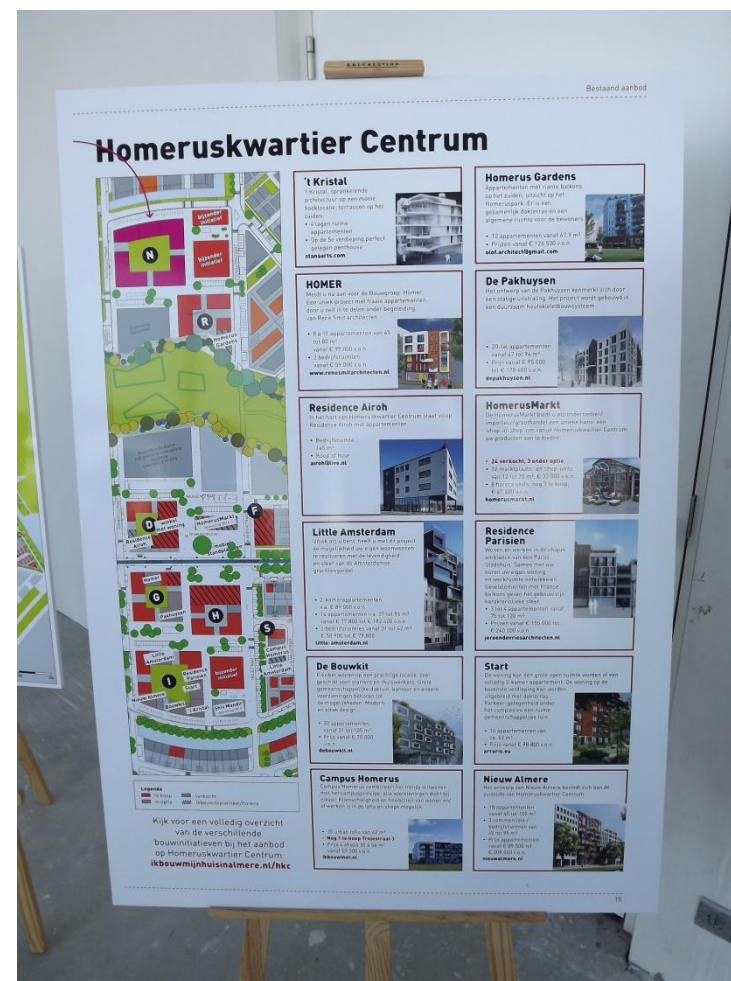
2) *Zijn er goede verbindingen tussen (leidende) actoren en in hoeverre wordt dit gefaciliteerd en gestimuleerd door de gemeente?*

Veel van de meest actieve initiatiefnemers in Almere Poort lijken elkaar wel allemaal redelijk te kennen. Dit komt onder andere doordat veel bewoners betrokken zijn bij de Vrienden van het Cascadepark. Dat is zo’n groot initiatief; dat trekt uit heel Poort mensen die in ieder geval wel aan hebben gegeven eens een uurtje te willen helpen [CI.19]. De initiatiefneemster van onder meer het Cupidohof [CI.16] gaf ook aan dat kinderen verbindend werken. Verder proberen ambtenaren van de gemeente mondjesmaat initiatieven te faciliteren en te stimuleren door initiatiefnemers met elkaar of met de juiste mensen op het stadhuis te verbinden [G.7]. Één van de initiatiefnemers van het Poorthuis [CI.23] gaf bijvoorbeeld aan dat zij door iemand van de gemeente een CPO subsidie hebben gekregen van de Provincie Flevoland en ook in contact zijn gebracht met woningcorporatie De Alliantie. Dat hielp volgens de initiatiefnemer zeker. Verschillende ‘frontlijners’ [G.7 en G.10] gaven aan nu en dan wel initiatiefnemers met elkaar te verbinden, maar er kwam geen overduidelijk ‘ja!’ uit hun antwoorden. Ook de initiatiefnemers gaven aan dat dat (nog) niet echt gebeurt; al weet men bij de gemeente volgens een initiatiefneemster [CI.16] al wel snel bij wie ze kunnen zijn. Het interessante is echter dat een stel actieve bewoners zelf probeert initiatiefnemers met elkaar in contact te brengen, om zo te laten zien wat er mogelijk is:

‘ En gelukkig zie ik nu wat kleine initiatieven om mij heen... zoals aan de voorkant van mijn huis (...) Nou, hartstikke leuk (...) maar tegelijkertijd wisten er mensen hier in de buurt helemaal niks van het Cupidohof. Terwijl het zo dicht bij elkaar ligt (...) dan gaan ze toch ook kijken of ze dat samen met de burens niet iets (tijdelijk) leuks van kunnen maken. Dan roepen wij ook gelijk: wij hebben iets soortgelijks gedaan en kennen die en die; kom eens bij ons kijken. En dat moet zich een beetje als een olievlek gaan verspreiden (...) we zijn bezig met zoiets op te zetten. Naar manieren aan het zoeken hoe je dat kunt stimuleren (...)op een leuke manier’ [CI.20].

3) Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door (mogelijke) initiatiefnemers voldoende en juiste informatie te bieden?

De gemeente Almere probeert initiatieven te faciliteren en te stimuleren door informatie te bieden aan (potentiële) initiatiefnemers. De beschikbare informatie verschilt echter per soort initiatief. Er is namelijk op het gebied van particulier opdrachtgeverschap allerlei informatie beschikbaar voor potentiële zelfbouwers (Gemeente Almere, 2013c en Gemeente Almere, 2012e) (zie ook figuur 5). De medewerksters van het ondernemersloket [G.4] gaven echter aan dat ze graag zouden hebben dat dit soort informatie materiaal ook wat meer specifiek voor ondernemers wordt. De ondernemer moet ook ‘een bepaald gevoel krijgen’ wanneer het gaat om de plek voor een initiatief, zo vinden ze [G.4]. Een initiatiefnemer van het Poorthuis [CI.23] gaf aan dat hij graag meer informatie had gehad over welk stappenplan er nodig was in het proces, want de

Figuur 8: informeren over kavels in het Homeruskwartier (eigen foto).

vergunningprocedures bleken voor hem moeilijk te doorgronden. Hij doelde op vragen zoals wanneer welke gegevens aangeleverd moeten worden.

Voor ruimtelijke initiatieven, anders dan particulier opdrachtgeverschap, is er minder informatie beschikbaar gesteld door de gemeente. Echter, aangezien er een gebrek aan besef lijkt te zijn bij bewoners dat zij zelf actief kunnen en moeten worden voor hun leefomgeving [G.12, CI.16, CI.20 en CI.22], zou het verstandig zijn om dat als gemeente meer uit te dragen. Er is immers duidelijkheid nodig bij (potentiële) initiatiefnemers: er mogen en kunnen bepaalde initiatieven! Die is nu onvoldoende aanwezig. De voorzitter van het Midoffice [G.3] gaf aan dat de gemeente bezig is met een visie op tijdelijk gebruik van gronden en ook wordt er gewerkt aan een digitale kaart voor bewonersinitiatieven [G.7]. Dit zijn mogelijkheden om naar de bewoners toe duidelijk te maken wat er allemaal kan aan initiatieven.

Verder wordt wat betreft informeren de toegankelijke opzet van ‘de keet’ (zie figuur 6) in Poort positief ervaren door de initiatiefnemers en ambtenaren ter plekke, wat wordt geïllustreerd door de quote hieronder van een initiatiefnemer van de Vrienden van het CascadePark en het Cupidohof:

‘Het goede aan Almere Poort is dat ze de uitvoerende ambtenaren in het gebied hebben gestationeerd. Dan hoeven we niet voor elke vraag naar het stadhuis (...) En dat is denk ik wel een hele slimme zet, want die ken je op een gegeven moment ook persoonlijk, van gezicht, van naam... en dan kan je dus aan hen dingen vragen, en dan hoef je niet allerlei officiële kanalen naar het stadhuis te nemen.

Dat betekent echter wel dat zij steeds een inschatting moeten maken... is een lastige taak’. [CI.20].

De drempel is laag om even binnen te stappen en om wat informatie te vragen [G.11 en CI.16]. Dit is dus ook een belangrijke manier waarop de gemeente door middel van het beschikbaar en toegankelijk maken van de relevante informatie, initiatieven uit zelforganisatie kan faciliteren of zelfs stimuleren.

Figuur 9: ‘De Keet’ in Almere Poort (eigen foto).

4) *Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door regelgeving op hoofdlijnen te hanteren?*

Wat betreft regelgeving blijkt dat de betrokken ambtenaren nog schipperen tussen de regels en initiatieven mogelijk maken [G.10, CI.16 en CI.20]. Initiatieven faciliteren met regelgeving op hoofdlijnen blijkt nogal eens moeilijk. Één initiatiefnemer van de Vrienden [CI.19] stelde daarom dat de houding ten opzichte van initiatieven bij het bestuur wel goed zit, maar dat de ambtenaren daarin achterblijven:

‘Wat je ziet is... er is een plan en men betreft mensen daarbij. Dan blijkt dat dat plan oorspronkelijk toch wel heel ver weg staat van wat de gemeente zelf heeft bedacht... dan komen er een aantal eigenwijze inwoners... en dan loopt het niet meer. Dan denk ik dat het bestuurlijk allemaal wel klopt, want ook de burgermeester steunt het plan.... Gebruikt het plan van de Vrienden ook buiten Almere als voorbeeld van burgerparticipatie... maar je ziet dat het bestuur op een ander niveau zit als de ambtelijke organisatie... Je merkt wel dat de wat jongere ambtenaren wat flexibeler zijn dan de wat oudere ambtenaren... [maar] het is nog wel eens lastig om daar zo mee om te gaan (...) het proces nog wel eens spanningen opleverde ’ [CI.19].

Een andere initiatiefnemer van de Vrienden was het daar echter niet mee eens en zei:

‘Ik heb ook het idee dat de politiek heel erg geneigd is om zich aan te sluiten en te wijzen op successen... en de ambtenaren daarachter moeten natuurlijk het vuile werk opknappen. Die hebben aan de ene kant heel veel regels natuurlijk, die ooit zijn opgesteld in deze maatschappij, waar ze zich aan moeten houden... maar die in de praktijk dus niet zo handig zijn (...) Dus die moeten daar tussenin

schipperen. Ik denk dus dat die de moeilijkste rol hebben (...) die omslag moeten de ambtenaren persoonlijk maken... maar ze hebben ook gewoon met regelgeving te maken en daar zit ook een deel van de moeilijkheid... die moet ook flexibeler (...) maar het vergt ook wel een inspanning van de ambtenaren zelf, want volgens mij zijn sommigen achter hun bureau meer verknocht aan de regels dan aan dat ze af en toe met hun voeten in de klei gaan staan ’ [CI.20]

Hoewel deze initiatiefnemer van mening is dat je een basis aan regels hebt om je aan vast te houden, mag die regelgeving wat hem betreft dus wel wat flexibeler. Het is volgens hem echter vooral de manier waarop je er mee omgaat, want binnen de regels zitten vrijheden. Enigszins vergelijkbaar is de kritiek van een andere initiatiefneemster [CI.16] op de dienst Beheer van de gemeente. In haar ogen ‘timmeren die teveel dicht en willen ze al het beheer zelf doen’, in plaats van ruimte te geven aan bewoners zodat die meer zelf kunnen regelen. Dat durven de ambtenaren bij Beheer volgens de initiatiefneemster niet vanwege hun strikte risicomanagement, maar dat kan in haar ogen best wel wat minder: ‘laat het eens wat meer gebeuren’ [CI.16]. De wijkregisseur (vanuit Beheer) [G.12] benadrukte in een reactie daarop dan wel het belang van duidelijkheid en goede afspraken:

‘Je kunt wel loslaten, maar je moet hele goede afspraken maken, dat wanneer er klachten komen, dat er wel een weg terug is (...) het hebben van draagvlak is namelijk een kwestie van hoe je de vraag stelt... Mensen vinden het leuk ja, totdat de bal steeds in de tuin komt of iets dergelijks (...) Dan moet je goed afspreken dat het mag, maar dat wanneer wij heel veel klachten krijgen, dat het dan gewoon einde verhaal is. En niet dat we dan zeggen: ‘ja maar jullie

hebben het goed gevonden'. En dat is dus zo moeilijk met die bewonersinitiatieven. Je moet zo goed weten dat er draagvlak is en dat de mensen er daadwerkelijk achter staan' [G.12].

Verder gaven enkele initiatiefnemers [CL.16 en CL.20] aan dat je soms maar gewoon moet beginnen met een initiatief, bijvoorbeeld wanneer je, zoals zij hadden, tijdens een gesprek met de gemeente een heel onduidelijk verhaal krijgt over wat er allemaal wel niet is aan regels en hoe lang het duurt voordat men het mogelijk kan maken. Af en toe moet je maar gewoon beginnen en het (desnoods) achteraf verder regelen, vonden ze [CL.20]. Enkele ambtenaren in het gebied gaven aan dat ze dat dan nog wel eens oogluikend toestaan, omdat zij in die gevallen vaak ook van mening zijn dat de gemeente er allemaal wel wat makkelijker mee om zou kunnen gaan. Zo ook een voormalig kwartiermaakster, die als aanspreekpunt fungeerde voor de bewoners in Almere Poort:

'We mochten het niet neerzetten, in het park hebben we het wel gedaan, daar waren namelijk en aantal picknickbanken door de bewoners zelf neergezet. (...) daar heb ik nooit een vergunning voor aangevraagd. En dat ga ik ook niet aanvragen (...) gewoon neerzetten met een bordje erbij van: 'betreden op eigen risico'. Wanneer men dan vraagt: 'wie heeft dit neergezet?', dan weet ik het niet. Dat soort dingen deden we gewoon eromheen, want anders konden we niks. Je haalt dan zo de energie weg. (...) Burgerlijke ongehoorzaamheid noem ik het ook wel eens. Ik ben van doen, en natuurlijk moet je opletten. Toen er niks was, werden er een aantal bomen gekapt. Toen heb ik gezegd, gooi er een aantal stronken van neer, daar kunnen ze hartstikke leuk mee spelen. En die takken wilde ik ook wel, want daar konden ze iglo's mee bouwen. Toen werd er

gezegd: 'ja en wie gaat het afvoeren?', en toen zei ik: dat zien we dan wel weer. Dat is het geld niet, dat ene ritje naar de stort. En ze staan er nog! Ik heb er ook nooit meer iemand over gehoord' [G.10].

5) Hoe komen de initiatiefnemers aan financiële middelen voor het initiatief en in hoeverre faciliteert en stimuleert de gemeente daarbij door financiering?

Financiering is op het moment moeilijk, voor zowel particulier opdrachtgeverschap als voor andere initiatieven [CL.17]. Je zit toch met banken die moeilijker geld uitlenen en één van de geïnterviewde particuliere opdrachtgevers gaf ook aan dat het om hen heen moeilijk ging met verschillende mensen die hun huis aan het bouwen waren [II.1]. Doordat de financiering van PO moeilijk is, heeft dat ook gevolgen voor de groep sociale initiatieven met ruimtelijke effecten, zo vertelde een van de initiatiefnemers van het Poorthuis [CL.23]. Zij hadden namelijk moeite met de financiering op poten te krijgen voor de bouw van een plek voor hun initiatief. Ook de financiering van overige initiatieven blijkt, zeker voor de gemeente, lastig [G.10-12]. Toch is er, als je de verhalen over de totstandkoming van initiatieven gehoord, met een beetje doorzettingsvermogen en 'slim spel' nog best wat mogelijk. De bewoners aan het Cupidohof [CL.16 en CL.20] lieten bijvoorbeeld zien dat zij vanuit stichtingen geld hadden gekregen voor een pergola. Ook werden er oude, maar nog bruikbare speeltoestellen uit een gemeenteopslag opgeknapt en gebruikt [CL.16]. De Vrienden van het CascadePark zijn veel bezig met sponsoring, waardoor er met een beperkt eigen budget toch aardig wat wordt bereikt [CL.19]. Verder wordt er bij verschillende initiatieven aan crowdsourcing gedaan; bij bijvoorbeeld de Vrienden van het CascadePark [CL.19] en sociale (ouder)initiatieven gaat het om financiële bijdragen [CL.23], maar veel

initiatieven krijgen vooral ook niet-financiële hulp van vrijwilligers. De gemeente Almere probeert initiatieven wel te faciliteren, maar kan daar financieel weinig aan bijdragen; het blijft vooral bij meedenken [G.12]. De initiatiefneemster van onder meer het Cupidohof [Cl.16] vertelde dat het wijkbudget een goede manier is om aan geld te komen. Wel gaf een voormalig projectmanager van de gemeente [G.8] aan dat het bestaand budget is en geen nieuw budget; de mogelijkheden zijn daarom beperkt. De ongeveer 50.000 euro die er beschikbaar is, geldt voor heel Poort [G.7]. Een andere manier waarop initiatieven (op het gebied van particulier opdrachtgeverschap) worden gefaciliteerd en gestimuleerd is door de financiële IbbA (Ikbouwbetaalbaar in Almere) regeling van de gemeente, woningcorporatie Ymere en woningstichting De Key. Dit wordt gewaardeerd door één van de geïnterviewde bewoners met een IbbA woning, die aangaf dat zelfbouw zonder die regeling financieel niet mogelijk zou zijn geweest voor hem:

‘Ik vind het leuk dat het kon (...) Dit huis, op deze manier, had ik denk ik nergens anders in Nederland kunnen bouwen... ook niet elders in Almere... puur in het Homeruskwartier. (...) Ik ben heel erg tevreden met wat de gemeente... Duivesteijn... IBBA... wie daar dan ook bij betrokken was... mogelijk hebben gemaakt. Daarom propageer ik het ook altijd aan wie het wel of niet wil horen (...) op deze manier kon ik een voor mij bijna perfect huis bouwen’ [II.3].

6) In hoeverre is er duidelijkheid en vertrouwen tussen initiatiefnemers en de gemeente?

Als er bij de interviews één ding naar voren is gekomen, is het wel het belang van duidelijkheid tussen de initiatiefnemers en de gemeente. De gemeente moet laten zien dat ze serieus met een

initiatief om gaat en best mee wil denken [G.10 en Cl.16]. Ambtenaren moeten uitleggen dat er wel bepaalde regels en kaders zijn, maar dat ze daarbinnen van alles gaan doen om het initiatief mogelijk te maken [G.6 en G.12]. Verder vinden de geïnterviewden het van belang dat zowel de gemeente, de corporaties als de initiatiefnemers uitspreken wat zij verwachten en zelf kunnen doen [G.12, Cl.16 en Cl.19-21]. De ambtenaren in het gebied vertellen mensen met ideeën ook direct dat zij het maar eens concreet moeten maken [G.10]. Aan de andere kant zei een betrokkene bij het Cupidohof dat zij ook duidelijk wilden zijn tegenover de gemeente:

‘Dan zijn we hier bij het Cupidohof altijd heel realistisch geweest... goed wetend wat wij zelf konden en wat we zelf niet konden. En als je dat aan een gemeente of overheid kan uitleggen, dan kunnen zij ook besluiten nemen’ [Cl.20].

Ook initiatiefnemers moeten dus duidelijk uitspreken tegenover elkaar en de gemeente wat zij zelf kunnen en wat zij verwachten. De aanwezigheid van aanspreekpunten van de gemeente in de keet werkt daarbij goed volgens bovenstaande initiatiefnemer; je kent die personen op een gegeven moment persoonlijk, van naam, van gezicht enzovoort. Daarbij worden de meest betrokken ambtenaren ook het meest gewaardeerd door de initiatiefnemers [Cl.16 en Cl.20]. In zekere zin werken de projectleiders, kwartiermakers en wijkregisseurs (de mensen in het gebied zelf) daarmee ook als ‘boundary spanner’. Aan de ene kant gaven zij aan dat zij de initiatiefnemers er op wijzen dat er aan veel van die initiatieven behoorlijke (financiële) consequenties zitten, bijvoorbeeld in de vorm van beheerskosten [G.12]. Verder werd door de programmamedewerksters van het Programmabureau Stad [G.7]

aangegeven dat ‘iets op de korte termijn... iets tijdelijks niet het uiteindelijke doel in gevaar moet brengen’. Zo bieden ze de initiatiefnemers meer inzicht in de lange termijn. Aan de andere kant vertelden deze boundary spanners dat zij richting hun collega’s op het stadhuis juist proberen wat meer aandacht te krijgen voor de kortere termijn:

‘Daar probeer je een verbinding tussen te vormen. Bijvoorbeeld van; de lange termijn dat snap ik, maar er is nu behoefte aan. En wat ik dus altijd vind, en als je iets doet dan hoeft het niet voor in de eeuwigheid. Nu heb je enthousiaste bewoners, die gaan aan de slag met de buurt. Maar ik kan me ook voorstellen als ze in een andere levensfase zitten, ze geen tijd en geen zin meer hebben. Dat moet ook kunnen. En dan egaliseren we het weer’ [G.10].

Ze springen voor de bewoners in de bres op het stadhuis en proberen dingen voor hen te regelen [CI.16]. Het is namelijk allemaal wel belangrijk, die grond verkopen, maar je hebt ook te maken met mensen die na een paar jaar nog steeds in een stadsdeel wonen dat een halve zandvlakte is [G.12]. En je bent er volgens de geïnterviewden als gemeente toch ook voor de leefbaarheid, voor de inwoners [G.7]. De boundary spanners proberen de collega’s op het stadhuis daarom duidelijk te maken dat het mogelijk maken van initiatieven, al zijn ze maar tijdelijk, zeker kan bijdragen aan een voor de bewoners betere en meer eigen omgeving. En een goede leefomgeving is op termijn ook een goede PR voor het stadsdeel [CI.16].

Tussen de meeste geïnterviewde initiatiefnemers en vanuit het gebied opererende ambtenaren blijkt een goede verstandhouding te

zitten. Dit bleek ook uit een observatie van een gesprek tussen twee van hen; zij hadden een heel informeel gesprek met elkaar, waarin ook allerlei zaken over het Cupidohof en de speelweide bij het Cascadepark naar voren kwamen. Dit is echter niet altijd zo; verschillende initiatiefnemers gaven aan dat ze het gevoel hebben dat ze door sommige ambtenaren (al dan niet expres) worden opgehouden en dat ze dus vinden dat ze worden tegengewerkt [CI.19 en CI.21]. Andere kritiepunten waren onder meer inconsistentie in de houding ten opzichte van initiatieven en afspraken die niet na werden gekomen [CI.19]. Dit getuigt niet van een groot vertrouwen in de gemeente. Over het algemeen wordt door de initiatiefnemers echter ervaren dat men bij de gemeente zoekende is naar een faciliterende rol en dat de ene ambtenaar het nu eenmaal sneller oppikt dan de ander. Dat kan natuurlijk ook wel; eerder wel immers ook al duidelijk dat het besef dat het op de burger aankomt, nog onvoldoende aanwezig is bij de meeste bewoners. Het is voor iedereen nog zoeken.

7) In hoeverre wordt het initiatief bij burgers en ondernemers gelegd en gelaten?

Initiatieven worden losgelaten en niet overgenomen door de gemeente [G1 en G.10]. De Vrienden van het CascadePark hebben wel het oorspronkelijke gemeentelijke plan voor het Cascadepark als uitgangspunt genomen voor hun plannen, maar vinden dat niet erg [CI.19]. Wat meer steekt is dat de gemeente aan de ene kant zegt: ‘bewoners, doen jullie het maar; kom maar met plannen voor het park’ en aan de andere kant geregeld haar eigen plannen doorzet [CI.19]. Een voorbeeld hierbij is een situatie bij het Cascadepark initiatief [CI.19]: de gemeente had oorspronkelijk lindebomen aangekocht, maar in de plannen van de Vrienden van het

CascadePark zouden die niet of minder zouden komen vanwege allerlei redenen. ‘Opeens’ werden ze echter toch in grote getale neergezet door de gemeente, wat tot irritaties leidde; de bewoners mochten het park toch inrichten?

Verder laat de gemeente initiatieven in de ogen van de initiatiefnemers voldoende los. De initiatiefneemster van het Cupidohof [CL.16] en een bouwbegeleider [CL.18] lieten bijvoorbeeld weten dat de eerste stappen vaak door bewoners worden genomen en dat ze de gemeente zelfs geregeld achter de broek aan moeten zitten om te zorgen dat die eens opschieten met wat ze als gemeente zouden doen. Daarnaast zei een betrokkene bij de Vrienden en het Cupidohof [CL.20] dat je als gemeente ook echt niet teveel moet willen sturen:

‘De kleine stapjes die de gemeente zet... dan merk ik dat ze hier [Cupidohof] van leren en naar kijken... dat ze dan bij de volgende projecten daarvan proberen te sturen... krijgen de mensen een iets kleiner tuintje en krijgt men met een aantal man de verantwoordelijkheid over een klein stukje. Dat werkt niet, omdat het kennelijk toch teveel opgelegd wordt dan. Hier is het vanuit de bewoners gekomen en dan werkt het... maar een aantal meter verderop werkt het dan weer niet... omdat daar net niet de goede bewoners bij elkaar zitten. Dat is dus heel moeilijk te sturen en daar is de gemeente dus nog heel erg naar aan het zoeken denk ik... en je zou dan naar iets moeten zoeken (...) naar kleine aanknopingspunten in plaats van het direct groots te willen aanpakken. Dit is heel groots... het alternatief is dat de gemeente als het klaar is gras zaait en het af en toe maait... nou als je daar als bewoners mee kan leven en akkoord gaat, kan dat ook goed

gaan. Maar je hebt wel 100.000 gradaties tussen deze twee vormen. Het hoeft allemaal niet zo groot als hier. Pak bij wijze van spreken dan die twee vierkante meter die je als moestuintje kan inrichten met je buurvrouw en laat dan de rest van de 1500 vierkante meter gewoon als grasveld. En misschien zet een andere bewoner er dan misschien wel een wipkip neer... en zo kan dat dan organisch groeien... en als het niet gebeurt, tja’ [CL.20].

Je kunt als gemeente burger- en ondernemersinitiatieven dus wel faciliteren en proberen te stimuleren, maar het moet uiteindelijk uit de mensen zelf komen. Mensen min of meer verplichten helpt niet [G.10]. De gemeente is daarin zoekende, want hoe kan zij zonder het te verplichten en te sturen dan stimuleren?

8) In hoeverre vinden de initiatiefnemers en gemeente dat zij realistisch genoeg en stap voor stap te werk gaan?

Ambtenaren en vooral ook initiatiefnemers blijken het er over eens te zijn: burgerinitiatieven draaien op concrete, kleinschalige stappen. Een uurtje helpen met het zetten van bankjes bijvoorbeeld [CL.20]. Ook ondernemers willen zo snel mogelijk beginnen en stappen zetten [CL.21]. De meeste initiatiefnemers passen dit ook wel toe bij hun initiatieven. De Vrienden van het Cascadepark zijn in die zin, ondanks dat het ook een bewonersinitiatief is, wel anders. Dat initiatief draait om de ontwikkeling van het toekomstige Cascadepark en (vooral) het bestuur is daarvoor bezig met allerlei plannen voor de lange termijn [CL.19]. Ze zeggen daarbij allerlei netwerken te hebben, maar de kritiek daarop (intern en van andere initiatiefnemers) is dat die te abstract en te theoretisch zijn voor bewoners [G.11, CL.16 en CL.20]. Er zijn te weinig concrete projecten en resultaten op korte termijn (hoewel de voorzitter van de Vrienden

[CI.19] aangaf dat er wel echt wordt gefocust op ‘quick-wins’), waardoor bewoners er weinig mee kunnen en het initiatief zo weinig draagvlak heeft. Een initiatiefneemster [CI.16] en een ambtenaar in het gebied [G.11] noemden de vereniging dan ook een ‘papieren tijger’. In een reactie daarop werd door de voorzitter aangegeven dat de Vrienden wel degelijk korte termijn resultaten hebben, zoals nu met het Groene Bakken Plan - een initiatief van 300 bakken die mensen kunnen ‘adopteren’ waarbij zich in het weekend van de lancering al veertig mensen inschreven (Vrienden van het CascadePark, 2013). Er lijken echter wel meer van dit soort korte termijn projecten en resultaten nodig te zijn. De initiatiefnemer die bestuurder is bij de Vrienden en ook betrokken is bij het Cupidohof, legde zijn ervaringen namelijk als volgt uit:

‘Dit hebben we opgezet [het Cupidohof] en in een half jaar stond het er. En dan staat het er en dan organiseer je nog eens iets leuks zoals de ijsbaan die er uit het niks kwam. Maar dat is allemaal overzichtelijk in tijd... dat ging steeds vrij snel, binnen een paar weken stond het er... net als die pergola. En veel van de zogenaamde ‘quick-wins’ waar de Vrienden over praten zijn er in de praktijk dus niet. Hun grootste quick win is dat ze een strookje daar hebben ingericht met bankjes enzo... maar in hoeverre daar ook echt tig man aan hebben meegewerkt weet ik niet. Maar dat was hun eerste concrete actie. En ik denk dat je bij een eerste actie altijd al wat meer enthousiasme krijgt... moet je levend houden. In het Cascadepark staat er echter nog vrijwel niks (...) Je moet mensen laten zien wat er kan’ [CI.20].

Misschien dat er, nu enkele actieve bewoners weer bij de Vrienden betrokken zijn in themagroepen [CI.16 en CI.21], er weer meer van dit

soort concrete projecten met ‘quick-win’ resultaten komen. In ieder geval wordt het initiatief van de Vrienden van het CascadePark binnen en buiten de gemeente belangrijk en goed gevonden.

Wat betreft het particulier opdrachtgeverschap werd er verder door verschillende initiatiefnemers en bouwbegeleiders benadrukt dat mensen serieus moeten kijken of ze echt zelf willen bouwen en hoe ze dat dan concreet willen doen. Het vergt namelijk, in de woorden van een particulier opdrachtgever, een goede planning en een lange adem:

‘Velen hier in de straat hebben er moeite mee want er komt nogal wat op je af. Je moet concreet weten: wat ga ik doen (...) en echt doorzetten, want er is hier geen vangnet (...) jij bent er verantwoordelijk voor dat die deur erin komt (...) ik vind het wel lekker, maar er zijn echt wel mensen hier die het niet redden’ [II.1].

Zelfbouw vereist dus een doordacht stappenplan. Het is echter ook belangrijk dat mensen financieel goed nadenken over de vraag of ze zelf gaan bouwen of niet, want:

Er is op dit moment voldoende ruimte, zoveel zelfs dat particulieren meer risico’s nemen dan ontwikkelaars... en dat is gevaarlijk. De crisis zorgt ervoor dat ontwikkelaars bepaalde risico’s niet meer nemen, maar die worden nu vooral genomen door particulieren’ [CI.17].

Bij de ruimtelijke initiatieven probeert de gemeente wel een bijdrage te leveren aan meer realisme, in die zin dat de mensen die de eerste

aanspreekpunten van de gemeente zijn, direct aangeven dat mensen een goed plan dienen te maken [G.12].

9) In hoeverre is er een standaard open werkwijze bij de gemeente?

Verschillende ambtenaren en initiatiefnemers zijn van mening dat de werkwijze van de gemeente Almere steeds opener wordt [G1, G.6, CL.20 en II.2], maar dat het een zoektocht blijft [G.8 en CL.16]. De gemeente leert van de ervaringen die ze in Almere Poort opdoet en probeert nieuwe inzichten daar ook al toe te passen [G.5]. Zeker bij de ambtenaren die in het gebied gestationeerd zijn, wordt door de initiatiefnemers [CL.16, CL.19-23] ervaren dat zij sowieso bereid zijn mee te denken met de initiatiefnemers, zolang je maar met een serieus plan komt.

6.3 Conclusies

In dit hoofdstuk is geanalyseerd wat er in de ontwikkeling van Almere Poort speelt aan burger- en ondernemersinitiatieven en hoe de gemeente Almere met die initiatieven omgaat. Er is daarmee, aan de hand van de negen aandachtspunten voor initiatieven uit zelforganisatie, een indicatie gegeven van waar de gemeente in de praktijk staat met de omgang met burger- en ondernemersinitiatieven. De eerste conclusie die daarbij kan worden gemaakt is dat alle gedefinieerde typen burger- en ondernemersinitiatieven ((collectief) particulier opdrachtgeverschap, overige ruimtelijke initiatieven en overige sociale initiatieven met ruimtelijke implicaties) aanwezig zijn in Almere Poort. De geïnterviewden zijn het er echter niet over eens of men dat er (relatief) veel vindt. Er wordt namelijk aangegeven dat de meeste

burgers nog onvoldoende beseffen dat ze zelf verantwoordelijk (mogen) zijn voor hun directe omgeving. Ook al bouwen mensen hun eigen huis; die vertaling naar een actieve inmenging in de de ontwikkeling en het beheer van de publieke ruimte moet in veel gevallen nog komen. Wel vinden meerdere geïnterviewden dat de potentie er is in Almere Poort. Wat verder blijkt is dat de moeizame ontwikkeling van het stadsdeel leidt tot steeds meer ideeën van bewoners voor (tijdelijke) invullingen van lege kavels. Dit kan voor de toekomst aanknopingspunten bieden. Tegelijkertijd is de gemeente zoekende naar hoe zij het beste met initiatieven om kan gaan; hoe zij die kan faciliteren en stimuleren. De omgang van de gemeente met burger- en ondernemersinitiatieven uit zelforganisatie, geanalyseerd aan de hand van de negen aandachtspunten, staat verder in box 8 .

Box 8: in hoeverre zijn de aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie terug te zien in de ontwikkeling van Almere Poort (en wat voor gevolgen heeft dat)?

1. Geeft de gemeente de benodigde ruimte geeft aan initiatieven uit zelforganisatie en participeert het in netwerken van burgers en ondernemers? 2. Zijn er goede verbindingen tussen (leidende) actoren en in hoeverre wordt dit gefaciliteerd en gestimuleerd door de gemeente? 3. Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door (mogelijke) initiatiefnemers voldoende en juiste informatie te bieden? 4. Faciliteert en stimuleert de gemeente initiatieven door regelgeving op hoofdlijnen te hanteren? 5. Hoe komen de initiatiefnemers aan financiële middelen voor het initiatief en in hoeverre faciliteert en stimuleert de gemeente daarbij door financiering? 6. In hoeverre is er duidelijkheid en vertrouwen tussen initiatiefnemers (en de gemeente)? [en zijn er ‘boundary spanners’ betrokken?] 7. In hoeverre wordt het initiatief bij burgers en ondernemers gelegd en gelaten? 8. In hoeverre vinden de initiatiefnemers en gemeente dat zij realistisch genoeg en stap voor stap te werk gaan? 9. In hoeverre is er een standaard open werkwijze bij de gemeente?	- De gemeente geeft de ruimte, maar participeert nog nauwelijks (bewust) in netwerken. - De verbindingen worden steeds beter en de gemeente probeert hier mondjesmaat te verbinden. - De gemeente probeert zo te faciliteren en stimuleren; vooral voor PO, minder voor andere initiatieven. - Dat is echt een doelstelling, maar het blijft schipperen voor de betrokken ambtenaren. - Op allerlei manieren komen initiatiefnemers aan geld. De gemeente kan slechts beperkt bijdragen. - Men probeert duidelijkheid en vertrouwen te creëren, maar het wisselt. Betrokkenheid en aanwezigheid in het gebied worden gewaardeerd. - De gemeente wil het initiatief loslaten, maar dat blijft lastig. - Dat wordt van groot belang geacht en er wordt op gelet. Er is daarom wel kritiek op de Vrienden; er zijn te weinig concrete resultaten. - Er wordt ervaren dat de werkwijze van de gemeente opener wordt, maar het blijft een zoektocht. De gemeente probeert te leren en dat ook direct toe te passen in Poort.

7.Hoeveel ruimte willen de betrokken actoren voor initiatieven?

Aansluitend op de vorige deelvraag wordt in dit hoofdstuk geanalyseerd hoeveel ruimte de betrokken actoren willen voor burger- en ondernemersinitiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort en hoe zij zich dat dan voor zich zien. Er zijn er in de literatuur namelijk allerlei argumenten gegeven voor een grotere invloed van burgers in de ruimtelijke planning, maar het is de vraag in hoeverre de bij Poort betrokken actoren ook echt meer invloed van burgers en ondernemers wensen. Vinden zij dat daar nu al voldoende ruimte voor is, of kan er nog een schepje bovenop?

7.1 Is er voldoende ruimte voor burger- en ondernemersinitiatieven in Almere Poort?

De geïnterviewde betrokkenen blijken verdeeld over de vraag hoeveel ruimte men wil voor burger- en ondernemersinitiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort. Sommige ambtenaren en initiatiefnemers [G.2, G.9, G.13, Cl.20 en Cl.22] vertelden dat er in hun ogen

al voldoende ruimte is om, weliswaar binnen de kaders, een initiatief uit te werken:

‘Laat mensen met initiatieven komen, graag! Want er is voldoende ruimte in Poort (...) wij zijn al voldoende flexibel. Alleen ook wij hebben ons te houden aan beleid en wet- en regelgeving (...) en als overheid heb je ook altijd de publieke belangen en het algemeen belang (...) je moet ook kijken naar de mensen die er al zitten... dat kan de flexibiliteit van dat initiatief beperken’ [G.9].

De initiatiefnemer die in het bestuur van de Vrienden zit en betrokken is bij het Cupidohof, vindt ook dat er al voldoende ruimte is:

‘Ik denk dat dat in Poort al best wel zo is... traditionele partijen als corporaties en ontwikkelaars zie je hier al nauwelijks meer... het bouwen wordt al gedaan door (collectieve) particulieren... en

daaruit volgen dan hopelijk... dat proberen we ook wel te stimuleren... wel kleine initiatieven voor de openbare ruimte. En ik heb wel het gevoel dat de gemeente genegen is daarbij mee te denken en mee te werken (...) er zijn ongetwijfeld beperkingen... hadden wij ook mee te maken, maar die zijn niet perse slecht. Als daar omheen maar genoeg mogelijkheden zijn om dingen te doen. Je hebt een basis aan regels nodig om je aan vast te houden. En dat vind ik op zich wel goed hier in Homeruskwartier (...) en het Cascadepark ook (...) binnen die regels heb je alle vrijheid' [Cl.20].

Zeker de initiatiefnemers op het gebied van particulier opdrachtgeverschap zijn over het algemeen tevreden. Ze vinden dat wanneer je een goed plan hebt, je voldoende ruimte hebt voor het initiatief [Cl.17, Cl.22 en Il.3]. Ook de ondernemer van het kinderdagverblijf [Cl.21] is tevreden met de ruimte die er is in Almere Poort. Er zijn echter ook geïnterviewden die vinden dat er wel degelijk meer ruimte moet komen voor burger- en ondernemersinitiatieven [G.6, G.8, G.10, Cl.16 en Cl.19], bijvoorbeeld wat betreft het beheer van (delen van) de openbare ruimte:

'De Dienst Stedelijke Ontwikkeling is goed bezig, maar Beheer is een stuk stugger. Die willen alles maar dichttimmeren en zelf doen(...) heeft met risicomangement te maken... Komt er iemand met een initiatief naar hen toe (...) komen zij met allerlei eisen (...) Aan de ene kant snap ik het wel... maar laat het nou eens gebeuren (...) alles dichttimmeren is zo overdreven. En volgens mij vinden ze het ook te moeilijk; als ze af zouden spreken dat ze bepaalde plekken wel moeten beheren en anderen niet vinden ze dat allemaal te moeilijk. Zij zeggen gewoon: 'we doen alles'. Maarja, geef het nou gewoon eens een kans om mensen het zelf te laten doen. [Cl.16].

Hoeveel ruimte de betrokkenen willen voor burger- en ondernemersinitiatieven wordt vanwege de onderlinge meningsverschillen niet helemaal duidelijk. De één vindt het op dit moment al voldoende, de ander niet. Toch zien vrijwel alle betrokkenen, ook enkelen die vinden dat er op zich al genoeg ruimte is in Poort, mogelijke verbeterpunten [o.a. G.5, G.9, G.12 en Cl.18-23]. Ondanks dat je niet meer 'op nul' kunt beginnen zien zij namelijk wel dingen die de gemeente kan veranderen om initiatieven beter mogelijk te maken. Het is voor de gemeente nu vooral de vraag 'wat je minimaal moet gaan regelen om maximale vrijheid te verkrijgen', aldus een strategisch adviseur [G.1].

7.2 Wat vinden de betrokkenen in de toekomst van belang voor initiatieven?

Verbeterpunten voor de Gemeente

Uit de interviews blijkt dat het de meeste betrokkenen niet zozeer gaat om (meer) specifieke plekken voor initiatieven, al werd er wel door enkele ambtenaren [G.7-8, G.12] aangegeven dat er bij de gemeente wordt nagedacht over plekken waar wel en niet meer ruimte kan komen voor burger- en ondernemersinitiatieven. Zo vinden zij dat de gemeente zich met de ontwikkeling van Poort in het algemeen eerst maar eens zou moeten richten op het gebied ten westen van de spoorlijn, dat al het meest ontwikkeld is [G.7, G.8 en G.12]. Daar wonen mensen immers al jaren (deels) 'op een zandvlakte' en pionieren blijft niet voor eeuwig leuk, aldus de wijkregisseur [G.12]. In het bestaande gebied is de ruimte voor veranderingen en flexibiliteit ten opzichte van initiatieven echter wel beperkter dan in gebieden waar

nog niets ligt [G.8]. Verder ben je volgens een voormalig projectleider sowieso niet overal evenveel in de gelegenheid om los te laten als gemeente. In secundaire woongebieden kun je namelijk meer vrijheid geven dan in het centrumgebied, waar je als gemeente toch een bepaalde kwaliteit wil garanderen [G.8]. Tenslotte gaf een projectleider Poort aan dat er op lege kavels die voorlopig waarschijnlijk toch niet verkocht worden, ruimte is voor tijdelijke invulling, zoals dat bij het Cupidohof initiatief ook is gebeurd [G.11]. De voorzitter van het Midoffice heeft daar echter kritiek op en wil juist specifiek gebieden waar je initiatieven gemakkelijker kunt faciliteren, in plaats van steeds al die kleine stukjes maar beschikbaar te kunnen stellen [G.3].

Ondanks dat er op deze manier wel wordt nagedacht over plekken waar er wel en niet meer ruimte kan komen voor burger- en ondernemersinitiatieven, is dat niet het overheersende antwoord dat naar voren komt uit de interviews. Het gaat de geïnterviewden ook niet zozeer om meer ruimte voor specifieke typen initiatieven (PO, ruimtelijk en sociaal met ruimtelijke effecten), al vond men over het algemeen dat er al wel genoeg ruimte voor (collectief) particulier opdrachtgeverschap is [G.5, Cl.17-18, Cl.22-23 en II.1-5]. Het draait volgens de geïnterviewde betrokkenen echter vooral om de houding van de gemeente, die is volgens hen van groot belang voor initiatieven. De kaders kunnen nog echt wel wat minder gedetailleerd [G.6, G.12, Cl.17 en Cl.20], maar binnen deze kaders heb je de genoeg vrijheid, mits je bij de gemeente mensen treft die meewerken [Cl.19-20]. De geïnterviewden hebben drie verbeterpunten in gedachten, waarmee de gemeente binnen de huidige kaders initiatieven beter mogelijk kan maken.

1. Een welwillende en consistent de ruimte gevende gemeente

De gemeente zou zich welwillender moeten opstellen [G.4, Cl.16 en Cl.19] ten opzichte van initiatieven om ze echt de ruimte te geven en mogelijk te maken. Ook zou de gemeente daarbij consistentere moeten zijn en niet meer het ene moment bewonersinitiatieven de ruimte geven, en het volgende moment de eigen plannen doordouwen, aldus de voorzitter van de Vrienden van het CascadePark [Cl.19]. Consistentie heeft ook betrekking op de houding van verschillende ambtenaren ten opzichte van burgerinitiatieven, want die verschilt nog teveel binnen de organisatie [Cl.16]. Vaak hangt het op dit moment voor de manier waarop een initiatief behandeld wordt, nog teveel af van bij wie je terecht komt met het initiatief. Dat zou beter kunnen en moeten [G.7]. De voorzitter van het Midoffice gaf tevens aan dat hij zou willen dat de communicatie van de gemeente onderling en naar buiten toe, bijvoorbeeld over wat wel en niet wordt toegelaten, in de toekomst beter gaat [G.3]. Het gaat daarbij volgens een projectleider Poort [G.11] en een bouwbegeleider [Cl.18] ook om de snelheid waarmee initiatieven behandeld worden:

‘Ik denk dat er nogal wel een slag te maken is in het omgaan met initiatieven. Je moet proactief werken; nu worden vragen en initiatieven veel te traag behandeld. Dat kan veel sneller’ [G.11].

Kortom, de gemeente zou zich volgens de betrokkenen consistent welwillender moeten opstellen ten opzichte van initiatieven. Volgens een programmamanager PO [G.5] en een individuele initiatiefnemer [II.1] heeft dat ook te maken met een stukje klantvriendelijkheid en misschien wel met een stukje ondernemerschap wat er volgens hen tot nu toe te weinig is bij de gemeente. Zoals een bouwbegeleider het verwoordde: faciliteren draait om het dienstbaar zijn [Cl.18]. Hij waardeerde daarom juist één

van de projectleiders, die hij ook 's avonds nog met een vraag kon bellen.

2. Persoonlijk, decentraal contact

De geïnterviewden benadrukken niet alleen het belang van een welwillende houding bij de gemeente voor initiatieven, maar ook het belang van persoonlijk contact. Allereerst vanwege de behoefte aan duidelijkheid tussen initiatiefnemers en gemeente: over de regels die gelden [G.6], maar ook over de consequenties van initiatieven. De wijkregisseur legde dit uit:

'Natuurlijk, bewonersinitiatieven zijn heel leuk, maar je moet de mensen ook wel wijzen op waar ze verantwoordelijk voor zijn. Je moet ze wijzen op wat er kan gebeuren op een gegeven moment (...) een neergezet bankje... dat er dan jongeren komen (...) en dat kan heel negatief klinken voor mensen, maar het is natuurlijk wel zo. En dat is helemaal niet erg, want je kunt met iedereen gewoon goede afspraken maken. Je moet gewoon duidelijker tegen elkaar zijn... wat persoonlijker praten misschien. Je moet precies zeggen wat er kan, ook zeggen wat je verwacht van de mensen, en wat wij kunnen doen voor ze. We moeten niet van dat gezweef hebben' [G.12].

De ervaring van de initiatiefnemers is daarnaast dat het contact met de gemeente het gemakkelijkste en beste gaat via de mensen die dicht bij Poort betrokken zijn en dus voor hen het gemakkelijkst bereikbaar zijn. Één van de initiatiefnemers gaf aan dat je de ambtenaren in het gebied sneller tegenkomt en leert kennen, wat betekent dat je hen gemakkelijk iets kan vragen in plaats van steeds de officiële kanalen naar het stadhuis te moeten nemen [CI.20]. Een projectleider van de gemeente vond ook dat het persoonlijke contact

zoals dat in de keet gaat (men loopt zo binnen en spreekt elkaar even) ook zorgt dat je meer kan bereiken: omdat je elkaar beter kent heb je meer voor elkaar over, ga je sneller wat voor elkaar doen en kun je ook sneller iets terugvragen aan de ander [G.11].

Juist daarom wordt vooral het decentrale aanspreekpunt in 'de keet' door de initiatiefnemers gewaardeerd, omdat de ambtenaren daar 'tussen de bewoners zitten' [CI.16 en CI.20-21]. Voor de initiatiefnemers wordt het contact met de gemeente gemakkelijker en de ambtenaren weten zo beter wat er speelt [G.10]. Verschillende initiatiefnemers gaven aan dat zij graag meer van die korte lijntjes zouden hebben met de gemeente [CI.16, CI.18 en CI.20-21]. De initiatiefneemster van onder andere het Cupidohof vertelde bijvoorbeeld:

'Faciliteren en stimuleren heeft voor een belangrijk gedeelte ook te maken met beter communiceren en betere onderlinge afstemming... misschien persoonlijke email adressen publiceren... want ik vind dat sturen van vragen naar info@almere.nl maar niks; dat duurt zo lang. Na twee weken blijken vragen pas doorgestuurd te zijn naar de juiste persoon... ik wil weten bij wie ik (snel) kan zijn! Nu komt het te laat bij de mensen die erover gaan. En als gemeente kun je ook beter met initiatieven omgaan als je de mensen kent die met een initiatief komen. Dat is toch ook weer dat persoonlijke contact. Verbind je met de buurt, ga er kijken!' [CI.16].

Persoonlijk contact wordt dus gewaardeerd en daarom ook het decentrale contact tussen initiatiefnemers en gemeente. Het derde verbeterpunt dat de betrokkenen in gedachte hebben sluit daar op aan.

3. Betrokkenheid van ambtenaren

Natuurlijk is het niet mogelijk om alles decentraal, in Poort zelf, te regelen; ook in de toekomst moeten initiatiefnemers onvermijdelijk nog naar het stadhuis met hun initiatief. Initiatiefnemers zouden echter wel graag zien dat de ambtenaren op het stadhuis wat minder focussen op de regels en wat meer betrokkenheid gaan tonen bij het initiatief en bij het stadsdeel:

‘Eerst Anja [voormalig kwartiermaakster, red.] en nu Marleen [gebiedsmanager, red.] en Hans [projectleider Poort, red.] zijn ook echt betrokken. Zij zijn heel belangrijk, omdat ze communiceren richting ons... ze maken het allemaal wat overzichtelijker. Zo verloopt het beter. Zij moeten zich steeds verantwoorden, maar dat gaat volgens mij wel goed. Ze regelen ook van alles. En ze helpen zelf ook wel eens mee, je kunt ze vaker bellen (...) en dat is ook belangrijk... al die mensen op het stadhuis zouden eens daarvandaan moeten komen en de wijk in... betrokkenheid is zo belangrijk; zie wat je doet en waarvoor en voor wie je het ook doet. Zo’n ondernemersloket werkt gewoon niet. Wat ook leuk is, is dat er best wel wat mensen bij de gemeente lid zijn van onze Facebook pagina ‘Cupidohof Almere Poort’, je ziet dat het dus wel aanslaat. (...) Er zijn echter teveel mensen bij de gemeente die puur hun werk doen’ [CI.16].

De voormalig kwartiermaakster vertelde dat veel collega’s haar destijds vertelden dat altijd naar de mensen toegaan niet hoort bij haar werk. Ze vond het echter wel nodig en deed het dan ook [G.10]; daarom wordt zij door alle initiatiefnemers die met haar te maken hebben gehad, ook zo gewaardeerd [CI.16, 19-21]. Ze was ook vaak een soort ‘olievrouwje’ in het contact tussen bewoners en gemeente

[CI.19]. Dit soort ambtenaren zijn daarom belangrijk voor een goed contact tussen initiatiefnemers en gemeente en kunnen zo van belang zijn voor een betere omgang door de gemeente met burgerinitiatieven.

Verbeterpunten buiten de gemeente

‘Nee, het is iets algemeens dat mensen door moeten krijgen... van hé, ik kan invloed uitoefenen op mijn omgeving, op mijn huis... gewoon zelf dingen doen. Er is al ruimte genoeg, zeker ook in Poort’ [CI.22].

Toen de geïnterviewden werd gevraagd wat er gedaan zou moeten worden om voor meer burger- en ondernemersinitiatieven te zorgen in Almere Poort, werd duidelijk dat meer ruimte geven aan initiatieven niet voldoende is, met name bij de niet- PO initiatieven. Er is namelijk ook een verandering nodig bij de inwoners van Almere Poort. Zij beseffen op dit moment vaak nog te weinig dat zij actiever kunnen en misschien wel moeten worden in de ontwikkeling en het beheer van hun buurt [G.8, CI.16 en CI.20-21]. En als initiatiefnemers met ideeën komen, blijft het daar te vaak bij [G.4, G.10 en G.12]. Potentiële verbeterpunten liggen dus niet alleen bij de gemeente, maar ook bij de (toekomstige) bewoners en ondernemers van Almere Poort zelf. Aangegeven werd dat de potentie er is met de ruimte voor vormen van particulier opdrachtgeverschap, maar dat de vertaling naar een actieve bijdrage aan de buurt tot nu toe te weinig wordt gemaakt [G.8, CI.16 en CI.20]. Het initiatief hangt nu ook nog vaak af van enkele personen (‘als zij stoppen gaat het snel over’[CI.20]) en dat zul je wel houden [CI.19 en CI.20], maar de geïnterviewden hopen wel dat meer mensen het besef krijgen dat zij een bijdrage kunnen leveren aan hun directe omgeving. Hierbij zien de geïnterviewden twee uitdagingen voor de gemeente.

Het belangrijkste wat de gemeente zou kunnen doen is de burgers en ondernemers meer duidelijk maken dat er van alles kan en mag qua initiatieven. De gemeente zou dat in de toekomst meer kunnen uitdragen, bijvoorbeeld met acties als de initiatievenkaart, om inspiratie te bieden en te laten zien wat er kan [G.7]. De gemeente zou echter ook een groep bewoners bij elkaar kunnen brengen waarvan zij denkt dat er een kans is dat die een voorbeeldfunctie gaan vervullen [G.12]. In Almere Poort blijkt er echter al een groep actieve bewoners (waaronder enkele geïnterviewden) te zijn die zelf successen en ervaring willen delen met de andere bewoners, om ze te inspireren. Wel zal je altijd te maken hebben met het feit dat je mensen (vrijwilligers) nergens toe kunt verplichten, aldus de voorzitter van de Vrienden van het CascadePark [Cl.19]. Volgens een ander bestuurslid van de Vrienden moet de gemeente zelfbeheer door bewoners dan ook niet teveel opdringen; het moet uit de mensen zelf komen [Cl.20]. *‘Je moet niet ergens aan gaan trekken als er niks is om aan te trekken’*, aldus twee betrokken programmamedewerkers [G.7]. Het devies is daarbij om de drempel laag te houden: laat bewoners niet direct alles doen, maar bied ze kleine openingen [Cl.16 en Cl.20]. De wijkregisseur benadrukte tenslotte dat de gemeente zelf ook (eerst) een bijdrage moet leveren voor zo’n initiatief:

Je moet meestal eerst dingen willen veranderen, zodat de bewoners zin krijgen om het onderhoud van iets bij te houden. Dat kost je dus geld. Je moet eerst vernieuwen voordat je mensen aan de slag krijgt. Mensen zijn vaak best bereid om de handen uit de mouwen te steken, maar dan moet je wel iets moois neerzetten... waar ze zorg voor

willen dragen. Maar we maken daar nu nog te weinig gebruik van’ [G.12].

Verbeterpunten liggen dus ook buiten de gemeente, bij de bewoners die zich beter zouden moeten beseffen dat zij met initiatieven kunnen komen en dat dit meerwaarde voor hen kan opleveren. Aan de gemeente daarbij de taak om deze boodschap meer uit te dragen.

7.3 Conclusies

In deze deelvraag stond de vraag centraal hoeveel ruimte de betrokkenen willen voor burger- en ondernemersinitiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort. Daar bleken de geïnterviewden het onderling niet over eens. Sommigen gaven aan dat er in Poort binnen de huidige kaders al voldoende ruimte is voor initiatieven. Anderen wilden echter meer ruimte voor initiatieven; er kan volgens hen wel een schepje bovenop (vooral bij niet PO initiatieven, die bijvoorbeeld met beheer te maken hebben). Wel zijn er altijd dingen die beter kunnen, hoewel je niet meer op ‘nul’ kunt beginnen omdat het (deels) bestaand gebied is.

De betrokkenen willen op verschillende manieren meer ruimte voor initiatieven in Poort, waarbij de meesten van hen mogelijke verbeterpunten vooral zien bij de houding van de gemeente ten opzichte van initiatieven. Een welwillende gemeente die consistent de ruimte geeft aan burger- en ondernemersinitiatieven, meer persoonlijk (decentraal) contact tussen initiatiefnemers en gemeente en meer betrokkenheid van ambtenaren bij het gebied zijn de belangrijkste verbeterpunten die de betrokkenen zien om als

gemeente goed om te gaan met burger- en ondernemersinitiatieven. Met het op deze manier ruimte bieden aan initiatieven is men er echter nog niet, zo gaven veel geïnterviewden aan. Het besef moet er namelijk nog veel meer komen bij de bewoners in Almere Poort dat zij zelf een actieve bijdrage kunnen en misschien wel moeten leveren aan de ontwikkeling van hun directe omgeving. Het laten groeien van dit besef zou dan ook een aandachtspunt moeten zijn voor de komende jaren, aldus de betrokkenen.

III Conclusies

8. Conclusies en aanbevelingen

In dit onderzoek, een casestudie naar de ontwikkeling van Almere Poort, stond de volgende vraag centraal:

In hoeverre vindt de ruimtelijke ontwikkeling van Almere Poort plaats op basis van initiatieven van burgers en ondernemers?

Om deze probleemstelling goed te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van een structurering door middel van vier deelvragen. Zo werd er allereerst ingegaan op de betrokken actoren bij de ontwikkeling van Almere Poort. In de tweede deelvraag stonden de kenmerken van de gemeentelijke planningsaanpak bij de ontwikkeling van het stadsdeel centraal. De derde deelvraag ging in op de ervaringen van betrokkenen bij burger- en ondernemersinitiatieven, en op de omgang met die initiatieven door gemeente Almere. In de laatste deelvraag werd tenslotte ingegaan op de vraag hoeveel ruimte de betrokken actoren willen voor burger- en ondernemersinitiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort. Deze vragen zijn beantwoord door de analyse van documenten, interviews en observaties. Deze analyse ging aan de hand van de negen aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie, opgesteld op basis van de literatuur.

8.1 Beantwoording deelvragen

Eerst worden nu de verschillende deelvragen beantwoord, waarna een conclusie wordt getrokken met betrekking tot de hoofdvraag.

1. Welke actoren zijn betrokken bij de ontwikkeling van Almere Poort?

In deze deelvraag kwam naar voren dat alle vijf de gedefinieerde typen actoren (gemeente, woningcorporaties, ontwikkelaars, collectieve initiatiefnemers en individuele initiatiefnemers) betrokken zijn bij de ontwikkeling van Almere Poort. De gemeente Almere is onder meer betrokken door de vele grond die zij in het gebied nog in handen hebben. Daarnaast heeft zij allerlei publieke taken waardoor zij betrokken is bij de ontwikkeling van het stadsdeel. De gemeente is voor de invulling van het projecten en programma's echter wel afhankelijk van andere partijen; corporaties, ontwikkelaars en andere initiatiefnemers. Er blijken dan ook meerdere woningcorporaties actief te zijn in het gebied. Zij zijn betrokken door bouwprojecten (al ligt dat nu lastig) en sociale projecten in de buurt. Grote projectontwikkelaars zijn echter minder aanwezig; er zijn slechts twee grootschalige projecten van ontwikkelaars gevonden. Desondanks hebben zij een behoorlijke invloed op de ontwikkeling van Poort; één van de plannen die zij ontwikkelen bevat bijvoorbeeld meer dan tweeduizend woningen. Verder blijkt dat er in Almere Poort door de nadruk op allerlei vormen van (collectief) particulier opdrachtgeverschap veel ruimte is voor collectieve en individuele initiatiefnemers. De focus op deze (groepen) initiatiefnemers is alleen maar groter geworden door de

crisis. Deze typen actoren zijn dan ook sterk betrokken bij de ontwikkeling van het stadsdeel; door zelf te bouwen geven de initiatiefnemers mede vorm aan Almere Poort. Het ontwikkelingsproces van Almere Poort vertoont daardoor kenmerken van organische gebiedsontwikkeling.

2. Wat zijn de kenmerken van de gemeentelijke planningsaanpak in Almere Poort?

Bij deze deelvraag werd de gemeentelijke planningsaanpak geanalyseerd en daarbij hoe de gemeente Almere met burger- en ondernemersinitiatieven omgaat en wil omgaan. Uit de analyse aan de hand van de negen aandachtspunten bleek dat de gemeentelijke planningsaanpak bij Poort past binnen de nieuwe stedelijke strategie van Almere, waarmee de gemeente Almere organisch wil ontwikkelen, de burger meer wil betrekken bij de ontwikkeling van de stad en daarom ook een visie uit aan het werken is over de omgang met burger- en ondernemersinitiatieven. In deze deelvraag werd echter ook bekeken in hoeverre dat wordt toegepast door de gemeente in de ontwikkeling van Almere Poort. Daaruit bleek dat er bij Almere Poort weliswaar sprake is van een erfenis van het klassieke ontwikkelingsmodel, maar dat de omslag richting een nieuwe planningsaanpak wordt gemaakt. Almere Poort is wat betreft de gemeentelijke planningsaanpak en de manier van ontwikkeling een gebied in transitie. Zelfstedenbouw is op het moment nog niet mogelijk, maar de ontwikkeling van Poort wordt wel aangegrepen om nieuwe werkwijzen in de praktijk te beginnen en daarvan te leren, zodat zelfstedenbouw in de toekomst wel mogelijk wordt in andere gebieden in Almere.

3. Wat ervaren de betrokken actoren aan burger- en ondernemersinitiatieven in de ontwikkeling van Almere Poort?

Bij de derde deelvraag werd geanalyseerd wat er in de ontwikkeling van Almere Poort speelt aan burger- en ondernemersinitiatieven en hoe de gemeente Almere met die initiatieven omgaat. Er is daarmee een indicatie gegeven van waar de gemeente in de praktijk staat met de (gewenste) omgang. De eerste conclusie die bij deze deelvraag kan worden getrokken is dat alle gedefinieerde typen burger- en ondernemersinitiatieven ((collectief) particulier opdrachtgeverschap, overige ruimtelijke initiatieven en overige sociale initiatieven met ruimtelijke implicaties) aanwezig zijn in Almere Poort. Vooral vormen van particulier opdrachtgeverschap komen veel voor. Daarentegen werd aangegeven dat er bij veel bewoners nog onvoldoende besef is dat zij zelf invloed kunnen uitoefenen op hun directe leefomgeving. In veel gevallen wordt er nog gewezen naar de gemeente. Ook al bouwen mensen hun eigen huis; die vertaling naar een actieve inmenging in de ontwikkeling en het beheer van de publieke ruimte moet in veel gevallen nog komen. Wel werd aangegeven dat de potentie er is met al die zelfbouwers in het stadsdeel. Ook bleek in deze deelvraag dat de moeizame ontwikkeling van het stadsdeel leidt tot steeds meer ideeën van bewoners voor (tijdelijke) invullingen van lege kavels. Dit kan voor de toekomst aanknopingspunten bieden. Tegelijkertijd is de gemeente zoekende naar hoe zij het beste met initiatieven om kan gaan; hoe zij die kan faciliteren en stimuleren. Het blijkt namelijk gemakkelijker gezegd dan gedaan, dat loslaten. Het beeld dat naar voren komt is dat de gemeente zeker probeert goed om te gaan met initiatieven, maar dat er bij die initiatieven dingen goed en minder

goed gaan. Het is voor gemeente, corporaties en initiatiefnemers dus nog wennen en zoeken.

4. Hoeveel ruimte willen de bij de ontwikkeling van Almere Poort betrokken actoren voor initiatieven uit zelforganisatie in de toekomstige ontwikkeling van het gebied?

In deze laatste deelvraag kwam naar voren dat de betrokkenen verschillen van mening over de ruimte die zij willen voor burger- en ondernemersinitiatieven in Almere Poort. Sommigen gaven aan dat er in Poort binnen de huidige kaders al voldoende ruimte is voor initiatieven. Anderen wilden echter meer ruimte voor initiatieven, en dan vooral voor initiatieven anders dan particulier opdrachtgeverschap. Sowieso zijn er altijd dingen die beter kunnen, waarbij de betrokkenen vooral doelden op de houding van de gemeente ten opzichte van initiatieven. Een welwillende gemeente die consistent de ruimte geeft aan burgers en ondernemers, meer persoonlijk (en decentraal) contact tussen initiatiefnemers en gemeente en meer betrokkenheid van ambtenaren bij het gebied zijn de belangrijkste verbeterpunten die zij zien. Met het op deze manier ruimte bieden aan initiatieven is men er echter nog niet. De betrokkenen gaven namelijk aan dat er echt meer besef moet komen bij de burgers dat zij in toenemende mate zelf verantwoordelijk zijn voor de eigen leefomgeving. Het laten groeien van dit besef zou dan ook een aandachtspunt moeten zijn voor de komende jaren. Daarbij is vooral duidelijkheid tussen initiatiefnemer en gemeente van belang.

8.2 Beantwoording hoofdvraag

Door beantwoording van de deelvragen kan vervolgens de hoofdvraag van dit onderzoek beantwoord worden. Die hoofdvraag luidde als volgt:

In hoeverre vindt de ruimtelijke ontwikkeling van Almere Poort plaats op basis van initiatieven van burgers en ondernemers?

Op basis van dit onderzoek kan worden gesteld dat de ruimtelijke ontwikkeling van Almere Poort voor een steeds groter deel plaatsvindt op basis van burger- en ondernemersinitiatieven. Er is sinds 2006 veel ruimte voor particulier opdrachtgeverschap, waarbij het Homeruskwartier op het moment dé zelfbouwwijk van Almere is. Dat trekt een diversiteit aan initiatieven. De initiatieven van burgers om, al dan niet gezamenlijk, hun eigen huis te bouwen bepalen in grote mate hoe, en op welke snelheid, Almere Poort zich ontwikkelt. Daarnaast ontstaan er de laatste jaren steeds meer initiatieven voor de openbare ruimte, bijvoorbeeld parken. De gemeente Almere probeert dit soort initiatieven te faciliteren en te stimuleren, maar het blijft een zoektocht. Het in de aanleiding genoemde dilemma ‘*sturen en loslaten*’ speelt hier zeker een rol. Stap voor stap worden problemen echter aangepakt en komt de gemeente dichterbij hun doelen op het gebied van loslaten.

Er is de hoop en de verwachting dat in de toekomst het aantal initiatieven van burgers en ondernemers in Almere Poort nog verder toeneemt. Dat zou onder meer de omgeving meer ‘eigen’ maken voor de bewoners en tevens voor meer binding in de buurt zorgen.

Verskillende betrokkenen geven daarbij aan dat deze potentie er is vanwege het grote aantal zelfbouwers dat in het stadsdeel is komen wonen. De vertaling van *'ik bouw mijn huis'* naar *'ik bouw mee aan mijn buurt'* wordt op dit moment echter nog onvoldoende gemaakt. Het besef is bij veel bewoners nog onvoldoende aanwezig dat zij in toenemende mate zelf verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling en het beheer van hun omgeving. Toch wordt er gehoopt en verwacht dat er meer burger- en ondernemersinitiatieven gaan komen in de toekomst. De betrokkenen ervaren namelijk dat er nu al steeds meer initiatieven, of in ieder geval ideeën, ontstaan bij de bewoners van Almere Poort. Dit komt met name door de vele braakliggende grond, waar mensen iets tegen willen doen. De gemeente probeert daarbij uit te dragen dat wanneer de bewoners daar iets voor willen, zij toch echt zelf een bijdrage dienen te leveren. Dan probeert de gemeente het vervolgens mogelijk te maken.

Mensen maken dus steeds meer de stad in Almere Poort. De ontwikkeling van Poort maakt een transitie door; er werd traditioneel begonnen met een nadruk op de gemeente, corporaties en traditionele ontwikkelaars, maar deze nadruk verschuift steeds meer richting de inwoners en ondernemers van de stad.

8.3 Discussie

In dit casestudie onderzoek is een zo volledig mogelijk beeld gegeven van het totaal aantal initiatieven, de omgang van de gemeente met die initiatieven en de ervaringen daarbij van de betrokken actoren. Vanwege de wens om een totaalbeeld te geven van initiatieven in Almere Poort, zijn er veel verschillende

initiatieven behandeld. Dat betekende echter dat er slechts beperkt kon worden ingezoomd op de afzonderlijke initiatieven. Dat geldt bijvoorbeeld voor het particulier opdrachtgeverschap; deze categorie van initiatieven is op zichzelf al heel breed. Daardoor is het mogelijk dat er zeer interessante informatie nog onderbelicht is gebleven. Dit was echter niet te voorkomen met de opzet van dit onderzoek. De in totaal 27 afgenomen interviews en gemeentelijke documenten vormden een erg grote bron van informatie. Voor de opzet van het onderzoek was het van belang om overzicht te bewaren waardoor de initiatieven individueel beperkt behandeld moesten worden. Het ging immers om meerdere vragen; niet alleen de initiatieven, maar ook de omgang daarmee van de gemeente was van belang. Verder onderzoek naar de verschillende initiatieven zou echter heel interessant kunnen blijken. Verdere inzichten in de totstandkoming van initiatieven kunnen bijvoorbeeld van belang zijn voor de gemeente, wanneer zij op zoek gaat naar manieren waarop initiatieven gestimuleerd kunnen worden. Dan is de vraag wat initiatiefnemers beweegt namelijk interessant. Ook zou in een verder onderzoek de (mogelijke) rol van de corporatie meer belicht kunnen worden; daar was in dit onderzoek immers weinig aandacht voor.

Een tweede punt van reflectie op het onderzoek heeft betrekking op de leidraad van de analyse in hoofdstuk zes en zeven: de opgestelde negen aandachtspunten voor het werken van initiatieven uit zelforganisatie. Hiermee zijn zoveel mogelijk aspecten behandeld die van belang bleken volgens de internationale literatuur over zelforganisatie en burgerinitiatieven. Het blijft echter zo dat dit nog steeds geen volledig beeld vormt. Er wordt veel geschreven over zelforganisatie en daaruit blijkt dat er nog veel meer

aandachtspunten van belang kunnen zijn. Dit is echter niet meegenomen in dit onderzoek.

Daarnaast werd er per aandachtspunt relatief kort ingegaan op de specifieke situatie in Almere Poort. Dit was beter mogelijk geweest wanneer er was gefocust op slechts twee aandachtspunten. Het zou namelijk ongetwijfeld heel interessant zijn om puur en alleen te kijken naar de vraag in hoeverre de gemeente aansluiting zoekt tot netwerken van bewoners en wat daar verbeterd zou kunnen worden. Vanwege de eerder genoemde reden (het doel om een totaalbeeld te geven) was dit echter niet mogelijk. Dat neemt niet weg dat er ook per aandachtspunt veel dieper op de situatie in Poort kan worden ingegaan. Ongetwijfeld zal er in de toekomst meer bekend worden over initiatieven uit zelforganisatie en hoe je daar als overheid het beste mee om kan gaan. In dit onderzoek is bijvoorbeeld het belang aangetoond van het besef bij burgers dat zij aan zet zijn. Een vervolgonderzoek zou zich daar op kunnen richten. Tegen die tijd zal de situatie in Poort ook al wel veranderd zijn, naar verwachting met meer ruimte voor burgers en ondernemers om met initiatieven bij te dragen aan de ontwikkeling van het stadsdeel. Het is dan ook interessant om over een tijd te onderzoeken in hoeverre de aanpak van de gemeente is veranderd en of de zelfbouwende inwoners van Almere Poort al meer de vertaling hebben gemaakt naar *'Ik bouw mee aan mijn buurt'*.

IV Bijlagen

Bijlage I: Referenties

Abma, T. en R. in 't Veld (red.) (2001) *Handboek beleidswetenschap: perspectieven, thema's, praktijkvoorbeelden*. Amsterdam: Boom.

Aedes (z.j.) Thema: financiën. [online]
<<http://www.aedes.nl/content/themes/Financien.xml>> Geciteerd op 20-07-2013.

Agentschap NL (2012) *Toekomstwaarde nu! De kracht van functiecombinaties*. Utrecht: Agentschap NL.

Amdam, R. (1997) Empowerment Planning in Local Communities: Some Experiences from Combining Communicative and Instrumental Rationality in Local Planning in Norway. *International Planning Studies* 2(3), p. 329-345.

Amerpoort (z.j.) Locaties: *WoonMere*. [online]
<<http://www.amerpoort.nl/locaties/lijst/wonen/woonmere.html>> Geciteerd op 08-07-2013.

Amvest (z.j.) Persbericht: Almere en Amvest ontwikkelen Kustzone Poort [online]
< <http://www.amvest.nl/sites/AMVEST/NL-NL/About/Pages/KustzoneAlmerePoort.aspx>> Geciteerd op 25-06-2013.

Architectenweb (2010) *Ontwerpen Olympiakwartier gepresenteerd*. [online]
<http://architectenweb.nl/aweb/redactie/redactie_detail.asp?iNID=22735> Geciteerd op 30-07-2013.

Arend, S.H. van der (2007) Pleitbezorgers, procesmanagers en participanten. Interactief beleid en de rolverdeling tussen overheid en burgers in de Nederlandse democratie. Delft: Eburon.

Arnstein, S.R. (1969) A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association* 35(4), p. 216-224

Bakker, B. (2010) *Almere kiest*. [online]
<<http://www.bkbacademie.nl/almere-kiest>> Geciteerd op 30-07-2013.

Blom, R., G. Bosdriesz, J. van der Heijden, J. van Zuylen en K. Schamp (2010) *Help, een burgerinitiatief! De faciliterende ambtenaar*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Boelens, L. (2009) *The Urban Connection. An actor-relational approach to urban planning*. Rotterdam: 010 Publishers.

Boelens, L. (2010) De associatie stad. Bottom-up of outside-in. *Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening* 91(3), p. 16-23.

Bomhof, W. en J. Oosterkamp (2013) *Flexibele bestemmingsplannen stimuleren gebiedsontwikkeling*. Den Haag: Platform31.

Boonstra, B. (2010) Vertrouwen op oplossend vermogen maatschappij. *Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening* 91(3), p. 24-29.

Boonstra, B. en L. Boelens (2011) Self-organization in urban development: towards a new perspective on spatial planning. *Urban Research & Practice* 4(2) p. 99-122.

Bruijn, H. De en E. Ten Heuvelhof (1998) Procesmanagement. *Bestuurswetenschappen* 52(2), p. 120-134.

Bryman, A. (2008) *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.

Buitelaar, E., S. Feenstra, M. Galle, J. Lekkerkerker, N. Sorel en J. Tennekes (2012) *Vormgeven aan de spontane stad: belemmeringen en kansen voor organische stedelijke herontwikkeling*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving en Amsterdam: Urhahn Urban Design.

Cammen, H. Van Der en L. De Klerk (2003) *Ruimtelijke ordening. Van grachtengordel tot Vinex-wijk*. Utrecht: Het Spectrum. Houten/Antwerpen: Het Spectrum.

Cammen, H. Van Der, L. De Klerk, G. Dekker en P.P. Witsen (2012) *The Selfmade Land. Culture and Evolution of Urban and Regional Planning in the Netherlands*. Houten/Antwerpen: Uitgeverij Uniekboek/Het Spectrum.

Covert, A. (2013) *Almere start met de bouw van Icedome. NRC 3 juni 2013*.

Coops, R. en G. Rijnja (2001) *De overheid heeft het altijd gedaan. Een debat. Alphen aan den Rijn: Samsom*.

Dammers, E., F. Verwest, B. Staffhorst en W. Verschoor (2004) *Ontwikkelingsplanologie. Lessen voor de praktijk*. Den Haag: Ruimtelijk Planbureau, Rotterdam: NAi Uitgevers.

Day, D. (1997) Citizen participation in the planning process: An essentially contested concept? *Journal of Planning Literature* 11(3) p. 421-434.

De Alliantie (z.j.) Meerland. [online]
<<http://www.meerlandalmere.nl/index.html>> Geciteerd op 27-07-2013.

Doelman, E. (2013) Bewoner blijft informele partner. Hoe organiseer je burgerschap voor de lange termijn? *Vitale Stad* (16(1), p.26-29.

Edelenbos, J. (2000) *Proces in vorm. Procesbegeleiding van interactieve beleidsvorming over lokale ruimtelijke projecten*. Utrecht: Uitgeverij LEMMA.

Edelenbos, J. en I. Van Meerkerk (2011) *Institutional Evolution within Local Democracy – Local Self-Governance Meets Local Government*. In: Torfing, J. en P. Triantafillou (red.) (2011) *Interactive policymaking, metagovernance and democracy*. Colchester: ECPR Press.

Engelen, E. (2012) *Na de vastgoedroes*. In: Rli (2012) *Essays Toekomst van de stad*. Den Haag: Raad voor de leefomgeving en infrastructuur.

Ernsten, C., T. Broekmans, S. Feenstra, G. Urhahn C. Edens en B. Nolan (2010) *De Spontane Stad*. Amsterdam: Bis Publishers.

Fontein, R.J., B. Breman, W. Kuindersma en J. Westerink (2011) *Uitnodigingsplanologie als perspectief*. Wageningen: Alterra Wageningen UR.

Gemeente Almere (1997) *Ruimtelijke ontwikkelingsstrategie Almere 2015*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (1999) *Structuurplan Almere Poort*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2003) *Stadsmanifest Almere 2030: Samen bouwen aan een veelzijdige en veilige stad aan en in het water*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2003) *Samen voor je eigen... Initiatievenbeleid: ruimte voor collectieve woningbouwinitiatieven in Almere*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2004) *Besluit BenW Ontwikkelingsplan Columbuskwartier- oost, met ontwerp- raadsvoorstel* [online]

<http://bis.almere.nl/regelgeving/1042010/000000634065250713457098_04525.0049008586.DOC.HTML> Geciteerd op 26-07-2013.

Gemeente Almere (2005) *Ondernemingsplan Almere Poort 2005-2020*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2008) *De Almere Principles. Voor een ecologisch, sociaal en economisch duurzame toekomst van Almere 2030*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2008) *De winst van Almere Poort. Rekenkamercommissie rapport*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2009) *Concept Structuurvisie Almere 2.0*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2010) *Ikbouwmijnhuis in Almere Meerjarenprogramma 2006 ← 2009, 2010 → 2014*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2011) *Mensen maken Almere*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2012) *De stedelijke strategie van Almere*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2012) *Ondernemingsplan Almere Poort 2012*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2012) *Manifest: 'Uitnodigingsplanologie, vooral een nieuwe manier van denken!'*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2012) *Mensen maken de Stad! Een voorbeeld. De organische groei van het Cascadepark*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2012) *Ibba-Bouwboek 2012-2013*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2012) *Initiatief zoekt ambtenaar M/V. Een novelle over uitnodigingsplanologie*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2013) *Voorjaarsnota 2014-2017*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2013) *Almere Poort – Duin, 1e fase. Uitwerkingsplan (vastgesteld)*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2013) *Sturen en loslaten in Almere*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (2013) *Icedôme*. [online] <<http://www.almere.nl/bestuur/voor-de-media/icedome/>> Geciteerd op 08-7-2013.

Gemeente Almere (2013) *Architecten Bouwboek 2013-2014*. Almere: Gemeente Almere.

Gemeente Almere (z.j.) *Ibba: de sleutel naar jouw eigen huis*. Almere: Gemeente Almere.

Giddens, A. (1998) *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.

Glass, J.J. (1979) Citizen Participation in Planning: The Relationship Between Objectives and Techniques. *Journal of the American Planning Association* 45(2) p. 180-189.

GoedeStede (z.j.) Referentieprojecten. [online] <http://www.goedestede.nl/templates/projectlist.aspx?mnu_id=4&page_id=19&dtl_id=4> Geciteerd op 27-07-2013.

Hajer, M., J. Grijzen en S. van 't Klooster (2010) *Sterke verhalen. Hoe Nederland de planologie opnieuw uitvindt*. Rotterdam: 010 Publishers.

Hirst, P. (1994) *Associative Democracy: New Forms of Economic and Social Governance*. Cambridge: Polity Press.

Inbo (2012) *Succesmakers. Vervolgacties voor het frontlijnwerken in Almere*. Amsterdam: Inbo.

Jager, J. en M. Naus (2013) Burgers verdienen het zelf. Antwoorden op het financieringsvraagstuk. *Vitale Stad* 16(1), p.38-42.

Janssen-Jansen, L. (2010) *Luchtbellen en luchtkastelen in de ruimtelijke ordening: wie prikt ze door? Pre-advies voor de BNSP en de Minister van Ruimte (samenvatting)*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Jong, O. de (2012) Eigen Haard wil duizend woningen bouwen in Poort. *Almere Vandaag* 13-11-2013.

Joustra, P., en M. van Wijk (2011). Werkmilieus: denken vanuit de eindgebruikers. *Rooilijn* 44(6) p. 462-469.

Kennisbank Platform31 (2011) Gebiedsontwikkeling nieuwe stijl [online] <<http://kennisbank.platform31.nl/pages/28143/Gebiedsontwikkeling-nieuwe-stijl.html>> geciteerd op 9 april 2013.

Kennisbank Platform31 (2012) Gebiedsontwikkeling van 1950 tot nu [online] <<http://kennisbank.platform31.nl/pages/28089/Gebiedsontwikkeling-van-1950-tot-nu.html>> geciteerd op 25 februari 2013.

KindercASLa (z.j.) *Het ontstaan van het KindercASLa* [online] <<http://www.kindercasla.nl/over-kindercasla/ontstaan>> Geciteerd op 07-07-2013.

Klaassen, A.W. (2010) *Handboek Ruimtelijke Ordening & Bouw*. Amsterdam: Berghauser Pont Publishing.

Klerk, L. De (2011) Terug naar AF, uw krediet is verdampt. *Rooilijn* 44(6) p. 396-403.

Klundert, A.F. Van De (2008) *Ruimte tussen overheid en markt. Met concessies naar transparantie en effectiviteit*. Den Haag: Habiforum.

Kreukels, A.M.J. (1987) 'Public-private Partnership: een vergelijking van ervaringen in de sfeer van stedelijke vernieuwing in de Verenigde Staten en Nederland. *Public- Private Partnership*, Forum voor Stedelijke Vernieuwing, p. 11-24.

Latour, B. (2005) *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Needham, B. (2003) Onmisbare toelatingsplanologie. In: Leinfelder, H. (2007) *Dominante en alternatieve planningsdiscoursen: ten aanzien van landbouw en open ruimte in een (Vlaamse) verstedelijkende context*. Gent: Academia Press.

Lindblom, C. (1990) *Inquiry and change – the troubled attempt to understand and shape society*, New Haven/Londen: Yale University Press en New York: Russel Sage Foundation.

Meier-Boschaart, M. (2013) Professioneel samenwerken met burgers, dat kan. 9 leerpunten – de Wagenwerkplaats in Amersfoort. *Vitale Stad* 16(1), p.30-35.

Ministerie van IenM (2012) *Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte*. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Ministerie van VROM (2000) *Nota Wonen: Mensen wensen wonen. Wonen in de 21^e eeuw*. Den Haag: Ministerie van VROM.

Ministeries van VROM, LNV, VenW, EZ en OCW (2006) *Nota Ruimte – Uitvoeringsagenda Ruimte 2006*. Den Haag: Ministeries van VROM, LNV, VenW, EZ en OCW.

Misztal, B.A. (1996) *Trust in modern societies. The search for the bases of social order*. Cambridge: Polity Press.

- Murdoch, J. (1997) Towards a geography of heterogeneous associations. *Progress in Human Geography* 21, p. 321-337.
- Nul20 (2009) *Amvest mag Kustzone Almere Poort ontwikkelen*. [online]. <<http://www.nul20.nl/amvest-mag-kustzone-almere-poort-ontwikkelen>> Geciteerd op 30-07-2013.
- Pløger, J. (2001) Public participation and the art of governance. *Environment and Planning B*, 28(2) p. 219–241.
- Poorthuis Almere (z.j.) *Over het Poorthuis*. [online] <<http://www.poorthuisalmere.nl/over-het-poorthuis/>> Geciteerd op 08-07-2013.
- Portugali, J. (2000) Self-organization and the city. Heidelberg, Berlin: Springer-Verlag.
- Priemus, H., K. Button en P. Nijkamp (2007) Classics in Planning 6: Land Use Planning. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Pröpper, I.M.A.M. en D.A. Steenbeek (2001) De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders. Bussum: Coutinho.
- Redactie Almere Vandaag (2013) Eerste bibliotheek in Almere Poort. *Almere Vandaag* 14-06-2013.
- Redactie Nul20 (2008) Amsterdamse corporaties naar Almere. [online] <> Geciteerd op 26-07-2013.
- Reijndorp, A., L. Bijlsma en I. Nio (2012) Atlas Nieuwe Steden. De verstedelijking van de groeikernen. Amsterdam: Valiz.
- Rijksoverheid (z.j.) *Vernieuwing omgevingsrecht* [online] <<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening-en-gebiedsontwikkeling/vernieuwing-omgevingsrecht>>. Geraadpleegd 27-04-2013.
- Ritchie, J. L. Spencer en W. O'Connor (2003) 'Carrying out Qualitative Analysis' in: J. Ritchie en J. Lewis (eds.) *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*. Londen: Sage.
- Rooy, P. Van, L. Sterrenberg en A. Van Luin (2004) *Ontwikkelingsplanologie als sociaal-culturele opgave. Van ruimtelijke ordening naar ruimte in wording*. Den Haag/Gouda: Rathenau Instituut, Habiforum en Nirov.
- Rooy, P. Van (2005) Ontwikkelingsplanologie wordt vooral hard werken. *Nova Terra* 5(1), p. 30-34.
- Rooy, P. Van (2006) Nederland boven water: de praktijk van gebiedsontwikkeling. *Real Estate Magazine* 47, pp. 40-43.
- Rooy, P. Van (2011) Uitnodigingsplanologie als sociaal-cultureel perspectief, *Building Business* 13(10). Amsterdam: Building Business Uitgeverij BV.
- Rotmans, J. (2012) In het oog van de orkaan. Nederland in transitie. Bostel: Aeneas Uitgeverij.
- Rotter, J.B. (1967) A new scale for the measurement of inter-personal trust. In: Morgan, R.M. en S.D. Hunt (1994) The Commitment- Trust Theory of Relationship Marketing, *Journal of Marketing* 58(3): 20-38.
- Ryan, G.W. en H.R. Bernard (2003) Techniques to Identify Themes. *Field Methods* (15), p. 85-109.
- Sandercock, L. (1998) The death of modernist planning: radical praxis for a postmodern age. *Cities for citizens: planning and the rise of civil society in a global age*, p. 163-184.
- Sandercock, L. (2006) The Democratization of Planning: Elusive or Illusory? *Planning Theory & Practice* 6(4) p. 437-441.

Sanoff, H. (1999) *Community Participation Methods in Design and Planning*. Hoboken: Wiley.

Schinkel, W. (2012) Van bestuur naar zelfbestuur: overheid, burger en zelforganisatie. In: Rli (2012) *Essays Toekomst van de stad*. Den Haag: Raad voor de leefomgeving en infrastructuur.

Schot, V. (2010) Amsterdamse corporatie koopt project Pur Sang in Poort. *Almere Vandaag* 20-12-2010.

Schuilings, D. (2007) Stadsvernieuwing door de jaren heen. *Rooilijn* 40(3) p. 158-165.

Sociaal en Cultureel Planbureau (2012) Een beroep op de burger. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Spit, T.J.M. en P. Zoete (2006) Ruimtelijke Ordening in Nederland. Een wetenschappelijke introductie in het vakgebied. Den Haag: SDU Uitgevers.

Stichting Kaylaash (z.j.) *Hindoestaans Cultureel Centrum Shiv Mandir*. Almere: Stichting Brahm Rishi Kalyaash Dhaam.

Tegenlicht (2012) Documentaire: 'Power to the people' (uitgezonden op 08-10-2012). Hilversum: VPRO.

Teisman, G.A., A. Van Buuren en L. Gerrits (2009) *Managing Complex Governance Systems. Dynamics, Self-Organization and Coevolution in Public Investments*. Londen: Routledge.

Thompson, G.F. (2004) Is all the world a complex network? *Economy and Society* 33(3) p. 411-424.

Tordoir, P.P. (2012) Waarde van locatie en ruimtelijke samenhang. Beschouwing en ontwikkeling van theorie. Amsterdam: Amsterdam School of Real Estate.

Torfinn, J. en P. Triantafyllou (red.) (2011) *Interactive policymaking, metagovernance and democracy*. Colchester: ECPR Press.

Uitermark, J. (2012) De gevaarlijke belofte van burgerschap 2.0. Dossier Minder overheid, meer zelf doen? [online] <<http://www.socialevraagstukken.nl/site/2012/10/12/de-gevaarlijke-belofte-van-burgerschap-2-0/>> Geraadpleegd 20-04-2013.

Uitermark, J. (2012) De zelforganiserende stad. In: Rli (2012) *Essays Toekomst van de stad*. Den Haag: Raad voor de leefomgeving en infrastructuur.

Vrienden van het CascadePark (z.j.) *Over ons*. [online] <http://www.vriendenvanhetcascadepark.nl/?page_id=2> Geciteerd op 06-07-2013.

Vrienden van het CascadePark (2013) *Met het Groene Bakken Plan maken we samen Poort leuker*. [online] <<http://www.vriendenvanhetcascadepark.nl/groene-bakken-plan/>> Geciteerd op 09-07-2013.

Vulperhorst, L. (2011) Gebiedsontwikkeling na de overkreditering. *Rooilijn* 44(6) p. 412-417.

Wagenaar, C. (2011) *Town Planning in the Netherlands since 1800*. Rotterdam: 010 Publishers.

WoonMere (2009) 'Wij gaan een zelfstandige woonvoorziening opzetten voor onze jongeren... ja, ja.' *Ie evaluatienota*. Almere: WoonMere.

Yin, R.K. (2003) *Case study research. Design and Methods*. Londen: SAGE.

Ymere (z.j.) Wonen in 'Parijs': eengezinswoningen in Almere Poort. [online] <<http://www.ymere.nl/projecten/?p=Parijs&id=568>> Geciteerd op 27-07-2013.

Zeeuw, F. De (2011) Gebiedsontwikkeling in Nederland: diepe val dwingt tot reflectie. *Rooilijn* 44(6) p. 404-411.

Zembla (2013) Documentaire: 'Luchtkastelen in de polder' (uitgezonden op 02-05-2013). Hilversum: Vara. .

Bijlage II: Logboek

Week	Activiteiten
47	Contact gezocht met de Gemeente Almere, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, voor een stage.
48	
49	Mogelijke onderwerpen bedacht en voorgelegd aan de gemeente Almere.
50	Stageafspraak gemaakt. Harry Zondag als begeleider. Onderwerp gekozen en onderzoeksopzet gemaakt.
51	Afspraak met mastercoördinator Tejo Spit over de onderzoeksopzet; die vervolgens verfijnd.
52	Scriptiebegeleidster bij de UU benaderd, ging uiteindelijk niet door.
1	Praktische zaken uitgezocht en geregeld voor de stage.
2	
3	Afspraak met nieuwe scriptiebegeleidster UU: Friedel Filius.
4	
5	Begonnen met de literatuurstudie.
6	Begin van het stageverband en verder gegaan met literatuurstudie. Voortgangsgesprek met stagebegeleider.
7	Begonnen met het schrijven van de aanleiding. Voortgangsgesprek met scriptiebegeleidster.
8	Verder met aanleiding en opzet theoretisch kader. Voortgangsgesprek met stagebegeleider.
9	Gewerkt aan het theoretisch kader. Voortgangsgesprek met scriptiebegeleidster.
10	Literatuurstudie en gewerkt aan het theoretisch kader. Voortgangsgesprek met stagebegeleider.
11	Gewerkt aan het theoretisch kader. Voortgangsgesprek met stagebegeleider.
12	Gewerkt aan het theoretisch kader en de operationalisering.
13	Gewerkt aan het theoretisch kader en de operationalisering.
14	Gewerkt aan het theoretisch kader . Voortgangsgesprek met stagebegeleider.
15	Interviewvragen opgesteld. Voortgangsgesprek met scriptiebegeleidster en stagebegeleider.
16	Vernieuwing onderzoeksopzet en aanpassen theoretisch kader
17	Verder met het aanpassen van het theoretisch kader. Voortgangsgesprek met stagebegeleider en scriptiebegeleidster.
18	Binnen en buiten de gemeente mensen benaderd voor contacten interviews. Voortgangsgesprek met stagebegeleider.
19	Aanpassing operationalisering en interviewvragen. Voortgangsgesprek met stagebegeleider.

20	Interview M. Stolk en D. Lanting (G), interviews uitgewerkt.
21	Interview R. Träger, T.Middelbos-Haan & M. Visser, I. van Exel (G). Interviews uitgewerkt. Kavelwinkel en ondernemersloket bezocht. Voortgangsgesprek met stagebegeleider.
22	Interview R. Borkent, S.Butter & L. Kooman, S. Spanjer, J. Sondern en A. de Graaff (G). Verdere contacten gezocht.
23	Almere Poort festival bezocht en daar PO'ers geïnterviewd. Interview M. Buiten, H. Beke B. van Munster, E. de Moor, D. Lamboo-Dorenbos (CI / G). Telefonisch interview G. Diepeveen (CO). Observatie bewonersinitiatief. Theoretisch kader herzien. Voortgangsgesprek met stagebegeleider.
24	Interview E. Bos, M. Schoutsen, E. van der Linden, G.H. van der Neut. Interviews uitgewerkt. Methoden hoofdstuk aangepast. Voortgangsgesprek met stagebegeleider.
25	Interview L. van Belzen. Voortgangsgesprek met scriptiebegeleidster. Interviews uitgewerkt en thematische analyse uitgevoerd.
26	Laatste stageweek. Analyse uitgeschreven (H4-H5).
27	Analyse uitgeschreven (H5-H6-H7)
28	Analyse uitgeschreven (H6-H7). Begonnen met conclusies. Conceptversie onderzoek ingeleverd. Voortgangsgesprek stagebegeleider.
29	Feedbackgesprek met scriptiebegeleidster en voortgangsgesprek stagebegeleider. Theoretisch kader aangepast. Analyse aangepast.
30	Analyse aangepast
31	Analyse aangepast, conclusies, voorwoord, samenvatting, lay-out e.d. Definitieve versie onderzoek ingeleverd.

Bijlage III: Lijst geïnterviewde personen en interviewvragen

Geïnterviewde personen

Gemeente Almere:

- 1) M. Stolk, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, afdeling Grondzaken en Regie. Bezig geweest met uitnodigingsplanologie
- 2) D. Lanting, Programmabureau Stad, gebiedssecretaris Almere Poort.
- 3) R. Träger, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, afdeling Economische Zaken. Voorzitter van het Midoffice, waar wordt bediscussieerd en besloten of een initiatief mag.
- 4) T. Middelbos- Haan en M. Visser, afdeling Economische Zaken. Medewerksters Ondernemersloket Almere op het stadhuis.
- 5) I. van Exel, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, programmamanager Particulier Opdrachtgeverschap.
- 6) R. Borkent, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, afdeling Grondzaken en Regie. Bezig geweest met uitnodigingsplanologie.
- 7) S. Butter, Programmabureau Stad en bezig met actief burgerschap. En L. Kooman, PBS, programmamedewerkster Almere Poort.
- 8) S. Spanjer, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, ex- projectmanager Almere Poort, nu projectmanager Almere Nobelhorst.
- 9) J. Sondern, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, gebiedsteam Almere Poort.

10) A. de Graaff, SBV, Interimbureau Almere. Kwartiermaker Almere Poort en jarenlang aanspreekpunt Gemeente Almere in het gebied geweest.

11) H. Beke, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, projectleider Almere Poort (Homeruskwartier, Cascadepark en Columbuskwartier). Aanspreekpunt Gemeente Almere.

12) D. Lamboo- Dorenbos, Stadsbeheer, AIB. Wijkregisseur Poort.

13) E. Bos, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, projectmanager Almere Poort Europakwartier/Lagekant

Woningcorporaties:

14) G. Diepeveen, manager gebiedsbeheer Ymere Almere.

15) M. Schoutsen, wijkconsulent GoedeStede Almere.

Collectieve initiatiefnemers:

16) M. Buiten, initiatiefneemster openbaar gebied Cupidohof Almere, moestuintjes, hondenweide

17) B. van Munster, Bouwgroep van Ondernemers/Archived Architecten

18) E. de Moor, eigenaar De Realisatie BV, kleine ontwikkelaar.

19) E. van der Linden, voorzitter Vrienden van het CascadePark

20) G. H. van der Neut, bestuur en communicatie Vrienden van het CascadePark

21) L. van Belzen, eigenaar Kinder Centrum Almere en initiatiefnemer ponyweide & nieuwe BSO met kinderboerderij in het Cascadepark. ***

22) A. van Oogen, 3CPO ; o.a. betrokken bij Corsini Due in Almere Poort

23) M. van Kampen, Poorthuis Almere.

Individuele initiatiefnemers:

- 4 particuliere opdrachtgevers(zelfbouwers).

*** 21) wordt gerekend tot de collectieve initiatiefnemers, omdat er uiteindelijk met de gemeente en vrijwilligers (scholen e.d. ook) aan die kinderboerderij wordt gewerkt.

Interviewvragen Gemeente Almere

DV1

- Welke groepen actoren (opnoemen) zijn er betrokken bij de ontwikkeling van Almere Poort en is dit in de loop der jaren gewijzigd?
- Wat zijn de belangen en posities van de gemeente binnen dit gebied en wat is haar invloed?

DV2

- Hoe pakt de gemeente de ontwikkeling van Almere Poort aan? Is deze planningaanpak in de loop van de jaren veranderd?
- In hoeverre vindt u dat er op dit moment voldoende ruimte is voor partijen buiten de gemeente en corporaties om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van Almere Poort?
- Wat willen jullie als gemeente zelf nog doen in Almere Poort?
- In welke mate is er in de gemeentelijke plannen voor de toekomst van Almere Poort sprake van een eindbeeld?
- Werkt de gemeente vanuit netwerkgedachten (van burgers en ondernemers?) en hoe probeert het te participeren in burger/ondernemersnetwerken?

DV3

- Is er in de ontwikkeling van Almere Poort sprake van initiatieven uit zelforganisatie (dwz: initiatieven van buiten overheidscontrole om, zoals PO en bewoners/ondernemersinitiatieven)? Zo ja, wat voor initiatieven?
- Hoe gaat u om met de faciliterende en stimulerende rol die gemeenten nu wordt toegedicht? [informerende, regelgeving op hoofdlijnen, verbinden van partijen, financiering].

- In hoeverre wordt er nu door de gemeente echt losgelaten? Of zie je nog neiging tot sturing? [werkwijzen binnen de organisatie]
- Hoe verloopt het contact tussen initiatiefnemers en de gemeente? Hoe stellen jullie je op?
- Hoe zijn er bij de gemeente mensen bezig met het verbinden van de wensen en logica van initiatiefnemers met de gemeentelijke organisatie?
- In hoeverre bemerkt u een over- of onderrepresentatie van bepaalde maatschappelijke groepen onder de initiatiefnemende burgers?. Zo ja, worden andere groepen gestimuleerd om ook met eigen initiatieven te komen?

DV4

- In hoeverre moet er meer ruimte komen voor (initiatieven uit) participatie van burgers en ondernemers in de ontwikkeling van Almere Poort?
- Bij instemming:
- Hoe zou dit er uit moeten zien? Doelt u op particulier opdrachtgeverschap of andere initiatieven? En op welke plekken zou er meer ruimte kunnen komen voor dit soort initiatieven uit zelforganisatie?
  - Wat zou de gemeente moeten of kunnen doen om dit mogelijk te maken? Een actieve rol, en dan faciliteren of stimuleren? [Informerende/regels op hoofdlijnen/verbinden/financiering] Stimuleren of juist vooral faciliteren?
  - Hoe zou het contact tussen initiatiefnemer en burger er in de toekomst uit moeten zien?
  - Zouden er (meer) maatregelen genomen moeten worden om verschillende groepen initiatiefnemers te betrekken?

Interviewvragen woningcorporaties

DV1

- Wat zien jullie als jullie opgave in Almere Poort?

DV2

- Is de aanpak van corporaties bij de ontwikkeling van Almere Poort in de loop der jaren veranderd?

- Is de aanpak van gemeente bij de ontwikkeling van Almere Poort in de loop der jaren veranderd?

- In hoeverre vindt u dat er op dit moment voldoende ruimte is voor partijen buiten de gemeente en corporaties, om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van Almere Poort?

- In welke mate is er in de gemeentelijke plannen voor de toekomst van Almere Poort sprake van een eindbeeld?

- Proberen de gemeente en corporaties aansluiting te vinden bij, en te participeren in, netwerken van burgers en ondernemers?

DV3

- Is er in de ontwikkeling van Almere Poort sprake van initiatieven uit zelforganisatie (dwz: initiatieven van buiten overheidscontrole om, zoals PO en bewoners/ondernemersinitiatieven)? Zo ja, wat voor initiatieven en hoe wordt dat gewaardeerd?

- Hoe vindt u dat de gemeente met de faciliterende en stimulerende rol, die gemeenten nu wordt toegedicht, omgaat? [informerende, regelgeving op hoofdlijnen, verbinden van partijen financiering]

- Hoe gaan jullie zelf als corporatie om met initiatieven van burgers? Hoe verloopt het contact en hoe stellen jullie je op?

- (hoe) zijn er bij jullie en bij de gemeente mensen bezig om de (bijv. korte termijn) logica van initiatiefnemers en de eigen/gemeentelijke organisatie te verbinden?

- In hoeverre bemerkt u een over- of onderrepresentatie van bepaalde maatschappelijke groepen onder de initiatiefnemende burgers?. Zo ja, worden andere groepen gestimuleerd om ook met eigen initiatieven te komen?

DV4

- In hoeverre moet er meer ruimte komen voor (initiatieven uit) participatie van burgers en ondernemers in de ontwikkeling van Almere Poort?

Bij instemming:

- Hoe zou dit er uit moeten zien (individueel of collectief georganiseerd)? Doelt u op particulier opdrachtgeverschap of andere initiatieven?

- Over de ruimtelijke vertaling: op welke plekken zou er meer ruimte kunnen komen voor initiatieven uit zelforganisatie van burgers en ondernemers? En wat doen jullie zelf daaraan?

- Wat zou de gemeente moeten of kunnen doen om dit mogelijk te maken? Stimuleren of juist vooral faciliteren?

- Zouden er (meer) maatregelen genomen moeten worden om verschillende groepen initiatiefnemers te betrekken?

Interviewvragen collectieve initiatiefnemers

DV1

- Wat zijn jullie belangen en positie binnen dit gebied?
- Hoe is jullie initiatief tot stand gekomen?

DV2

- In hoeverre vindt u dat er op dit moment voldoende ruimte is voor partijen buiten de gemeente en corporaties, om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van Almere Poort?
- Hebben jullie bepaalde netwerken waarin jullie werken en probeert de gemeente daarin te participeren / daar aansluiting bij te zoeken? En de corporatie? [*althoewel: collectief betekent dat ze netwerken hebben*]

DV3

- Zijn er naar uw mening veel initiatieven uit zelforganisatie van burgers en ondernemers in Almere Poort? e (dwz: initiatieven van buiten overheidscontrole om)? Zo ja, wat voor initiatieven?
- In hoeverre wordt dit, op basis van uw ervaringen, mogelijk gemaakt en/of gestimuleerd door de gemeente of andere partijen? [informerend, regelgeving op hoofdlijnen, verbinden van partijen, financiering]. Hoe wordt er omgegaan met initiatieven?
- Hoe zijn jullie zelf behandeld?
- Hoe zijn jullie in contact gekomen met de gemeente, en wat is jullie mening daarover?
- Waar liepen jullie verder tegenaan met jullie initiatief? Wat werkte en wat werkte niet?
- Is de groep initiatiefnemers divers of beperkt?

DV4

- In hoeverre moet er meer ruimte komen voor (initiatieven uit) participatie van burgers en ondernemers in de ontwikkeling van Almere Poort?

Bij instemming:

- Hoe zou dit er uit moeten zien (individueel of collectief georganiseerd)? Doelt u op particulier opdrachtgeverschap of andere initiatieven? Nog op specifieke plekken?
- Wat zou de gemeente moeten of kunnen doen om dit mogelijk te maken? Stimuleren of juist vooral faciliteren?

Interviewvragen individuele initiatiefnemers (PO)

DV1

- Hoe is jullie initiatief tot stand gekomen?

DV2

- In hoeverre vindt u dat er op dit moment voldoende ruimte is voor partijen buiten de gemeente en corporaties, om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van Almere Poort?

DV3

- Zijn er naar uw mening veel initiatieven uit zelforganisatie van burgers en ondernemers in Almere Poort? (dwz: initiatieven van buiten overheidscontrole om)? Zo ja, wat voor initiatieven?

- In hoeverre wordt dit, op basis van uw ervaringen, mogelijk gemaakt en/of gestimuleerd door de gemeente? [informereren, regelgeving op hoofdlijnen, verbinden van partijen, financiering]. Hoe wordt er omgegaan met initiatieven?

- Hoe zijn jullie in contact gekomen met de gemeente, en wat is jullie mening daarover?

- Waar liepen jullie verder tegenaan met jullie initiatief? Wat werkte en wat werkte niet?

- Is de groep initiatiefnemers divers of beperkt?

DV4

- In hoeverre moet er meer ruimte komen voor (initiatieven uit) participatie van burgers en ondernemers in de ontwikkeling van Almere Poort?

Bij instemming:

- Wat zou de gemeente moeten of kunnen doen om dit mogelijk te maken? Stimuleren of juist vooral faciliteren?

Bijlage IV: Analysekader thematische analyse

Ontwikkeling Almere Poort

	Interview 1 (GA)	Interview 2 (GA)	Interview 3* (GA)	Interview 4 (GA)	Interview 5 (GA)
<i>Betrokken partijen</i>	'beginfase (...) de meest interne fase (...) laatste fase (...) betrokkenheid bewoners 100% (...) eerst gedeeld met grote projectontw. En corporaties (...) vooral bewoners aan het woord laten (...) P.O. (...) destijds hele omslag geweest (...) veel veranderd' (v.1)	'DSO, PBS (verbinden bewoners met de gemeente), gebiedsteams (...) stadsbeheer (...) verder voornamelijk ontwikkelaars, een aantal corporaties zoals Ymere (...) de Alliantie is aan het ontwikkelen in Poort maar enorme stagnatie (...) daar ontstaan wel problemen' (v.1).		'allerlei verschillende partijen betrokken zijn, wij natuurlijk maar ook ontwikkelaars en ondernemers' (v.1)	'Poort, Homeruskw. Is opgezet als een grootschalige zelfbouwwijk (...) mensen zelf aan zet. Bleek ook meer recessie proof.
<i>Manier van ontwikkelen</i>	'kaders (...) steeds meer flexibiliteit in aanbrengen (...) hoeveel m2 kavel heeft u nodig?' (v. 3)	'ik merk alleen de stagnatie, op dat moment ben ik ook ingevlogen' (v. 3)	'Poort heeft een lange tijd een eigen organisatie en aanpak gehad maar dat is nu wel aan het veranderen' (v.4)	'daar kan ik je niet echt wat over vertellen' (v.2)	'We wisten niet wat de markt was (...) proberen (...) maar je kan niet de hele wereld meteen omgooien (...) tamelijk traditionele wijk met stedenbouwkundig plan (...) soort halfproduct aangeboden (...) wel kavelpaspoorten. We blijven van alles (gethematiseerd) aanbieden (...) welstand afgeschaft en eerst dus alles door elkaar (...) maar alsnog allemaal wel erg voorgeschreven (...) in Columbuskw. En Europakw. ook zelfbouw gekomen (...) organisch bouwen' (v.1 & 3)
<i>Ruimte voor andere partijen</i>	'nog steeds een ontwikkeling (...) belangrijke stap gezet, maar nog meer stappen te	'DSO taak (...) goed opgepakt (...) op het moment weinig animo voor PO, dus maken ze keuzes	'volgens mij is dat erg gegroeid (...) dat was natuurlijk niet zo (...) Poort erg afgeschermd, zelfs naar	'volgens mij zoeken we gewoon de samenwerking met partijen (...) Amvest of TCN is ook een	'begonnen met de volstrekte individualist... geprobeerd met bouwgroepen (...) IBBA is een voorbeeld (...) maar

	<p>zetten en daar zijn we mee bezig (...) bij Poort hebben we nog wel een stedenbouwkundig kader (...) randvoorwaarden al meer invulling gekregen' (v. 4)</p>	<p>voor meer IBBA woningen (...) goedkoper en geeft mensen mogelijkheden (...) maar je moet wel voorkomen dat het straks een stadsdeel wordt net als alle andere stadsdelen. Dat je toch veel rijen krijgt want juist PO is zo mooi. Moet je deels vasthouden, tenzij het echt niet mogelijk is vanwege financiën'(v4)</p>	<p>ontwikkelaars (...) daar stond men voor veel partijen helemaal niet open, veel geklaag ook bij ontwikkelaars en corporaties omdat de koers anders was. Hoge kwaliteit, PO, dat moest allemaal op een bepaalde manier. (...) erg aan het veranderen (...) wij lopen uitleggen voor iedereen die met een goed initiatief komt (...) marktpartij, ondernemer of bewoner (...) 'wat kunnen we doen?' DSO en PBS/AIB richten zich op andere partijen. Grens tussen getrokken. (...) grijze discussie 'wie pakt dat op' (...) het gaat nu om middelen, en veel bewoners hebben wel leuke ideeën, maar niet de middelen (...) wel erg veranderd laatste tijd t.o.v. ontwikkelstroom die er ooit was' (v.4)</p>	<p>samenwerking (...) het gaat nu allemaal wat lastiger, maar samenwerking met private partijen is wel de insteek (...) qua bewonersinitiatieven kunnen ze bij PBS terecht. Maar voor ondernemers (...) is er met heel veel dingen geen rekening gehouden voor deze tijd. Dan kan het niet als een ondernemer iets wil, terwijl er zoveel grond is in Poort. Vb. genoeg dat het zo lang duurde dat klant was afgehaakt. Financiering blijkt lastig (...) voor die mensen heel frustrerend want die willen gewoon heel graag' (v. 4)</p>	<p>nog niet echt een markt voor bouwgroepen. Heel Homeruskw. Centrum hadden bouwgroepen moeten worden. Ontzettend sleuren om van de grond te krijgen. Dat loopt niet heel hard. (...) iedereen die hier iets wil, die kan. En we hebben altijd kleine ontwikk. die lopen te zeuren over de grondprijs, maar die is veel lager dan in A'dam. Iemand die iets wil, daar gaan we ontzettend ons best voor doen om die aan de gang te laten komen. En in Prt lukt dat zeker. (v. 4)</p>
--	---	--	--	---	---

Ontwikkeling Almere Poort

	Interview 6 (GA)	Interview 7 (GA)	Interview 8 (GA)	Interview 9 (GA)	Interview 10 (GA)
<i>Betrokken partijen</i>	‘Het was jarenlang de bedoeling dat Poort traditioneel ontwikkeld zou worden, met corporaties en grote ontwikkelaars (...) initiatieven van particulieren waren nog niet aan de orde (...) traditionele partijen zouden Poort alleen of samen ontwikkelen. Grootschalig dus. Maar in de loop der tijd belang particuliere en collectieve initiatiefnemers groter geworden (...) Duivesteijn dat radicaal heeft omgegooid rond 2006’ (v. 1)	‘aan de ene kant grote partijen zijn gebonden aan Poort, Amvest bijvoorbeeld en TCN. Grote partijvoor een lange tijd te verbinden aan het stadsdeel. Dus niet de grote projectontwikkelaars in een traditionele rol, maar partijen met lange termijn commitment. Aan de andere kant (...) wordt er ruimte geboden aan particulieren, echt op het kleinste schaalniveau... bijv. eigen huis bouwen. Maar ook daar zit de gedachte achter dat iemand zich voor langere tijd verbindt aan het gebied. In Poort zit dus van alles’ (v.1)	‘naast de gemeente heb je ook de corporaties en kleine initiatiefnemers... PO enzo’ (v.1)	‘ook nog een klein beetje grote ontwikkelaars bezig geweest in Poort, maar er zijn er ook afgehaakt (...) kleine bouwers en ontwikkelaars met wat minder omvangrijke projecten, dat die nog wel hier naartoe komen om iets te realiseren. Dat krijgt nu de ruimte in Poort’ (v.1)	‘alle soorten; gemeente, ontwikkelaars, corporaties. En de laatste jaren meer initiatiefnemers, individueel en collectief (...) Po’ (v.1)
<i>Manier van ontwikkelen</i>	Structuurplan Poort 1999: traditionelere opzet (...) door de tijd heen is daar wat in gewijzigd. Maar het plan was al om het anders te doen... ambitie om meer stedelijk gebied te creëren. Rond 2006 veranderde een hoop (...) hele PO verhaal (...) keek welke plannen draaiende waren en waar nog (radicale) veranderingen konden.	‘wel bezig met andere producten dan een paar jaar geleden (...) allerlei kaders flexibeler geworden (...) de algemene doelstelling is niet heel veel gewijzigd (...) maar de concrete invulling (...) is wat meer losgelaten volgens mij. De formele, publiekrechtelijke instrumenten zijn globaler geworden en er is meer losgelaten... maar tegelijkertijd hebben we een kavelpaspoort	‘Sommige dingen ontstaan vanzelf... sommige dingen weet ik ook niet hoe die zijn ontstaan... maar er komen allerlei initiatieven tot ons en dan kijken wij wat er allemaal mogelijk is. We leggen regels vast en faciliteren dat. Maar op dat punt moet het (nu) wel heel erg uit de bewoners komen, ondanks dat we wel actief bezig zijn’ (v. 3)	‘In die periode is ook ons ruimtelijk beleid veranderd (...) wij als gemeente nu ook zeggen: wij willen zoveel mogelijk organisch inspelen op initiatief van buitenaf. Dat gaat langzamer, dus moet je meer schakelen in je ruimtelijke plannen. (...) afgelopen jaren maken we de ruimtelijke plannen ook een stuk flexibeler dan de jaren daarvoor (...) begon in Poort met de taken uit	‘normaal waren wij een ontwikkelmachine als gemeente (...) Poort had al wel een ander idee, want daar had Duivesteijn wel aan bijgedragen (...) meer zelf initiatief, maar werkte in 1 ^e instantie niet (...) toen ik daar kwam was het een spel van: wie heeft de verantwoordelijkheid? (...) heel wisselend geweest; bij Europakwa. was het oudste, dat door corporatie ontwikkeld (...) ging niet zo goed met

	Homeruskw werd vooral PO. Staalkaar van alle vormen van PO (...) 2008 crises, slechts PO bleek redelijk ongevoelig voor crisis, dus Poort klapte minder in elkaar (...) het is dus anders geworden, ondanks dat het al anders was' (v.3)	geïntroduceerd (...) met wel veel eisen. Dus instrumenten veranderen, we noemen het anders, maar we blijven alsnog behoorlijk veel sturen op dingen, is mijn indruk' (v.3)		de Vinex en de Schaalsprong (...) er kwamen toen al allerlei corporaties en ontwikkelaars naar ons toe (...) werden goed ontvangen en geholpen. Klein beetje PO (...) later kwam er meer PO' (v. 1 & 3)	samenwerking kopers. Heb ik veel gemediate (...) toen de recessie kwam veel meer PO (...) ik ben er voor hen. Ik heb dus heel veel met bewoners zelf gedaan' (v.3)
<i>Ruimte voor andere partijen</i>	'ja en nee (...) ja, we willen heel graag dat ze actief worden en hun energie erin gooien... alleen of collectief. We juichen het alleen maar toe. Maar je ziet op het moment gewoon heel weinig... initiatieven van onderop, eindgebruikers. Heel veel initiatieven van intermediairs. De drempel is hoog. Je moet radicaal anders gaan denken, de tijd bijvoorbeeld een plek op de begroting geven' (v.4)	'ik zie in ieder geval wel de intentie om partijen meer de ruimte te geven... en alleen al dat we nadenken over omkleuren als gevolg van een ander type vraag in de markt, geeft wel aan dat we bezig zijn met aansluiten bij wat anderen willen (...) daar gaan we wel steeds flexibeler mee om, maar in de concrete uitvoering en vormgeving (...) best nog wel wat belemmerende eisen die we stellen' (v. 4)	'van een afstandje denk ik wel dat er genoeg kansen worden geboden, bijv. ook door Anja. Zij heeft dat uitgedragen en mensen uitgedaagd: wat willen jullie, vertel het me en ik ga voor jullie mijn best doen... ze is ook in de bres gesprongen op het stadhuis voor hen. Maar hoewel er redelijk veel mogelijk is, zit er wel een hoop regelgeving (...) dat werpt soms beperkingen op. Je probeert het mogelijk te maken maar dat lukt niet altijd (...) lukt bijvoorbeeld niet met de grex (...) maar ook intern lopen we wel eens tegen beperkingen aan... bij een andere afdeling komen dan geluiden of regels waardoor bepaalde dingen niet kunnen. Is lastig. Benieuwd hoe bewoners daar tegenaan kijken. Meestal kun je het uitleggen, mja' (v.4)	'Ja, dat denk ik wel (...) vanuit Poort zelf contact wordt gezocht met allerlei initiatiefnemers. In Homeruskwartier (...) plannen aangepast (...) in feite voor die hele wijk PO gekomen (...) en daarna ook Europakwa. west en een stuk van Columbuskwa. Daar heeft men de Bouwfabriek aanpak in de markt gezet (...) daarbij richt men zich met name ook op de kleine ontwikkelaars, kleine bouwers, maar ook op PO. Daar is toen ook op die manier een stedenbouwkundig plan voor gemaakt' (v.4)	'ik denk dat de nood zo hoog is vanwege de grex (...) dat er niet zoveel mogelijk is, dat de projectleiders alleen maar gaan voor snel verkopen. En aan de andere kant denk ik dat er heel veel mogelijk is als er een intermediair is. Iemand die bereid is zijn nek uit te steken om dingen verder te brengen en dingen met elkaar te verbinden. Wanneer je dit niet doet, valt het terug in het oude patroon. (...) door niet te communiceren ontstaat er ellende met de buurt (...) wees niet te bang om daar open in te zijn. Breng die partijen bij elkaar en laat ze kennis met elkaar maken (...) en wat ook enorm scheve gezichten trekt (...) voor publicaties is er geld, maar voor buurtinitiatieven is er nauwelijks geld' (v.4)

Ontwikkeling Almere Poort

	Interview 11 (GA)	Interview 12 (GA)	Interview 13 (GA)	Interview 14* (CO)	Interview 15 (CO)
<i>Betrokken partijen</i>	‘Je hebt natuurlijk ons, de gemeente, je hebt corporaties Ymere, GoedStede en de Alliantie (...) grote ontwikkelaars als Amvest in de kustzone, je hebt ook wel collectieve initiatiefnemers zoals het Cupidohof en je hebt PO’ (v.1)	‘naast de partijen die er eigenlijk altijd wel zijn, zo de gemeente en corporaties... en ook wel ontwikkelaars volgens mij... heb je ook de bewoners die samen of alleen dingen aanpakken. Dat zie ik ook wel bij Poort’ (v.1)	‘Ja, eigenlijk alles wel... de gemeente en corporaties zoals altijd, maar ook ontwikkelaars, klein en groot (...) CPO, PO’ (v.1)		
<i>Manier van ontwikkelen</i>	‘In de loop der tijd is er wel meer ruimte gekomen voor initiatieven (...) vroeger was er nog niets aan bewonersinitiatieven en zijn we gewoon traditioneel begonnen. Die bewonersinitiatieven kwamen later pas’ (v.3)	‘niet zo’n zicht op maar ik denk wel dat de aanpak in Poort in de loop der tijd meer gericht is geworden op samenwerking met bewoners. Het gaat natuurlijk allemaal een stuk moeilijker door de crisis, dus dan moeten we samen kijken wat er nog kan’ (v.3)	‘dat is wel veranderd (...) kijk in het Europakwa. is er eigenlijk vanaf het begin af aan voor gekozen om echt grootschalig te ontwikkelen (...) de laatste jaren gezegd (...) wij focussen nu niet alleen maar op particulieren, maar juist om dat hele brede spectrum van iedereen die daar iets wil (...) je mag er 1 of 20 woningen bouwen. Dat is dus wel anders, en ik denk dat we ook wel een stukje flexibeler zijn dan in het begin (...) verkaveling minder vastgesteld (...) dat laat je dan veel meer los (...) maar het idee om te werken met kavelpaspoorten en (ook) te richten stellen voor PO, dat is eigenlijk bij het Homeruskwa. al vanaf dag 1 al zo gebeurd’ (v.3)	‘wij [als corporatie] zitten er pas enkele jaren natuurlijk (...) en sindsdien zijn er door de crisis wel wat dingen veranderd (...) het is allemaal moeilijker geworden voor ons om onze taken uit te voeren (...) blijven ons nog steeds inzetten voor een leefbare wijk, dus in die zin is er niet zo heel veel veranderd. Wat betreft de gemeente kan ik dat niet echt inschatten (...) maar ik denk dat die wel wat veranderd is vanwege de crisis (...) dus de gemeente moet dan ook bij Poort dingen anders aanpakken (...) maar hun belangen zijn natuurlijk ook nog best wel gelijk gebleven’	‘de nieuwbouw ligt allemaal een beetje stil de laatste jaren (...) corporaties sowieso in een moeilijk schuitje (...) toen ik bij GoedeStede kwam, was Almere een soort bouwmaschine en woningmaschine (...) maar daar is de afgelopen vijf jaar geen sprake van; af en toe een plukje. We kopen ook dingen aan, maar bouwen zoals we dat voorheen deden, dat doen we niet meer (...) [en wat betreft de gemeente]: voor zover ik dat kan beoordelen is dat niet veranderd’ (v.2 & 3)

				(v.2 & 3)	
<i>Ruimte voor andere partijen</i>	Ja, ik denk wel dat we behoorlijk open zijn (...) we willen initiatieven de ruimte geven. Met PO, maar ook daarbuiten. De tijd is er naar, maar bewoners moeten wel willen. Er zijn genoeg niet verkochte kavels, wat kansen biedt voor (tijdelijk) ander gebruik' (v.4)	'ik vind dat er daar heel veel ruimte voor is... ik vind dat het team dat daar zit best wel veel ruimte geeft voor bewonersinitiatieven... om te kijken wat er mogelijk is. Komt natuurlijk ook deels wel door de crisis (...) het loopt nog niet helemaal zoals het zou moeten, maar de gemeente is er wel naar op zoek (...) om er gezamenlijk iets van te maken. (...) al zijn onmogelijkheden er natuurlijk ook. (...) en vaak, als bewoners concreet wat moeten doen, wordt het al minder. En als ze dan dingen willen doen in het openbaar gebied, willen ze het afsluiten... en dat kan gewoon niet' (v.4)	'ja, dat is veel meer geworden. Het hele Europakwa. is omgezet (...) een stedenbouwkundig plan dat je veel meer allemaal andere partijen kunt bedienen (...) dat is straks voor de oostkant van het spoor ook de bedoeling (...) dus ja, dat is wel veranderd' (v.4)	'wij zijn serieus bezig om bewoners steeds belangrijker te maken bij ontwikkelingen (...) eigen kracht te zetten (...) zaken die zij belangrijk vinden (...) dus ja, ik vind wel dat er genoeg ruimte is. We kijken serieus naar hun initiatieven en honoreren ze geregeld' (v.4)	'voor mij niet. Het moment dat zij komen met initiatieven (...) mensen proberen met je mee te denken om te kijken of dat ook gerealiseerd kan worden. Bijv. met het Cascadepark wordt ook geprobeerd om dat ook een beetje in het beheer van de mensen zelf te geven, of in ieder geval de energie van de bewoners daarin aan te spreken en daarin mee te laten helpen. De mogelijkheden zijn er denk ik sowieso voor bewoners om dat mede zelf vorm te geven' (v.4)

Ontwikkeling Almere Poort

	Interview 16 (CI)	Interview 17 (CI)	Interview 18 (CI)	Interview 19 (CI)	Interview 20 (CI)
<i>Betrokken partijen</i>					
<i>Manier van ontwikkelen</i>					
<i>Ruimte voor andere partijen</i>	<p>‘het verschilt een beetje per afdeling (...) je moet wel door de molen heen, maar uiteindelijk kan er wel wat. Je eigen huis bouwen, je eigen strookje beheren... kijk maar naar ons initiatief; het kan, maar je moet een lange adem hebben (...) het gaat vaak zo traag (...) wij moeten best vaak de gemeente nog achter de broek aan zitten... want als we dat niet doen, gebeurt er weinig. En niet iedereen werkt mee, echt niet’ (v.4)</p>	<p>‘er is op dit moment voldoende ruimte, zoveel zelfs dat partic. meer risico’s nemen dan ontwikkelaars... dat is gevaarlijk (...) maar gemeente biedt de ruimte en dat is fantastisch. Echter: het proces verloopt moeizaam, want men is het niet gewend om het zelf te doen (...) men doet maar wat (...) daarom mislukken veel initiatieven. De gemeente benadert ze verkeerd, als zijnde ontwikkelaars (...) maar Almere doet het veel meer dan A’dam... Duivesteijn opende mogelijkheden’ (v.4)</p>	<p>‘in vergelijking is er veel ruimte ja (...) bijv. met Utrecht (...) dan is de DSO hier proactief bezig. Ze faciliteren goed en Edwin Bos werkt zo ongeveer 24u, wat voor ons heel handig is’ (v.4)</p>	<p>‘wat je dus ziet (...) er is een plan en men betreft mensen daarbij (...) denk dat het bestuurlijk allemaal wel klopt, maar dat het bestuur op een ander niveau zit als de ambtelijke organisatie (...) jongere ambtenaren wat flexibeler (...) het is nog wel eens lastig om daar mee om te gaan (...) wij proberen duidelijk te communiceren (...) processen leverden, zeker op uitvoeringsniveau, dus nog wel eens wat spanningen op (...) Het hele punt is dat de gemeente op het ene moment wel voldoende openstaat voor initiatieven, en op het andere moment (opeens) weer niet (...) er wordt ruimte geboden, maar die wordt zo ook niet benut (...) aan de ene kant kan men niet loslaten, maar aan de andere kant ook niet goed kunnen samenwerken. Je zult, om dit goed van de grond te krijgen, naar een soort PPS</p>	<p>‘op dit moment eigenlijk heel veel, met name omdat de invulling op dit moment vrij langzaam gaat. Weinig verkoop van kavels door de crisis (...) bij het Cascadepark merk je dat ook; als de gemeente meer geld had gehad uit de grondverkoop was dat hele park waarschijnlijk al ingericht geweest. Nu blijft dat liggen en dat biedt mogelijkheden voor bewoners om invloed uit te oefenen en daar dus ook daadwerkelijk met concrete resultaten te komen (...) misschien wel toevallig deels, eigenlijk heeft de gemeente dat ook niet zo bedacht (...) maar de ruimte is er door omstandigheden van buiten’ (v.4)</p>

				constructie moeten' (v. 4)	
--	--	--	--	----------------------------	--

Ontwikkeling Almere Poort

	Interview 21 (CI)	Interview 22 (CI)	Interview 23 (CI)	Interview 24 (II)	Interview 25 (II)
<i>Betrokken partijen</i>					
<i>Manier van ontwikkelen</i>					
<i>Ruimte voor andere partijen</i>	<p>'als ik meer geld zou hebben... zou ik hier heel snel aan de slag gaan (...) die ruimte heb je ook echt (...) je wordt ook uitgedaagd tot het indienen van initiatieven (...) maar wat ze wel vragen, en daar stuiten misschien wel veel mensen op, is: schrijf maar een businesscase, laat maar zien dan. Dat heb ik wel steeds gedaan' (v.4)</p>	<p>'als je praat specifiek over bouwgroepen, dan denk ik dat er op zich voldoende ruimte is; de GA heeft tegenwoordig ook gewoon locaties die specifiek gereserveerd zijn voor bouwgroepen. Die zijn er, dus de ruimte is er... beperkingen die er zijn, zijn de kaders waarbinnen je moet opereren (...) maar belemmeringen waar je tegen aanloopt, zijn niet zozeer opgelegd, maar loop je tegenaan in proces' (v.4)</p>	<p>'ik heb wel ervaren dat er met bouwgroepen, in het Homeruskwartier centrum, er genoeg ruimte is... en dat de gemeente heel blij is met ons, omdat wij één van de weinigen waren die plannen wilden ontwikkelen. Ik heb aardoor het idee dat er ook wel meer kon, en dat ze ook wel meedachten' (v.4)</p>	<p>'op zich wel, want kijk op je heen; al die verschillende vormen en stijlen huizen (...) je mag ook best wel wat vind ik zo, als je je huis wil bouwen' (v.2)</p>	<p>'ja, er is veel ruimte (...) je kunt veel doen met je huis (...) er kan zeker weten meer dan een paar jaar geleden. Ik zie nu van alles verschijnen en gebouwd worden, in allerlei vormen en kleuren... en dat is echt van de mensen zelf' (v.2)</p>

Ontwikkeling Almere Poort

	Interview 26 (II)	Interview 27 (II)
<i>Betrokken partijen</i>		
<i>Manier van ontwikkelen</i>		
<i>Ruimte voor andere partijen</i>	<p>‘ik vind het leuk dat het kon, want er is genoeg ruimte. Dit huis, op deze manier, had ik denk ik nergens anders in NL kunnen bouwen, ook niet elders in Almere; puur in het Homeruskwartier (...) ik ben heel erg tevreden met wat de gemeente... Duivesteijn... IBBA mogelijk hebben gemaakt. Maar: zonder Duivesteijn had ik dit niet kunnen bouwen, maar hij had ook niets gekund als ik hier dat huis niet had willen bouwen’ (v.2)</p>	<p>‘DSO begrijpt het principe van een gemeente die faciliteert heel goed en ondersteunt bewoners en ondernemers met goede en realistische ideeën en plannen, waar kan, bij de realisatie ervan. Het gaat vaak om het in bruikleen geven van grond of helpen/zorgen voor de aanlegwerkzaamheden. Er is dus veel ruimte voor initiatieven vanuit de wijk. De gemeente doet haar best, maar bewoners zijn nog niet (genoeg) gewend om zelf het heft in handen te nemen’ (v.2)</p>

Planningsaanpak / houding gemeente

	Interview 1	Interview 2	Interview 3*	Interview 4	Interview 5
<i>Openheid en flexibiliteit</i>	‘de doelstelling (...) met Poort een bijdrage aan een meer diverse stad (...) je hoeft die doelstelling niet los te laten, maar wel nog eens kijken: wat bedoelen we er mee? Kan die ook een andere vertaling krijgen? (...) minder belangrijk dan eindbeelden, maar ze leveren heel veel randvoorwaarden en we hebben onze exploitatie erop gebaseerd. Dus we zijn min of meer wel met onze handen en voeten gebonden eraan, aan die opbrengsten iig (...) en een dilemma tussen sturen en loslaten (want niet helemaal doen!)’ (v.6 & 10)	‘ik denk dat het heel organisch ontwikkeld wordt (...) Homeruskwartier is natuurlijk een heel specifiek deel van poort waar dat PO heel groot is en ook wel de IBBA woningen. Dat is denk ik wel iets wat je moet vasthouden en heel kenmerkend is voor Poort (...) mensen vrije keuzes hebben. (...) we laten de initiatieven bij de bewoners, maar we moeten het natuurlijk wel weten (...) we willen juist heel erg dat bewoners zelf verantwoordelijk worden’ (v.6 & 10)	‘de plannen zijn niet flexibel, maar veranderen wel (...) met een nieuwe wethouder kwamen heel andere ideeën (...) dat waren ook geen flexibele plannen, maar alleen de invulling kon flexibel plaatsvinden (...) Maar het grote geheel ligt op een bepaald eindbeeld, en daarbinnen is er weer variatie (...) dat is het PO, dat zijn die invullingen met bedrijfjes Raamwerk en structuur zijn bepaald. Nu ook een discussie over de Middenkant (...) wat er natuurlijk ook sterk speelt is de grex. Nu wordt gekeken of we toch niet ja kunnen zeggen (...) er wordt nu zoveel mogelijk aan de markt overgelaten en juist minder omarmd’ (v.6&10)	‘eindbeelden verschillen bij iedereen... sommigen willen veel mogelijk maken... maar vooral de gebiedsorganisaties zitten nog wel in het oude denken... van wat willen we... en moeilijk van afwijken... dat merk je nog wel (...) maar het verschilt dus, al is het vooral qua BP allemaal vrij lastig’ (v.6 & 10)	‘we hebben binnen de gemeente ongelofelijk veel moeten vechten met de ouderwets denkende collega’s (...) we blijven flexibel, en we blijven alsmaar leren van wat we tegenkomen. We leren steeds meer de markt kennen (...) onze kavelwinkel is een ontzettende thermometer in de stad daarbij (...) ik vind Almere een voorbeeld in NI van waar de sturing heel nadrukkelijk achterwege blijft. Er wordt ontzettend geprobeerd mensen te faciliteren (...) ondersteunen, want vaak geld een probleem (...) maar het hele ambtenarenkorps is niet meteen om, dat gaat langzaam... maar is nu om, ook VTH mee’ (v.6 & 10).
<i>Faciliteren en stimuleren</i>	‘Die faciliterende rol willen we sowieso spelen en daar valt nog veel aan te verbeteren (...) het OL speelt daar een belangrijke rol in (...) dat is een belangrijke randvoorwaarde, dat moet je echt goed op de rails hebben als je nog wat extra dingen wilt gaan doen (...) bij de UP hebben wij gezegd: je kunt ook een	‘vanuit PBS stimuleren we natuurlijk heel erg dat mensen betrokken worden bij hun eigen omgeving (...) net als vanuit stadsbeheer (...) want er is minder geld voor beheer bij de gemeente. Met een bbq de mensen samenbrengen bijv. (...) wij zoeken daar zelf ook een weg in (...) PBS is sowieso als dienst heel erg	‘ik denk wel dat bewoners worden gemobiliseerd (...) maar kun je dat waarmaken? (...) tijdelijk gebruik (...) dan naar buiten treden (...) dat is uitnodigen (...) maar ik loop er tegenaan dat wij aan de voorkant roepen: hartstikke leuk!, maar om het voor elkaar te krijgen is het allemaal nog heel ingewikkeld (...) je moet dus goed weten van wat wel en niet kan en waar je	‘Poort heeft ook een eigen initiatievenoverleg, waarin dingen besproken worden over de gewenstheid van initiatieven (...) ik vind persoonlijk dat er wel gefaciliteerd kan worden... waarom is er daar nou echt geen plek voor zo’n initiatief? (...) wat betreft informeren hebben we de kavelwinkel... die zou er ook voor ondernemers	‘We hebben er belang bij dat (...) mensen weten dat die kavels te koop zijn (...) verkoopmanifestaties (...) en d’r komt een hele hoop tam-tam omheen, artikelen in de Stadhuis aan huis, advertenties in de kranten, filmpjes op Omroep Flevoland en AT5, fietsen met borden erop; vooral bekendheid geven, mensen uitnodigen om te komen (...) marketing (...)

	<p>nog wat actievere rol spelen (...) bijv. vaker voor prijsvraag kiezen. Dan nodig je dus echt uit: kom eens met een idee (...) kun je een initiërende rol spelen, maar het is wel belangrijk om weer op tijd los te laten (...) extra stappen die je nog kunt zetten (...) dat je ook wat meer rechtstreeks mensen gaan aanspreken en dat je meer activiteiten gaat ondernemen om initiatieven echt los te gaan weken i.p.v. afwachten. Dat wordt steeds beter. (...) we moeten inderdaad meer gaan verbinden, daar hebben we het bij de UP over gehad... wat zijn nou belangrijke competenties? daar kwam luisteren en verbinden prominent naar voren. Op zoek gaan naar mensen die daar een bijdrage aan willen leveren (...) ja, actoren proberen te vinden die daarin leidend kunnen zijn' (v.9).</p>	<p> bezig met het leggen van verbindingen. En dat gebeurt nu nog niet in dit soort zaken. Dat is iets nieuws, maar uiteraard zijn wij bezig links te leggen tussen partners, het stadhuis en de mensen in het gebied. (...) wij hebben wel een wijkbudget, ongeveer 50.000 e, maar dat is voor Poort breed om allerlei sociale initiatieven te stimuleren. Maar heel veel geld is dat niet' (v.9).</p>	<p>tegenaan loopt (...) pas dus op, want een aantal gevallen kosten nu meer geld en tijd dan dat ze opleveren' (v.9).</p>	<p>eens moeten komen (...) naar de mensen toebrengen, van wat er is en kan. Ondernemersplein daarin ook belangrijk denk ik (...) ja, ik heb wel eens (...) geprobeerd in verbinding te brengen (...) dat proberen we ook wel echt vaker te doen (...) stimuleren doen echt de acquireurs... actief verleiden om naar Almere te komen (...) bidbooks (...) goed vb. van stimuleren' (v.9)</p>	<p>imago Almere. (...) We proberen ook steeds meer te verbinden. We zijn natuurlijk heel erg begonnen met alles loslaten (...) en wij ien natuurlijk ook dat POers geen professionals zijn, heel vaak iets niet weten van bouwen, dus we hebben een netwerkje bouwbegeleiders ontwikkeld (...) we hebben ook de hypotheek adviseurs dicht aan huis (...) proberen we heel snel te koppelen (...) architecten bouwboek (...) nieuw instrument wat we nu weer uitproberen' (v.9)</p>
<p><i>Netwerken</i></p>	<p>'Bij PBS zullen ze ws. zeggen dat dat is wat ze dagelijks aan het doen zijn. Voor delen van onze organisatie is dat gewoon dagelijks werk denk ik. Maar om het het leidend principe te laten zijn in de</p>	<p>'Voor Poort is dat natuurlijk een enorme prioriteit om bewonersnetwerken op te zetten, omdat heel veel mensen in Poort nog bezig zijn met hun tuintje en huis en om alles op orde te</p>	<p>'Dat denk ik wel, maar dat moet je even bij PBS en AIB vragen. Ik zou het wel logisch vinden' (v.7)</p>	<p>'Nee, we proberen vooral per initiatief te kijken wat er mogelijk is... zij komen naar ons toe en wij hebben daar gewoon goede gesprekken mee... geen specifieke netwerken die we benaderen. Hoogstens</p>	<p>'We hebben eigen netwerken gemaakt eigenlijk, want bouwbegeleiders en bouwtechnieuten (...) dit soort architecten zijn ook losse mensen. Maar ze organiseren zich nog niet... wij doen dit nu omdat wij denken dat dit de</p>

	<p>manier waarop we met z'n allen de stad verder ontwikkelen, dat is nog wel effe een stapje verder. Dat is zoals met zoveel dingen, het is niet zwart-wit, maar daar gebeuren dingen al en daar is nog veel winst te halen denk ik' (v.7)</p>	<p>krijgen. Die zijn nog niet heel erg bezig met hun omgeving. Daar waar we merken dat mensen wel klaar zijn, dan proberen we wel heel erg te stimuleren (...) als je dan veel signalen krijgt (...) dan krijg je zoiets van: laten we die mensen eens bij elkaar gaan roepen, ipv op initiatief individueel in te gaan (...) samen proberen te voegen. Dan hopen we dat er een soort netwerk uitkomt, een vereniging ofzo (v.7)</p>		<p>proberen we een koppeling te maken tussen contacten (...) maar EZ participeert wel in de VBA en volgend jaar komt er wel het ondernemersplein waar van alles bij elkaar zit (...) en de acquireurs van EX gaan echt de boer op, ondernemers proberen te verleiden en gebruiken dus wel hun netwerken' (v.7)</p>	<p>boel helpt, maar het moet dan wel doorgezet worden (...) eigenlijk probeer je dus ook die netwerken te gaan laten ontstaan (...) en als die mensen er nog niet wonen, dan is het ook moeilijk om die mensen een netwerk te laten maken hè. Dus al die ideeën over spontaniteit, bottom up, mensen zelf aan zet, mensen maken de stad, daar heb je die netwerken voor nodig. Die bestaan nog niet, dus die proberen wij te stimuleren' (v.7)</p>
--	--	--	--	--	--

Planningsaanpak / houding gemeente

	Interview 6	Interview 7	Interview 8	Interview 9	Interview 10
<i>Openheid en flexibiliteit</i>	‘De hele stedelijke ontwikkeling (stedenbouwkundige plannen) van Poort was voor de gemeente gericht op eindbeelden ja... maar het paternalistische, met de welstand enzo, dat moet er gewoon af. (...) Ik kan me wel voorstellen dat je op sommige plekken meer wil vasthouden (...) en wel moet je heldere kaders afspreken (...) initiatieven krijgen nogal eens te maken met niet meewerkende planologen (...) en allerlei regels. Maar we beginnen deze tegenstrijdigheden in te zien’ (v.6 & 10)	‘We werken nog steeds wel met eindbeelden, maar die worden wel globaler(...) en je ziet bijv. dat we eens in de twee jaar een Ondernemingsplan Poort opstellen, en dat zijn steeds minder toekomstvisies met een stip op de horizon, maar meer voortgangs-reportages. Dus echt veel meer stap voor stap kijken hoe zo’n wijk zich ontwikkelt. En nog steeds zijn er natuurlijk wel... bijv. BP. Maar dat beweegt wel mee met de tijd, dus dat eindbeeld beweegt ook weer mee met de tijd’(v.6)	‘Dat was allemaal strak ingepland altijd... maar sinds een paar jaar loopt het wat minder (...) gedachten van organische stedenbouw (...) ik denk dat er wel aan bepaalde elementen wordt vastgehouden... het Homeruskwa. heel vrij, Europakwa. weer anders en het Olympiakwa. dat nog nauwelijks in ontwikkeling is... Ik denk dat er onderscheid wordt gemaakt in welke uitgangspunten vast worden gehouden en welke niet... en verder worden initiatieven denk ik wel genoeg losgelaten’ (v.6 & 10)	‘De plannen van het bestemmingsplan... zijn behoorlijk flexibel. Maar wanneer blijkt (...) niet veel vraag naar. We willen toch wel graag in de komende jaren bouwen, dus dan moet je soms herprogrammeren. Ja dan zijn je plannen daar op dit moment niet flexibel genoeg voor. (...) We zijn nu een stuk flexibeler dan een aantal jaren geleden, zowel in bestemmingen als in stedenbouwkundige randvoorwaarden’ (v.6 & 10)	‘als ik dan wat met bewoners van plan was (...) dan vroegen ze op het stadhuis: ja, maar wanneer is het af?’ toen zei ik: “ik weet het niet”. Waarop hij zei: “maar wat krijgen we dan?” en ook daar gaf ik als antwoord op: “ja dat weet ik niet, we gaan het met de bewoners doen en hun ideeën verder brengen. We kijken per stukje wat er mogelijk is en waar er behoefte ligt (...) nou dat was een hele andere wereld’ (v.3)
<i>Faciliteren en stimuleren</i>	‘We willen met onze producten, zoals het kavelpaspoort, vrijheden bieden aan mensen... en we zorgen ook dat mensen daar kennis van kunnen nemen, (...) advertenties, kavelwinkel, website etc. En voor een continue proces van gesprekken met mensen... moet daar	‘Het is een soort estafettestokje dat je binnen de gemeente doorgeeft... waarbij DSO met name de formele (juridische en financiële – grondprijzen e.d.) kaders bepaalt. Daarmee heb je een kader en daarbinnen moet je gaan faciliteren. En dat gebeurt meer bij PBS’ (v.9)	‘Wij gaan mee met bijv. bewoonster Cup. spelen dus ook een rol daarbij. Maar: het initiatief komt uit haar... het moet uit de bewoners zelf komen. Maar wat we wel doen is bekend maken wat er wel en niet kan (...) info avond (...) we proberen ook wel slimme linkjes te leggen... mensen te verbinden is wel een doelstelling van deze hele	‘Wij verzorgen informatiemateriaal. We hebben ook de nieuwe Poortkrant weer gehad wanneer er nieuwe kavels uitgegeven worden... Poortfestival, daar komen ook weer nieuwe kavels op de markt en daar is allerlei informatie van Poort te verkrijgen. Dus op die manier doe je in de	‘Door mee te denken, flexibel te zijn maar ook door je te realiseren dat je er nog niet bent door het over de schutting te gooien. Met het park zat ik elke week met de voorzitter om de tafel. Je moet ook flexibel zijn qua tijd, want bewoners werken gewoon van 9 tot 5. Ik vind het ook hartstikke leuk, dus het maakt me niet zoveel uit. Sommige

	<p>nog wel een slag overheen. We doen nu het traditionele ding, maar het nieuwe niet. Mensen als Anja gaan ook wel echt de bewoners in de wijk opzoeken... met ze in gesprek om behoeften te bekijken en te kijken wat er kan. Qua financiële middelen gaat het erom hoe je ze inzet, zoals wijkbudgetten. Er is per definitie (bestaand) geld voor, geen nieuw. Anders omgaan met je geld dat je beschikbaar hebt... Maar de slag moet overal nog gemaakt worden... het is nu te weinig gebruikt (...) maken bijv. ook Homerusmarkt mogelijk, want we streven naar actieve inmenging van de eindgebruiker (...) niet meer te vermijden...plek aangewezen waar het kan en faciliteren het' (v.9)</p>		<p>afdeling. Mensen koppelen, en zeker ook de mensen met stichtingen of buurthuizen... net zoals Marije dat doet (...) zo haar ervaringen met anderen verbinden. Anderen op weg te helpen... Doen wij ook (...) Poortfestival ... al is dat meer gericht op kavelverkoop... maar bij dat soort initiatieven zal PBS altijd aansluiten met een kraampje bewonersinitiatieven... maar dan is het nog wel heel erg dat de mensen naar je toe moeten komen. Of we echt bezig zijn met actief uitdragen... dat weet ik niet zo. (...) Wel bezig met een brochure waar tijdelijk gebruik kan en mag... thema avonden... gemeentepagina van de Almere Vandaag... weet niet of we in Poort twitteraccounts hebben. (...) wijkbudget aanwezig en mensen kunnen wat dat betreft gewoon een aanvraag doen... maar het één kan wel en het ander niet' (v.9)</p>	<p>informatiesfeer wat er mogelijk is (...) Er is bijvoorbeeld op dat gebied een site van Almere Poort. Daar zit ook een kaart waar bedrijven en zo op gevestigd zijn en we hebben voor onszelf ook wel een kaart waar we initiatieven op bijhouden. Dit zijn dan met name dingen voor gronduitgifte. Kan echter niet openbaar. (...) Wanneer 2 initiatieven bij de gebiedsmanager komen denken we ook 'hé, die zouden kunnen samenwerken' dan worden die mensen zeker met elkaar in contact gebracht. Dat doen de projectleiders ook als er initiatieven komen voor woningbouw... een ontwikkelaar heeft relaties uiteraard vaak zelf wel maar op die manier probeer je te kijken of je mensen bij elkaar kunt brengen. Dus dat in het faciliteren, en faciliteren in de zin van; bespreken wat een goede plek voor een bepaald initiatief is. Normaal gesproken is de bestemming van een plek dan wel op orde' (v.9)</p>	<p>mensen zijn gewoon heel lastig, die zeggen gewoon van; jullie hebben dit gezegd en hoe zit dat etc. Dan ga ik een hapje met ze eten en dan zeg ik van; jij bent zo bevlogen, ik zou het zo graag benutten voor de wijk, wil je niet meer? En dan zegt die persoon van; ja ik heb een groot netwerk, ik ben directeur van een groot bedrijf geweest, ik wil graag aan de slag met het park enzovoort. En dan zeg ik van; mooi! Dat kan ik goed gebruiken. En die persoon is later ook mijn grootste voorvechter geweest voor heel veel zaken. Als ik iets wilde kon ik hem altijd betrekken, en ja hij heeft ook dingen niet geleverd, maar het is ook maar een mens' (v.9)</p>
--	--	--	---	--	---

<p><i>Netwerken</i></p>	<p>‘Doen we op dit moment te weinig; (...) teveel de gedachte dat we ons huiswerk gedaan hebben en de rode loper hebben uitliggen, en nu maar afwachten. En dan verbaasd zijn dat de rode loper leeg blijft. We moeten vanuit het stadhuis veel meer naar de mensen gaan om met ze in gesprek te geraken. Wat wilt u, wat heeft u van ons nodig dat u nu nog niet krijgt? We gaan niet alles voor ze doen, maar wel goed in gesprek gaan. Faciliteren betekent ook niet dat we niets moeten gaan doen... misschien loop je dan nog wel 10x harder, maar je werkt dan anders. Maar dat doen we nu nog te weinig en we moeten dat de volgende jaren oppakken. De aansluiting vinden, weten wat je kunt etc’ (v.7)</p>	<p>‘Dat is nou bijvoorbeeld wat EZ doet... acquisiteurs die dat per cluster doen... ik een stuk of vijf clusters waar mensen die netwerken heel goed kennen en weten wat er speelt (...) het wordt zeker gedaan... het netwerken. Maar hoe ze dat doen, dan weet ik niet. Het is in ieder geval een belangrijk gedeelte van hun taak... staan ook op beurzen enzo.</p> <p>[qua burgerinitiatieven] tot nu toe gaat dat meer gebiedsgericht (...) we proberen een vorm te vinden waarop bewoners kunnen aangeven wat zij willen met hun gebied ... en zoiets gebeurt denk ik ook wel in Poort ’ (v.7)</p>	<p>‘Eén van de focuspunten per stadsdeel... voor Poort is het faciliteren en starten/stimuleren van netwerken... van bewoners en ondernemers. Bijv. het Bewonersplatform gestart... en ik denk dat als mensen zoiets willen starten en ze hebben daar hulp bij nodig, dat je dat dan doet. Maar ik weet niet of ze dat zelf hebben georganiseerd (...) we hebben verder ook het Sociaal Café... dus ja daar sluit je dan bij aan. Daar zit vanuit PBS dan iemand bij... soms start je zelf iets op en blijf je aangehaakt, en soms ontstaat het buiten ons en als ze hulp nodig hebben weten ze je te vinden’ (v.7)</p>	<p>‘Ons beleid is om meer werkgelegenheid en meer banen te krijgen in Almere... komen onvoldoende vanuit zichzelf...moet je er zelf op af gaan. Dat is met name een taak van EZ, die doen marketing en acquisitie. Die proberen echt om bedrijven met banen hier naartoe te halen. Die gebruiken dan ook daar hun netwerken voor. Bijvoorbeeld het samenwerken met de Amsterdamse Regio en de KvK. In de woningbouw hebben we bijv. de OBA (netwerk van bouwende Almere)... ook die netwerken uiteraard gebruikt om iets naar ons toe te halen...’ (v.7)</p>	<p>‘Je moet heel erg oppassen dat je niet op een individu afgaat, want er wordt altijd naar de grootste schreeuwers geluisterd.(...) je moet tegen bewoners zeggen: oke en wat gaan jullie doen? Organiseer het maar eens met z’n allen’ (v.7)</p>
-------------------------	---	--	---	--	--

Planningsaanpak / houding gemeente

	Interview 11	Interview 12	Interview 13	Interview 14	Interview 15
<i>Openheid en flexibiliteit</i>	<p>'Als je kijkt naar de stedenbouwkundige plannen zijn die vrij vast...randvoorwaarden moeten ook (beheer, geld etc.)... maar de invulling van openbare ruimten en voorzieningen is heel open (...) initiatieven loslaten is er echter nog niet bij. De mogelijkheden zijn er, maar het gaat en staat met mensen. Het duurt zeker 2 tot 3jaar voordat je echte veranderingen ziet binnen de ambtelijke organisatie... Personen zouden veel flexibeler moeten worden' (v.6 & 10)</p>	<p>'We zijn steeds wel bezig met zelfbeheer, maar we hebben ondertussen nog wel allerlei inrichtingsplannen... hoe we dat willen maken. Kun je het niet beter omdraaien, dat we aan de bewoners in een wijk vragen van goh, hoe zou u het willen hebben, met welke beplanting bijvoorbeeld? En zou u het dan zelf willen onderhouden? Maar nee, we gaan het eerst inrichten en dan komen ze straks zelf om het plantsoentje te onderhouden. En dan willen ze het wel anders. Een beetje jammer en een beetje dubbel... want eigenlijk staat het allemaal vast, wat er moet komen. (...) dat gaat om de inrichting. Wat betreft de ontwikkeling van Poort in zijn geheel denk ik dat het wel anders gaat worden, omdat de bouw enorm achterblijft. Dus denk ik wel dat er misschien soepeler mee omgegaan kan worden. Maar ik denk wel dat de intentie gewoon geweest is: en zo gaan we het doen. En dat wordt de inrichting... als er nu dingen stil komen te liggen, dan biedt dat wel</p>	<p>'Dat verschilt per gebied. Bij Duin bewust voor gekozen om dat niet door particulieren te laten ontwikkelen maar om dat bij hun belegger weg te zetten als Amvest. Daar verwacht je een hele hoge kwaliteit en iconisch landschap, ja dat gaan particulieren niet maken. Dus het is niet zo dat heel Poort ineens alleen maar door particulieren ontwikkeld moet worden en dat we er verder geen inspraak in willen hebben want het Olympiakwa... het stadscentrum van Poort zou moeten worden, daar zijn we ook nog niet zo ver dat we zeggen: 'zet maar op de markt en we zien wel wat het wordt'. Dus op een aantal essentiële plekken wil je toch anders mee omgaan... echt secundaire woongebieden kun je die vrijheid gewoon veel meer geven. Want zoals een winkelcentrum, dat bouw je ook niet in PO (...)een beetje een spanningsveld, maar dat we op zich faciliteren en dus ook wel loslaten... maar ook weer niet alles en dat moet je denk ik ook niet willen (...) Bouwfabriek... Je mag zo ongeveer alles bouwen... dat</p>	<p>'Kan ik moeilijk inschatten, maar ik denk dat het qua flexibiliteit op zich nog wel goed zit (...) je moet wel omgaan met de crisis natuurlijk (...) al zullen ze vast gedachten en afspraken hebben over wat er allemaal komt. Maar je wil nog steeds dingen natuurlijk (...) ambities' (v.5)</p>	<p>'Wat ik dus merkte, al was dat die bewoners eerst bij de gemeente waren geweest en dat die had gezegd; 'nee' (...) vanwege wisselende wensen van bewoners, dan vinden ze het opeens niks... dan gaan we de boel niet verplaatsen want dat kost weer geld. Ik heb gezegd van ; 'oké, soms werkt dat zo.' Je bedenkt iets want op het einde toch niet helemaal optimaal blijkt te zijn en als dat echt een wens is van veel bewoners die daar overlast van ondervinden dan moet dat kunnen. Uiteindelijk kon dat ook. Het is ook goed om niet bij elke oprisping die bewoners tegemoet te komen want het moet een reële wens zijn en ook een soort urgentie (...) kun je best met elkaar aftasten' (v.5)</p>

		ruimte om daar andere dingen te gaan doen. Maar hoe zich dat verder gaat ontwikkelen, geen idee (...) je krijgt ook steeds meer bewoners- initiatieven, waar we natuurlijk ook eerder in mee zullen gaan om toch bewoners tevreden te houden' (v.6)	laten we gewoon helemaal los (...)concept dat je niet meer als gemeente helemaal bedenkt hoe je je verkaveling helemaal vastlegt en tot op de puntjes regelt wat je moet doen. Gewoon veel meer in samenwerking met de markt en kijken hoe je nou initiatieven kunt faciliteren in een gebied' (v.6 & 8 & 10)		
<i>Faciliteren en stimuleren</i>	'Nou volgens mij roepen ze het wel, maar weten ze niet wat burger-initiatieven inhouden. We informeren potentiële kopers voor PO kavels op alle mogelijke manieren... en voor informatie over wat er kan in de openbare ruimten moeten ze hier zijn.. dat is goed geregeld. Regelgeving op hoofdlijnen, tja het is nog wel zoeken...er kan wel veel maar je merkt in de praktijk dat er toch nog belemmeringen zijn als je wat wil. Financiering is beperkt mogelijk, maar gaat goed via het wijkbudget. En verbinden doen we inderdaad (...) Sommige kavels verkoop je op het moment gewoon niet. En in veel gevallen hebben	'Financiering is natuurlijk al moeilijk, maar we geven bijvoorbeeld wel groenvakken in zelfbeheer... als mensen de buurt zo op willen knappen proberen we dat wel te faciliteren... wat wij dan doen is wel samen met de bewoners de planten uitzoeken ... maar wel dat het wel weer terug te nemen is.. faciliteren ook wel door gereedschappen weg te geven, zodat mensen dat niet zelf aan hoeven te schaffen of zelf hoeven te gebruiken. Maar ik vind het wel moeilijk om mensen te stimuleren. Misschien doen goede vb wel volgen (...) Faciliteren doen we ook door het verbinden... in die zin dat je wel eens partijen samenbrengt... zoals klassen' (v.9)	'Zolang het een goed idee is zijn wij volgens mij wel goed in het faciliteren. Ik denk ook dat een aantal mensen wel de weg weten om hun idee aan te kaarten, maar het is niet heel structureel geregeld of zo. Het is niet heel duidelijk volgens mij voor een bewoner die nu een idee heeft waar hij dan terecht kan. We hebben natuurlijk wel een gebiedsmanager in Poort zitten (...) als wij denken dat het een goed idee is, dan gaan we het proberen mogelijk te maken. Het is niet zo dat we daar dan allerlei regelgeving vanuit Poort om hebben. Ik vind dat we voldoende flexibel zijn' (v.9)	'Dat kan ik niet echt zeggen, maar ik vind wel dat het een prettige en serieuze partner is, ook wat betreft bewoners-initiatieven' (v.8)	'Dat is echt reactief... zo worden wij beheerders aangeschoten. Het is wel dat als we zien dat in het beheer bijvoorbeeld bij de achterpaden heel veel mensen daar een zootje van maken dan gaan we daar wel zelf op af om proberen mensen te bewegen om toch geen overlast te veroorzaken. Maar als bewoners iets willen met de woonomgeving dan staan daar wegen voor open maar we proberen dat niet voortdurend op te roepen. (...) de gemeente doet dat volgens mij ook reactief (...) ik denk dat als je als bewoners iets wil dat je dan de wegen weet. Er zijn genoeg informatiemogelijkheden - Almere Vandaag, inloopavonden en op de scholen. (...) Voor mij is daar in een gesprek altijd... als er echt iets urgents speelt, dan is

	<p>we het vermoeden dat er de komende jaren ook wel niets mee gaat gebeuren (...) maar als er een initiatief komt dat voldoet aan de eisen in het BP, moeten we het tijdelijke initiatief stopzetten en de kavel verkopen. Maar we proberen dan wel zoveel mogelijk zo'n kavelkoper ergens anders in Poort heen te leiden. Zo krijgen die initiatieven als het Cupidohof langer de kans. Dat is ook faciliteren' (v.9)</p>				<p>er bij de gemeente altijd flexibel met de regels om te gaan. Het is volgens mij niet zo dat je dan tegen een harde muur aankomt' (v.8)</p>
--	--	--	--	--	---

<p><i>Netwerken</i></p>	<p>'Je moet zeker proberen te netwerken. Je moet combineren...en mensen koppelen. Poort is eigenlijk een groot dorp, waarin je mensen probeert te verbinden. Bijv. in het Sociaal Café, waar alle maatschappelijke voorzieningen bij elkaar zitten. Daar wordt ook over de problemen van burgers gesproken'(v.7)</p>	<p>'Niet dat ik weet' (v.7)</p>	<p>'Destijds in die bouwfabriek, dat was eigenlijk een soort event strategie die je dan hebt. Je creëert momenten en dan zorg je ervoor dat partijen daarop afkomen. Daar zijn we me mee in gesprek gegaan dus dan spreek je er al heel veel. Het zit hem in partijen uitnodigen voor de vastgoed dag en Poortmanifestatie. Zelf vind ik het belangrijk om met de partijen die al actief zijn om daar een goede relatie mee op te bouwen zodat je nog eens een keer iets kunt doen... netwerk bouwen dus eigenlijk' (v.7)</p>	<p>'Het creëren van een netwerk is erg belangrijk bij bewonersinitiatieven (...) je moet eigen netwerken hebben in wijken, om te weten wat er speelt onder de bewoners. Dus ja, daar zijn we wel mee bezig' (v.6)</p>	
-------------------------	--	---------------------------------	---	---	--

Planningsaanpak / houding gemeente

	Interview 16	Interview 17	Interview 18	Interview 19	Interview 20
<i>Openheid en flexibiliteit</i>					
<i>Faciliteren en stimuleren</i>	<p>‘Wisselend; DSO is goed bezig maar beheer is een stuk stugger. Die willen alles maar dichttimmeren en zelf doen (...) heeft met risico- management te maken (...) Zij zeggen gewoon: ‘we doen alles’. Maar geef het nou gewoon eens een kans om mensen het zelf te laten doen. Mede daarom zit de gemeente intern niet op één lijn. En ze communiceren ook slecht. (...) en soms is er wel weer wat mogelijk... Hans regelde bijvoorbeeld een regenton (...) . Het komt er gewoon op neer dat er deels de ruimte wordt geboden, maar de gemeente ook nogal eens beperkend is (...) Het wijkbudget is overigens qua financiering de handigste manier om activiteiten mee mogelijk te maken... daar halen wij geregeld wel wat geld uit. En wat betreft verbinden: daar zijn die mensen in de wijk wel belangrijk voor’ (v.6)</p>	<p>‘Qua informeren wordt er naar mijn mening voldoende gedaan. Maar: je promoot als gemeente PO, terwijl het gros van de mensen vooral een goedkoop, in plaats van een heel mooi, huis zoekt. Dan heb je het niet zozeer over PO naar mijn mening, want het is voornamelijk heel praktisch gericht. Maar dat is moeilijk te voorkomen natuurlijk (...) Wat betreft regelgeving ben ik minder tevreden; er gaan gewoon heel veel euro’s op aan regelgeving... natuurlijk moeten er regels over brandveiligheid zijn enzo, maar hoe ver kun je gaan is mijn vraag... En in plaats van dat ze grondprijzen verlagen, verhogen ze hem juist... dat werkt gewoon contra de markt (...) en over de financiering: de banken hebben de geldkraan dichtgedraaid. Mensen moeten zelf meer inkomen hebben, voor ze zo’n initiatief kunnen nemen. Daar valt of staat alles mee. Daar kan de gemeente niet zoveel aan doen; ik geloof namelijk niet in subsidies. Je</p>	<p>‘Ik vind dat DSO goed bezig is... er wordt veel geregeld... De energie zit erin, en we doen zelf mee... dus over en weer waardering (...) Zij verbinden zelf... volume maakt heeft voordelen (opschalen). Je kunt, als je dingen samen doet, beter met de gemeente onderhandelen. Wat betreft het proces regelt de gemeente constructieve dingen die geld kosten... zoals de mogelijkheid dat allerlei architecten hier op het Poort festival staan...dus wat het proces, het faciliteren, betreft vind ik dat het goed gaat... Informeren ook... Niet zozeer financiering, maar dienstverlening. Qua vergunningen kan het echter nog wel beter en sneller’ (v.6)</p>	<p>‘Wij zouden zelf wat meer duidelijk willen hebben... wat betreft informeren dus... want we zitten hier in ontwikkelingsgebied en je merkt de ene keer dit wordt gezegd, en de volgende keer dat wordt gezegd... het zit nog steeds bij DSO en daar gelden eigen regels voor. En wanneer er dan niet goed met elkaar wordt gecommuniceerd, is dat een probleem. Dus daar lopen we dan tegenaan. En er is heel veel autonomie voor ons in principe, maar als dat in de praktijk niet wordt toegekend heb je daar zo weinig aan (...) en je moet echt met de pet in de hand met ze gaan praten, terwijl dat niet nodig zou moeten zijn. Je moet de kracht van de bewoners juist gebruiken. Niet van tevoren ook allerlei vragen stellen; en waar komt dat dan etc. Daarmee torpedeer je vaak eerder plannen’ (v.6)</p>	<p>‘Ik denk dat de gemeente daar nog enorm bij aan het zoeken is...waarbij het bij het ene aspect al beter gaat dan bij de ander. Informeren (...) de aanwezigheid van de uitvoerende ambtenaren in het gebied goed, dus die kunnen je helpen met allerlei zaken, ter plekke. Wel moet de eerste stap vaak door bewoners gezet worden. De kleine stapjes die de gemeente zet... bijv. IBBA... dan merk ik dat ze hier van leren en naar kijken (...) maar lang niet alles wat geprobeerd wordt, lukt... werkt niet, omdat het kennelijk toch teveel opgelegd wordt soms. Hier is het vanuit de bewoners gekomen en dan werkt het... maar een aantal meter verderop werkt het dan weer niet... omdat daar net niet de goede bewoners bij elkaar zitten. Dat is dus heel moeilijk te sturen en daar is de gemeente dus nog heel erg naar aan het zoeken denk ik... je zou dan naar kleine aanknopingspunten moeten zoeken ipv het direct groots te willen aanpakken. Het hoeft allemaal niet zo groot als hier. Pak bij wijze van spreken dan</p>

		hebt slechts beperkte mogelijkheden. Ik zou eerder zeggen: overheid, trek je terug. Overheid = grondverkoper + bouwbesluit' (v.6)			die twee vierkante meter die je als moestuintje kan inrichten met je buurvrouw en laat dan de rest gewoon grasveld. En misschien zet een andere bewoner er dan misschien wel een wipkip neer... en zo kan dat dan organisch groeien... en als het niet gebeurt, tja. (...) De regelgeving kan flexibeler, zoals een beetje met de welstand is gebeurd, want er is nog steeds een overdaad aan regels waar wij en ambtenaren mee te maken hebben' (v.6)
<i>Netwerken</i>	'Nou, de gemeente weet inmiddels wel wie er mee doen en niet meedoen bij ons Cupidohof initiatief... het is op zich wel vrij duidelijk wie ze moeten benaderen. En ik heb goed contact met de gemeente, met sommigen althans. Maar geen specifieke netwerken verder' (v.4)	'De gemeente zoekt aansluiting op het netwerk van CPO's, die op hun beurt de kopers voor de woning benaderen. De bouwers zijn meer gewend aan verassingen en snappen de wensen van hun klanten beter' (v.4)	'Wij krijgen de mensen bij elkaar en begeleiden ze dan... daar heeft de gemeente niet echt iets mee te maken. Wij doen verder het contact met de gemeente, dus in die zin zijn wij een schakel in het netwerk. Maar ze weten dat ze bij ons kunnen zijn. Want hoe filter je als gemeente de initiatieven die niet goed genoeg zijn onderbouwd? Hoe weeg je de waarde van de initiatiefnemer? Wij kunnen daar van waarde zijn, omdat wij zorgen voor een duidelijk proces' (v.4)	We proberen voor sponsoring allerlei partijen te betrekken (...) maar de gemeente maakt daar veel te weinig gebruik van... dan proberen wij helemaal iets te regelen, wat vaak ook heel aardig lukt (...) zijn we heel druk mee geweest met partijen betrekken... corporaties, bouwmaatschappijen, winkeliersverenigingen, scholen (...) dan trekken ze gewoon hun eigen plan, met de eigen evenementen mensen enzo... kost hen in dat geval veel meer, bleek ook (...) maar goed, de gemeente maakt zo gewoon veel te weinig gebruik van de mogelijkheden... al die	'Nog niet, maar dat is misschien nog te jong. Maar aan de andere kant wel, want als wij voor een Cupidohof aankloppen bij de gemeente luisteren ze wel en proberen ze mee te denken. Ik heb van de mensen hier tegenover... inzaaien.. gehoord dat er wel een stempel van de gemeente op het initiatief staat... en van Landschapsbeheer Flevoland. Die hebben ook aansluiting gezocht en gevraagd of dat kon en mocht enzo. En die krijgen dus wel respons. En die mensen die hier in de wijk zitten namens de gemeente kennen we ook al wel aardig en die schipperen natuurlijk wel tussen wat de gemeente aan de ene kant willen en wat er hier speelt... maar die zijn

				<p>netwerken van al die betrokken bewoners... die hebben allemaal contacten. Dat zou je veel beter aan elkaar moeten knopen. Maar ik denk dus niet dat de gemeente aansluiting zoekt bij netwerken. De gemeente beperkt zich tot haar eigen vertrouwde netwerk, waarmee zij uit de voeten kan. Koppeling voor win- win situaties zit er niet of nauwelijks in' (v.4)</p>	<p>wel genegen om in ieder geval te luisteren en als het niet te gek is, ook mee te helpen. (...) ik kan me wat betreft de kritiek over de netwerken en het eigen plan trekken door de gemeente niet herkennen in wat (CI 19) zegt. Maar daar raakt het mijn kritiek over de Vrienden en waarom ik er mee stop' (v.4)</p>
--	--	--	--	--	---

Planningsaanpak / houding gemeente

	Interview 21	Interview 22	Interview 23	Interview 24	Interview 25
<i>Openheid en flexibiliteit</i>					
<i>Faciliteren en stimuleren</i>	<p>‘Je kan hier gewoon heel veel dingen doen...Wat wel een stuk minder is, is de communicatie... daar kan echt nog wel wat verbeterd worden...en stellen niet goed hun prioriteiten (...) en dat ambtenaren van VTH gewoon totaal niet betrokken zijn. Die zitten puur op de regelgeving. In plaats van dat ze de lijntjes kort houden, zodat het kan opschieten, houden ze zichzelf volgens mij vooral bezig...heel slechte reageren... slechte bereikbaarheid... zouden meer vanuit een ondernemers- geest in moeten zitten... van hé: we zijn er wel om aan de regels te toetsen, maar in de samenwerking met de klant valt er heel wat te winnen hier. Betrekken de klant ook te weinig nu. In de keet, even afstemmen... dat gaat wel beter’ (v.6)</p>	<p>‘Ik denk dat als je mensen het allemaal zelf wil laten doen, dan moet je niet teveel regels opleggen. (...) ik snap dat bepaalde richtlijnen opgesteld worden, maar hoe rigide je daar vervolgens mee omgaat, dat bepaalt natuurlijk wel de motivatie bij een groep. Als een groep een goed idee heeft, dat afwijkt van die regels, en vervolgens wordt teruggestuurd van ‘ja, stuur het nog maar een keer’... dan loop je het risico dat je de motivatie uit zo’n groep slaat. Dat gaat (soms) wel goed hier’ (v.6)</p>	<p>‘Een van de dingen die ons wel heeft geholpen is die starterslening voor CPO van de provincie... dat liep via de gemeente. (...) Ze hebben wel een aantal dingen gedaan, naarmate we verder kwamen in ons project werden wel een aantal prijsverlagingen doorgevoerd. (...) [wat betreft informeren] : wat wel prettig was geweest was als de gemeente ons in contact had gebracht met mensen die ons informatie konden geven, zonder dat het geld kost, over stappen die je moet nemen en richtlijnen... daarover meer informeren. (...) Ik heb wel steeds zelf het idee gehad dat we zelf het idee moeten trekken. Alleen misten we de ervaring... dan was een checklist handig geweest (...) maar we hebben wel voldoende vertrouwen gehad om door te gaan. Al was niet alles even duidelijk...het kavelpaspoort was wel duidelijk, wat er wel en niet kon. En daarbinnen konden wij prima leven. Dus er is wel voldoende ruimte’ (v.6)</p>	<p>‘Best wel veel mogelijk (...) maar er zijn toch nog wel wat regeltjes (...) en daar zijn ze streng mee (...) controleren (...) dat begrijp ik, maar tegelijkertijd houden ze zich zelf niet zo aan hun eigen afspraken en beloftes (...) maar op zich kun je wel goed doen wat je wil (...) voldoende mogelijkheden (...) informatie was wel genoeg ja, maar niet echt verbinding of financiering ofzo. Tenminste, niet in mijn geval’ (v.4)</p>	<p>‘Het wordt goed mogelijk gemaakt, je mag nu van alles doen. Eerst moest alles wat je wilde met je huis enzo passen binnen het straatbeeld. Dus toen stuurden ze best wel. Nu mag je wel een stuk meer als ik dat zo zie (...) ze moeten natuurlijk nu ook wel’ (v.4)</p>

<p><i>Netwerken</i></p>	<p>'Ja, we doen ook een vorm van PPS...dus ze zoeken zeker aansluiting tot ons' (v.4)</p>	<p>'wij zoeken een initiatiefgroep bij elkaar en kloppen namens hen bij de gemeente aan... bij de overleggen aanwezig op het stadhuis, want mensen werken overdag... en vaak zelf niet genoeg kennis... dus wij begeleiden zo'n proces en via ons krijgt de gemeente zoiets door' (v.4)</p>	<p>'Nee niet echt, wij spreken gewoon met twee of drie van ons project met de gemeente (...) wel hebben ze ons goed geholpen door ons te verbinden met corporatie en provincie' (v.4)</p>		
-------------------------	---	---	---	--	--

Planningsaanpak / houding gemeente

	Interview 26	Interview 27
<i>Openheid en flexibiliteit</i>		
<i>Faciliteren en stimuleren</i>	<p>‘Ik denk dat er heel veel kan... dus faciliteren... zolang je maar echt wil kan er wel een hoop en ze proberen bij de gemeente ook wel mee te denken en een bijdrage te leveren. Stimuleren weet ik niet zo, dat is lastig. De IBBA regeling werkte wel goed, dat zeker. Zo werd het voor mij ook mogelijk (...) het begint met het kleinschalige, dat ook’ (v.1 & 4)</p>	<p>‘De afdeling DSO staat overal open voor wil ook graag helpen zolang het initiatief een goed PvA heeft en met concrete vragen bij DSO aanklopt. De afdeling beheer zet bij elk initiatief veel vraagtekens en ziet altijd veel risico’s’ (v.4)</p>
<i>Netwerken</i>		

Initiatieven

	Interview 1	Interview 2	Interview 3	Interview 4	Interview 5
<i>Soorten initiatieven</i>	<p>‘Ongetwijfeld (...) er zal best meer zijn dan de VVHCP (...) weet ik wel al uit het verleden dat er ook heel veel collectieve initiatieven waren die collectief iets met woningbouw wilden, dus wat weer net iets verder gaat dan, of een andere manier van PO. Die zijn er ook altijd al geweest in Poort en die zullen zich ook altijd wel blijven aandienen’ (v.8)</p>	<p>‘Ja heel veel ... (...) er zijn daar zeker op sociaal vlak genoeg bewonersinitiatieven. (...) CP en Cup. Of een ondernemer die een kinderdagverblijf heeft die zegt van; wat zou het leuk zijn als ik er nog een paardenweide bij zou maken. En dan vervolgens een stuk kavel tijdelijk tot zijn beschikking heeft gekregen en daar dan een paar paarden neerzet. Dat is gewoon zo ontzettend leuk! (...) En wat het laatste halfjaar heel erg speelt, is dat de bewoners de kavels die niet verkocht zijn of grote stukken waar niet gebouwd word, dat ze daar die moestuintjes etc. willen. Ze willen iets doen met die grond (...) [Cup] eigen moestuin... speelveldje, voetbalveldje... zonnebloemen planten, voorleesmiddagen, in de zomer zitten ze met zijn allen om de picknicktafel, ze organiseren barbecues, voetbalwedstrijdjes en in de winter hadden ze een ijsbaantje gecreëerd door het voetbalveld onder water te laten lopen (...)Je ziet het</p>	<p>‘Van burgers in Poort eigenlijk zeer weinig. Op andere plekken in Almere meer maar dat komt waarschijnlijk ook omdat Poort het goed heeft georganiseerd met het PBS en AIB die dat opvangen. Dus het komt meestal ook niet bij het Midoffice; dat is er om knopen door te hakken (...)Veel bewoners in Almere willen vooral huisje, tuintje, voorzieningen en niet teveel onrust. Zodra er wat in hun buurt gaat komen, beginnen bewoners zich te mobiliseren. Dat is niet omdat men wat wil, maar omdat men iets niet wil (...) het zijn toch vaak zakelijke bedrijven, instellingen of particulieren. Ook een particuliere bewoner kan met een vraag komen. Alleen we hebben er nog wel eens moeite mee omdat veel van die bewoners, daar komen we niet verder mee omdat die het financieel niet op orde hebben. Of we kunnen ze niet goed plaatsen (...) we hebben ook steeds meer bewonersinitiatieven die zeggen van; ‘ik heb een heel leuk idee, gemeente kunnen jullie me daarmee helpen?’ (v.8 & 11)</p>	<p>‘Nou mensen komen met allerlei initiatieven bij ons... verwijzen we ze naar Poort als locatie bijvoorbeeld... of mensen willen daar specifiek... wij doen de ondernemersinitiatieven... wij krijgen heel vaak de kruimelgevallen...niet de grote bedrijven... vooral mensen in de bijstand die geld willen verdienen... mensen worden ook wel ondernemender in dit klimaat... maar mensen denken er te makkelijk over... veel initiatieven maar veel ketst af op geld... wij krijgen heel veel leisure aanvragen waar we nee tegen moeten zeggen... dus brengen we nu in kaart... waar liggen voor die tak dan nog wel de mogelijkheden ... recreatief... horeca’ (v.8)</p>	<p>‘Zelfbouw is een burgerinitiatief. Ik zie niet veel ondernemers (...) de echte, officiële bouwgroep, waar burgerinitiatief de aanleiding is tot een ontwikkeling, zien we bijna niet. We zien ofwel kleine ontwikkelende architectjes die aan een groep gaan sleuren en mensen gaan zoeken, ofwel een klein ontwikkelaartje die ook met een architect samenwerkt. De ideaaltypische bouwgroep zien wij hier in onze gemeenschap minder (...) bewonersinitiatieven, ja, dat weer wel. Als er een kavel naast een huis nog niet in gebruik is of zoiets, dan vragen mensen “mogen we dat gebruiken als moestuin”, of als weet-ik-veel-wat, nou ja, daar gaan wij altijd aan proberen mee te werken. Nou ja, initiatiefjes, dat zijn meer initiatiefjes om even iets “om niet” te kunnen gebruiken... sporadisch’ (v.8)</p>

		vooral in het Homeruskwar. In het Europakwar. zien we eigenlijk nog niet zo heel veel initiatieven. Niet qua ontwikkeling of zo. Ik weet wel dat ze bezig zijn geweest om een stuk groen te ontwikkelen, of tenminste te willen gaan onderhouden. En iets met geveltuinjes' (v.8)			
<i>Totstand-koming</i>					
<i>Ervaringen</i>					
<i>Contact met de gemeente</i>	<p>'Dat kan op allerlei manieren. Dat zal misschien in de helft van de gevallen via het OL gaan, maar initiatieven komen op allerlei plekken in de organisatie binnen. (...)bijv. gebiedsmanagers, wijkregisseurs, die regelmatig door de stad lopen en die daar worden aangesproken. Organisatorisch zitten die bij PBS, dus daar komt ook al veel binnen (...) OL ook (...) Dan kan je, en in die discussie heb ik ook gezeten, zeggen "dat is niet goed, het moet bij het OL binnenkomen allemaal", maar ja, dat is gewoon de</p>	<p>'Voor een belangrijk deel via de Keet, maar vergunningen gaan via het stadhuis. Dan gaan gewoon alle regels in werking' (v.11)</p>	<p>'Voorheen kwam het overal binnen en werd het ook op allerlei plekken verschillend behandeld. Met het risico dat het soms ergens bleef liggen en dat er niks mee gebeurde of dat er op drie plekken mensen met hetzelfde bezig waren. Juist omdat we nu die loketten hebben, zoals het OL, wordt geregistreerd en bewaakt. Dus dan weet je wie nu wat aanvraagt en waarvoor. Dan weten we het ook van mekaar en dan wordt er ook gekeken van; 'oké, wie is er nu mee bezig?' en zit daar schot in. In het Midoffice zitten vertegenwoordigers van de hele gemeente, gemandateerde vertegenwoordigers, waar we</p>	<p>'OL hier... en dan gaat het door het stadhuis in... Midoffice ook (...) bepaalde termijnen afgesproken... binnen een week zullen reageren' (v.9)</p>	<p>'Kleine initiatiefnemers, zelfbouwers, komen in de kavelwinkel en daar worden ze helemaal geholpen; mensen met grotere projecten die worden traditioneel aan de projectleider gekoppeld. Want soms moeten er dingen uitgevochten worden, in de zin van 'hoeveel parkeerplaatsen heb je dan nodig', en dan moet er ook nog in het plan gewerkt worden. De kavelwinkel, daar liggen de kavels klaar, daar is alles bedacht, hoe is het parkeren, alles is bedacht, daar hoeft niet meer aan ontworpen te worden. Een soort tussenvorm eigenlijk waar je naar toe zou willen. (...) Want je bepaalt zo niet je</p>

	<p>werkelijkheid ontkennen; het komt dus ook ergens anders binnen en die mensen moeten dus ook gewoon wel net zo goed geholpen worden. En dat kan ook heel goed. We zijn niet afhankelijk van dat OL; het is een hulpfunctie. Je moet dat proces niet zo organiseren dat het maar langs een weg kan, het is prima als daar door rechtstreekse contacten van wijkregisseurs, dingen op gang komen (...) moet je dingen vooral ook daar laten, maar wel zorgen dat je alles wat je daar in de back-office hebt opgetuigd, dat dat ook gewoon ten dienste kan staan v.d. initiatieven. Dat er niet maar 1 voorgeschreven weg is, dat past niet bij deze manier van werken vind ik' (v.11)</p>		<p>met elkaar kijken van; 'willen we iets mogelijk maken wat eigenlijk ingewikkeld is?' Om knopen door te hakken. Het OL kijkt wat iemand precies wil... het eerste contact (...) maar zelden collectieve initiatiefnemers... het kan wel hoor... we vinden dat het moet kunnen. Het is altijd 'ja, tenzij' (v.11)</p>		<p>eigen wijk. Dat komt in Oosterwold, is de bedoeling. (...) Dus dat hebben we weer van die eerdere plannen geleerd. Dat is weer de volgende fase. En Nobelhorst is ook een soort volgende fase, waar ze proberen die netwerken te bouwen met mensen, die dus wat meer zeggenschap over de omgeving krijgen' (v.11)</p>
<p><i>Verbinden</i></p>	<p>'Dat kan ongetwijfeld ook beter. Maar ik denk [weer] de wijkregisseurs en gebiedsmanagers, die doen dat. Dus bij PBS zal het antwoord zijn, ja, die zijn er, dat zijn die mensen, maar dat kan volgens mij nog veel steviger worden verankerd en een nog veel steviger basis krijgen door dat gemeentebreed ook</p>	<p>'Je kijkt dan gewoon naar de mogelijkheden en dan zijn wij weer de verbindende factor tussen bewoners en gemeente. Wij krijgen die vraag binnen en dan vervolgens gaan we met onze collega's op pad om te zien of dat te realiseren is (...) denk ik wel een van onze hoofdtaken. En ook gewoon om uit te leggen aan</p>	<p>'Voor de korte termijn is vooral de AIB en de PBS. En de lange termijn, we hebben dus nu afspraken gemaakt in het kader van het project tijdelijk gebruik dat wij op een aantal momenten willen gaan monitoren, daar hebben we capaciteit voor gevraagd. Dus dat wij in de breedte kijken, alles wat er binnenkomt en welke contracten. Dus eerst</p>	<p>'Burgers denken al wel snel dat de gemeente wel een potje geld heeft klaarstaan voor zo'n burgerinitiatief maar dat heeft ze niet... dus veel meer dan betrokken zijn, meedenken, evt. een ruimte tijdelijk beschikbaar stellen kan de gemeente nogal eens niet (...) veel initiatiefnemers</p>	<p>'Nee... initiatiefnemers, als ze zeg maar redelijk professioneel en daadkrachtig zijn, dan krijgen ze het gauw voor elkaar. Maar veel van die initiatiefnemers, die grotere initiatieven hebben, zijn helemaal niet zo van de korte termijn, omdat ze het niet klaar krijgen. Het kan zijn dat daar ingewikkelde stedenbouwkundige plannen</p>

	<p>echt de standaardwerkwijze te laten zijn. Dus in ons project UP hebben we ook de aanbeveling gedaan dat er voor elk initiatief een duidelijke contactpersoon is en dat die contactpersoon ook die rol heeft om zo'n initiatief verder te helpen door de bureaucratische organisatie heen.</p> <p>Nu komt het gewoon nog vaak voor, iemand komt ergens binnen, heeft dan contact met bijvoorbeeld zo'n gebiedsregisseur, en dan blijkt dat er iets nodig is met onze collega's van GZ ofzo (...) Dan komen ze dus weer tegenover iemand anders te zitten; die kent het hele voortraject niet, en dat kan beter, omdat die contactpersoon ook die zaken kan regelen met Grondzaken. Soms wel GZ zelf willen doen (...) Dus er zijn toch wel weer andere constructies nodig waarschijnlijk, maar het zou wel helpen dat mensen niet steeds van de ene afdeling naar de andere worden gestuurd voor deeltjes van wat ze willen bereiken hier' (v.12)</p>	<p>burgers waarom sommige dingen niet kunnen (...) ze moeten begrijpen dat het allemaal onderhouden moet worden (...)</p> <p>Dus je moet heel duidelijk verwachtingen naar elkaar uitspreken' (v.8 &12)</p>	<p>kijken wat er allemaal is binnengekomen en wat is serieus, waar hebben we ja tegen gezegd, en welke afspraken hebben we gemaakt. Dan is het ook makkelijker om de korte termijn afspraken in relatie te zien tot lange termijn afspraken en gepland gebruik. Dingen waar ik misschien mee bezig ga, om dat te overzien' (v.12)</p>	<p>hebben er simpelweg nog niet lang genoeg over nagedacht... dus wij proberen ze dat wat meer te laten doen in dat intakegesprek... ondernemersplan bijvoorbeeld... wat wil je, wat kost het. Je stuurt ze eigenlijk met wat werk naar huis te sturen... en meer inzicht in het proces te geven. Dat doen we bij serieuze initiatieven zeker... dat we iemand van het gebiedsteam gaan benaderen enzo... 2e gesprek... en ook dat er financiering etc. moeten zijn. We vertellen simpelweg wat we nodig hebben, als we verder willen. En dan kijken wij wie het beste het vervolgesprek kan uitvoeren (...) en nee is ook een antwoord natuurlijk... moet wel goed zijn.... Haken vaak af wanneer het concreet en serieus wordt' (v.12)</p>	<p>liggen waar een initiatiefnemer niet helemaal in past. Maar nu, in deze tijd van recessie, probeert iedereen die een initiatiefnemer binnen heeft binnen de projecten echt wel te zorgen dat die initiatiefnemer er blijft en krijgt wat 'ie hebben wil' (v.12)</p>
--	---	---	---	--	--

<p><i>Diversiteit</i></p>	<p>‘Weet ik niet. Ik ken de theorie wel (...) minder mondige delen van de bevolking niet bereikt en dat je daar nog wel een plicht voor hebt. Dat is natuurlijk een belangrijk aandachtspunt. En ik kan me heel goed voorstellen dat dat zo is, maar ik heb zelf even geen idee (...) en ik heb nog geen initiatieven gezien om te komen tot een grotere diversiteit aan initiatieven. Evt. miss. IBBA (...) en we willen wel dingen voor iedereen doen... en als je dan gaat faciliteren heb je kans dat groepen buiten de boot vallen (...) moet je je van bewust zijn. Dat is wat we ons nu even realiseren, maar dat heeft voor zover ik weet nog niet echt een uitwerking gekregen in een bepaalde aanpak’ (v.13)</p>	<p>‘Dat is heel divers. Zoals het CP (...) het bestuur mannen van een wat hogere leeftijd, en dat zijn echt drie mannen die daar heel actief zijn. Tegenovergesteld: het Cupidohof wordt door een jonge griet van 24 getrokken. Bij de Dianastraat zijn het weer dames van een jaar of 40. Dus dat is echt heel divers. Het is niet een bepaald type mens die dat aanjaagt’ (v.13)</p>	<p>‘Ik begrijp toch vaak wel dat het vaak dezelfde personen zijn, ook bij projecten dat je aan het einde een klein groepje overhoudt, de ‘diehards’ die je altijd wel hebt. Soms komen er nieuwe mensen bij, maar dat hou je meestal niet lang vast. (...) er wordt regelmatig wel gestimuleerd in de wijken met groepen en dat heeft ook wel effecten’ (v.13)</p>	<p>‘Heel divers, want mensen willen nu veel meer ondernemen... wel heel veel leisure wanneer ze hun baan kwijt zijn en denken ‘wat vind ik nou leuk?’... maar ook grotere bedrijven en serieuze bedrijven. En de laatste tijd... ja in Poort veel ruimte dus ook veel cultuurgebonden initiatieven... en soms lijkt het wel opeens een trend te zijn... heb je er opeens drie achter elkaar’ (v.13)</p>	<p>‘Nee... maar veelal, mensen die geld hebben om zelf te bouwen, die komen er wel. Heel veel van die groepsinitiatieven, en dat maakt het dan weer moeilijk, daar zitten mensen bij die wel onderdeel van de groep zijn maar zelf niet draagkrachtig genoeg om zelf iets te bouwen. En als het dan weer in samenwerking met een corporatie moet, dan maakt dat het allemaal wel heel ingewikkeld (...) IBBA is gemaakt omdat we gezegd hebben ‘zelf bouwen is altijd voor de gouden randjes geweest, en we gaan het nu ook mogelijk maken voor de kleinere portemonnee’, maar IBBA is een financiële regeling en een catalogus (...) het is gedeeltelijk ook een beetje groepsbouw, omdat er ook altijd gezamenlijk geheid wordt en zo (...) Ja, het is al minder echt zelfbouw (...) omdat die grote wachtlijsten voor sociale huur er zijn, komen er ook veel mensen die IBBA gaan bouwen omdat ze dan meteen aan de gang kunnen. Dan wonen ze over twee jaar. Maar dat zijn nou niet perse alleen maar mensen die ongelofelijk een drive hebben om zelf te bouwen’ (v.13)</p>
---------------------------	--	--	--	---	---

Initiatieven

	Interview 6	Interview 7	Interview 8	Interview 9	Interview 10
<i>Soorten initiatieven</i>	<p>‘Nou in principe zijn het natuurlijk de burgers en de ondernemers die besluiten om in Almere Poort te gaan wonen of ondernemen. Dus uiteindelijk is alles op basis van mensen. Alleen is de vraag: in hoeverre hebben ze zelf echt vorm kunnen geven aan hun eigen ideeën en concepten? (...) invulling altijd door anderen dan de gemeente. (...) het best meevalt, t.o.v. andere wijken. Wel meer in PO in Poort de verhouding tussen wat ontwikkelaars opleveren en wat bewoners direct zelf opleveren, verandert wel. De openbare ruimte wordt wel gewoon door de gemeente gedaan (...) in Poort zit van alles... CPO... het Poorthuis (...) VVHCP (...) verder zijn er genoeg PO voorbeelden te bedenken... mensen die een idee hebben en dan in Poort terecht komen’ (v.8)</p>	<p>‘Je hebt bijv. de VVHCP, wat een redelijk grote vereniging is. Daarmee kijken we samen wat er mogelijk is met dat park. (...) dat is vrij grootschalig... maar laatst hadden we ook zo’n avond in Poort... en dan komen er ook een hoop mensen op ons af over leegstaande kavels enzo... dan vragen ze wat er daar allemaal mogelijk is. Kan of mag ik daar iets doen? Inzaaien? Moestuintje? (...) er is ook een bewoonster die heel erg actief in de wijk is en het Cupidohof heeft ontwikkelt...en die kijkt of ze ook met andere bewoners in de wijk wat kan’ (v.8)</p>	<p>‘Er zijn wel initiatieven... maar relatief en absoluut weinig vind ik... en als er dan initiatieven komen slaan ze dood op wat er allemaal bij komt kijken. Dus dat kan zeker meer’ (v.8)</p>	<p>‘In het kader van beheer; mensen die bijvoorbeeld een kavel leeg zien en daar dan een schommel neer willen zetten omdat ze willen dat hun kind kan schommelen. Dit soort dingen komen hier vaak binnen bij PBS in de keet in Almere Poort en dit wordt dan met de realisatiemedewerkers team Hout en Poort geregeld. (...) en mensen die een woning willen kopen (...) n de woningbouw zie je dat er op dit moment niet heel veel initiatieven zijn van ontwikkelaars enz. omdat dit financieel nu natuurlijk lastig is. Bovendien zijn heel veel Nederlanders het niet gewend om initiatief te nemen. Dus wat dat betreft valt het nog wel mee vind ik, met wat er aan initiatieven op ons afkomt. Als wij op dit moment een stukje woningbehoefte daarin tegemoet willen zien, moeten wij als Almere zelf ook aan de slag om initiatiefnemers actief naar ons toe te halen. Een aantal jaren geleden konden we</p>	<p>‘Ik heb in de loop der tijd met behoorlijk wat bewonersinitiatieven te maken gehad, maar mensen moeten er nog wel aan wennen dat er dingen kunnen (...) Cupidohof en anderen wilden dat ook toen, maar misten het draagvlak een beetje’ (v.8)</p>

				nog rustig achterover leunen en dan kwamen ze vanzelf, maar nu gaan wij ook zelf op de initiatieven af" (v.8)	
<i>Totstandkoming</i>					
<i>Ervaringen</i>					
<i>Contact met de gemeente</i>	<p>'In principe, als iemand opbelt met een initiatief voor Poort... naar het OL waar een soort intake gedaan wordt. Als dat dan in Poort is, dan wordt dat gelijk met het gebiedsteam Poort doorgesproken. En als het dan past binnen het BP de kaders voor het gebied, dan is er helemaal geen Midoffice meer nodig. Dan gaat team Poort dat gewoon begeleiden en afhandelen. Anders het Midoffice... integraal rondje (...) OL wordt de laatste tijd steeds meer verbreed, dat ook bewonersinitiatieven daar terecht kunnen... en dan heb je decentraal ook nog de gebiedsteams. Daar zitten de netwerken, die</p>	<p>'Bij ons komen initiatieven vooral binnen via de gebiedsmanagers en dergelijke... wijkregisseur... of via stichting De Schoor. De Keet speelt daarin een grote rol. Mensen kunnen altijd naar binnen lopen. Ik vind wat dat betreft dat er in Poort wel meer mogelijkheden zijn in Poort om binnen te lopen en af te stemmen dan in andere stadsdelen. Dat komt ook omdat je in de Keet zit... en die deur is gewoon (vrijwel) altijd open. Heel praktisch en een veel opener karakter dan in bijvoorbeeld Almere Haven (...) de wijkregisseur [van beheer, red.] is overigens ook wel een belangrijke schakel... die is zowat de helft van de tijd buiten, kijken hoe alles er bij ligt... goed bereikbaar verder. Allerlei vragen gaan via die mensen'</p>	<p>'De kavelwinkel is de mooiste plek denk ik, gevestigd in het stadhuis. Gemeente is de grondeigenaar... en dan één plek waar mensen alle informatie kunnen krijgen over (C)PO... makelaar verwijst ook door naar de kavel- winkel... dus die relatie moet je koesteren. Je hebt ook een digitale plek nodig waar mensen altijd terecht kunnen... Makelaars zijn decentraler. Bouwinitiatieven komen zo binnen... andere initiatieven van bewoners komen bij de wijkmanagers... die moeten dus zichtbaar (website) en benaderbaar (ook fysiek in de wijk) zijn. Die kunnen door- verwijzen naar de juiste mensen of naar de kavel- winkel (...) en als er dan echt zaken gedaan moeten worden wordt dat weer op het stadhuis gedaan... dus altijd</p>	<p>'Bouwfabriek een paar jaar geleden (...) een pand... werden ook bijeenkomsten georganiseerd om ontwikkelaars te ontvangen enzovoort. Dat is er op dit moment niet meer... initiatieven komen nu denk ik met name bij Edwin Bos binnen als projectleider van dat gebied (...) hebben we natuurlijk de kavelwinkel bij de gemeente, waar mensen voor een kavel komen voor PO. Maar wanneer iemand zelf een woning wil kopen, dan gaat die naar de makelaar. Dus dat gebeurt eigenlijk niet (...) Nou, ja niet die daar samen zitten. De bouwfabriek is niet meer een centrale locatie, of een centrale club. De bouwfabriek is op dit moment in feite een</p>	<p>'Ben ik gestart eerst bij bewoners thuis, voor spreekuur, want ik moest toch weten wat daar leefde. Daarna in een school want ik dacht van; dat is een stevige partner voor mij. Daarna ben ik in een portiersloge voor 500 euro op jaarbasis gaan zitten en daarna een bouwkeet in het Homeruskwartier waar ook DSO zat. Want daar hoorde ik veel, en kon ik wanneer ik iets hoorde gelijk vragen van; hebben jullie ook de bewoners geïnformeerd? En dat waren ze helemaal niet gewend... overleg ingesteld (...) dan weet je op een gegeven moment veel meer. En wanneer je aan de voorkant zat was er nog veel mogelijk en wanneer je aan de achterkant zat dan was het veel moeilijker en kostte het veel geld... dan bracht je dat in voordat er al iets was</p>

	mensen kennen elkaar ook goed' (v.11)	(v.11)	een wisselwerking tussen decentraal en centraal werken' (v.11)	concept om in een bepaald deel van Poort gronden te bebouwen met woningen (...) En dan hebben we bij team Hout en Poort het initiatieventeam. En verder kan een initiatief op verschillende manieren binnenkomen (...) bij OL komen vooral vragen van bedrijven en voorzieningen binnen.(...) Wat er bij ons binnenkomt zijn woningbouwinitiatieven en bedrijfs- initiatieven die komen inderdaad vaak wel via het OL en in feite zeggen we ook van; die horen bij het OL binnen te komen' (v.11)	gebeurd en dan was het nog mogelijk. Dat is heel belangrijk. Bovenop de ontwikkeling en de mensen. Iedereen die aan het gebied werkt moet in het gebied werken, en bij elkaar. En op een plek waar veel bewoners komen, bijvoorbeeld bij de AH' (v.11)
<i>Verbinden</i>	'Dat gebeurt ook bij het OL als zo'n initiatief binnenkomt, en de ondernemer of bewoner heeft een vraag, dan krijgt hij binnen twee weken antwoord... dan krijgt hij te horen waar hij of zij aan toe is. En dat past bij de verwachting van de ondernemer: geen half jaar wachten. Maar: niet alles binnen twee weken geregeld (...) dat we wel medewerking willen verlenen aan het initiatief, aan het werk... en wat wij nu nodig	'Waar je gewoon rekening mee moet houden... met iets op korte termijn... ik weet niet precies wie dat doet... maar als er iets tijdelijks komt moet dat niet het uiteindelijke doel in gevaar brengen. (...) ik denk dat het ook van belang is bij wie die initiatieven binnenkomen... zo'n gebiedsmanager of wijkregisseur kan direct heel praktisch meedenken (...) Frontlijners... zij vaak een beetje in een spanningsveld zitten... zij tussen de bewoners op gebiedskantoren en dan levert dat wat spanning op met het stadhuis	'Door met die mensen in gesprek te gaan, ze ter plekke op te zoeken, creëren mensen zoals Anja een soort netwerk waarbij mensen gestimuleerd worden zich in te zetten en zelf hun energie gebruiken om aan de slag te gaan (...) die zegt: goed dat je dit en dit constateert, ik zorg voor het één als jij mensen regelt. Dus ze gaan goed in gesprek en zijn heel praktisch bezig... dat is ook een houding (...) ja, op die praktische manier van in gesprek gaan verbindt zij de wensen van initiatiefnemers en de gemeente... waarbij je de kracht van de één gebruikt.	'Zo'n initiatief die komt hier en die heeft dan ook een formulier ingevuld van het ondernemersloket. (...) Dan is een van de eerste stappen dat je zo iemand uitnodigt en hoort wat hij wil en dan ga je samen het pad uitstippelen van; 'zoek daar een kavel'. Soms kun je dan al heel snel eens worden over een plek. Maar vaak zit daar een prijskaartje aan verbonden en zo'n initiatiefnemer wil daar ook nog wel eens over onderhandelen. Op die manier heb je dan gesprekken nodig (...)	'Cupidohof ... bijv. het hofje ernaast die kwamen bij mij en die zeiden; dat willen wij ook. Toen vroegen ze weer of ik dat kon doen, en ook hier zei ik; maak een plan. Ze wisten niet hoe. Toen heb ik ze met Marije in contact gebracht en die heeft ze geholpen, maar je moet natuurlijk wel draagvlak hebben van de bewoners (...) Daar probeer je inderdaad verbinding tussen te vormen(...) en verbinden is ook tegen ambtenaren zeggen: lange termijn dat snap ik, maar er is nu behoefte aan.. En wat ik dus altijd vind, en als je iets doet dan hoeft het niet voor in

	<p>hebben van hem... aanleveren. Dan gaan we aan de slag met de zo kort mogelijke procedure, om af te wijken van het BP. Day kost tijd, maar dan weet hij waar hij aan toe is (...) het helpt dus al wel als je van het begin af aan duidelijkheid schept. Nee is ook een antwoord... of misschien kan het wel op een andere plek' (v.12)</p>	<p>en hoe het er daar aan toe gaat (...) die mensen op die gebiedskantoren die willen gewoon snel de bewoners helpen... het kan snel... maar dat is lang niet altijd zo (...)los daarvan, wat je ook nog hebt is dat sommige gebieden in Poort nog gewoon van de ontwikkelaar zijn en dan mag je niet zomaar wat doen daar. Dan moet het door worden gespeeld naar de ontwikkelaar. Maar in plaats van het huidige (toch nog vaak via SB, DSO of PBS), willen we veranderen voor Poort naar één aanspreekpunt. Standaard naar SB en dat zij dan zorgen dat het naar de juiste personen of afdelingen gaat. Want nu werken we er nogal eens tegelijk aan... één persoon die de verdere uitzet doet' (v.12)</p>	<p>Als gemeente de kracht van de bewoner gebruiken... en ze daarbij helpen en ondersteunen... Je moet de mensen onderling verbonden krijgen en ze actief krijgen' (v.12)</p>	<p>Daarbij werken we (...) steeds meer met kavelpaspoorten (...) dan weet die ook aan welke randvoorwaarden hij moet voldoen. (...) en gebiedsteams... zitten mensen uit allerlei afdelingen... dus op die manier betrek je iedereen erbij die er op dat moment bij nodig is. En aan het begin van het traject is het wel verstandig om met de initiatiefnemer te bespreken wat er allemaal gaat gebeuren' (v.12)</p>	<p>de eeuwigheid. Nu heb je enthousiaste bewoners, die gaan aan de slag met de buurt. Maar ik kan me ook voorstellen als ze in een andere levensfase zitten, ze geen tijd en geen zin meer hebben. Dat moet ook kunnen. En dan egaliseren we het wel (...) ik ben daar heel erg van, van het korte termijn denken betrekken... sowieso zeg ik altijd moet je altijd korte successen boeken, alleen kan het daar niet bij blijven (...) Je moet gewoon slim zijn om dingen voor elkaar te krijgen, maar altijd voor de bewoners. en het kan ook gewoon een tussenweg zijn' (v.8)</p>
<p><i>Diversiteit</i></p>	<p>'Nee, dat doen we niet, want dan zou je weten wie het is, en ga je gericht je marketing erop richten en met ze in gesprek. Wat we wel zien is dat er vrij veel allochtonen met initiatieven komen (...) goed vertegenwoordigd.. die diversiteit is in heel Almere te zien (...) en</p>	<p>'We proberen er niet zozeer iets tegen te doen, maar we proberen het echt te faciliteren. En als je bijvoorbeeld ziet dat er vanuit een bepaalde groep keer op keer vragen komen, dezelfde typen vragen, dan moet je dat als gemeente ook signaleren en zeggen: we hebben daar in ons beleid geen rekening mee gehouden, maar we gaan die</p>	<p>'Ik vind persoonlijk Marije eigenlijk wel een uitzondering... maar op thema avonden en informatie avonden... daar zitten veel jonge mensen... zelfs kinderen. Veel meer dan ik gewend was(...) tegelijkertijd merk je ook wel dat een bepaalde bevolkingsgroep... ouderen veel tijd hebben. Als je kijkt naar de VVHCP... dat</p>	<p>'Nee, ik zie wel dat er voldoende diversiteit is bij de initiatiefnemers; het zijn er alleen niet altijd even veel' (v.13)</p>	<p>'Nee, dat was alles door elkaar. Het is alleen, je moet heel goed doorvragen in het begin. Is het alleen maar iemand die veel vraagt en eist. Of is het iemand die ook zelf iets wil? Heel vaak is het dan; ik zou wel willen maar ik heb geen tijd. En dan krijg je bijna altijd wel iets te pakken. Er is altijd wel iets wat ze kunnen, en dan gaan ze voor je lopen.</p>

	<p>Poort is een jonger stadsdeel qua huishoudens... ook kleiner... in plaats van de traditionele huishoudens... zeker ook met de stedelijkheid van de kust en het Europakwar. Dus allerlei initiatief- nemers' (v.13)</p>	<p>faciliteren (...) En dat betekent dus ook soms dat je je beleidskaders gaat aanpassen' (v.13)</p>	<p>zijn drie grijze mannen. Maar Marije is weer heel anders... ik denk wel dat er in Poort meer jong is (...) verder wel maar een kleine groep mensen heel actief... die andere mensen proberen mee te krijgen...lukt soms. Maar het komt vaak aan op een klein aantal bewoners; als zij actief zijn, dan worden initiatieven wat, maar het hangt wel erg van die mensen af , of zij blijven' (v.13)</p>		<p>Ik hield bij wie er kwam, en als er iemand kwam wonen maakte ik altijd kennis met de personen. Jong, oud, alles. Ouderen konden vaak meer dan jongeren omdat ze dan al vrij waren.</p>
--	---	--	--	--	---

Initiatieven

	Interview 11	Interview 12	Interview 13	Interview 14	Interview 15
<i>Soorten initiatieven</i>	<p>'Ja, er spelen verschillende initiatieven (...) Cupidohof (...) hondenspeelweide... maar verder heb je ook hier vlakbij het initiatief voor een ponyweide (...) grond in bruikleen gegeven (...) is gewoon een ondernemer die zoiets wil toevoegen aan zijn BSO en zo iets kan toevoegen voor de omgeving (...) VVHCP, maar ik weet niet of dat nog wel zoveel te maken heeft met bewonersinitiatieven... dat is gewoon een organisatie die best wel ver afstaat van de bewoners... is ook grootschalig (...) het is heel lang denken, maar wat doen ze concreet? Dat valt tegen' (v.8)</p>	<p>'Er zijn wel initiatieven... nou, moet ik het wel initiatieven noemen? Ideeën... Cupidohof... dat is tijdelijk gebruik...zou alles opgebroken moeten worden... maar dat is een leuk initiatief. En daar doen bewoners het ook zelf. En daar houden ze het ook zelf bij. Maar we krijgen ook wel heel veel bewonersideeën vind ik het dan. 'kun je de kavels naast ons inzaaien' is het dan, 'want dan ziet het er netter uit' (...) verder heb je aan initiatieven een speelhofje, wat ze willen afsluiten, wat dus niet gaat. In het Homeruspark willen ze dan een vlindertuin gaan maken... dat grenst er dan ook weer vlak aan en nu gaan we dan gezamenlijk de combinatie maken... VVHCP... Frankrijkkade in Europakwartier... die bewoners betrokken bij de inrichting... dat is ook een soort bewonersinitiatief want het is uit hen gekomen (...) Ik vind het aantal initiatieven in Poort relatief op zich nog wel meevallen... en ik vind dat</p>	<p>'Hier al best wel veel wat voor ideeën er komen vanuit de bewoners. Ja echt CPO vind ik relatief beperkt die ik langs zie komen, maar er zijn bijv. wel veel initiatieven over invulling geven aan het CP qua speelruimtes. Mensen uit Poort die graag een kitesurf plek willen hebben aan het strand. Op die manier zijn er wel heel veel initiatieven...of een gezamenlijk tuintje of een kinderboerderij of dat soort dingen. Daar vind ik Poort wel heel actief in. De bewonersgroepen die opgericht worden... heel leuk en opvallend aan Poort' (v.8)</p>	<p>'Je hebt een aantal belangrijke initiatieven, zoals de VVHCP(...) daar zit een zwaar bewonersinitiatief achter (...) vind ik een heel sterk voorbeeld van hoe je dat faciliteert en steunt (...) gemeente en corporatie (...) gaat om de inrichting en prettig wonen namelijk. Maar kwantitatief niet spectaculair veel (...) meer dat er een aantal belangrijke zijn (...) verder ook wel moeilijk inschatten' (v.7)</p>	<p>'Nou sowieso qua aantal bewoners zijn er niet zoveel (...)initiatief wat bewoners hadden wat bij de Willem Barentsz Route... doeltjes verplaatsten... maar tot nu toe niet van gekomen...Als er een vraag of een verzoek komt van bewoners over hun woonomgeving, dan gaan we in gesprek en kijken we of we samen met partners daar iets mee kunnen. Wat we daar wel hebben gedaan is een soort collectieve fietsenstalling (...) er is geen urgentie om echt dingen in hun woonomgeving te willen veranderen dus iedereen woont denk ik wel met redelijk veel plezier in Poort. Ieder heeft zo zijn eigen dingen, en het is nog in de opbouwfase maar loopt niet tegen dingen aan (...) als er urgentie is (...) is er dus een echt belang om daar iets mee te doen en dan vinden ze hun weg. Een wens uiten is snel gedaan [maar daarna...] (...) en misschien gaan we wat meer doen met leegstaand vastgoed in de toekomst... zijn we mee bezig' (v.7)</p>

		niet zo gek, want mensen hebben het beredruk. Maar de eerste moet wel een lange adem hebben. Dan...volgen ze uiteindelijk allemaal. Maar je moet wel zo'n trekker hebben die doorzet ...dat ontbreekt denk ik vaak bij mensen; ze hebben het druk... best wel moeilijk om van de grond te krijgen' (v.8)			
<i>Totstandkoming</i>					
<i>Ervaringen</i>					'initiatief' wat bewoners hadden wat bij de Willem Barentsz Route... doeltjes verplaatst...toen met heel veel moeite bij de gemeente voor elkaar gekregen dat die bereid waren als er genoeg bewoners dat wilden om die doeltjes te gaan verplaatsen. En toen opeens kwam het niet uit voor de bewoners...
<i>Contact (met de gemeente)</i>	'Hier in de keet kan iedereen gewoon binnenlopen en een gesprek voeren. Dat is belangrijk voor de eerste contacten. Persoonlijk contact en aandacht is gewoon belangrijk, dan kun je elkaar ook een beetje inschatten. Dan vervolgens gaan wij	'Dat is op dit moment nog op alle kanten(...) Wel komen er via info@almere.nl initiatieven binnen die dan in een centraal meldingen systeem komen... via 14036... dat komt dan via één of ander, ander systeem binnen bij ons Midoffice... dus bewonerswensen worden	'Dat is dus heel wisselend. Soms meldt iemand zich bij DMO met een bepaald idee en dat komt dan via via dan toch weer bij ons terecht. Of je spreekt mensen op een bewonersavond en je komt zelf met ze in contact. Het kan via de gebiedsmanager zijn, het kan via een wethouder zijn, dat is gewoon heel diffuus (...) Bouwfabriek (...)	'We hebben geen specifiek 'format' daarvoor (...) we tal van manieren waarop zo'n initiatief bij ons binnenkomt. We hebben een eigen netwerk in de wijk dat aan het werk is. We beoordelen belangrijke partners in het gebied (...) scholen, welzijns-organisaties, bewoners, middenstanders' (v.9)	'Onder andere via mij en de andere mensen die in de gebieden bezig zijn met bewoners' (v.9)

	<p>kijken bij een initiatief: wat kunnen we ermee? En wie hebben we er dan bij nodig? Dus we zijn welwillend' (v.11)</p>	<p>dus op wijkregie gezet. Maar er komen ook bewonersinitiatieven rechtstreeks bij PBS binnen. En Hans Beke zit natuurlijk ook al zo lang in Poort dat er ook verzoeken rechtstreeks bij hem binnenkomen. En daar zijn wij dus nu met z'n allen in het Keetteam een beetje mee aan het zoeken en we moeten het gewoon samen doen, samen zoeken en oplossen... en kijken wat we doen... het werk verdelen'(v.11)</p>	<p>toen hebben we gezegd van; 'we willen eigenlijk in het gebied aanwezig zijn waarin partijen met ons in gesprek moeten gaan (...) daar zaten we een aantal weken lang met een aantal projectleiders en andere mensen en hebben we intake gesprekken gehouden... Na die tijd is het eigenlijk allemaal weer opgeruimd, hebben we het plan definitief gemaakt en is het gewoon in verkoop gegaan. (...) dat concept van de bouwfabriek, waarin we dus mensen uitnodigen om echt in gesprek te gaan over de ontwikkelingsmogelijkheden en samen met de markt dat te doen en initiatieven te faciliteren, dat willen we eigenlijk ontwikkelen verder... De Bouwfabriek [decentraal] vond ik echt super! Dat werkt dus ook echt want je komt echt in gesprek met mensen en mensen kunnen binnen- lopen. Die afstand tussen gemeente en wijk is toch dan veel minder groot. De gebiedsmanager die wij dus hebben die zit dus ook in Poort in zo'n bouwkeet. Die is denk ik ook heel goed benaderbaar daar. De aanwezigheid in het gebied is volgens mij wel echt belangrijk' (v.11)</p>		
--	--	---	---	--	--

<p><i>Verbinden</i></p>	<p>‘Kijk, je moet zelf ook een visie hebben... op het nu. De lange termijn, waar je als gemeente normaal gesproken (ook) in denkt, is pas over 10 jaar. Maar je moet nú initiatieven omarmen en water bij de wijn doen, want anders gebeurt er voorlopig niets (...) al zit er wel een grens aan tijdelijkheid. Je moet toekomst- bestendig werken, maar het oog voor nu niet uit het oog verliezen. Er wonen nu al een paar jaar mensen in het gebied’ (v.12)</p>	<p>‘Het duurt allemaal niet zo lang... ik heb wel het idee dat... zijn ze mee begonnen... maar dat de bewoners dan wel zitten te wachten van: gemeente, kom maar op met de plannen. Als jullie ze nou even uitwerken en het even snel neergooien... . Nee, het is wel de bedoeling dat je er zelf ook wat aan gaat doen (...) maar dat is denk ik ook wel een beetje miscommunicatie; wat verwacht je van elkaar. Want de mensen hebben gewoon gedacht dat ze hun ideeën kunnen spuien... en dan schrijf jij ze allemaal op... en dan horen we allemaal wel hoe het gaat worden. Dus er moet duidelijker uitgesproken worden wat je van elkaar verwacht: wat willen jullie zelf gaan doen? (...) vaak ideeën en het is niet echt concreet meestal... maar mensen zijn het ook helemaal niet gewend’ (v.12)</p>	<p>‘Ik denk dat wij in Poort relatief snel schakelen. Als we iets leuk vinden en het kan dan regelen we het. En ik merk dan zelf dat je in Poort toch wel heel erg sterk op de realisatie zit van bepaalde dingen. Snel schakelen. Ik krijg vaak terug dat wij toch wel relatief snel kunnen schakelen’ (v.12)</p>	<p>‘We hebben bijvoorbeeld de Betere Buurtprijs, een stimulans om met initiatieven te komen en daarbij goed over de voorbereiding en uitvoering na te denken (...) voorinvesteringen, medestanders enzovoort (...) de stappen na het plan (...) want dat blijkt vaak wel nodig (v.10)</p>	<p>‘Voor mij zijn dat eigenlijk geen termen waarin ik denk, korte termijn en lange termijn of dat ik het gevoel heb dat het discrepantie geeft tussen gemeente en bewoners. Nee, zie ik niet zo 1,2,3 helder voor me. [over het concreter worden van ideeën] : Ja, want dan zou je kunnen zeggen van ‘goh ja, is het voldoende bekend dat ze bij een opbouwwerker terecht kunnen om hun daarin te faciliteren of te stimuleren?’. Maar dan denk ik van ja, als die urgentie er echt is, dan vinden die mensen hun weg. (...) er moet ook een soort beginenergie zijn want anders ga je het weer als organisaties voor hen uitstippelen. En soms zie je dat mensen daar best een steuntje in kunnen gebruiken. Maar er moet eerst basis-energie zijn, dat mensen echt iets willen...proef je snel genoeg...’ (v.10)</p>
<p><i>Diversiteit</i></p>	<p>‘Nee dat is al een diverse groep; de diehards zijn natuurlijk wat meer en ook meer op de voorgrond, maar er komen hier in de keet mensen met</p>	<p>‘Wel heel divers eigenlijk... dat is jong, oud door elkaar heen. Mensen met kinderen, mensen die gepensioneerd zijn, dus wat dat betreft is het een diverse groep ja. Dat valt</p>	<p>‘Het is wel heel verschillend. (...)Ik kan niet zo zeggen dat het een en dezelfde soort type persoon is. (...) Ja, kijk als je je stilhoudt dan pikken we dat signaal ook niet op. De mensen die het hardste</p>	<p>‘Bij de VVHCP bijv. zijn het wel vaak dezelfde mensen (...) maar verder is het een vrij diverse groep, al zie je vaak genoeg, in heel Almere, mensen die allerlei verschillende</p>	<p>‘weet ik niet zo’</p>

	ideeën en initiatieven... en dat het PO divers is, met ook de IBBA regeling, lijkt me voor zich spreken (v.13)	me ontzettend mee, al die betrokken mensen. Daar hebben ons dus ook niet specifiek op gericht. En sommige mensen zijn wat minder betrokken, maar dat hou je' (v.13)	schreeuwen komen wel het eerste aan tafel misschien'(v.13)	dingen [tegelijk] doen' (v.11)	
--	--	---	--	--------------------------------	--

Initiatieven

	Interview 16	Interview 17	Interview 18	Interview 19	Interview 20
<i>Soorten initiatieven</i>	<p>'Ja, je hebt bijv. ons Cupidohof, maar ook KCA met de ponyweide en moestuintjes bij het KDV(...) die grond hebben ze in bruikleen van de gemeente gekregen (...) en VVHCP (...) Er is in Poort ook wel een vernieuwende 'spirit'; veel jonge mensen met kinderen en die echt de motor zijn van initiatieven. Die hebben natuurlijk deels, hun eigen huis gebouwd... kan zich vertalen(...) maar er zijn wel steeds allemaal 'maren'(...) Er zijn wel veel initiatieven, maar lang niet alles lukt, want mensen zijn er niet aan gewend dat ze het zelf (...) het probleem met de VVHCP is echter dat het draagvlak bij bewoners ontbreekt ... een papieren tijger' (v.5)</p>	<p>'Er waren en zijn veel initiatieven hier in Poort; kijk maar om je heen, zeker in Homeruskwartier is er veel. Maar ook in de wijken daarbuiten is er genoeg, bijv. in het kader van de Bouwfabriek is dat geweest. Maar ook een park dat ontwikkeld wordt' (v.5)</p>	<p>'Vooral op het gebied van PO, maar ook in de openbare ruimte; er kan van alles en je ziet dat ook mondjesmaat gebeuren' (v.5)</p>	<p>'Bewonersplatform bij de Schoor... begint een beetje op gang te komen, ook wel met betaalde mensen... bij de Vrienden zijn het vrijwilligers... verder ontstaan er her en der wel kleine projecten van moestuintjes en dat soort dingen. En een van de ex bestuursleden is nou ook wel weer bezig met een sport BSO enzo te bouwen in het park... en gaat wel weer meedoen aan de dierenspeelweide... dat soort dingen gebeurt wel' (v.5)</p>	<p>'Ik zie ze gelukkig steeds meer... denk dat mensen als Marije & Ernest e.c. de pioniers zijn... mensen zoals ik vallen meteen in en bij. En zo zijn er gelukkig meer (...) en de VVHCP nog jong... net als Cup... kijken echter ook om ons heen. Bewoners uitgenodigd... Dus we zijn al aan het stimuleren ... wordt dat steeds meer. Die beginnen dat in te zien. Er is denk ik een omslag nodig bij de bewoners... nu wat kleine initiatieven om mij heen... zoals aan de voorkant van mijn huis... bloemen gezaaid voor de bijen ofzo (...) en dan gaan ze toch ook kijken of ze dat samen met de burens niet iets (tijdelijk) leuks van kunnen maken ... kom eens bij ons kijken (...) bewoners kun je wel aanspreken op kleine, korte en concrete dingen die relatief snel resultaat opleveren' (v.5)</p>
<i>Totstandkoming</i>	<p>'Het was eerst een gewoon veldje, wij dachten: dat kan</p>	<p>'Ingesprongen op vraag naar kleine appart. (...) toen kwam het PO Poort en toen</p>	<p>'Ben voor mezelf begonnen... ontwikkelen vind ik gewoon erg leuk... betrokken bij CPO</p>	<p>'Initiatief genomen door de gemeente, door het Cascadepark te presenteren</p>	<p>'Nog niet zo lang betrokken... Je bouwt hier je eigen huis, maar dat is op een gegeven</p>

	<p>beter. Dus vorig jaar zijn we begonnen met het aanpakken... ik de voornaamste trekker... met slechts een paar begonnen, en langzamerhand krijg je de rest redelijk mee. Vooral via de kinderen... via externen... geld gekregen' (v.2)</p>	<p>hebben we een opzette gemaakt ... flexibel gehouden. Uiteindelijke bewoners ... betrokken bij hun eigen huis. Allerlei jongeren reageerden... gaan we doen' (...) Het gevolg was de Homerusmarkt, waarbij we hetzelfde doen voor ondernemers. Want wat wil de ondernemer? Een betaalbare plek... een overdekte markt. (...) de Bouwgroep is er op gericht dat ieder lid apart zijn eigen grond koopt bij de gemeente... een soort PO. Maar wij zoeken mensen bij elkaar en zorgen dat het wat meer samenhangend verloopt' (v.2)</p>	<p>... loopt het moeizaam vanwege te grote groepen... en de gemeentes doen er ook lang over (...) zie behoefte aan stads wonen... gericht op de vraag dus.. ben gaan samenwerken met een architect... proberen het bouwproces te verkorten... begeleiden het proces nadat we de mensen bij elkaar hebben gekregen. Het enige wat wel vast is, is de gevel; dat regelen wij (...) passie, met mensen zoiets bouwen' (v.2).</p>	<p>als een park dat kan worden ontwikkeld door de bewoners (...) daarvoor zijn een aantal dingen verzameld, zoals allerlei losse briefjes... wilden iets met crowdfunding en niet bedginnen met subsidie... enquête... vereniging... 120 betalende leden en 350 mensen die wel eens willen helpen... draagvlak dus ... themagroepen ... plan gemeente als uitgangspunt (...) park beter benutten... hogere kwaliteit (...) quick-wins proberen te galen... honden- speelweide wegens gebrek in Poort... sponsoring... steeds wensen opgesteld en bezig met plannen voor het park ontwikkelen' (v.2)</p>	<p>moment (een soort van) af; je woont er. En dan wou ik ook een actieve bijdrage leveren aan mijn omgeving. Poort is daarin apart, want er ligt nu heel veel braak ... een heleboel tijdelijke mogelijkheden. Zoals het Cup. en het CP... allerlei mensen al bezig daarmee ...dreef mij om het bestuur te versterken bij de Vrienden. Die vereniging bestond dus al toen ik er kwam. Op een rijdende trein gestapt' (v.2)</p>
<p><i>Ervaringen</i></p>	<p>'Bijv. hondenweide hier verderop (...) mensen toonden interesse en wilden meedoen. Maar gisteren gingen we daadwerkelijk beginnen met bankjes neerzetten enzo... kwamen er maar zeven mensen. Dat is frustrerend en jammer, want het kost een hoop energie.. het moet</p>	<p>'Hoewel PO zich nog verder gaat ontwikkelen, blijft het bouwen in groepen lastiger. Max. groepsgrootte is eigenlijk wel 20 - 25 man; anders zijn alle wensen en eisen niet meer te overzien. Dan loopt het proces vaak voor geen meter' (v.9)</p>	<p>'CPO kost tijd... en hoe groter de groep, hoe kleiner de kans op slagen... Zo'n groep moet beperkt zijn qua omvang. Je hebt een harde kern nodig met een lange adem. En ieder moet zelf zijn financiering regelen... woongroepen kunnen wel werken' (v.9)</p>	<p>'Samenwerking met de gemeente soms moeilijk, die hun eigen plannen nogal eens wil doorzetten... gemeente had in de praktijk al dingen in beweging gezet (...) bestuur van zo'n vereniging valt niet altijd goed te combineren met een gezin en een zware baan... kost veel tijd en energie... en je moet echt quick wins hebben, waarvan ik vind dat die bij</p>	<p>'VVHCP zitten teveel op de stoel van een projectontwik. ... zijn een partij zoals de gemeente dat ook was... gat tussen het bestuur vd VVHCP en de bewoners groter dan zij zelf denken... gewend om tegenover een partij als de gemeente te zitten... de meeste bewoners niet.... Moet je veel concreter en kleiner dingen laten doen... het plan, hoewel op basis van wensen van bewoners, is gewoon te theoretisch en abstract.</p>

	<p>wel leuk zijn, zoals met die moestuintjes (...) mensen zijn niet gewend dingen zelf te doen; ze denken: daar betalen we toch belasting voor? In Almere zijn we niet gewend om dingen zelf te doen(...). Mensen moeten inzien dat ze er zelf belang bij hebben, al moeten ze aan meer dan zichzelf denken..Enthousiasm eren dus i.p.v. perse eerst draagvlak eisen. (...) beseffen, dat het mag en dat ze het op die manier ook meer eigen kunnen maken ... echt trekkers in de buurt nodig (...) goed werkt zijn kinderen... die verbinden echt. Meer binding met Almere (...) je hebt ook negatieve verbinders' (v.9)</p>			<p>ons goed in elkaar zaten, om de buitenwacht tevreden te houden (...) bij vrijwilligers heb je geen contract, ben je afhankelijk van afspraken die minder hard zijn... en je bent als vrijwilliger in het contact met de gemeente afhankelijk ... andere aanpak dus... bijv. themagroepen' (v.2 & 9)</p>	<p>Kunnen bewoners niet echt wat mee. En de netwerken zijn ook heel theoretisch... bewoners komen echter straks niet vanzelf achter hem aan. Een paar zijn genoeg. Dat concrete draagvlak is er, maar dat zijn geen honderden mense (...) bij het Cup hier altijd heel realistisch geweest... wat kunnen we zelf en wat niet. Dat uitleggen... kost moeite maar uiteindelijk gaan ze daar bij de gemeente dan wel in mee... beetje zoeken en soms ook wel een beetje doen. Soms ook zonder de gemeente iets doen (...) politiek heel erg geneigd zich aan te sluiten bij successen, en ambtenaren moeten het vuile werk opknappen... schipperen tussen regels en bewoners in... regels moeten flexibeler, maar ambtenaren moeten ook minder verknocht aan regels worden' (v.9)</p>
<p><i>Contact met de gemeente</i></p>	<p>'De keet is hierin belangrijk. Daar loop je zo binnen, is een laagdrempelige entree. Verder heb ik gemerkt dat je een beetje eigenwijs er tegenaan moet gaan en dat je dat soort</p>	<p>'Ik woon in Almere en raakte geïnteresseerd toen ik Duivesteijn over PO hoorde praten. Alle gevestigde partijen waren toen tegen, maar op dit moment, nu is dat beter. Wij hadden het idee over die appartementen en marktplaats units: zou</p>	<p>'Wij hebben contact met de gemeente via het stadhuis. Toen er kavels op de markt kwamen zijn wij er voor gegaan (...) Edwin kan ik altijd bellen, ook al is het 's avonds... dat is voor ons heel handig, want wij hebben ook 's avonds en in het weekend</p>	<p>'We wilden aan die themagroepen ambtenaren koppelen, die out the box kunnen denken. (...) die kan dan op het gemeentehuis ook doorgeven wat er speelt en wat er leeft... dat zich dat een beetje zou kunnen</p>	<p>'Het goede aan Almere Poort is dat ze de uitvoerende ambtenaren in het gebied hebben gestationeerd. Dan hoeven we niet voor elke vraag naar het stadhuis. (...) slimme zet, die ken je op een gegeven moment ook persoonlijk, van gezicht, van</p>

	<p>mensen ook bij de gemeente nodig hebt' (v.8)</p>	<p>zoiets niet mogelijk zijn? Met dat zijn we naar het stadhuis gegaan en hebben we erover gepraat. Het bleek mogelijk te zijn, dus ik heb er niet zo heel veel op aan te merken' (v.8)</p>	<p>pas contact met onze kopers. En als ik dan vragen heb, kan ik direct bij hem terecht...dit betekent dat ik gewoon langer kan werken (...) projectmanagers zoals hij moet je hebben; faciliteren is vooral dienstverlening. Bereikbaarheid. Je moet door, binnen de mogelijkheden' (v.8)</p>	<p>ontwikkelen... dat hebben we verkend maar toen bleek dat de gemeente daar toch niet in mee kon gaan. Geen idee of ze geen verwachtingen wilden scheppen die ze later misschien niet waar zouden kunnen maken, of dat ze gewoon hun eigen plan wilden uitvoeren. We hebben toen goede contacten gehad met Anja de Graaff, die heeft toen heel goed geprobeerd dan zelf maar die rol over te nemen... die interface rol... en dat werkte best wel goed (...) Het gebrek aan communicatie met mogelijke partners breekt de gemeente nog wel eens op... ze staan onvoldoende open. De sfeer was niet goed. Er werd heftig gespeeld. De interfaces moeten verbeteren... er zit daar nu wel potentie qua mensen, maar die hebben ook nog steeds te maken met spanningen tussen bestaande en gewenste structuren. (...) Intussen zegt de gemeente dat het ons een beetje aan draagvlak ontbreekt... maar ik denk persoonlijk dat de gemeente nog nooit zoveel draagvlak heeft</p>	<p>naam... en dan kan je dus aan hen dingen vragen, en dan hoef je niet allerlei officiële kanalen naar het stadhuis te nemen. Dat betekent echter wel dat zij steeds een inschatting moeten maken... is een lastige taak. Maar dat is op zich wel heel goed, dat ze dat concreet bijna op de locatie doen' (v.8)</p>
--	---	---	--	---	---

				<p>gehad voor haar plannen als wij voor die van ons. (...) je moet gewoon in goed vertrouwen met elkaar doorgaan. En de gemeente is nogal eens aan het traineren bij bijvoorbeeld die speelweide (...) zorg dat je betrouwbaar bent in je communicatie, zorg dat je gezamenlijk doelen stelt en als je vindt dat je er niet aan kunt voldoen: geef het dan van tevoren aan. Wees eerlijk, wees duidelijk.' (v.8)</p>	
<i>Verbinden</i>					
<i>Diversiteit</i>	<p>'Heel divers, kinderen zijn vaak enthousiast en werken verbindend(...) ze groeien op en hebben dus binding met de buurt.. daarom moet je ook met hen starten verantwoordelijk bij te brengen voor de buurt...dan willen ouders ook wel helpen(...) dus vooral mensen met kinderen waarvan er in Poort natuurlijk al veel zijn... maar in Poort hangt sowieso een</p>	<p>'Een diverse groep ja, we krijgen met allerlei verschillende mensen te maken die bij ons komen. Dat maakt het ook leuker trouwens' (v.10)</p>	<p>'Je hebt allerlei initiatiefnemers; het is heel divers. Daarin moet je wel het onderscheid maken tussen de dromers en de mensen die concreet stappen kunnen en willen zetten in het initiatief. Maar zelfs dan is er nog een grote diversiteit aan initiatiefnemers' (v.10)</p>	<p>'Divers; er doen allerlei mensen mee met initiatieven... en zeker de VVHCP is gewoon een grote club' (v.10)</p>	<p>'Ze zijn met vijf bestuursleden begonnen, waar nog wel een soort diversiteit in zat... er zaten ook twee jonge mensen bij... waarvan heel concreet er één een moeder van een kind was... maar de andere bestuursleden zijn al iets ouder... daardoor ben je al wat beperkter en misschien al wat minder een vertegenwoordiging van de bewoners. Ze zijn goed begonnen met dat idee, die twee jongeren erbij... themagroepen erbij zodat mensen heel concreet met plannen bezig kunnen zijn, maar als daar niet snel en</p>

	goede spirit... een diverse groep ja' (v.10).				concreet genoeg resultaat uit komt, dan haken mensen dus af. 2 andere bestuursleden haken (...) af... en dan blijft er iets over dat best wel beperkt is' (v.10)
--	---	--	--	--	---

Initiatieven

	Interview 21	Interview 22	Interview 23	Interview 24	Interview 25
<i>Soorten initiatieven</i>	<p>'Eigenlijk weinig, wat ik zie. Ik zie diverse kansen hier... denk bijv. aan gefortuneerde ouderen... babyboomers... daar allerlei mogelijkheden in. Kleinschalige try-outs zou je sowieso iets mee kunnen doen (...) nu is het hier dood... je kan hier niet wonen... het enige waar het druk is, is de AH' (v.5)</p>	<p>'Niet zo gek veel zicht op. Het enige wat ik wel weet... ik ken een voorbeeld waar het eerste gebouw van Corsini Due gebouwd is, aan het Cup... dit is precies een groep die min of meer al van tevoren met elkaar in aanraking zijn gekomen met elkaar vanwege IBBA... in het proces, nog voordat ze er woonden... en dan is dit een uniek voorbeeld van hoe deze mensen het initiatief nemen doortrekken... maar dat is natuurlijk ook iets dat uit de mensen zelf moet komen. In het blok ernaast... precies hetzelfde... maar gebeurt het niet... mensen zijn nou eenmaal schaars. (...) Trek het initiatief naar je toe. Er wordt echter nog redelijk veel gedacht in: oke, dat is een taak van de gemeente. Terwijl dat niet perse een taak van de gemeente hoeft te zijn; je kunt dat ook naar je toe trekken. En de gemeente, zeker met Almere en zeker in Poort, staat de gemeente daar heel erg voor open, voor burgerinitiatieven (v.5)</p>	<p>'In Meerland (...) zit Calipso (...) woonplek willen creëren voor hun kinderen en daar hun zelfzorgzaamheid willen regelen. (...) nog zo'n initiatief (...) Woonmere. En dat is ook van ouders met lichamelijk gehandicapte kinderen, die ook een gebouw neerzetten en gezamenlijk zorg inkopen. Aan de andere kant, in het Homeruskwartier-centrum, waar je kan bouwen met de bouwgroepen, daar is volgens mij één bouwgroep van start gegaan en heeft ook daadwerkelijk iets gerealiseerd... en verder is er nog niks gebouwd. Er zijn nog wel wat architecten die wat projecten hebben lopen daar, maar er is daar verder niemand, die een levensvatbaar project</p>	<p>'Ja, al dat PO hier (...) mensen bouwen zelf (...) heel die wijk is zo opgebouwd (...) maar verder niet zoveel' (V.3)</p>	<p>'Het PO, maar ook allerlei initiatieven (...) ik zit zelf bijvoorbeeld bij de Vrienden van het Cascadepark. En ik ben niet de enige, want er gebeurt best wel veel daar'(v.3)</p>

			heeft' (v.5)		
<i>Totstandkoming</i>	<p>'Locatieonderzoek... konden we wonen en werken combineren op ondernemerskavels. welstandsvrij was. Dus je kon je eigen idee voor de kinderopvang hier kwijt. Samenwerkten met een bevriende architect... wilden blikvangers creëren(...) toen liepen we te denken aan een moestuintje en pony's... speelweide... BSO hier niet goed in de tuin terecht kan...eerst ging het veel te snel want we waren net gestart. Betonpaden aangelegd, omheining er omheen gezet... mensen moesten ook een beetje doorkrijgen dat het bij die boerderij hoorde, dus een beetje een boerensfeer gecreëerd... managesfeer... trok veel kinderaandacht uit de omgeving... niet alleen die op de</p>	<p>'Corsini Due spin-off van Villa Corsini. Een project dat ik zelf als deelnemer heb meegemaakt, daar heb ik heel veel kennis en ervaring mee opgedaan, tijdens dat proces... mensen die dat ook wilden doen. Toen hebben we het idee opgevat om kennis en ervaring professioneel te gaan gebruiken als procesbegeleider. Van daaruit zijn we Corsini Due gestart... bij de gemeente gaan vragen naar een locatie en uiteindelijk is daar Poort, Homeruskwar., uitgekomen' (v.2)</p>	<p>'Het idee leefde al lang bij één van de initiatiefnemers(...) we zijn daar nu zeven of acht jaar bezig geweest met dat groepje (...) gekeken of we een plek konden realiseren waar we met elkaar met elkaar konden wonen, waar we dingen met elkaar konden ondernemen en waar we voor de buurt dingen konden ondernemen (...) In Poort mogelijkheden... om in bouwgroepen te bouwen... contact met de gemeente... kavel... niet genoeg financiën (...) een gezamenlijke stichting... in contact gebracht met de Alliantie...in nieuwbouwproject Meerland terecht gekomen' (v.2).</p>	<p>'Ik woonde al in Almere Buiten (...) maar daar wilde ik mijn kind niet laten opgroeien (...) in Almere Overgooi zijn de kavels te groot (...) Dus in Almere Poort want dat leek ons ook leuk, dus toen hebben we daar een kavel gekocht' (v.1)</p>	<p>'Wij woonden al in Almere en wilden ons eigen huis bouwen... binnen Almere doen en toen hoorden we van Poort (...) dat was toen nog één van de weinige mogelijkheden in Almere voor PO (...) en toen zijn we gaan meedingen voor een kavel' (v.1)</p>

	<p>BSO zaten... Marije betrokken bij de moestuintjes... BSO (...)</p> <p>Meisjes houden het schoon... buurman aan de overkant van 76 zorgt ook voor de dieren... moeizaam proces maar het gaat op zich wel goed nu' (v.2)</p>				
<i>Ervaringen</i>	<p>'Niet echt hoor, ging allemaal feilloos, want we hebben gewoon een contract opgesteld... gebruiksovereenkomst... toen 'ie getekend was stond zondags het hekwerk er al in.... Lopende trein... gaf ook weer vertrouwen aan de keet hier... gaat snel... is leuk... doet ook wat hij beloofd heeft. Maar als ik dan weer zou zeggen: ik wil daar een kraantje, kan dat gedaan worden? Dan is het allemaal weer moeilijk (...) ook lid van de VVHCP... het probleem is dat die teveel willen, en te weinig realistisch zijn met hoeveel dingen</p>	<p>'Corsini Due valt binnen een pilot project van de gemeente met het IBBA verhaal. En ja, omdat het een pilot project is, omdat het nieuw is, ontdek je ook heel veel dingen gaandeweg. Ook met die organisatie zelf, samen (...) Planningsmatig, het verschil in tempo wat een bouwgroep doormaakt met particuliere kavels die ernaast gebouwd worden. Je bent afhankelijk van de invulling van de groep, en van hoe snel je een bouwgroep vult... hoe sneller je die vult, hoe sneller je kan bouwen. Bij het geval van Corsini Due loop je dan als het ware achter met de bouwplanning, t.o.v. de naastgelegen woningen... ja, op het moment dat je dan gaat bouwen, dan kom je erachter dat dat invloed heeft (...) dat</p>		<p>'Je hebt een goede planning nodig (...) en ook een lange adem (...) er komt nogal wat op je af. Je moet concreet weten: wat ga ik doen (...) en echt doorzetten, want er is hier geen vangnet (...) ik vind het wel lekker, maar er zijn echt wel mensen hier die het niet redden' (v.6)</p>	<p>'e wilden een schuin dak, maar dan naar slechts één kant toe. Maar nee dat mocht niet, we moesten van de gemeente aan alle twee de kanten een schuin dak doen (...) maar mensen die later hier in de straat zijn komen wonen, daar verderop, daar mocht het opeens wel. (...) Nu zal het wel komen door de crisis ofzo (...)willen ze veel meer faciliteren natuurlijk. Maar dat is voor ons jammer... Maar verder beviel het wel om ons eigen huis te bouwen (...) je bent actief bezig (...) net als met de Vrienden' (v.6)</p>

	<p>kosten... en ze zien het ook heel erg als hun park... zij voelen zich er verantwoordelijk voor en zijn in die zin dus ook wel wat autoritair... ons initiatief voor de kinderboerderij komt in het CP... doen ze heel moeilijk... wel weer aangemeld voor de themagroep dieren... net als Marije en nog wat anderen... dan gaat het wel weer beter. Maar veel van de plannen van de Vrienden zijn heel ambitieus, zonder genoeg na te denken over de (potentiële) gevolgen... ze zeggen investeerders te hebben en verwachten dan rendabel te worden... daar kunnen zij te moeilijk antwoord op geven, er is wat dat betreft nog teveel onduidelijk. (...) En ook de verbinding met bewoners kan nog beter' (v.9)</p>	<p>het je extra geld gaat kosten (...) bezig met iets uit te vinden dat best wel nieuw is... voor ons als begeleider zijn de zaken wat minder nieuw... maar voor de mensen die je bij het bouwen betreft zijn veel dingen natuurlijk wel nieuw. Er zijn mensen die gewoon een baan hebben, die denken 'oke ik zoek een huis, en het lijkt me interessant om op deze manier mijn huis zelf te bouwen', ja die mensen die weten niet hoe het moet. Die moeten begeleid worden (v.9)</p>			
<i>Contact met de</i>	'Bij het eerste initiatief, die weide,	'Wij hebben in het geval van Corsini Due gewoon een			

<i>gemeente</i>	<p>ben ik gewoon naar Hans in de keet gegaan, en met het tweede initiatief ben ik naar een bijeenkomst in het CP gegaan. Daar was toen Anja de Graaf bij aanwezig namens de gemeente en toen heb ik gewoon zelf een initiatief ingediend. Nou vond ze prachtig... en toen twee weken later werd ik al uitgenodigd op het stadhuis.</p> <p>Ik ben meer tevreden over hoe het gaat met de keet. Je staat tussen de bevolking... alleen, op een gegeven moment moet je gewoon naar het stadhuis met zo'n initiatief... het formele deel... dit is puur afstemming met elkaar. En het formele proces is een stuk moeilijker' (v.8)</p>	<p>regulier overleg gehad, vooral met IBBA... in de aanloop ook heel veel met de gemeente wel... grondovereenkomsten.. verder vooral overleg geweest met IBBA, omdat het ook onder IBBA valt' (v.8)</p>			
<i>Verbinden</i>					
<i>Diversiteit</i>	'De initiatiefnemers op het gebied van	'Zeker met IBBA is er wel een diversiteit aan mensen	'Bij ons nu gezinnen met kinderen ... maar ik noemde	'Goede buurt (...) heel divers qua mensen (...) ik	'Ja heel divers wel, want al die huizen zijn echt heel

	<p>winkels enzo... is het vrij veel van hetzelfde... Je moet met Poort echter een goed centrum creëren. Het zijn nu echter de verkeerde, niet heel kansrijke zaakjes die ze opstarten hier. Je kan het niet verbieden, maar je zou daar als gemeente best een beetje sturender op mogen zijn (...) Wat je gewoon ziet is dat initiatieven heel erg steunen op enkele mensen... bij de VVHC zijn er bestuursleden heel veel mee bezig, al gaat het daar niet altijd van een leien dakje daarmee. Maar zo'n Cup. bijv... als Marije gaat verhuizen... dan denk ik dat dat allemaal stilvalt. Initiatieven zijn afhankelijk van slechts een paar personen' (v.10)</p>	<p>die aan (C)PO doet. Maar: het is wel moeilijk om mensen echt te betrekken...in die zin is er nog wel een beperkte groep mensen' (v.10)</p>	<p>net ook die andere twee projecten van ouders die voor hun gehandicapte kinderen een woonplek willen creëren, maar verder heb ik op het Poortfestival ... en ook een jaar geleden ofzo op zo'n festival.... niet zo'n diversiteit gezien. Het waren gewoon heel veel bouwgroepen waarbij een architect een plan voor een kavel had gemaakt en er mensen bij zocht' (v.10)</p>	<p>ken ze niet allemaal even goed ofzo, maar het zijn wel goede mensen. Maar Poort in z'n geheel ook' (v.7)</p>	<p>verschillend die worden gebouwd (...) en bij de VVHCP zie ik ook allerlei mensen steeds' (v.7)</p>
--	--	---	---	---	---

Toekomst

	Interview 1	Interview 2	Interview 3	Interview 4	Interview 5
Meer ruimte gewenst?	<p>'Ja, je hebt altijd die doelstellingen die als het goed is voortkomen uit je opgave voor het algemeen belang (...) kan het best door middel van bewoners- of ondernemersinitiatief ingevuld worden, binnen die kaders (...) en aan de andere kant zijn er gewoon ook nog steeds dingen die je zelf doet en wil doen. Want ook in Poort hebben we eigen vastgoed en eigen financiële belangen met braakliggende gebieden' (v.14)</p>	<p>'Het wordt al voldoende mogelijk gemaakt; het wordt namelijk heel goed opgepakt. Ik denk dat het al heel veel gebeurt. En dat komt doordat je heel organisch groeit nu. Ik bedoel de vraag dat mensen nu iets willen met die lege kavels, die vraag hadden wij helemaal niet verwacht. Het komt nu echt in grote hoeveelheden op ons af de laatste paar maanden, daar moeten we dus iets mee. En ik denk dat er heel veel ruimte is voor ondernemers, zoals bijvoorbeeld nu in het Homeruskwartier waar die ondernemer ook die paardenweide op wil zetten. Diezelfde ondernemer wil nu in het Cascadepark er een dierenspeelweide bij maken. Die is dan straks ook toegankelijk voor scholen en voor mensen uit de buurt, dat is natuurlijk geweldig'(v.14).</p>	<p>'Nou dat lijkt me een goeie zaak in het kader van 'bewust worden van je leefomgeving' en het vervagen van de stad, dat er ruimte voor is. Het word wel gestimuleerd. Wat ik eigenlijk zou willen, want dat is een discussie over Middenkant, dat je dus ook een gebied hebt waar je initiatieven makkelijker kunt faciliteren. Want wat je dus merkt is dat alles vervolgens wordt dichtgetimmerd en dan is het alleen nog maar ruimte in de stukjes openbaar gebied die al niet groot meer zijn in die nieuwe wijken (...) . Eigenlijk zou het mooi zijn als je gewoon stukken terrein beschikbaar stelt, maar in een tijd waarin het alleen maar draait om grondexploitatie gaat dat helemaal niet. Het is alleen maar optimaliseren van grondprijzen. (...) voor die ondernemersinitiatieven moet je ook kleine kavels kunnen bieden. Dat is een discussie die we nu hebben want dat lijkt dadelijk te verdwijnen in Poort. Dat zou zonde zijn, want dan maak je dat soort dingen dus onmogelijk' (v.14).</p>	<p>'Ik denk dat er nog wel wat mogelijkheden zijn... we lopen nu toch wel vaak tegen dingen aan (...) het bestemmingsplan bijvoorbeeld, al weet ik daar het fijne niet van' (v.14).</p>	<p>'Ik denk dat wij steeds meer, als er initiatiefnemers zijn, dan zijn wij alleen maar bezig om die initiatieven te laten lukken. Dus er is vanuit de gemeente geen obstructie dat iets niet kan. Maar mensen moeten natuurlijk zelf hun ontwikkeling kunnen dragen en financieren. Maar er zijn geen gemeentelijke obstructies, barrières, belemmeringen, drempels, zeg maar op de ouderwetse manier, om dingen niet mogelijk te maken. Er is grond, in overmate, en als ze willen krijgen ze hier een luisterend oor, en dan kunnen ze vertellen wat ze willen. En dan zal hier de gemeente zodanig zijn om het voor elkaar te krijgen (...) de ruimte is binnen de bestaande randvoorwaarden in Poort genoeg (...) bestemmingsplannen hebben wij de laatste jaren natuurlijk heel erg op hoofdlijnen gemaakt' (v.14)</p>

<p>Veranderingen bij gemeente</p>	<p>-</p>	<p>‘En dan denk ik van ja, wij als PBS zouden daar misschien wel een rol in moeten spelen als verbinder tussen alliantie in dit geval en de bewoners. Maar aan de andere kant ligt dat nu eerst even bij DSO. (...) Ik ben tevreden over hoe het nu gaat. We krijgen per 1 september wel een nieuw pand dus dan gaan we uit de bouwkeet richting de Europalaan en dan zitten we voor het Europakwartier centraal. Van stadsbeheer komen er mensen in ons pand, en misschien komen er vanuit de woningbouw corporatie ook wel mensen in ons gebouw en 1 iemand vanuit de school. Je zit gewoon wat centraler.’(v.16&17)</p>	<p>‘Het kan nog steeds beter. Soms kunnen we partijen toch nog niet zo helpen, maar goed, we zijn nog steeds met verbetering bezig. Het is vooral zorgen dat je de vraag goed in beeld hebt. En de initiatiefnemers ook, daar zijn die loketten ook wel voor. En dat je partijen ook daarna, als je het verder hebt gebracht, snel blijft helpen. Dat was een lange tijd lastig in Poort waar het een lange tijd een aparte organisatie was en waarin verschil zat. Ik zie daar beweging in, zodat je ook met die initiatieven die via andere kanalen binnenkomen ook in die Poort organisatie dat men snel geholpen wordt aan een plek en aan een mogelijkheid. Het kan nog steeds beter. Ook de communicatie onderling of de communicatie naar buiten toe’ (v.16&17)</p>	<p>‘De houding moet opener, en zeker ook de afstemming tussen het gebiedsteam Poort en intern. Die samenspraak in plaats van je poot stijf houden als Poort zijnde (...) sowieso meer ruimte voor kleinschalige initiatieven... misschien wat meer herverkavelen... kleiner... Ik Bouw Mijn Bedrijf? Er zijn gewoon te weinig betaalbare ruimtes hier (...) en doe aan trendwatching... mensen hebben vast voorzien dat er e-commerce kwam... en speel er op in. (...)Wat welwillender... en ik denk dat voor de ondernemers dat Ondernemersplaza ook echt goed wordt... je moet ze gewoon meer gevoel geven bij Poort en meer mogelijk maken (V.16&17).</p>	<p>‘Tja, dat is een geval van klantgerichtheid, (...) zijn we altijd vreselijk mee bezig; als er mensen zijn, serieus nemen, luisteren, horen, terugbellen, faciliteren en keurig behandelen. Daar hebben wij heel veel gedaan. En ik denk wel dat daar misschien nog wel een beetje verbetering in zou kunnen zitten. Ja. Dat is toch zeg maar (...) En ik dat sommige mensen ook binnen de gemeente dat nog wel moeten gaan leren. Ik vind dat onze gemeente nog heel erg ambtelijk is en te weinig ondernemend. Om dit te doen, met een nieuwe soort mens, met de mensen, moet je natuurlijk heel ondernemend zijn, en niet ambtelijk. Want wij doen het met hun, en zij doen het met ons. En daar zit verder geen ondernemer als een ontwikkelaar meer tussen. Dus het ouderwetse, ambtelijke en bureaucratische, dat moet eruit, en dat zit er nog wel teveel in.’ (v.16&17)</p>
-----------------------------------	----------	--	--	--	---

Toekomst

	Interview 6	Interview 7	Interview 8	Interview 9	Interview 10
<i>Meer ruimte gewenst?</i>	<p>'In Poort kan dat heel goed... zeker in de gebieden waar nog niks is. Maar het is nogal een radicale omslag... als je het open laat... energie wil aanboren... moet je bereid zijn bepaalde eisen niet te stellen... maar daar hebben we moeite mee want wij doen al snel aan regels... en dat is dus lastig... want als je het vrij laat... kan dat al heel snel leiden tot problemen van morgen leiden... maar veel ook niet... dus je probeert het te kanaliseren... en je moet ook voorzichtig zijn met de mensen die er al wonen... wat die voorgeschoteld zijn...' (v.14)</p>	<p>'wat ik wel hoor, is dat die kavelpaspoorten, dat zijn gebiedspaspoorten, ook binnen de Bouwfabriek, best belemmerend werken omdat ze zo gedetailleerd zijn qua regels. En het algemene verhaal is dan mooi, dat iedereen daar met zijn eigen ideeën kan komen, maar vervolgens krijgt 'ie zesendertig ideeën mee waaraan 'ie moet voldoen en is het nog best lastig. zou wel een onderdeel zijn waar nog naar gekeken kan worden... durven we daar los te laten op detailniveau en echt te sturen op hoofdlijnen' (v.14).</p>	<p>'Vraag één is wat bewoners nou echt willen. Willen ze echt en lopen ze dan tegen iets aan waardoor het niet lukt? Kijk, wij werken voor bewoners. Maar als de bewoners het niet willen... Daar moet je inzicht in krijgen. Je moet niet ergens aan gaan trekken als er niks is om aan te trekken. Maar we juichen het wel toe; we kunnen het ook vast wel beter mogelijk maken' (v.14)</p>	<p>'Ik denk dat er genoeg ruimte is. Laat mensen met initiatieven komen, graag! Want er is voldoende ruimte in Poort en dan echt ruimte in de zin, jij bedoelde denk ik een ander soort ruimte maar, ruimte in de zin van gronden die nog niet bebouwd zijn of bedrijven/voorzieningen die men daar wil vestigen. (...) al voldoende flexibel. Alleen ook wij hebben ons te houden aan beleid en wet- en regelgeving. (...) Dat kan de flexibiliteit van dat initiatief beperken'(v.14).</p>	<p>'Ja, er zou veel meer ruimte moeten komen'(v.14).</p>
<i>Veranderingen bij gemeente</i>	<p>'Je moet doen wat mensen interesseert... zoals een Icedome... dat spreekt mensen aan en kan zo echt gevolgen hebben voor een stad. En dan is zo'n TCN geval</p>	<p>'Maak de regelgeving in ieder geval duidelijk, zodat het niet een wazig gebied blijft of een initiatief mag of niet (...) want het is gewoon heel vervelend om vijf weken te wachten of iets mag of niet, en dat iets dan niet mag. Nee zeggen mag</p>		-	<p>'Zo laagdrempelig mogelijk contact mogelijk maken... en Altijd even de tijd nemen want daar ben je voor (...)Flyeren, vraag maar aan diana hoe vaak we niet met zijn tweeën de wijk doorgingen. Altijd naar de mensen toen. Ik hoorde heel vaak van collega's ja</p>

	<p>zoals nu opeens heel logisch is... maar dat weet je pas achteraf. Dus wel enige bescheidenheid gewenst. Go with the flow, wees adaptief en als een kans zich voordoet: wees dan zodanig alert dat je op kan inspringen en het een kans geeft'(v.16)..</p>	<p>nog steeds, maar doe dat dan wel versneld. En dat je dan kan aangeven van: 'dat en dat kan wel' .hangt nu nog teveel van toevalligheden af... bij wie je terecht komt met je initiatief... en dat zou wel beter kunnen. We nemen als gemeente wel steeds kleine stapjes... met die uitnodigingsplanologie enzo... tijdelijk gebruik gronden... maar dan raak je weer allerlei werkprocessen binnen de gemeente. Kleine stapjes vooruit. (...) en misschien moeten wij nog wel beter bereikbaar worden als gemeente... moeilijk in te schatten' (v.16)</p> <p>-</p>			<p>maar dat hoort niet bij je werk. Maar ik vind van wel, dat is nu nodig en ik doe wat nu nodig is. (...) Je ziet wel , wij hebben toen het sociaal café, dus de partners in de stad zijn wel al betrokken (v.16)</p>
--	--	---	--	--	--

Toekomst

	Interview 11	Interview 12	Interview 13	Interview 14	Interview 15
<i>Meer ruimte gewenst?</i>	‘Ja, er moet meer ruimte komen... er moet een organisatieverandering komen; we moeten bij de gemeente meer openstaan voor initiatieven en klantgericht werken... buiten je eigen kaders’ (v14)	‘Nou, daar zijn we wel mee bezig... hoe we met die initiatieven om kunnen gaan... kunnen we het tijdelijk anders bestemmen? Daar is geloof ik al wel een werkgroep mee bezig... En wat worden dan de termijnen etc. De mensen willen zo snel mogelijk beginnen, maar kunnen wij het in een week vrij hebben. Dan moet je ook wel vanuit de gemeente faciliteren dat het snel kan gaan. Maar dan moet het bij de gemeente zelf ook wel geregeld zijn, want anders loop je als ambtenaar zelf ook maar wat te doen’ (v.14).	‘Ja nou ja, op zich als dat nu bij ons komt dan pakken we dat serieus op en gaan we er mee aan de slag’ (v.14)	‘Je zou wat kunnen doen met klankbordgroepen zoals met de Vrienden van het Cascadepark (...) met thema’s. Dat zijn groepen die wat minder verplichtingen met zich mee brengen, maar zo wel andere mensen ‘aan kunnen boren’ (...) ik vind overigens dat je gretig mag zijn; nooit voldoende want dat zou niet goed zijn. Almere Poort groeit en ontwikkelt; als het (aantal) initiatieven dan stabiel blijft, zou ik dat niet als iets goeds zien. (...) niet overnemen maar echt faciliteren. We moeten dus stappen maken... concreter maken. Ook financieel; want het maatschappelijk rendement is moeilijk te concretiseren in bijvoorbeeld geld en leidt dus tot weerstand ... maar het is wel belangrijk... we moeten er voor open staan. Hoe moeilijk dat ook is, bijvoorbeeld voor ons als corporatie’ (v.12)	‘Voor mij is dat voldoende.’ (v.12)
<i>Veranderingen bij gemeente</i>	‘Ik denk dat er nogal wel een slag te maken is in het omgaan met initiatieven. Je moet	‘Ik denk dat je als gemeente toch eens zelf een groep bewoners bij elkaar zou moeten brengen... waarvan	‘Je zou er misschien iets meer over kunnen communiceren van als er partijen zijn die iets willen van waar ze dat dan	‘Ik denk hetzelfde als wij willen in de toekomst; er nog meer voor open staan en het ondersteunen.	

	<p>proactief werken; nu worden vragen en initiatieven veel te traag behandeld. Dat kan veel sneller, bijvoorbeeld bij VTH (...) En het persoonlijk contact zou in veel gevallen ook nog wel beter kunnen, een beetje zoals het hier gaat (...) wat voor elkaar doen... de ander tevreden krijgen en wat terugvragen... wat voor elkaar overhebben.</p> <p>Ik denk dat de Keet een goede manier is om met de bewoners in contact te komen en zo ook beter op de hoogte te zijn, dus dat moet zeker behouden blijven. Sterker nog: we moeten bij de gemeente nog meer decentraal werken; hier gebeurt het' (v.16).</p>	<p>je denkt: nou hè, daar maak ik kans... die een voorbeeldfunctie gaan vervullen.... laat mensen zien wat er mogelijk is en geef ze ideeën. (...) . vooral informeren. Financiering ligt al lastiger, omdat we een beperkt budget hebben (...) maar bij het bestuur heerst de gedachte dat die initiatieven geld opleveren ofzo... daar hoef je dan mooi geen geld aan uit te geven... wij hebben echter vanaf het begin al geroepen dat je bij bewonersinitiatieven er ook een financieel plaatje tegenover moet stellen. Je moet meestal eerst dingen willen veranderen, zodat de bewoners zin krijgen om het onderhoud van iets bij te houden. Dat kost dus geld. Je moet eerst vernieuwen voordat je mensen aan de slag krijgt. Mensen zijn vaak best bereid om de handen uit de mouwen te steken, maar dan moet je wel iets moois neerzetten... waar ze zorg voor willen dragen. (...) kan het wel iets ruimer. Dat mensen zelf hun eigen verantwoording nemen' (v.16)</p>	<p>kwijt kunnen of hoe je dat oppakt. Maar dan moet je weer oppassen dat je niet teveel weer gaat formaliseren. Dan sla je het volgens mij juist weer dood Ja, of dat je alles uitstippelt voor ze. Een beetje dat enthousiasme erin houden is belangrijk volgens mij, want als je het dan allemaal weer in regeltjes gaat gieten schrikt dat alleen maar af. (...) We zijn snel genoeg (...) Ja we hebben eigenlijk ook elke week een initiatieventeam waarin we dus ook initiatieven die binnenkomen kunnen bespreken van; 'waar zou dat kunnen, wie gaat dat oppakken?' dus ik heb het idee dat dat wel goed gaat'(v.16&17).</p>	<p>Betrokkenheid is erg belangrijk. En financieel moet er ook gewoon geld beschikbaar blijven (of zelfs meer komen). Bewonersinitiatieven kosten geld en dat kunnen bewoners niet (allemaal) zelf, dat kun je niet ontkennen' (v.12).</p>	
--	--	--	---	---	--

Toekomst

	Interview 16	Interview 17	Interview 18	Interview 19	Interview 20
<i>Meer ruimte gewenst?</i>	<p>'De gemeente staat er voor open, maar er kunnen zeker dingen beter. Het verschilt teveel per afdeling en binnen de organisatie... Er moet ander risico management komen; de gemeente doet het nu nog te graag allemaal zelf en houdt ook wel veel vast aan regels. Maar je moet gewoon wat meer doen in plaats van nadenken en zie dan wat er gebeurt'(v.11)</p>	<p>'Ja, op zich is er wel veel ruimte, maar ik ben van mening dat je klantvriendelijker en opener moet werken als gemeente... dat betekent minder belemmerende regels' (v.11)</p>	<p>'Ja, daar ben ik het wel mee eens, ondanks dat er al wel goede inspanningen worden gedaan'(v.11).</p>	<p>'In principe zou het hele traject goed kunnen werken, mits je als gemeente en inwoners gezamenlijk optrekt. Maak duidelijke afspraken over de rolverdeling. Zorg dat je een lange termijn planning met doelstellingen hebt, maar zorg wel voor hele duidelijke milestones en meetmomenten (zitten we nog op de goede weg?) op het pad daar naartoe. Zorg voor een goede samenwerking. Als je dat goed doet, kun je veel voor elkaar krijgen, ook in grotere verbanden'(v.11)</p>	<p>Ik denk dat dat in Poort al best wel zo is... traditionele partijen als corporaties en ontwikkelaars zie je hier al nauwelijks meer... het bouwen wordt al gedaan door (collectieve) particulieren... en daaruit volgen dan hopelijk... dat proberen we ook wel te stimuleren... wel kleine initiatieven voor de openbare ruimte. En ik heb wel het gevoel dat de gemeente genegen is daarbij mee te denken en mee te werken (...) er zijn ongetwijfeld beperkingen... hadden wij ook mee te maken, maar die zijn niet perse slecht. Als daar omheen maar genoeg mogelijkheden zijn om dingen te doen. Je hebt een basis aan regels nodig om je aan vast te houden. En dat vind ik op zich wel goed (...) en zolang die basis goed is, maakt het mij niet zoveel uit (...) Maar binnen die regels heb je alle vrijheid (v.11).</p>
<i>Veranderingen bij gemeente</i>	<p>'Je moet meedenken, niet teveel belemmeren... en het moet echt wel mogelijk zijn om taken af te stoten (...) overigens wel de</p>	<p>'De manieren van organiseren moeten anders; (...) de gemeente kan haar steentje bijdragen door de initiatiefnemers niet te benaderen als ontwikkelaars (waar haar hele structuur nu</p>	<p>'Faciliteren moet je niet in geld doen, maar in diensten... dat maakt een veel groter verschil voor initiatiefnemers... ondersteun ze... want in elk proces kom je problemen tegen... en het</p>	<p>'Minder sturen... minder belemmeren ook... meer meedenken... echt samenwerken met inwoners... En dat betekent ook dat ambtenaren beschikbaar</p>	-

	<p>drempel laag houden; laat bewoners niet direct alles doen want dat gaat niet werken... bied ze kleine openingen (...) Faciliteren en stimuleren heeft voor een belangrijk gedeelte ook te maken met beter communiceren en betere onderlinge afstemming... misschien persoonlijke email adressen publiceren (...) als gemeente kun je ook beter met initiatieven omgaan als je de mensen kent die met een initiatief komen. Dat is toch ook weer dat persoonlijke contact. Verbind je met de buurt, ga er kijken! En spreek je verwachtingen uit tegenover elkaar. (...) je kunt een initiatief zoals hier niet zomaar 'copy-pasten' naar een andere plek'(v.13)</p>	<p>op gericht is). Die tijd is voorbij, het vergt een andere houding en samenwerking. Niet meer perse een strak, zakelijk (geld) stappenplan doorlopen. (...) grondprijzen naar beneden moeten. (...) In Nederland is er gewoon heel veel regelgeving... een enorme klus om particulieren er doorheen te krijgen. Die vermeende vrijheden vallen nogal eens tegen. In Almere vind ik wel dat het goed geregeld is... als ik dat vergelijk met de ruimte die je elders krijgt... dan doet Almere het wel goed... steeds meer vrijheid; er wordt veel geleerd. Maar het kan nog wel beter natuurlijk'(v.13).</p>	<p>contact is snel gemaakt, dus verbinden vind ik ook nog wel een belangrijk aandachtspunt... Verder moet je als gemeente in een intake gesprek echt vragen wat concreet de planning is, waarom men het wil enzovoort... geef ze het proces in beeld! Je moet de dromers scheiden van de concrete initiatiefnemers. Al begint PO, net als ondernemen, met dromen natuurlijk'(v.13)</p>	<p>moeten zijn op momenten dat de inwoners kunnen' (v.13)</p>	
--	--	--	--	---	--

Toekomst

	Interview 21	Interview 22	Interview 23	Interview 24	Interview 25
<i>Meer ruimte gewenst?</i>	<p>'er is echt wel ruimte. Als ik nu een initiatief heb, weet ik zeker dat ik zo weer geholpen word.(...) maar verder: sturing is niet slecht. De gemeente zou veel meer moeten zoeken naar initiatiefnemers die echt kunnen zorgen voor een centrumuitstraling van Almere Poort. (...) Daar moeten dan ook bewoners in kunnen participeren, maar verder... je hebt genoeg deskundigheid in dit land (...) Zij moeten soms wat meer de aansluiting zoeken met de buitenwereld die er nu is... 400 euro per vierkante meter is gewoon veel te veel. Die slag moeten ze nog maken (v.11).</p>	<p>'Ik denk dat de ruimte die geboden wordt, voor dit moment wel voldoende is. De vraag is alleen of er voldoende mensen zijn die zich dat realiseren, en die bereid zijn om het initiatief naar zich toe te trekken (...) Dus als je praat over het stimuleren... dan zou ik daar misschien nog wel aandacht aan geven. Wij doen dat door vanuit onze eigen rol te stimuleren, (...) en mensen moeten meer beseffen: we hebben een idee, laten we het zelf ook uitvoeren. (...) regel het. Er is ruimte. Dat besef is er bij mensen simpelweg niet. Mensen denken het openbaar gebied niet van hun is, terwijl dat natuurlijk wel zo is. Je loopt dan wel tegen zaken aan als wet- en regelgeving, dus wat er dan ontstaat ligt dan wel een stukje ingewikkelder... maar ja, zonder het eerste initiatief raak je ook niet in gesprek met elkaar. Dan kom je ook niet tot oplossingen' (v.11)</p>	<p>'Er is in ieder geval een hoop ruimte... en ik denk dat de belangrijkste barrière is dat het moeilijk is om zo'n groep te starten (...) een groepje nodig dat dat voor langere tijd wil trekken...want veel mensen gaan afhaken'(v.11)</p>	<p>'Het is qua ruimte (...) regels enzo.(...) op zich wel goed (...) niet zo'n problemen mee (...) maar er zijn wel dingen die beter kunnen, natuurlijk'. (v.8)</p>	<p>'Nou, het is nu denk ik wel voldoende (...) Als je echt iets wil, denk ik wel dat je het hier wel kunt. Maar ze kunnen wel duidelijker zijn en misverstanden zoals bij ons voorkomen (...) is niet leuk voor ons namelijk' (v.8)</p>
<i>Veranderingen bij gemeente</i>	<p>'Er mag best wel wat gestuurd worden door de gemeente... mensen wat meer</p>	<p>'Er vanuit de gemeente een ambitie is om ook meer bouwgroepen onder de aandacht te brengen...(.)</p>	<p>'Één van de regelingen waarvan we in het begin ook wel veel van verwacht hebben was geloof ik het Startfonds</p>	<p>'Het heeft voornamelijk met opstellen te maken vind ik (...) moet klantvriendelijker, meer</p>	<p>Nou dat faciliteren (...) gewoon open zijn en dat doen ze nu al wel meer (...) en niet meer . Veel ruimte geven</p>

<p>verplichten het er mooi uit te laten zien. Zelf wat meer aankleden...verder ook wel echt faciliteren hoor... dat mis ik wel een beetje... maar overheidsinvloed blijft wel nodig... Je zou ook meer vrijheid van handelen moeten hebben op de werkvloer... dat als er een initiatief wordt genomen, dat je die ook kunt ondersteunen... (...) Wat de gemeente wat dat betreft zou moeten is mijn advies: meer betrokken zijn: eerst bepalen wat je wil (werk zo'n initiatief helemaal uit, dat kan bij wijze van spreken in twee weken, zorg dat de bewoners erachter staan) i.p.v. te wachten totdat iemand met een offerte (...) hele korte klappen en dan gaat het heel snel. één zo'n voorbeeld kan (goede) gevolgen hebben'(v.13)</p>	<p>En ik denk dat er meer voor nodig is dan wat nu gedacht wordt. Bijvoorbeeld bij... en dat is niet alleen te wijten aan de gemeente, maar ook aan de architecten die bijvoorbeeld in Homeruskwartier- centrum aan de bak zijn gegaan... het is denk ik dat het een wisselwerking is geweest... ik denk dat de gemeente te ambitieus is geweest door die vraag bij architecten neer te leggen van 'nou, richt een bouwgroep op'... en de architecten dachten misschien wel te makkelijk 'oke, dat doen we wel even'. En zeker in een cultuur waar het niet vanzelfsprekend is... die mentaliteitsverandering, die moet de particulier nog ondergaan. Dat is een enorme uitdaging; hoe stimuleer je dat. En hoe zorg je voor de juiste begeleiding? En kan een architect het wel, en hoe doet hij dat?' (v.13).</p>	<p>voor CPO... (...) niet gekregen (...) misschien hadden zij toen al wel gelijk. Maar ik vond die commissie die dat toen beoordeelde te kritisch... die hadden wat meer mee kunnen denken, in plaats van kritiek leveren. Ze zeiden wel dat de constructie zoals die toen was, niet goed was, maar niet hoe de constructie dan beter kon en dus haalbaar kon worden. (...) Verder zou de gemeente meer kunnen informeren over de te nemen stappen en wat je dan moet doen... en zorgen dat de processen in het gemeentehuis in ieder geval zo soepel mogelijk lopen, dat als je een aanvraag doet, dat mensen dan op de hoogte zijn van eerdere afspraken die gemaakt zijn en dat mensen dan ook een afspraak voor je regelen bij en dat ze je dan ook even laten kennismaken. Dat ze dat gewoon zo soepel mogelijk laten lopen (...) De gemeente kan een hele hoop doen om het gemakkelijker te maken, en om te informeren, zodat je weet waar je aan begint, maar uiteindelijk heb je toch een groepje mensen nodig die zegt: we hebben een idee en we gaan zorgen dat gerealiseerd wordt'(v.13)</p>	<p>servicegericht (...) Zo kunnen ze beter faciliteren, als je dat inderdaad zo wil noemen (...) maar ruimte is er op zich al wel (...) en natuurlijk, maar dat lijkt me duidelijk, [beter] aan je afspraken houden'(v.9)</p>	<p>maakt het aantrekkelijk voor mensen om te bouwen en aan initiatieven mee te doen (v.9)</p>
---	---	---	---	---

	Interview 26	Interview 27
<i>Meer ruimte gewenst?</i>	‘Er kan genoeg, zolang je maar enthousiast bent en goed te werk gaat. Inspiratie kun je ook opdoen, maar je moet wel zorgen dat je realistisch bent’ (v.8)	‘Ik ben van mening dat er al heel veel ruimte is voor eigen initiatieven, maar dat de gemeente dat meer moet laten zien en ook duidelijker zijn tegenover bewoners welke weg zijn kunnen bewandelen om hun initiatief te realiseren. Nu komen initiatieven overal en nergens binnen en stranden ze vaak binnen het gemeenteapparaat. De drempel moet voor bewoners laag zijn om initiatief te nemen en ze moeten niet te lang op de gemeente hoeven te wachten, niet iedereen heeft een lange adem’(v.8)
<i>Veranderingen bij gemeente</i>	‘De gemeente faciliteert in principe al veel hoor, maar ze zijn er ook nog niet helemaal uit hoe dat dan precies moet. Wat altijd goed is, is duidelijkheid bieden. Wat krijg je, wat kan er. Dan kun je je als bewoner een beter beeld vormen van de mogelijkheden zijn’(v.9)	‘Vooral faciliteren. Hoe meer initiatieven worden gefaciliteerd door de gemeente, des te meer initiatiefnemers er opstaan. Goed voorbeeld doet goed volgen. Nu denken mensen nog dat initiatief nemen inherent is aan ‘veel gedoe’ en veel tijd’(v.9)